

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Hadiseler arasında :

Yıpranmış, boş ve manasız akideleri binnefis söken ve onun yerine geçen Millî seciyenin doğurduğu terbiye

NAZIM ÖRENSUN

Günler, yıllar, asırlar yaşamıştık ki, yer yüzünü saran ve kayboldukça kıymetinin telâfisi imkânları da beraber mahvolan bu umumî zaman ahenginden istikbal için bir hisse tasarruf etmek, onu âti için istismar eylemek bir çok milyonlarımızın, taşkın sayılı renk renk kütleimizin fikir ve zihinlerini işgalden tamamen uzak kalmıştır. Hatta dimağlarının karanlıkları delen hassas adeseleriyle gelecek günlerin bu hakiki ihtiyaçlarını görüp de sezdirmek heyecanını duymuş olan bizden, millî benliğimizin heyecanlarını yaşıyanlarımızdan bir kaçımız, sayısı pek az vatanperverlerimiz de ahlâkî, siyasî günahkârlıkların tasni olunmuş lânetleri altında ezilip, akidelerinin makûs ateşleri üstünde merhametsizce eritilmişler-

dir. Ayrıca hilâfetin; ferdi, dervişliğe perçinleyerek, milliyeti dinle tebdil ederek, hayatı, fanilikle süsleyip izah ederek kürenin üç büyük eski kıtasına serilmiş bir vatani keşfolunmaya lâyıf görmediği meçhul bir müstakbelin müstevlilerine ait bir emanet diye sakladığını görüyoruz.

Ahreti için dünyasının güzel yüzüne dört duvarı içinde yalnız (Huuu...) diye inlenecek mescit ve tekke inşa ettiren zihniyet; kütllesini teşkil eden milyonlarını toprağından, varlığından, yaşayışından, millî benliğinden ayrılarak gök yüzüne; bu nihayetsiz boşluğun bomboş varlığına bağhyordu.

Kütle; günlerin, yılların, asırların içinde mevhumatın esrariyle sarhoş sendelerken her gün, hayal, hakikatı

bin kere katletti. Her şehrin, her mahallesinin, her sokağının, her iki başına dikilen mescitlerin, simahanelerin harçları, bayallerin gene çok karanlık geçen uzun günler, yıllar, asırlar içinde şehit ettiği hakikatlerin kanlarıyla yuğruldu.

Günler, yıllar, asırlar geçti!.. Bu masum kızılığı örten kirecin beyaz maddesi milli hars, milli varlık katillerinin belki cinayetlerini de gözlerden saklıyabildi. Fakat bir ruh gibi maddenin altından sızan bu milli kızılık onların kızarttığı yüzlerini; hederettikleri asırların arkasından doğan Cumhuriyet güneşi yaktı, kapkara etti. Bu güneş, bu bizim nurumuz, bu hakikatın yaşama yolunun ve milli varlığın nuru yalnız münevverleri değil, hayatı tatmamış; onun herzevkinden mahrum kalmış olan köylüyü bile akılların kabul etmeyeceği kadar kısa bir zaman içinde tenvir etti.

Bizden birimiz ve en büyüğümüz ATATÜRK'ün vicdanlarımızın, hislerimizin, emellerimizin, ümitlerimizin göklerine astığı bu güneş hepimizin gönüllerimizin teveccüb ettiği biricik mihraptır.

Ispartada şahit olduğum, tesbite değer heyecanlar, asırlarca kendilerine el uzatılmıyan köylünün bugün teveccüh ettikleri bu mibraptan ne nisbette nur aldıklarını vazıhan gösterir. Dün okul istemiyen; mescitlerinin duvarlarına taş taşıyarak gassallerinin başına sarık saran köylü, taşıdığı taşın en ağırını bugün kafasına aldığı yepyeni şuurla boğduğu irtican mezarına koydu.

Kaç köy halkının müracaatlarını dinledim!.. "(...) lira hazırladık. Verilecek plânlara göre istediğiniz mektep binasını yapacağız. Bu sene bizim köye bir öğretmen veriniz,,

Bir zamanlar gönderilen öğretmenlerini ters yüz çevirmekten çekinmeyen köylü, bugün bir öğretmene sahip olabilmek için 40-50 evden ibaret olan halkı ile bir mektep inşası işine inanılmıyacak bir fedakârlıkla binlerce lira tahsis etmek kararını veriyor.

Ait olduğu makamların dikkatlerini celbederek maksatlarına vusul için Isparta köylüsünün gösterdiği bu tehalük, bu irfana susayış hali öyle yüksek manada bir rekabet halinde tecelli ediyor ki, karşısında duyulan takdir ve hayranlık hisleri insanın gözlerini sevinçle yaşartıyor. İlin dört bucağında yaşadığına şahit olduğumuz bu eşsiz heyecanın sırlı kilidi öyle zannediyorum ki, ancak Kasımlar köyünün 2000 metrelik yalçın tenhalığına gömülen öğretmenin feragatkâr rubunun mümasil kıymetlerini taşıyan irfan küntlesinin tılsımı ile açılabilir.

Ben; Cumhuriyetin, halkın ruhunda bu nishette feyyaz bir kıymet ve içten gelen zor görmemiş maşeri bir doğuş şeklinde hayat bulması emeline müdebar bütün kudretleriyle beraber hayatlarında sarfeden öğretmenlerin yarın için ettikleri tohumlara dikkatle bakan gözlerinden geniş takdirlerle öper ve bilhassa onların bu çalışma imanlarını her türlü dertlerine el uzatmakla takviye eden İlbayımızın adlarını hürmet ve şükranla anarım.

Hızır bin Gölbeği

H. F. TURGAL

Ankarada umumi kütüphanede (Tefsiri Suretilmülk) adında bir yazma vardır. Tarama dergisindeki derlenmiş kitaplar arasında adı geçer. Yazış, anlatış yüzünden buna benziyen yine Ankara kütüphanesinde bir İhlâs tefsiri vardır. İstanbul üniversite kütüphanesinde de Fatıha tefsiri bulunuyor. Son ikisi Denizli beylerinden İnanç bey oğlu Murad Aslan bey adına yazılmıştır. Sureimülk tefsiri vezir ibni vezir (Hızır bin Gölbeği) adınadır. Ün'ün çalışkan kalem erlerinden bu zatın kim olduğunu sormayı düşündüm. Değerli buluşlarından, düzgün çalışmalarından pek umutluyum. Bu seneye gelinceye değin tefsirleri yazanın kim olduğunu bilmiyorduk. Şimdi aynı üslupta yazılmış bir de Yasin tefsiri buluyoruz. Bu bize tefsirlerin mubarririni de öğretti. Onun mukaddemesindeki kitabe şöyledir:

« خداوندگار زاده فراده ملك رقاب الامم منبع الجود والكرم
صاحب السيف والقلم منبع الجود المثاراليه بالفضائل الروحانية
والحصائل الملكيه في انظار العالم جلي غياث الدولة والدين سلطان
الغزاة والمجاهدين جمال الاسلام والمسلمين سليمان بك بن
اورخان بن عثمان اسمع الله ظلهما » .
tefsirin yazıcısı Mustafa bin Muhammedi olduğu anlaşılıyor.

Dört eserin de aynı adama ait olduğunda şüpbe yoktur. Bu dördüncüsü ihtimal ki en sonuncusudur. Müfessir her nedense tavaifi mülük ricaline takdim ettiği risalelerinde adını vermek istememişse de Gazi Süleyman paşaya verdiğinde buna lüzum görmüştür.

Suretilmülkün başındaki, kitabe

diyeceğim başlangıca ilk göz atanlar Hızır bin Gölbeği adından Eğridir gölüne intikal ederek memduhu orada aramak istiyor. Eserin üç tanesi oralarda yaşayanlara ithaf edildiğinden müfessirin de oralı olduğu zannını veriyor. Eserden söz örnekleri alıyorum. Bunlardan da bir şemme sezmek isteyenlerin işine yarar. En sonra da kitabeyi koyacağım.

1 — Gice yaturdu bir çetük (kedi) geldi pençesiyle urdu, gözün çıkardı.

2 — Bil ki üneğülük (haset) eylediler kibirde becit oldular.

3 — Bir niceler sinlerinden (kabirlerinden) kopucak dürlü dürlü kopalar.

4 — Kaçan bir garip sayru olup ecel yastığına düşse.

5 — Yeri sizinçün yumuşak yarattı ki ekin ekmeğe geniz ola.

6 — Andan tanrı bitap kılur ki tanuk olun feriştelirim ki ben yarlığadum.

7 — Amma dünya göğün düütünden buğudan yarattı.

8 — Gördü bir kaç aru kuyu kıranında dizilmiş bir kaç gömeç baleylemiştir.

9 — Sınamak bir kişiye gerek ki ol işlerin sonu ne olasın bilmeye.

10 — İleru zamanda bir bakkal var idi. Âdeti oldu ki gündüzün dükkânın yayardı gece gece açardı.

İşte böylece Türklere din kitaplarından kendi dilince bir surenin tercümesini şerh ve tefsirini vermek isteyen müfessir bu geçirdiğim on ibarede çeşnisi görülen eserlerini yazıyordu. Anadolu da farsçanın resmî lisan, kita-

14 üncü asırda Türk diliyle yazılmış bir eser

VE

(HIZIR BİN GÖLBEĞİ) NE AİT BİR KİTABE

TAHİR ERDEM

İstanbul Halkevi Yenitürk mecmuasının dördüncü sayısında Profesör Fuat Köprülünün "13 üncü asırda Anadolu'da Türk dil ve edebiyatının tekâmülüne bir bakış,, başlığı altında intişar eden değerli yazılarında İspartayı da ilgilendiren konular vardı. Bizi tetkike saik olan bu yazının "Hamid oğulları başlıklı parçası aynen şudur :

"Ankara Kütüphanesi yazmaları arasında $\frac{5}{42}$ numarada müellifi meçbul bir Sureimülk tefsiri vardır ki; Hızır bin Gölbeği isminde Anadolu emirlerinden birinin emriyle yazılmıştır. Bu Hızır beyin Eğridir gölü havalisinde hüküm süren Hamidoğullarından Dünder beyin oğlu olduğu ve Dünder beye belki de Gölbeği lâkabı verildiğini tahmin ediyoruz. Böyle olmasa bile, bu eser; lisanî mahiyeti itibariyle herhalde XIV cü asır mahsullerindedir.."

Burada adı bilinmiyen bir müellif tarafından namına türkçe sözlü (Surei mülk) tefsiri yazılan (Hızır bin Gölbeği) ni Eğridir gölü ve havalisinde ara-

bet ve yazı lisanı olmasını sonlandıran himmetlerden bir kısmını teşkil eden bu eserler takdise değer. Şimdi eserin başındaki ibareyi alıyayım.

« چون مخدوم زاده ملك الاصرا والاكابر، افتخار الامال والافاخر صاحب السيف والفرير وزير ابن الوزير خضر بن كول بكي احسن الله هواجبه وزاد علوه بوضيف دطابى سندن تبارك تمبرك توركجه قلدق دلهمك آنك مستقيم ذهنه خوش كله. آنك معائيسى شربتيله جائنه غذا وره. و او سيددركه اوقيب آتوكله يوله ورا. و طاهودن تور تولغه سبب اولاي..

mak batıra gelebileceği gibi; vaktiyle Hamidelinin belli başlı merkezlerinden biri ve Feleküddin Dünder beyin oğlu Mehmed Çelebinin makarrı idaresi bulunan (Göhlisarı) nın da bu konu ile alakadar olup olmadığını düşündük. [1] Bu maksatla Burdur Halkevi kitapserayında araştırmalar yaparken; gene kimin tarafından yazıldığı belli olmıyan nesib yazılı ve türkçe sözlü yazma bir (Surei mülk tefsiri) rasladık. Kitap; 238 sahifedir. Yazıların kalınlığı bir, kitabın kalınlığı üç santimdir. Yaprakları saman rengindedir. Ebadı 0.17 X 0.13 dür. Kütüphanenin 1234 sıra numarasındadır. Son sahifenin son satırları; kitabın (Etem bin Hıfzullah bin Hasanüttavilü Bağdadî) eliyle yazıldığını ve yazı işinin 826 hicret yılı Ramazanının 28 inci günü ikmal edildiğini göstermektedir. İnanç oğullarından (İsbak Çelebi bin Murad Arslan) ın emriyle yazılmış bulunduğunu ifade eden kitabın mukaddemesindeki yazılar aynen şudur :

« خداوندگار معظم صاحب السيف والظلم مالك رقاب الامم منبع الجود والكرم المشاراليه بالفاضائل الروحانية والحاصلات الملكيه في اقطار العالم فظاهره حسن و باطنه اتق و رؤيته امن و طلته متأ چلبي جلاله الدوله والدين اسحاق بك بن مراد ارسلان الخصوص ببنایه رب العالمين ابدالله دونهما بوضيف دطابى سندن تبارك تمبرك توركجه قلدق دلهمك آنك مستقيم ذهنه خوش كله. آنك معائيسى شربتيله جائنه غذا وره. و او سيددركه اوقيب آتوكله يوله ورا. و طاهودن تور تولغه سبب اولاي..

[1] (Göhlisarı) Burdurun takriben 7 - 8 saat batı güneyinde, eski (Horzum) barabeleri civarında ve bir gölün kenarında kâladır. Eskisi mamur değildir. 732 - 733 H. yılları arasında (İbn Batute) bu kasabayı ziyaret etmiş ve Mehmed Çelebiye mülkî olmuştur.

كثيرك ذهنته مستقيم اوله. واميددر اوقيانلرك تورته
سبب اوله. بوضيف مكين دخ مواقت بولن طوب
مخالفتدن قاج استعانت حقدن دلپب انك كرمته ائتاب
حذالدم من افوارالرجال حكم برله نجه لطائف و عجائب
غرايلرك استادل نسندن و دخ برنجه كتابلاردن جمع قلدوق
دقيق سوزلر الاكه انى اوقومقدن جانلر صوبتور كرلر
يشاربر كوكلر برندن قوبار »

Bu yazıları okuduktan sonra Ankara Kütüphanesindeki (Hızır bin Gölbeği) adına yazılmış kitapla bu kitap arasında benzerlik olup olmadığı düşünülüyordu. Kültür Bakanlığı Kitapsaraylar genel direktörü Hasan Fehmi Turgahn (Ün) ün bu sayısında basılan değerli yazıları daha kavrayışlı incelemeler yapabilmek imkânlarını bağışlamış ve bize şunları öğretmiştir:

1) Burdur Halkevi kütüphanesinde bulduğumuz (İshak Çelebi bin Murad Arslan) adına yazılmış olan (Surei mülk) tefsiri ile (Hızır bin Gölbeği) adına yazılmış olan Surei mülk tefsiri aynı müellifin eseridir.

2) Bunlardan başka aynı müellifin Ankara Kütüphanesinde bir (İhlâs), İstanbul üniversitesi kütüphanesinde ayrıca bir de (Fatıha) tefsirleri vardır. Bu iki eser; (İnanç bey oğlu Murad Arslan) adına yazılmıştır.

3) Beşinci eseri de son günlerde ele geçen (Yasin tefsiri) dir. Osmanoğullarından (Orhan oğlu Süleyman bey) adına yazılmıştır. Bu kitapta müellifinin adı (Mustafa bin Muhammedî) olarak belli edilmiştir. Mukaddemelerdeki tarzı beyan ve üslup beraberliği; diğer kitapların da aynı müellifin eseri olduğunu anlatmaktadır.

Bunları öğrendikten, namlarına kitap ithaf edilen şahsiyetlerin hayatı tarihiyeleriyle müellifin de yaşadığı zamanları aşağı yukarı çerçevededikten sonra; (Hızır bin Gölbeği) nin kim olduğunu düşünebiliriz:

Eğridirin Ağacamisinde okuduğu-

muz 815 tarihli bir kitabede; bu konu etrafında bizi tatmin edecek ve (Hızır bin Gölbeği) nin tahmin edildiği şekilde Eğridirde yaşamış bulunduğunu ifade edecek mâna ve mahiyettedir. Epiyce müşkilâtla okuduğumuz kitabenin fotoğrafı da (Ün)ün bu sayısında salâhiyettar ilim adamlarımızın yüksek nazarlarına arz edilmiştir. Dört satırdan ibaret olan kitabe iyi istif edilmiş bir sülüsle yazılmıştır. Boyu 46, eni 42, satır genişliği 13 santimdir. Okuyuşu muza göre kitabenin metni şudur:

- 1 - قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
- 2 - من بناه مسجداً بناه الله به يداً فالجنة صدق رسول الله
- 3 - بنا وعمر هذا المسجد المبارك الأجل الحبر الحامى
نحضر آتاه
- 4 - الاعمال اجمد بن كلبك اغاتم في ربيع الاول من شهر
سنة خمس عشر ثمانمائة

Fotoğrafın tetkikinden de anlaşılacağı veçhile; bu kitabede epeyce çetinlik gösteren adları ihtiva eden yazıları; (Hacı Hızır ağa bin Gölbey ağa) şeklinde oknyabildik. 815 olan kitabe tarihi, ilk bakışta namlarına kitap ithaf edilen diğer tarihî şahsiyetlerin yaşadıkları tarihler bakımından epeyce uzaklık gösterirse de; bu durum kabili izah ve teliftir:

Osman oğullarından Süleyman paşanın 760 hicret yılında ölmüş, kezaîk Çelebi İshak beyin namına Denizlide basılmış olan 763 tarihli bir sikkenin mevcut bulunduğuna göre; babası Murad Arslanın de bu tarihten evvelki zamanlarda yaşamış, binnetice; namlarına yazılmış olan kitapların da işaret olunan tarihlerde önce ithaf edilmiş olacağı tebarüz eder. Ancak; namına basılmış bir sikke ile, 763 tarihinde mevkiî iktidarda bulunduğunu öğrendiğimiz Çelebi İshak beyin Yıldırım Bayezitle muasır bulunduğu Kütahyada Dış medresesinin duvarında mermer üzerine mahkûk olan 814 tarihli Ger-

meyan oğlu ikinci yakuba ait vakfiye-
nin 14, 15 inci satırlarındaki malûmatla
sabittir. [2]

Germeyan hükûmetinin Yıldırım'ın
eline geçmesi; 792 veya (793 H., 1390
Milâdî) yıllarında olduğundan (İshak
bey)in emaretinin de bu tarihe kadar
götürülmesi lâzımdır. [3] Yıldırım tara-
fından (İshak bey)in Denizli emaretin-
de ipka edilmiş olması da çok muhte-
meldir ki; bu suretle yukarı da tarihçe
işaret edilen uzaklık mevzuu bahs ol-
mıyacak kadar kısalmış olur. Bu neti-
ceye vardıktan sonra müellifin de ba-
yatı tarihiyesini bu hudut içinde gör-
mek ve mütalea etmek zarureti var-
dır. Bu düşüncelerden süzülen netice-
lere göre; yazımızın konusunu teşkil
eden (Hızır bin Gölbeği) nin, 725 - 798
hicret yılları arasında babasını istihlâf
etmiş olduğu tarihlerde kaydedilen
ve Dündar beyin oğlu olarak gösteri-
len Hızır beyle bir ilgisi olmadığını
işarete lüzum olmadığını sanırız. [4]

Burada mütalea ettiğimiz kitabe
taribinin 815 olduğuna göre (Hacı Hızır
ağa bin Bingölbey ağa) adına (Surei
mülk tefsiri) nin bu tarihten çok evvel
ithaf edilmiş olacağına, kitabenin mu-
kaddemesinde mevcut olmadığı balde
bu kitabede mevcut olan (Hacı) vasfı-
nın da sonradan izafe dilmiş bulunaca-
ğına hükmedilebilir. [5]

Eğridirdeki cami kitabesiyle 815 H.,
1401 M. yıllarında varlığını öğrendiği-
miz (Hacı Hızır ağa bin Bingölbey ağa)
nın tercümeibalini bilmiyoruz. Eğridirin,
Karaman oğlu İkinci Mehmedin hâki-
miyeti altında bulunduğu bu tarihte;
bir cami yaptıran (Hacı Hızır)ı daha
yakından tanıyabilmek için yeni vesi-
kalara ihtiyacımız vardır. Şu kadar ki;
(Hızır bin Gölbeği) adına yazılan tef-
sirin mukaddemesiyle diğer şahsiyet-
lerin adlarına yazılan tefsir kitapları-

nın mukaddemeleri arasında elkap ve
tabirâtı mahsusa hakımlarından farklı
değişiklikler vardır. (Hızır bin Gölbe-
ği) ne ait yazıda nihayet sahibi itibar
bir şahsa hitap edilmekte, (Vezir
ibnülvezir) tavsifi de onun sadece ve-
zirlik gibi şerefli vazifelerde bulunmuş
bir aileye mensup bulunduğunu ifade
etmektedir.

14 üncü asırda Anadoluda türk
dili, eğemenliğine kavuşurken; halka
öz diliyle dinî bilgiler öğreten tefsir
kitaplarının müellifi (Mustafa bin Mu-
hammedi) adındaki zatın kim olduğunu
bugün için bilmiyoruz. Yazdığı kitap-
ları telif tarihleri yönünden sıralıyacak
olursak; (Yasin tefsiri) nin ilk önce;
(Surei mülk tefsiri) nin de en sonra ya-
zılmış bulunduğunu anlarız. (Çelebi
İshak bin Murad Arslan) adına yazılan
tefsirin mukaddemesindeki (Eyyedallahü
devletehüma) sözü; kitabın İshak beye
babasının sağlığında ithaf edilmiş ol-
duğunu ima etmekte olmasına bakılır-
sa; (Hızır bin Gölbeği) e aynı kitabın
ikinci nüshasının daha sonraki tarih-
lerde verilmiş bulunacağına hükmede-
biliriz.

[2] Mevzuubahsolan vakfiyede Yıldırım Bayaza-
dın Denizli'nin Hober kapısında iki bahçeyi
İnanç oğlu İshak beyden satın aldığı. Çelebi
Sultan Mehmedin de aynı bahçeleri Yakup
beye ayrı ayrı ihsan etmiş bulunduğu tasrih
edilmektedir.

[3] Kitabeler. S. 202 Uzunçarşılıoğlu.

[4] Tarihlerin Dündar beyin oğlu ve halefi o-
larak takdim ettikleri (Hızır bey) hakkındaki
kayıtlar muhtacı tevsiktir. Eğridir ve hava-
lisinde şimdiye kadar yaptığımız tetkikler
Hızır beyin varlığı hakkında müsbet bir
malûmat kazandırmamıştır. Bu ismin aynı
tarihlerde Antalyada icrayı hükmeden Dün-
dar beyin birader zadesi Hızır beyden galat
olması çok muhtemeldir. Bu husustaki tet-
kiklerimizin neticelerini ayrıca yazacağız.

[5] Tarihte (Hacı) vasfıyla anılan devlet adam-
ları çoktur. Karaman tarihinde mühim bir
yer tutan (Hacı Bekier) sülalesiyle, Çelebi
Sultan Mehmedle 818 tarihinde teati edilen
müzakereler esnasında Karaman oğlu İkinci
Mehmed tarafından sefaret vazifesıyla gön-
derilen (Hacı bey) misal olarak gösterilebilir.

ISPARTA COĞRAFYASI

IV

STRATİGRAFI

NAZIM ÖRENSUN

Göller mıntakamızı teşkil eden tetkikimize mevzu nahiyemizin muhitinde bulunan bazı hudut menatıki hariç olmak üzere bütün mıntakamızın üçüncü zamanın muhtelif devirlerine ait araziden mürekkep olduğu muhakkak ise de bu muhtelif devirlere müteallik teşekkülâtın Stratigrafi noktai nazarından katî, hakikî ve ciddî bir araştırma ve tetkiki yapılmış değildir. Bu, aynı zaman ve fakat muhtelif devirler teşekkülâtının yer yer katî bir şekilde tesbit olunabilmesi her devire ait akşam üzerinde ve müteaddit yerlerde inceden inceye yapılacak araştırmalar, pek fazla dikkate ihtiyaç gösteren müşahedelerle mümkün olabilir. Ancak bu tetkik ve müşahedeleri böyle muhtelif devirlerde teşekkül etmiş bulunan ve geniş sahalara yayılmış olan mütelevvi tabakat üzerinde yer yer ve derinden derine yapmak pek kolay bir iş değildir. Bilhassa hem kuvvetli bir ihtisasa, hem madde, hem de zamana ihtiyaç gösteren güç bir iştir. Muvafakiyetimize hizmet edecek olan bu yardımcı auasırdan bugün mabrum bulunmuş olmamıza rağmen binbir müşkül muvacehesinde temini yoluna imkân verebildiğimiz bazı tetkik ve müşahedelerimize nazaran elde edebildiğimiz Stratigrafik malûmatı dercediyoruz.

Mıntakamız İç Anadolunun mühim bir kısmı dahil olduğu halde Akdenize kadar imtidat eden geniş parça ile

birlikte heyeti umumiyesi Eogéne ve Néogéne devirlerinin rüsubatını teşkil eder. Avrupa ve Asyanın, Alplerden Himalâyalara kadar malûm istikamet üzere maruz kaldığı orojenik harekât-tan buraları da fevkalâde müteessir olmuş ve bu tesir ile Toroslar teşekkül etmiştir ki bu mültevi kısımların tahdit eylediği dairenin harici müstesna olmak üzere dahilinde geniş volkanik araziye tesadüf edilmez. Ancak Isparta ve Burdurun cenubuna tesadüf eden 2200 metreyi aşan Akdağ mıntakası ile Dinar şarkında mevzii bürkânî âsara, sahrelere tesadüf olunur. Mıntakanın vüsatine nazaran bu parçalar kemmi-yeten haizi ehemmiyet bulunmuyor. Bu volkanik âsarı vaziyetleri bugünkü sathın teşekkülünden sonra yeni volkanların indifaiyle vücade gelmedikleri, belki son zamanların tektonik harekâtı esnasında vaki olan inhidam ve inşikakların tesiriyle meydana çıktıkları zannı hasıl olmaktadır. Bu takdirde bu sahreler bugünkü sathın teşekkülünden evvel vaki olan bürkânî faaliyetlerin eserleri olmak lâzımgelir. Bu netice bize bürkânî sabrelerin bugünkü rüsubî sathıtan daha eski bir zamana ait olduğunu ve binaenaleyh mıntaka içinde bir volkan kraterinin bulunmıyacağını gösterir

Baştanbaşa rüsubî olan ve göller mıntakası namı verilen bu ükle (Burdur, Keçiborlu, Isparta, Eğridir, Yalvaç) dan çekilecek bir hattın cenubun-

dan ve Sultan dağları ile Beyşehir gölünün garbinden Akdenizde Antalya körfezinde Alâiye sahillerine kadar olan kısım (Eocène) teşekkülâtı ile örtülmüştür. Bu teşekkülâta vücut veren killer, marnlar, kalkerler içinde Paléontoloji noktai nazarından bu devrin fosilleri olarak tesbit edilen numulit Ramondi ve numulit Levigata müstahaseleri vardır.

Bir kısmı Isparta ili dahilinde bulunan ve mıntakamızın en büyük göllerinden olan Beyşehir gölünden Alâiye kadar devam eden Anamas dağlarının kütlelerini teşkil eden kısım Eocène arazisi olduğu halde bunu Cenup garp parçası Miocène tabakasından mürekkeptir.

Tetkikimize mevzu olan mıntakamız heyeti umumiyesinin en vâsi üçüncü zaman rüsubi teşekkülâtı Torosların mıntakamızla temasa geldiği Şimalde Sultan ve daha cenupta Haydar ve Giy dağlarına kadar uzanan silsilelerin cenup ve garp mailelerinin imtidadıdır. Buraları hemen hemen tamamen (Eocène) e ait olduğu gibi bulunduğu halde Akdenize muvazi olarak giden ve daha Şarktaki Torosların cenup mailleri (Miocène) e aittir.

İlimizin hudutlandırdığı Hamideli yaylası ile onun ayrı bir imtidadı olan Konya yaylası, ki her ikisi de üçüncü zaman rüsubatından ibaret bulunduğu halde bu iki yayla arasında Cenup Şark-Şimal Garp istikametinde sokulmuş bulunan sultan dağları, bünyesini teşkil eden sahreleri itibariyle tamamen ayrı ve içinde fosil bulunmayan iptidai zamanlara aittir.

Mıntakanın şarkını teşkil eden Beyşehir gölünün şarkı, Konyanın şimaline kadar ve Iğın Akşehir Şimalinden

Şimal Garp istikametinde Afyon yaylasını teşkil eden kısım üçüncü zamanın indifaatı ile (Trakit)lerle çevrilmiştir.

Sultan dağlarında, menşeleri rüsubi olan Şist ve Fillâtlara, eteklerinde Konglumeralara bilhassa Garp eteklerinde tebellür etmiş bir halde Kuvarsitlere tesadüf edilir. Şark kısımlarda Arkeene ait olması lâzımgelen ve damarlar halinde meydana çıkmış bulunan Sütkuvars ve Ematit gibi indifai sahreler de görülür.

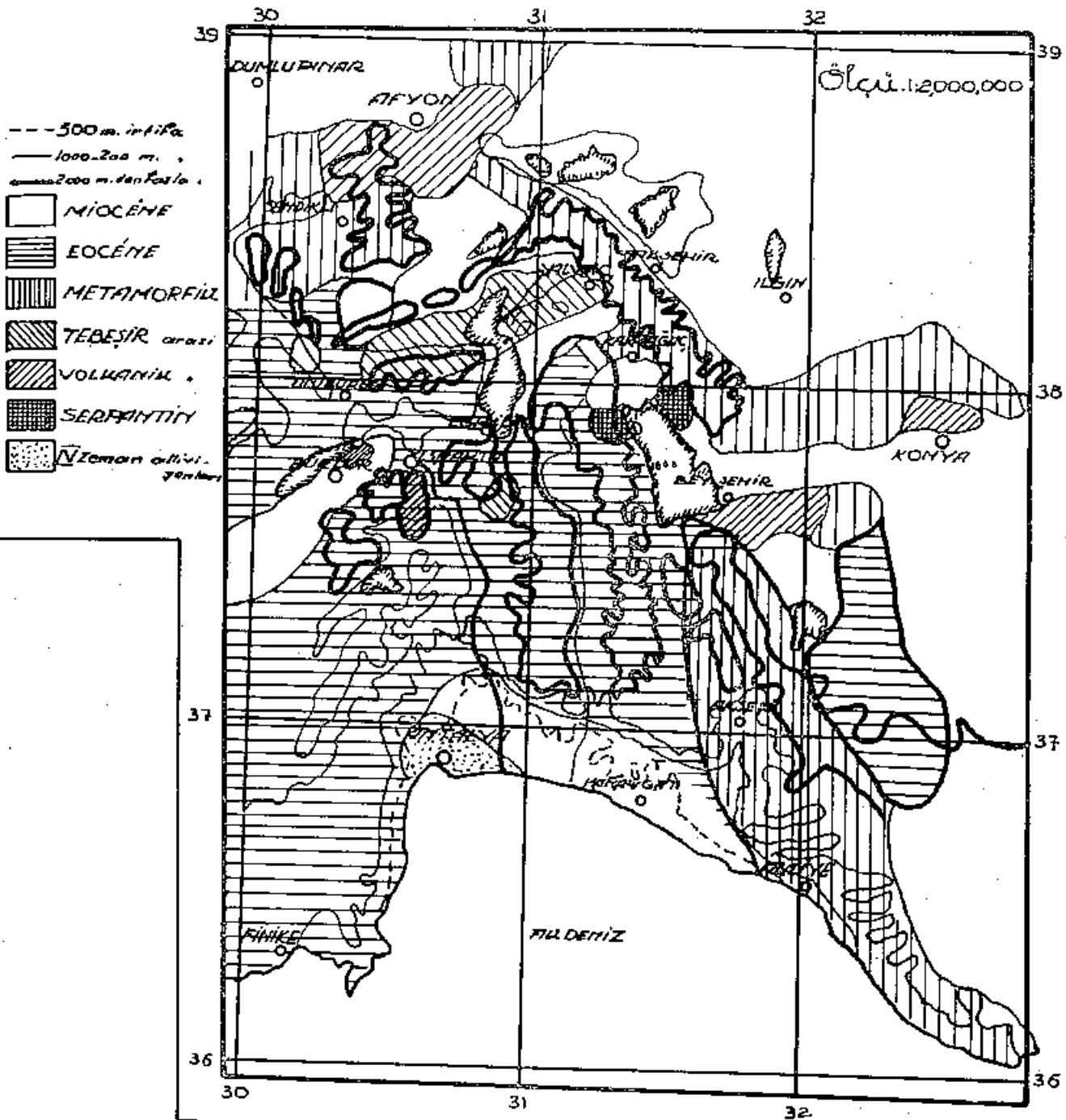
Miocène devri denizleri altında kâlip bunların rüsubatını ihtiva eden merkezî kısımda kısmen numulitli kalkerlerin ortadan kalktığı ve Uluborlu-Hoyran tebeşir arazisi içinde Foraminiferler görülür. Bu devrin Akitanyen katında kalker tabakalar arasında Gastrogotlardan (Heliks Ramondi) fosilleri vardır.

Denizli, Çivril, Sandıklı Sultan dağları ve Beyşehir istikametinde tabdit edilen bir hudutla çevrilen ve bu sahanın Cenubunu teşkil eden mıntakamızda bilhassa Keçiborlu - Dinar istikametinde üçüncü zaman kilsî sahreleri ve Eocène kalkerleri içinde (Terebratula Dinarensis) Terebratula Phrygia, numulit Ramondi, numulit levigata) müstahaseleri vardır.

Uluborlu, Hoyran, Isparta, Kuleönü, Gelendost, Afşar, Yılanlı, Bozanönü ve Karakuyu ovaları içinde Alliviyon tabakaları görülür. Bununla beraber bu ovaların bazı cihetlerinde mebzul bir balde kum ve kil tabakalarına tesadüf edilir. Ezcümle Isparta civarında tuğla ve kiremit imaline imkân verecek nisbette semt semt kum ve kalker tabakalar altında killere tesadüf olunur. Kil tabakası en iyi kil mamulâtına

ISPARTA VE MUHİTİNİN JEOLOJİ HARİTASIDIR.

TERTİP EDEN : MAZİM ÖRENSON
TERSİM EDEN : RECEP BAYRAKTAR

Eğridirde Ağa camisindeki Kitabe

imkân verecek şekilde Burdur civarında da mevcuttur. Önceleri bundan istifade edilmek için Marsilya kiremidi imal edilecek bir fabrika açılmıştır.

Mıntakamızın her cihetinde mebzulen bulunan üçüncü zamanın kalker ve kil tabakası kireç, çimento ve alçı imaline fevkalâde müsait bir vaziyettedir. Bugün senede 65 bin torba kükürt veren Keçiborlu mintakası nefis alçı istihsaline müsait bulunan sahrelere maliktir. Bilhassa kireç, muhitin her tarafında müşkilâtsiz ve mehzulen istihsal olunabilir. Isparta muhiti ile buranın Cenubunu saran tatlı meyiller kâmil kumdur. Ispartanın Cenubunu örten Şark ve Garbını saran dağlar tamamen kalker ve kum katlarından müteşekkildir. Bu kısımdan Cenuba doğru yeni Antalya şosesi üzerinde gidildikçe muhtelif mahallerdeki tesviyelerde ve oldukça mühim irtifalardaki (2000 m) yarmalarda kum tabakalarının satıha çıktığı görülür. Muhtelif mahallerde kalker tabakalarının altında bazı kil tabakalarının yer aldığı görülmektedir. Bu tabakaların muhtelif mahallerde bulunuşları ve tevezzu vaziyetlerinin gayri muntazam oluşu calibi dikkattir. Bu hal, bu tevezzuatın kaide satıhlarının bilhassa gayri muntazam oluşları, kendilerinin üzerine killerin teressüp etmiş olmasından mukaddem kaideyi teşkil eden bu kalkerlerin kara avamili irtikâiyesi ile aşındırılmış bulundurulduğuna veyahut mevkilerin mevzii inbidamlar geçirmiş bulduğuna delâlet eder.

Gerek Isparta ve gerekse Burdur civarındaki müşahedelere göre büyük kalker katları, bankalar halinde kille-

rin veya kumların üzerinde ya mütetabük bir halde veya mütenevvi eşkâle sebebiyet veren vaziyetlerden mütevellit birer diskordans vaziyetinde bulunmakta ve bu kil ve kum tabakası bazı mahallerde de kalkerlerin üzerine mevzu bulunmaktadır. Bazan yarım metrelik bir sihan gösteren kum tabakaları her tarafta aynı kalınlıkta değildir. Yapılan ekskürsiyonlardan bazı yarma ve çöküntüler arasında kalınlığı 10 metreyi geçen kum tabakalarına tesadüf edilebilir. Mıntakanın muhtelif aksamında tesadüf ettiğimiz killer muhitin tuğla ve kiremit imali sahasındaki iktisadî kalkınmasına fevkalâde yardım edecek vaziyettedir.

Daha ziyade kalker ve kum tabakat üzerinde akan Isparta çayı, zemininde gerek kurak ve gerekse yağışlı mevsimlerde kil rüsubatına tesadüf edilmez. Derenin mecrası ve zemini baştan aşağı daima ve tamamen kum ve çakıllarla kaplanmış bulunur. Bu, bize marn, kil tabakasının satıhda bulunmadığını gösteren bir delildir.

Mıntakamızda muhtelif ve müteaddit yerlerde kalker tabakat arasında bulunan Liğnitler kesif damarlar halindedir. Bunların evsafı geçen yazımızda kaydolunmuştur.

Isparta - Burdur istikametinde tabakat gerek sathan ve gerekse dahil len epiyce bir tenevvü ve yekdiğerinden haricî manzara itibariyle de bir hayli fark gösterdikleri halde beyeti umumiyesinin arasında yaptığımız bazı tetkik ve taharrilere rağmen liğnitlerden başka eserlere bilhassa nebatî ve hayvanî fosillere tesadüf edilmemiştir.

Mamafih gerek liğnit teşekkülâtı,

GEÇMİŞTE ISPARTADA AŞİRETLER

V

Kıbrıs Sürülen Yürüklerin sefine reislerini öldürerek
Gemilerden firar ettiklerine dair.

Hikmet Turhan Dağoğlu

196

(Anadolu) heylerbeğisi (Şehsuvar oğlu Mebmed paşa) ya hüküm ki:

Birkaç senedenberu (İç il) ve (Alâ-
iye) ve semtlerinde ve havalilerinde
hilâdü ibada isali hasaret üzere olan
yürükân tayifesinden (Şamlu) ve (Kara
Hacılı) ve (Eski Yürük) ve (Kise oğlu)
ve (Şeyhlu) ve (Senedlu) ve (Batrahı)
ve (Çıblaklı) ve (Kediklu) ve (Toslakh)
ve (Cirid) ve (Saçıkara) cemaatleri
yerlerinde ve yurdlarında kendü hal-

gerek kalker kütleleri ve gerekse kum
tabakatının bazı mahallerde çok kesif
bankalar halinde satıhlarda vâsi saha-
ların kaplamış bulunması bize, arazi-
mizin hangi devirlere ait olacaklarını
takdir ve tesbite ve bu vesile ile yaş-
larını: tayine imkân ve salâhiyet verir.

Kesif kalker ve geniş kil tabaka-
tından müteşekkil olup tahtelarz vâsi
su mahzenleriyle bir hayli büyük dü-
denlere malik olan yerlerde heyelân
hadiselerinin husülü içtinabı kabil ol-
mayan birer emri vaki halindedir.
Binaenaleyh Ispartanın Cenubunda da
üçüncü zamanın en yeni rüsubî teşek-
küllerine ait olup bir sathı mail teşkil
eden kalkerli, killi, kumlu tabakatından
ibaret olan muhitinde büyükçe bir kütle
931 Nisanında oldukça mübim bir he-
yelâna maruz kalmıştır. Bu ve bu ne-
viden hâdiselerin tahtelarz geniş su
bazinelerine malik bulunan bu killi,
kumlu, kalkerli tabakat üzerinde zaman
zaman teaddüt ve teakup edebilmesi

lerinde durmayub bahar eyyamında
sa'hül mürur cibali şahikaya çıkub
bahar mevsimi geçdiği gibi dağlardan
salifüzzikix (İç il) ve (Alâiye) ve (Teke)
sancaklarına ve havalilerine ceste da-
ğulub ahali vilâyetin evlerin ihraki
binnar ve sibyanlarına taarruz ve em-
valü eşya ve hayvanat ve mezruatla-
rın gasbü garet ve kat'ı tarik ve
katli nufus misillü envai fesadü şeka-
vetlerinin nihayeti olmadığı mukadde-
pek muhtemeldir.

Kütlesini üçüncü zaman rüsubatının
teşkil eylediğini kaydettiğimiz munta-
kamızın tabakatı sık sık ve hemen her
sene az çok bir takım arzî tezelzülata
maruz kalar.

Arazinin ekseriyetle kalker katla-
rında teşekkül etmiş hulunması ve
tahtelarz geniş su depolarının ve vâsi
düdenlerde hamızı karbonla ve soğuk
hattâ bazı yerlerde de sıcak suların
bolluğu ve bunların kalker katları
içinde bir takım teammüllere meydan
vermesi ve bilhassa muhitin bugünkü
hususî şeklini iktisap eylemesine sebep
olan en yeni tektonik hâdiseler geçir-
miş hulunması Isparta muhitini çok
zamanlar yoklayan zelzele dediğimiz
mevzii arz hareketlerinin ve bu hare-
ketleri tevlit eden dahilî inhidamların
vukuuna sebebiyet vermektedir. Mun-
takada bu nevi arz hareketlerinin
vukuu hep bu kaydolunan sebepler
dolayısıyledir.

ma arzu ilâm ve elviyei mezhure abalilerinden dahi vafi kimesneler deri devletmedarına gelüb mezburların zulmü teaddilerinin izalesi için istigase ve istirham eylediklerinden veçhi meşruh üzere fesadü şekavet âdet müstemirreleri olan maruzzikir yürükân cemaatlerinin şerrü mazarratları biladü ibad üzerinden izale ve izade için ehlü ayallerile (Kıbrıs) ceziresine naklü iskân olunmaları bahında bin yüz yirmi dört senesinde hattı hümayunu celâletmakrunum mucibince sadır olan emri şerifimle (Abdurgafur paşa) salifüzzikir elviye ve havalilerinde bulunan yürükân tayifesinden bazılarını cezirei mezbureye irsal eyledikten sonra tayifei mezbureden (Buseli oğlu) cemaati (Mire) iskelesinde sefineye vaz ve karşı yakaya mürur iderler iken cemaati mezbure halkı sefinede olan gemicileri kaydü bend idüb ve kendileri (Menteşe) sevahiline çıkub ve (Şeyhlu) cemaati dahi (Antalya) iskelesinden sefinelere süvar olub giderler iken anlar dahi mübaşirlerini ve sefine reislerini katl ve (Alâiye) ve (İç il) semtlerine firar idüb ve bazıları dahi cezireye vusullerinden sonra haber verildiği üzere ol vakıtta (Kıbrıs) da mütesellim bulunan (Abdi)nin habasetinden naşi ruhsat viresile cezirei mezburdan çıkub Hala ekseri (Kacar Halil) nam şakiynin yanında tecemmü ve eyyamı şitada (Aydın) ve (Saruhan) ve (Menteşe) ve (Kütahya) sancaklarında kışlayub evvel baharda (Yalvaç) ve (Karaağaç Yalvaç) ve (Isparta) ve (Doğanbisar) ve (Eğirdir) ve (Sandıklı) kazalarında vaki dağlara ve yaylaklara çıkub zikrolunan kazalar ahalilerinin bağ ve bahçe ve bostan ve

mezruat ve hayvanatların itlâf ve iskânımız için sadır olan emri şerif sizin şikâyetiniz ile olmuştur deyu ehlü ayallerine taarruz ve ebnaî sebilin yoluna inüb kemafil evvel kat'ı tarik ve takli nufus ve nehbü gareti emvâle cesrete teaddileri emri muhakkak olduğu arzı ilâm olunub ve balâda mastarül isim olan cemaatlerden eğer (Kıbrıs) ceziresine vusullerinden sonra bir tariykle cezirei mezbureden çıkanların ve eğer sefinelere suvar olub cezirei mezkûreye giderler iken firar edenlerin ve eğer cezirei mezhura gitmeyüb ve benüz yerlerinde ve yurtlarında kalanların mukaddema hattı hümayunu şevketmakrunumla sadır olan emri şerifim mucibince üslübü sabık üzere cümlesini cezirei mezbureye iyvâ ve iskân için nakli isalleri fermanım olub ve senki mirimirani mumailihsin senden gayreti hamiyet ve sadakatü istikamet ile hizmet me'mulü hümayunum olmağla hususu mezbur için mükemmel ve müretteh kapun ve güzide ve müstevfa âdemlerin ile sen memur ve bu emirde sana takviyet ve temşiyet için (Aydın) ve (Menteşe) sancaklarında muhassılı emval olan (Elhac Ahmed) dame mecdihu ve (Teke) ve (Hamid) sancakları mütesellimleri müstevfa âdemlerle ve (Kütahya) ve (Aydın) ve (Menteşe) ve (Teke) ve (Hamid) ve (Alâiye) ve (Beyşehir) ve (İç il) sancaklarında vaki olan kazaların ve (Konya) sancağında vaki (Aladağ) kazalarının yeniçeri serdavları neferatlarla ve zikrolunan kazalarda vaki âyanı vilâyetin iş erleri ve darbü harbe kadir il erleriyle ve (Bozdoğan) cemaatlerinden (Kara Hacılı) ve (Kürkcülü)

ve (Tekelü) ve (Melmenci) ve (Âladin-
lü) ve (Yolalır oğlu Hüseyin) ve (Keş-
şaf oğlu) cemaatleri ihtiyarları ve sair
iş erleri dahi cemaatlerinin darbü harbe
kadir il erleriyle seninle maan tayin ve
bu hususta reyine muvafakat ve mua-
dadat ile iktiza iden hidematı aliyyem-
de bezli kudret eylemeleriçün evamiri
şerifem ile tenbih ve tekid olunub ve
cümlelerin üzerine sen Başbuğ nasb
olunmuşsundur imdi işbu emri şerifi
vacibül imtisalim vusulünde memur
olduğun üzere tedarikîn görüb mükem-
mel ve müretteb kapun ve güzide ve
müstevfa âdemleriyle bazır ve amade
olub veçbi meşruh üzere memur olan-
lara dahi tarafından haberler gönde-
rüb cümlesini yanına istishab ve mü-
nasib gördüğün mahalde dernek ve
cemiyet edüb minvali meşruh üzere
balâda masturül isim olub mukaddema
battı hümayunum mucibince sadır olan
emri şerifimle (Kıbrıs) ceziresine naklü
iskânları fermanım olan yürükân cema-
atlerinden eğer cezirei mezbureye vu-
sullerinden sonra birer tariyke çıkub
gidenlerin ve eğer sefineler ile cezirei
mezbureye giderler iken avdet ve firar
edenlerin ve eğer benüz cezirei mez-
bureye gitmeyüb yerlerinde yurtlarında
kalanların etrafü eknaflarında olan
memer ve maberlerin tüfenk endaz
ricalü harbü kıtal ile mühkem seddü
bend idüb ve zafu futurlarına bais
olur tedbir ile tazyik eyledikten sonra
işbu emri şerifimin mazmunu münifini
kendülere iblâğ ve ifham ve mukadde-
ma ve hâlâ fermanım olduğu veçli
üzere (Kıbrıs) ceziresine nakillerini
marifeti şer'ile teklif ve tenbih eyleye-
sin. Eğer emri şerifime itaat idüb ehlü
ayalleriyle kalkub cezirei mezbureye

giderler ise febiha ve eğer inadü şe-
kavetlerinde ısrar ile muharebeye te-
saddi ederler ise veballerin boyunları-
na tayifei mezbure ile mekatele ve
şerlerin def için katli itmek caiz ol-
duğuna mukaddema şeyhülislâm tara-
fından verilen fetvayı şerife mucibince
sen dahi mukatele ve biavnibi tealâ
cemiyetlerin tefrik ve bieyyihalin cüm-
lesini ehlüayallerile sürüb münasib olan
iskelelerden sefinelerile (Kıbrıs) cezi-
resine irsal ve anda sevakinden halî
maballere iyva ve iskân ittirmek üzere
cezirei merkumeye nefi ve vusullerini
müştemil (Kıbrıs) valisinden ve (Lefko-
şa) kadısından arzlar deridevletmeda-
rımaya irsal ve keyfiyeti hali sıhhati üzere
ilâm eylesin. Elhasıl tayifei merku-
menin ibadullah üzerinden def'i mazar-
ratlarıçün hâlâ buldukları mahaller-
den (Kıbrıs) ceziresine irsal ve anda
sevakinden halî mahallere iyva ve iskân
ittirmek üzere cezirei merkumeye nefi
ve vusullerini müştemil (Kıbrıs) valis-
inden ve (Lefkoşa) kadısından arzlar
alub deridevletmedarımaya irsal ve key-
fiyeti hali sıhbatı üzere ilâm eylesin.
Elhasıl tayifeyi merkumenin ibadullah
üzerinden def'i mazarratlarıçün hâlâ
buldukları mahallerden (Kıbrıs) cezi-
resine naklü iskânları alâeyyibalin
senden matlubdur. Bu emri mübimde
bir dürlü tehavün ve tekâsülün zuhur
edecek olur ise asla özü cevabın
isga olunmayub muahaz ve muakab
olacağını mukarrer bilüb ana göre
hareket ve fermanım olduğu üzere
alâeyyihalin itmamı hidmete bezli vüs'ü
kudret eylemen için yazılmıştır.
Fi avasıtı R. 1126

Ispartalı Hekim ve Cerrahlar

FEHMI AKSU

(Şer'i sicillerin tetkikinde rastladığım Ispartalı bazı hekim ve cerrahların adlarıyla bunların hangi şartlar altında icrayı sanat ettiklerini kısmen belirten vesikaları, Tıp ve Isparta Tarihleriyle uğraşan zevata yarar ümi-diyle "Ün., sütunlarına göçürüyorum.)

x

1 - Hekim Pir Muhammed: 1015 H. yılında bir cerh vak'asının mahkemece tesbitine memur olan heyet arasında rastlanır. [1] 1024-Evaili zilkade tarihli, yine bir darb ve cerh meselesini tesbit edenler arasında (Pir Muhammed Elcerrah) suretinde adı geçen hekimin de, isim benzerliği ve tarih yakınlığı hasebiyle, aynı adam olması muhtemeldir. [2]

2 - Hekim Muhammed Çeleb: 1015 H. tarihli bir sicilde: "Hekim Muhammed Çelebinin Eğridürlü Beşe oğlunda dört yüz kırk akcası olub havalesi kaydisicil,, cümlesi görülür. [3] Bunun da 1 No. daki hekim olması variddir.

3 - Hekim İbrahim bin Hasan: Veraset davasında Uluborlulu olduğu tasrih edilmiştir. 1048-Rabiülahir taribinde ölmüştür. Davanın rüyet edildiği Ispartada ikamet ettiği anlaşılmaktadır. [4]

4 - Hekimzade Mustafa Çelebi: 1062 H. tarihli bir cerh meselesinde şahid olarak adı geçer. [5]

5 - Tabib Ahmed bin Musa: "Mahallei çavuştan Yanlı Balı veledi Penayedü nam zimmi meclisi şer'de işbu rafiül-kitab Tabib Ahmed ibni Musa nam kimesne mahzarında ikrarı tam (ile) sulbi oğlum Gülü Balı nam sağirin mesanesine taş durub tabibi mezbur

yarmayınca ilâçpezir olmaz sağiri mez-bure ilâç için mesanesi(ni) ıslah yarub çıkarmak için yedine hücceti şeriyye virilsün Eğer mezbur sağir mezburun mualecesinden ve yarub taşını çıkar-masından fevt olursa dava ve nizam yoktur didiği kaydisicil,, (Sicil tarihi: 1062 H.) [6] Bu tabibin de "6,, No. daki tabib olması variddir.

6 - Tabib Elhac Ahmed: 20 numaralı sicil defterinde ve 1062 H. tarihli şu sicilde adı geçer:

"Oldirki Medinei Isparta mahal-lâtından Germeyan mahallesi sükkâ-nından Yusuf bin İdris ve bin Hüseyin ve Abdi bin Mehmed nam kimesneler ve sairleri meclisi şer'i hatir lâzimüttevkirde herbiri taktiri kelâm ve bastianilmeram idüb mahallei mez-bureden olub işbu bazı bilmeclis olan Elhac Şaban ibnilhac Kemal nam kimesuenin emred ve kebir Hasan nam oğlının boğazında Beğa vaz olub (iki kelime okunamadı) Elhac Ahmed na-mında bir tabib gelüb buna ilâç iderin diyu yarub ve yarduğı yeri diküb bazı mualece sadadında iken merhum Ha-san emri hûda ile merhum olmağın canibi şer'den üzerine varilub keşfü tahrir olunmak matlubumuzdur didik-lerinde canibi şer'den mevlâna Mustafa efendi irsal olunub hâlâ Livaî Hamide berveçhi arpalık Mütesarrıf olan İzzetlu Hasan paşa hazretlerinin âdemilerinden hususu mezbur mübaşir tayin olunan

[1]	Şer'i sicil defterleri: No.	51,	Sahife: 29
[2]	" "	46,	" 96
[3]	" "	54,	" 154
[4]	" "	46,	" 259
[5]	" "	58,	" 54
[6]	" "	20,	"

Fahrülakran Çavuş zade Mehmed bey ibni Hızır nam kimesne ile ve zeyli kitabda esamileri mestur olan müslimin ile üzerine varub nazar eylediklerinde filhakika merkur Hasan (bir kelime) mezbur ilâç niyyetine hoşazında olarak (bir kelime) yarub biemrillâhi tealâ vefat ettiğini mahallinde müşahede ve tahrir idüb ve gelüb canibi şer'de haber virüb... İlahiri,,

7 - Cerrah Hüseyin Beşe: 1089 - Cemaziyelahir tarihli bir sicilde: "Karahisarın Şuhud kasabasından Ali bin Mustafa bu tarihten iki ay önce Karahisarlı Ahmed Beşe tarafından bıçakla yaralandığı ve yaralının cerrah aramak üzere Ispartaya geldiği ve mahkemece yarasına ilâç için bu cerraha izin verilmiş,, olduğu görülmektedir. [7]

8 - Cerrah Usta Ömer: 1120 - Cemaziyevvel tarihli bir sicilde: Bir cerh hâdisesini mahallinde tesbit ve eseri cerahatı müşahede etmek üzere memur edilenler arasında bu cerrahın da adı geçmektedir. [8]

9 - Cerrahbaşı Ahmed: 1133 tarihli bir sicille nazaran: Camii kebir kurbinde iki hanın mabeyninde Bacaksız Ahmed tarafından mızrakla sol memesi üstünden yaralanan Mustafa adlı birisinin eseri cerahatını keşfütahrire gidenler arasında (Cerrahbaşı Ahmed) de bulunmuştur. [9]

10 - Cerrah Hacı Ahmed: Bunun 9 numaradaki "Cerrahbaşı Ahmed,, olması da hatıra gelebilir. 28 - Rabiülevvel - 1146 tarihli bir sicil şöyledir: "Serdar Çavuşı Mehmed Beşenin yaresi iyu olinceye değin Cerrah Hacı Ahmed ile altı guruş pazar olındıkda oldahi altı guruşa bakmeğe razı olmağın bu mahalle kayd olındı iyu oldıktan sonra

virilse gerektir., [10]

Bu cerrahın; oğlu Mehmedle birlikte icrayi sanat ettiklerini ve o devirde hekimlik ve cerrahlık diplomasının? hangi teşekküller tarafından verildiğini ve saireyi teshit etmesi itibariyle, şikâyetleri üzerine, Isparta kadısına gelen şu fermanı naklediyorum:

"Kıdvetülkuzat velhükkâm madenülfazlı velkelâm Mevlâna Isparta Kadısı (Zide fazlıhu) tevkiî refii hümayun vasıl olıcak malûm olaki kazai mezburda sakin cerrah taifesinden Hacı Ahmed ve oğlu Mehmed namun kimesneler rikâbı hümayunıma arzıhal idüb kazai mezburde bazı kimesneler cerrahlık sanatına üstade varub hizmet ve tekmiî sanat idüb Kethüda ve Yiğitbaşları marifetlerle başka çıkmadın [11] hamdest iken bunların sanatlarına karışub ve bazı kimesneleri fasdu hacamet idüb ve bazılarına hilâfı tıb mualece için edviye virüb ibadullaha gadr ve bunların dahi heyinlerin ihtilâle bais oldukların bildirüb ol makulelerin teaddileri men'üdef olınmak bahında emri şerifim rica eylediği ecilden kanun üzere amel olınmak emrim olmuştır buyurdum ki hükmi şerifim vusul buldıkdı bu bahda veçhi meşruh üzere sadır olan emrim üzere amel dahi bususu mezbure tamam mukayyed olub göresin ilâm olundığı üzere ise ol makulelere tenbih eylesin ki cerrahlık sanatında üstade varub hizmet ve tekmiî sanat idüb Kethüda ve Yiğitbaşları marifetile başka çıkmadın hamdest iken bunların sanatlarına karışub ihtilâle bais olmuyeler

[7] Şerî sicil defterleri : No. 55, Szhife: 109

[8] " " " " 1, " 125

[9] " " " " 55, " 418

[10] " " " " 49, " 26

[11] Başa çıkmak; Hatm etmek ve bir işi başarıyla bitirmek, kalfa olmak anlamındadır.

Henüz iptidai şerait altında ve münferit mesai ile cerayan etmekte ve gün geçtikçe inkişafına çalışılmakta bulunan muhtelif sanayi arasında Ispartamızda ehemmiyete şayan görülen va âtiyen geniş mikyasta bir terakkiye mazhar olması ümit olunan ve bugün bile Ispartanın iktisadî vaziyetinde oldukça ehemmiyetli telâkki edilen Tabaklık vardır. Bu sanatın, yarınki neslin tetkikine esas teşkil edebilmesi

minbad emri hümayunıme muhalif kimesneye iş ettirmeyüb hususı mezbur için bir dahi emri şerifim varmelu eylemiyesin şöyle bilesin alâmeti şerife itimad kılasm Tahriren fi Evasıtı Rebiülahir lisene hamsin ve mie ve elif,, (1150) [12]

11 - Hekim Lâzeri veledi Mihail :
1200 H. den 1300 H. ye kadar olan sicillerde münhasıran rastladığım gayri müslim [13] hekimlerden birisine ait [Taş hücceti kaydı) nı aynen neşrediyorum:

"Medinei Burdur kasabası mahalâtından Hecin mahallesinde sakin Hasan bin Hüseyin nam kimesne Meclisi şer'i şerifi enverde işbu baisülvesika Hekim Lâzeri veledi Mihail mahzarında ikrarı tam ve takriri kelâm idüb işbu hazırı bilmeclis oğlum Mehdin bikudretillâhi tealâ mesanesinde taş tekevün idüb günbegün mazarratı müştet ve iztirabı ezyed olmağla merkum Lâzeri mutadı üzere merazı mezburı def etmek için mesanesini şak ve taşını ihraç idüb bür'i tam hasıl olunceye değin timar ve ilâç itmek üzere merkum Lâzeri nefsinı altmış gurus ücret ile oğlum merkum için icar ve ben dahi bilvelâye isticar itmemle

kaydile bugünkü durumunu, geçmişteki haliyle gelecekteki vaziyetini elde edebildiğim tetkik neticelerine ve bazı vesaike istinaden izah edeceğim.

Bu sanatın Ispartaya ne şerait altında ve kimler tarafından getirildiği, hususiyle ne zamandanberi mevcut olduğu katı surette tesbit edilemiyor, ancak alâkadarlarının babadan oğula, seleften halefe intikal eden söz ve tevatürlerine bir kıymet vermek lâzım-

eğerçi cerrahı merkum âdeti üzere timar ve ilâç ideriken oğlum merkum biemrillâhi tealâ fevt olur ise demüdiyetine müteallika amme davadan bilvelâye merkumın zimmetini ibrai âmmi sahihi şer'i ile ibra ve iskat eyledim didikde gibbettasdeki şer'i maveka bitaleb ketb olındı. 8 - Receb - 1275,, [14]

Aynı defterin 93 üncü sahifesinde ve 10 - Şevval - 1275 tarihli, yine bir taş hüccetine nazaran, bu Lâzeri ile kız kardeşi "Simani,, nin müştereken, Karahisarın Başmakçı kazasında Yukarı mahalleden Kuş Ali oğlu Abdürrahmana ameliyat yaptıkları anlaşılmaktadır.

x

Taradığım sicillerde adı geçenlerden maada ve halk hafızasında yaşayan, daha birçok Hekimlerin bulunduğuna şüphe yoktur. Şarî Teksiye ve diğer me hazlar; Ispartanın ihraç maddeleri arasında Eczayı Tıbbiyenin de bulunduğunu yazmışlardır. Şu hale göre, Isparta Tababet ve Eczayı tıbbiye bakımından da tetkik ve mutaleaya değer kazanmaktadır.

[12] Şer'i sicil defteri No. 50, Sahife 76

[13] Ispartada Hıristiyan Türklere dair vasıkalarımız vardır. Sıraında neşredilecek.

[14] Şer'i sicil defterleri No. 53, Sahife 24

gelirse yetmiş yaşını geçmiş ihtiyar müntesiplerinin, ikiyüz elli senedenberi mevcut bulunduğu hakkında verdikleri malûmata inanmak lâzımgelir.

Tabaklığın elde ettiğimiz bazı malûmat, vesaik ve el yazması eserlere nazaran geçmiş günleri hayli merakla takip olunacak bir hal ve manzara arz ediyor. Bu sanatın enteresan bulunduğu daha evelki vaziyeti hakkında kaydedeceklerimizin daha iyi anlaşılabilmesini teminen evvelâ bugünkü durumu hakkında kısaca bir izah yapalım. Bugünkü imalâthaneler, şehrin ortasından geçen Isparta çayı üzerinde ve şehrin hemen hemen vasatını teşkil eden bir mahalde bulunuyor. Ayrıca Yenice mahallesi bahçeleri içinde imalâthanelere nazaran daha asrî vesaite malik yirmi beş beygirlik bir turbinle mütebarrik bir de fabrika vardır.

Bugünkü imalâthaneler eski iptidailiklerini muhafaza ediyor. Bunlar pek basit şekilde yapılmış birkaçar havuz, dibek ve alelâde tezgâbtan ibarettir. Hatta mühim bir kısmının kuyularını dağar şeklinde kesilmiş büyük küpler teşkil eder. Nadiren çimentodan yapılmış olanları da var.

Asrî vesait namına hiç bir şeyleri bulunmayan bu imalâthanelerin yıkama yerleri de müşterektir. Hâlen faal bulunan elli yedi imalâtbanede ustalardan başka altmış üç kalfa ve yüz çırak çalışıyor. Ayrıca fabrikanın da memur, usta ve amele olmak üzere otuz müstahdemi vardır. Umum esnafın müştereken istifade ettikleri 7 beygirlik bir dolabla müteharrik bir de değirmenleri vardır ki burada palamut, sumak, çamkabağı gibi maddeler ügütülür.

İmalâthanelerin bugünkü mamulâtının cinsleri beyaz ve renkli sahtiyan, vaketa, liso, tabanastarı ve köseleden ibarettir. Senede renkli ve renksiz sahtiyandan kırk bin kilo, liso, taban

astarı ve köseleden de otuz bin kilo mamul deri istihsalâtı vardır. Fabrikasının başbaşına otuz bin kilodan ibaret olan mamulâtı da tabanastarı, liso, kösele, sabun köselesi ve gönden ibarettir. Fabrikaya son zamanlarda getirtilen usta oskar ve rogen nümuneleri yapmağa muvaffak olmuştur.

İmalâthanelere sahipleri tarafından konulan sermaye, kudretlerine göre 100-2000 lira arasında değişir. Fabrika 100 bin liradan ibaret olan tesis sermayesinin pek azını işletmeğe tahsis edebilmiştir. Bu sanatın, Ispartada epiyce eskiden oldukça iktisadi bir kıymet arzetmiş olan kunduracılıkla yakından alâkası vardır. Ayakkapların geçmiş günlerde biraz daha iptidai bir şekilde olan sürümleri ve buradaki mamulâtın hariç pazarlara sevki keyfiyeti bu iki kardeş sanatı vaktiyle birbirini tamamlamaya ve korumaya sevk etmiştir. Maalesef dericiliğin teknik inkişafa ehemmiyet vermemesi bu günkü kunduracılığın da yepyeni ve modern deriler kullanmaya mecbur oluşu eskiden birbirlerini tamamlayan bu sanatları yekdiğerinin yardımcısı olmaktan uzaklaştırmıştır. Bugün ötedenberi olduğu gibi gerek imalâthaneler ve gerekse fabrika boya, balık yağı ve baz kimyevî maddeler hariç olmak üzere deri ve bunun terbiyesine müteallik sumak, palamut, meşe kabağı gibi maddei iptidaiyeleri Ispartadan ve muhitinden tedarik ederler.

İmal edilen sahtiyanların % (70) i Avrupaya mütebaki % 25 le diğ er mamulât Isparta ve muhiti ile İstanbul ve İzmir sevk edilir. Isparta tabaklık sanatkârları arasında takdire şayan bir tesanüt vardır ki bu halleri emtia satışı keyfiyetinde de lüzumsuz rekabetlere asla mahal vermez.

— SONU VAR —

Isparta İktisadiyatının

Tarihsel durumuna bir bakış

III

Dikicilik ve Kunduracılığın idarî ve inzibatî Teşkilâtı

ÖMER GÜLLÜ

Bu iki sanatın içtimaî teşkilâtını idare eden ellere Erkân denirdi. Erkân toplantısını teşkil edenler şunlardır: Başta, ustabaşı, ahibaba, odabaşı, çavuş ve erkân ustalarıdır.

Bunların intihap müddetleri gayri muayyen ve tahri olup işine gelmeyenler çekilir ve yerine başka birisi tahri bir mazbata ile seçilir ve erkânın başkanı olan ustabaşına bildirilirdi.

Esnafın bu teşkilâttan başka esnaf şeyhi diye bir ruhanî mümessili vardı bunun vazifesi haftanın pazar olan günlerinde her pazar yerinde 6,5 asırdanberi üslub ve ifadesi değişmeyen türkçe bir dua okumak, yeni usta olacaklarla kalfalığa çıkmış olanlara bu sanatı işlemeğe liyakat kesbettikleri ve bu liyakatleri erkân teşkilâtınca tesbit edildiği takdirde dua edilerek destur veilmek idi.

Destur merasimini, memleketin iktisadî folkloru cephesinden tetkike şayan gördüğümüzden aynen dercediyoruz:

Erkân ve esnaf şeyhi bir sahraya toplantıya çağrılır sanatta ileri gelen ve sözü tutulan ustalar davet edilir. Bu davete iştirak edenlerin hepsi böyle bir merasimden geçmesi ve sakalı koymuş bulunması şarttır. Destur al-

mamış ve sakalı koymamış olanlar gerçi bu davete iştirak ederler ancak destur merasiminde dua halkasına giremezler.

Dua edecekler bir halka halinde toplanır destur verilecek kalfa erkân adamlarından olan odabaşı tarafından elinden tutulur odabaşı halkayı teşkil edenlere şu yolda bir selâm verir: Esselâmüaleyküm ehli davet, esselâmüaleyküm ehli tarikat, esselâmüaleyküm ehli hakikat, esselâmüaleyküm ehli marifet:

Ey erkânın gülleri, üstadların pirleri, bu kalfa sanatında mahir olmuş, ustasından izin ister, sizlerden dua himmet bekler. Bu merasimden sonra odabaşı ile destur alan kalfa halkanın ortasına oturur ve esnaf şeyhi el kaldırop dua eder ve diğerleri âmin derler. (Bu dua eski esnaf şeyhi oğlu ve yine esnaf şeyhi diye anılmakta olan Bay süleymandan alınacaktır.)

Esnaf şeyhi, duadan sonra kalfaya şu nasihatleri yapar ve yemin ettirir: Beş vakit namazı kılacağına, büyükleri bileceğine ve akranlarını kardeş ve küçüklerini evlâd tanıyacağına, sanatına bile ve desise katmayacağına, doğrulukla çalışacağına, besmelesiz işe başlamayacağına, cuma günleri tatil

yapub iş işlemeyeceğine, büyükleri ziyaret edeceğine, ezan sesi işittiğinde hemen işi bırakıp camiye gideceğine ve erkânın sözünden kat'iyen ayrılmıyacağına, hakkında verilen her türlü ceza ve kararlara kayıtsız ve şartsız razı olacağına, devletin emir ve kanunlarına tamamen hürmet edeceğine, askere çağrıldığında ve bir teklif yapıldığında seve seve koşacağına ve vereceğine, çocuklarını okumak ve yazmak gibi nur ve feyizlere garkedeceğine, yalan söylemeyeceğine, haram yimeyeceğine ve içki içmeyeceğine ve saireye dairdir.

Ispartada Rıdvan paşa mutasarrıf iken (1291) sıralarında ve emlak tabirini yapılmadan evvel dikicilik ve kunduracılık, tezgâhlarından çıkan ayakkabı ve yemeniler bedellerinin yüzde iki buçuğu nisbetinde nisbetinde damga resmine tâbi idi. Bu resim alınca (geyilmeğe lâyıktır) şeklinde damgalanırdı. Bu resmi, tezgâhlardan kundurayı toptan alanlar verir ve malı memleket haricine sevkederdi. Bu resmin senelik tutarı (48 - 50) bin gümüş kuruş kadardı.

Tahriri emlaktan evvel Türkiyede vergi sistemi tevziidir. Mütesellim veya mutasarrıfın kararlaştırdığı tevzi vergi her mahalle veya köye toptan taksim edilir ve köy mahalle ihtiyar heyelerince bu top yekûn halka malî kudretleri nisbetinde salgın şeklinde tevzi edilirdi.

Erkân teşekkülünün inzibatî ve cezai tedbirleri:

İçtimaî adaba riayet etmeyen, büyük ustalarına karşı hürmeti, kalfa ve çı-

raklara karşı merhameti esirgeyen, başka ustaların küçükten yetiştirdiği kalfa ve çırakları kendi tezgâhına almak hırsıyla teşviklerde hulunan, sanatta hile ve desise yollarına saparak daha ucuza mal temin etmek düşüncesiyle kerestenin hakkını vermiyerek hileli iş yapanlar evvelâ erkânın huzuruna getirilir, erkânın muayenesi neticesinde hakikaten o işim hileli olduğu tahakkuk ederse o ayakkabı derhal birkaç yerinden kesilir ve erkân çavuşuna verilerek faaliyette hulunan tezgâhların usta ve çıraklarına gösterilmek suretile teşhir edilir. Birinci defa cürmü teşhir ve tenbih ile iktifa edilir. Bu cürmü tekrar ederse muvakkat müddetle icrayı sanattan men edilir. Men'i keyfiyeti, dağarının tezgâhına ters çevrilmesi suretiyle yapılır ve dükkanı kapadılır. Bu iş tatili (3) ilâ (7) gündür.

Bu hadiseden sonra mücrim kusurunu itiraf eder bir daha böyle hile yollarına sapmıyacağını temin ederse erkân affeder ve icab ederse emsaline ibret olmak üzere yerine göre kararında ısrar ve en son yolsuzluk cezasını çektirir.

Yolsuzluk cezası en az yüz kişi olmak üzere bütün esnaf müntesiblerine kırdı mükellef bir ziyafet vermektir. Erkânın bu kararı hâkim tarafından orf ve âdettir diye tasdik edilmekle beraber bazan da mutasarrıflar tarafından da tasdik edilirdi.

— SONU VAR —

Neşriyatı İdare eden: HİLMİ DİLMEN

Mes'ul Müdür: A. RIZA UYSAL

Basıldığı yer: İLKADIN BASIMEVİ - İSPARTA

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Sevabat intibaları :

Halkın Cumhuriyet prensipleriyle yaptığı Gönül birliği

NAZIM ÖRENSUN

İkiyüz biulik bir nüfus kademesine adımını uzatan Isparta İli halkı; gönlündeki coşkunluğu ile, kafasının süslediği dürüst mantığıyla Kültür işlerine gösterdiği heyecaniyle, yer yer yükselttiği binalarıyla, okulları taşıran çocuklarıyla apaydın isbat etmiştir ki, uzun yüz yıllar derin bir tevekkülle kara sabanına bağladığı, yılların mahsullerini standardize etmeyeu kumlu topraklarıyla yalçın sırtlarına verdiği, iki direk arasında dokuğu tengerek ipliğine iliklediği meçhul ümitlerini, şimdi mantıkının kudretini gölünün heyecanına katarak irfan işlerine perçinlemiştir ve onun âşığıdır. Isparta halkı, uzun yüz yıllar iki taş parçasını biribiri üstüne koydurup sıvattıramayan, millî dilini öz milletine öğretemeyen İmparatorluk hodgâmlüğünün karşısında henüz onluk yıllarının içinde; uzun ömrünün ilk yaşlarını geçiren Cumhuriyet prensiplerinin, millî ve şahsî hüviyetlerinde uyardığı varlığın, enerjinin minnetarlığını derin mukayeseler yapmak unuvaffakiyetiyle kalblerinin iç cidarlarına hakketmişlerdir. Bu, şuura dayanan minnet ve şükran hisleriyle kendilerini ileri milletlerin derecesi fevkinde görebilmek arzuları onları hakikaten hiçbir milletin dü-

nunda kalmayan harikulâde bir zekâ ve inanış kudretiyle faaliyete sevkemiş bulunuyor. O, bu yürüyüşündeki imanını, yapmağa muktedir olduğu halde altı yüz senede yapamadığını ve yalnız idesinde kaldığını gördüğü ve daima tahassürünü çektiği maddî manevî mamurelerini Cumhuriyetin ilk günlerini yaşadığı şu başlangıcında yapmış olduğuna şahit olmakla kendi kendine takviye ediyor ve anlıyor ki onbeş yıllık Cumhuriyet, altı yüz yıllık İmparatorluğun kudreti fevkinde bir velûdiyete ve kendi idesini tatmin eden prensiplere sahiptir.

Halkımız, köylümüz; Cumhuriyetin kendileri üzerinde yaptığı bu gönül ortaklığı kıymetiyle yer yer öyle büyük eserler kuruyorlar ki, onlar, bu yapılamayacak kadar muazzam gördüğüm eserlerinin karşısında mahviyet ve tevazu içinde "Sayenizde,, diye boyun eğerken ben, hayran ve lâl kalıyorum. Halkımızın, yeni neslin yetişmesine en idealist bir kültürücü zihniyeti ile yaptıkları bu büyük hizmetlerin muvacehesinde öyle geniş bir memnuniyet ve şükran duyulur ki, bu duygularının taşkınlığına bir parça sükûn verebilmek isteyenler, onların alınteri için nasırlanan ellerini muhabbetle sıkmak hattâ öpmek ihtiyacını duyarlar.

Aksaktimurun Eğridiri Zaptı [1]

H. F. TURGAL

Sahipkiranın sancakları Uluğborluk (Uluborlu) yoluna revan oldu. Bu nahiyeye ulaştıkları sırada Şahruh'da Kışlağından Uluborlu'ya ulaştı. Askere ayağı tozuyla Kalenin teshiri emir buyrulduğundan Kale çarçabuk alındı. Bu sırada İclâlülislâm göğsünden bir ok yarası aldığından öldü. Bunun üzerine bütün kalenin erkekleri katli, kadın ve çocukları esir edildi. Kale de yerle beraber kılındı.

EĞRIDİR KALESİNİN FETHİ

Hamid vilâyetinde büyük bir göl vardır. Uzunluğu 20 fersah, genişliği 4 fersahtır. Suyu tatlı ve lezzetlidir. Bir kaç dere buraya dökülür. Bir yerinden de dışarı su verir. Çevresinde bağlar, bostanlar, ekinlikler doludur. Kenarında taştan yükselmiş bir kalesi vardır. Eğridir diye meşhurdur. Üç tarafı snya bitişik, yalnız bir tarafı dağa dayanır. Tarih kitaplarında Felekâbad diye zikrolunur.

Göl içerisinde şehre yakını iki ada vardır. Birisine Gülistan, birisine Nispin (Nisin) derler. Nispin büyükçesidir. Kale ile kuşatılmıştır. İmaretleri, bağları vardır. O civar ahalisi mallarını, nakitlerini türlü meta ve zehairini hasılı saklanması gereken bütün kıymetli şeylerini orada muhafaza eder. Bu vilâyet halkından bir çok kimseler oraya toplanmıştır. Her taraftan su ve kale ile çevrilmiş olduğundan orada huzur ve emniyet içinde yaşarlar. Bunlar sahipkiranın kulağına erişince bu meşhur ve mühim kalenin zapt ve teshirini hatırladılar. Ağırlığın Akşehir yolunu tutmasını ferman buyur-

dular. Çünkü Yıldırım Bayezit rahatsızlaşmıştı. Hüsrevane inayetleri izi olarak kendisine Şirazlı İzzettin Mesut ile Celâleddin Arap gibi hazik tabiblerini yanına kattılar. Bunlar tedavisi ile meşgul olacaktı. Ağırıklar yola çıkarıldılar. Ulu sancak Uluğborludan ilgar buyurarak 805 senesi Recebinin cumartesi günü sabahleyin Eğridire ulaştı. Ertesi gün irade mucibince Emirzade Şahruh, Emirzade Ebubekir, Emir İskender, Sultan Hasan, Emir Şeyh Nurettin, Emir Şah Melik, Ali Sultan Tavacı, Emir Sevinç bey ve başka ümera ve bahadır yüzlerini hisara çevirdiler. Dağa çıktılar bazıları dağ eteğindeki kale kapısına gittiler. Her taraftan hücum ile hisarı teshir eylediler. Asker şehre girdi, birçok muhalifler kılıçtan geçti. Halkın bazıları korkularından gemilere binerek Nisbin adasına sığındı.

Odundan ve öküz derisinden gemiler yapılmasına ferman sadır oldu. Birçok kayıklar ve gemiler yapılarak göle girdiler. Bütün Şehzadeler ve ümera gemilerle Nispin kalesine yöneldiler. Cenk gürültüleriyle oralarını çınlattılar. Kale halkı belinlediler. İleri gelenlerinden Şeyhbaba adında birisi vardı. Canından elini yıkamış idi. Kaleden çıkarak şehzadelerin ayaklarına kapandı. Sahipkiranın huzuruna götürüldü. Padişah onun kanından vazgeçti. Ordu Nispin adasını teshir etti. Orada müddehar bütün emvali dergâhı âlempenaha getirdiler. Sahipkiran hepsini de ordusuna ihsan etti.

[1] Bu yazı Şerefeddin Yezdinin (Zafername) sinden aynı ile tercüme edilmiştir.

“HACI KEMAL,, E DAİR

FEHMI AKSU

Sayın profesör Fuat Köprülü “Cami-ünnezair,, müellifi “Hacı Kemal,, in Eğrideli olduğunu [1] ve bu eserini (9' & H.) tarihinde vücade getirdiğini yazmıştır [2].

Neşet Köse ve Tahir Erdem; Germeyan mahallesindeki Bodur oğlu mektebi duvarına sonradan yerleştirilmiş olan (Elmeska imaretü Hacı Kemal ibni Hacı Musa gaferallahü lehu velivalideyh) ibareli ve (Tarih erbaa ve işrin ve tisamie) yazılı çeşme kitabesinden [3] bahsederlerken bu adamın “Cami-ünnezair,, müellifi olması ihtimalini ileri sürmüşlerdir.

Böcüzade dahi; (1325 H. de) yazdığı “Isparta tarih,, inde (Sabife: 122) Hacı Abdi camii avlusunda gömülü ve buraya bir çok vakıflar yapan bir “Hacı Kemal çavuş,, dan bahsetmiş ise de buradaki “çavuş,, luğun Hacı Kemale yanlışlıkla eklenmiş olduğunu tahmin ediyorum. Çünkü: “Hacı Kemal,, ve “İbrahim çavuş,, [4] aşağıda neşrettiğimiz “Halil Hamid paşa,, buyruktusuna göre, Hacı Abdi camiine bir çok mü-sakkafat tahsis eden ve sicillere göre de aynı asrı zengin ve hayırsever adam'arıdır ki: ikisi de, mezkûr cami avlusuna gömülmüşlerdir. Böcüzade; basılmamış kitabında, aynı yerde met-fun İbrahim çavuşun adını yazmadığından “Hacı Kemal çavuş,, olmuştur.

Son zamanlarda Isparta şeri sicilleriyle evkaf kayıtlarında rastladığımız birkaç vesika; 15 inci asrın son ve 16 inci asrın ilk yarısında yaşamış ve

Germeyan mahallesindeki çeşme ile münderis Evlenkene köyündeki pınar ve suyunun ve avlusunda gömüldüğü Hacı Abdi camii dükkânlarından mü-him bir kısmının vâkıfı olan “Hacı Kemal,, i kısmen tanıtmaktadır.

Acaba, vâkıfla müellif aynı adam-mıdır?.. Vâkıfın mezar taşı (1925 den sonra) kayıp, Ispartanın 2 - 3 kilometre doğu kuzeyindeki Evlenkene köyü (1209 H. tarihlerinde tamamen) mün-deris, Eğridir mahkeme sicilleri de (1337 H. de) muhterik olduğundan ha-yat safhalarını, doğum ve ölüm tarih-lerini kat'iyetle tesbit etmeğe mahallen imkân kalmamış gibidir. Ancak; yukarıda sözü geçen arabca ibareli 924 tarihli çeşme kitabesiyle aşağıda bir numaralı vesikadaki şahitlerin, Evlen-kene köyündeki pınarı kimin ve ne zaman vaktettiğine dair olan ifade ve ifşaları; bize, vâkıf Hacı Kemal ile müellif Hacı Kemal in aynı devirde yaşadıklarını bildirmektedir.

Biz bu alanda, ele geçen ilgili ve-sikaları, salâhiyettarların tetkik ve tarihî tenkitlerine arz etmekle iktifa

[1] Türkyurdur C. 4, Sayı 22, Sayfa 293, Yıl 1926

[2] Yenitürk Sayı 4, Sahife 285 ve sayı 5 sahife 378

[3] Bakınız ÜN Sayı 26, 27, Sahife 285 ve Sayı 5 Sahife 77. Bu kitabe Isparta Halkevi mü-zesine kaldırılmış ve 130, 131 numaraya kay-dedilmiştir.

[4] Çerez pazarında 15, 16, 17 inci asırlarda esnaf ve tüccarların me'vası ve âdeta o zamanın horsa yeri olarak önemli rol oynayan (İbrahim çavuş hanı) denmekle şöhret bulan hanı bu adam yaptırmıştır. Buna dair vesikalar ayrıca neşredilecektir.

ediyoruz:

VESİKA (1)

“ . . . . [5] nam kimesneler ve sayirleri meclisi şer'i hatırı lâzımüttevkirde kazai mezbur tevabünden EVLENKENE nam karyeden Satılmış bin Yusuf ve Mustafa bin ve Veli bin ve Hüseyin bin Bayram ve Ahmed bin Veli ve Mustafa bin Hekim ve Hüseyin ve Ali bin Seydi nam kimesneler ve gayrileri mahzarlarında takriri dava idüb karyei mezburede vaki çeşmeye cari olub ehalisinin hakkı şüfaları olan Ayazma demekle maruf pınarın başında yetmiş seksen yıldanberu biz Boğası gasledegelmışken halen mezburlar kadimüleyyandan olagelene muhalif zikrolunan pınarın başında Boğası gasletmekten bizi men ederler icrayı hak olunmak taleb ederiz süal olunsun didiklerinde gibbessüal karyei mezbure ehalisinden isimleri mersum olan kimesneler cevap virüb filhakika beynennas Ayazma demekle meşhur olan sureti defteri cedidi sultanide YUM GELDİ demekle mukayyed beynennas Ayazma demekle maruf olan pınarı ELHAC KEMAL nam kimesne sahibinden iştirâ idüb karyei mezbure getürüb karyei mezbur ehalisine vakfeylemeğile hakkı şüfamız olan mahsus suyumızdan bir kaç sene fetret [6] zamanında zikrolunan çeşmenin yolu harab olmağla mezkür Çallah tayfası teğallüben bir kaç yıl zikrolunan pınarın başında Boğası gasletmekle halen suyumuzun yollarını tamir ve meremet idüb üslubi sabık üzere icra eyledikde mezburlar suyumuz zarar ederler Tayfei mezbure yetmiş seksen yıldanberu zikrolunan pınarın başında veçhi meşruh üzere Boğası gasledegelmemişlerdir diyu inkâr eyle-

diklerinde tayfei merkumeden takrirlere muvafık beyyine taleb olundukda udul müsliminden Fahrülemaşil velakran Kadir çavuş ibni Abdi çavuş ve Elhac Hatil bin Elhac Hasan ve Hanefi bin Seyfi nam kimesneler lieclişşehadetüşşeriyye meclisi şere hazırun olub icrayı şehadeti şeriyye idüb filhakika zikri sebk iden pınarın başında kasabai merkume Boğasıcıları yetmiş seksen yıldanberu Boğası gasledegeldiler bu hususa şahidleriz şebadet dahi ederiz didiklerinde şehadetleri badettaditüşşeri hayyizi kabulde vaki olub Elkadim yütrekü alâ kıdemihî mucibince tayfei mezbure kadimüleyyandan gasledegeldikleri üzere Buğası gasl etmelerine hüküm birle bu vesika ketbü imlâ ve eydii talibine refü ita olundu ki ledelhace tezekküre badi ola,,

VESİKA (2)

“Oldurki Evlenkene nam karyeden . . . . [7] ve Mustafa bin Haydar ve Mustafa bin kasabai İsparta çellahlarından Mehmed bin Ahmed ve Mehmed bin Yusuf ve Ahmed bin Ali ve gayrileri mahzarlarında takriri kelâm idüb karyei mezbure sınırında sabıkan HACI KEMAL nam kimesne iştirâ idüb karyei mezbure vakf idüb bakki şüfamız olan Yum geldi pınarı

[5] Sicil defterinin baş tarafından üç satırlık yeri yarıdır ve çürük bir haldedir. Bu sebeben okunmayan yerler noktalıdır. Bu vesika; Şeri sicil defteri No. 51 ve Sahife 5 de olup 1007 - 1015 tarihli siciller arasındadır.

[6] Karayazıcı Abdülhalim ve muakiblerinden Tavil Hasan, Abi oğlu Türkmen beyi ARIK, Köyüklü Ahmet gibi eşkiyanın saldırısında İsparta ve çevresinin hali pek harab olmuştur. Buna dair vesikaları ayrıca sunacağız.

[7] Şeri sicil defterleri No. 51, Sahife 8 (1007 - 1015 H.)

ki Ayazma demekle marufdur veçhi meşruh üzere mahsus suyumuz olub sunun kesreti zamanında mezburlar Boğasıyu gasledegelemiş idi Elhaletihaza killeti ma zamanında mezburlar suyumuz daahl idüb boğası gasl idecek mevza suyun bazını tutmağile karyemüze su killet üzere varub zarar oldu men olunmak taleb ideriz süal olunsun didiklerinde mezburun çellah tayfesi cevab virüb mezburların defterinde mukayyed olan Yum geldi pınarı Ayazma pınarı idüğünü bilmezüz ve münkir olucak karyei mezbure ehalisinden beyyine taleb eylediklerinde Findos nam karyeden Mustafa bin Yusuf ve Mehmed bin Davüd nam kimesneler meclisi şer'a lieclişshade meclisi şer'a haziran olub icrayı şهادeti şeriyye idüb didiler işbu müşarünileyh olan pınardır ve Ayazma demekle meşburdur mezbur HACI KEMAL karyei merkumeye vakfeyleyüb karyei mezbure ehalisinin mahsus sularındır ve bu hususa şahitleriz şebadet dahi ideriz didiklerinde şهادetleri badettadilüşser'i hayyizi kabulde vaki olub bittaleb kaydolundu,,

VESİKA (3)

"Elhac Kemalın vakıf akçası Karamanlı oğlu Süleyman zimmetinde bin beşyüz akça olub gibbettaleb velikrar edaye hüküm birle havale olub kaydolundu,, [8]

"Oldurki Karamanlı oğlu Süleymana Kara Hacı kefil olduğu kaydolundu,,[8]

VESİKA (4)

"Şeriatşiar Isparta kadısı efendi zide fazlühu badesselâm inha olunur ki Medinei Ispartada Elhac Abdi nam

[8] Şeri sicil defterleri No. 54, sahife 154

sahibül hayrın camii şerifi vakfının yevmi beş akça ile tevliyet ve üç akça ile kayyim ve iki akça ile ferraş ve yedi akça ile müezzın ve bir akça ile devir han ve camii merkumda tilâveti kur'anı azim için şart olunan dekâkinin berveçhi hasbi tevliyet ve bedestan hizasında çeşme üzerinde mebni bir bab dükkân icaresinden yevmi iki akça bade selâtilişa camii mezburda surei nebe, tilâveti cibetleri Hafız İsmail bin . . . . . ve Hacı Abdi vakfından bir akçe düağü ciheti Mustafanın ve yevmi iki akçe seddi mahfil ciheti İsmailin . . . . . ve yine medinei mezburede İBRAHİM ÇAVUŞ ve HACI KEMAL ruhi için Hacı Abdi camiinde imam olanlara beher yevm yasini şerif ve surei nebe, tilâveti için yirmi dört adet dekâkin tevliyeti yevmi üç akçe ile Esseyyid Alinin . . . . . ve camii mezburda merhum Mehmed efendi ve sair esbabı hayratın vaz eylediği kütübü madudenin nezareti ve berveçhi hasbi tevliyeti Seyyid Süleyman efendi damadı Ömer efendinin ba beratı askerî üzerlerinde . . . . . ve yine Medinei mezburede Fazlullah mahallesinde sakin Elhac Kemaleddinin Elhaç Abdi camii imamına meşrut eylediği areç çarşusunda vaki dokuz bab kebir dükkânı ile Isparta Çelebiler mahallesinde sakin İbrahim çavuş ibni Abdünnebi Çavuşun Çerez pazarında İbrahim çavuş hanı kurbinde onbeş adet dükkânlarını salifüzzıkkı Elhac Abdi camii mihrabına vakfıgart eylediklerini müş'ir iki kit'a hücceti şeriye Anadolu muhasebesinde mukayyed olub ancak med-

ISPARTA COĞRAFYASI

V

TECTONIQUE

Mıntakanın Birinci ve ikinci zamanlarda maruz kaldığı Harekâtın Tarihçesi

NÂZEM ÖRENSUN

Mıntakanın tektonik tarihçesini ve bu noktai nazarda maruz kaldığı harekât ve tahavvülâtın mütaleasını bütün ana vatan kütesinden ve onu saran muhitten tefrik ederek tamamen ayrı bir halde kayıt ve tesbit edebilmek müşkül ve hatta mümkün değildir. Çünkü göller mintakası bugünkü Anadolu yarım adasının bünyesine ve dolayısıyla onun geçirdiği safahatın tarihçesine dahildir. Hayatı itibariyle maruz kaldığı harekât kısmen mevziî ise de heyeti umumiyesi noktai nazardan kendisini saran kütleler ile ve onların mevzu bulunduğu kıtalarla müşterektir. Bu sebeptendir ki yer yüzündeki mevkiine nazaran tektonik tarihçesinin ve evsafının hakikî vaziyetini tesbit' tefrik ve tebarüz ettirebilmek için küçük bir parçası bulunduğu Anadolu yarımadasının tektonik evsafı içinde müşterek kıymetlerle mütalea etmek mecburiyetindeyiz. Bu küçük cüzün, dabil bulunduğu külden tamamen tefriki bu noktai nazardan mümkün olamaz. Bu cüzü; kül ile bayatta müş-

terek, bünyede müşterek, teşekkülde müşterek, âkibette müşterek; satıhda, kaidede ve manzarada müşterektir. Bütün bu bakımlardan tektonik tarihçesini ilgilendiren muhitte beraber yapacağımız tetkikler arasında kendisinin de hususiyeti kendiliğinden tezahür ve tebarüz etmiş olacaktır. Bugün değil yalnız bu kadar küçük bir parçanın hatta Türkiyemizi teşkil eden Anadolu yarımadasının bile tektonik noktai nazardan kat'î, esaslı, ciddi, ve sağlam bir tetkiki yapılmış değildir. Biz bu işimizde Üniversite Coğrafya darülmesaii Kartografya, resim, arazi, harita tetkikleri notlarından, Profesör M. E. Chaput'nün (*) eserinden Walter Penck'in mütalealarından azami derecede istifade ederek maksadımızı tavzibe çalışacağız.

Göller mintakası, mevzu bulunduğu Türkiye yarımadasıyla beraber Alp-Himalâya iltivalarının, Avrupa ve Asya gibi iki büyük kıta'ya beyninde devam

(*) *Espuise de l'evolution tectonique de la Turquie.* E. Chaput

İlâahiri.., [10]

[9] Bu camiye Isparta'da, Emrullah ef. nin kızı ve Kadı Abdülvehhâbın kârdeşi (Kadın) adlı bir Bayan dahî; kocası meşhur Abdüsemî Çelebi ile oğlu Abdülmutî ef. için Hacı Abdî camiine vakıflar yapmıştır.

[10] Bu vesikada tarih yoktur. Halil Hamid paşanın Tuğra şeklinde imzası vardır. Sedriazam olduktan sonra (1197) bu camii tamir ve vakıf yapmak üzere tetkikat yaptığı anlaşılıyor. Halil Hamid paşa için bakınız: (Sedriazam Halil Hamid Paşa) İsmail Hakkı Uzun Çarşılı, Devlet basımevi: 1936

eden geniş sahanın içinde bulunmak-
tadır. Bu itibarla üçüncü zaman orta-
larında teşekkül eden bu iltivalar ve
bu iltivarı meydana getiren hareketler
mıntakamızı tesiri altında bırakmış ve
sath şekillerinin tarihçesi üzerinde
geniş roller oynamıştır.

Üçüncü zamanın, mintakamızı kat'i
tesirleri altında bulunduran bu harekâ-
tının aynı zamanda ikinci zamanın Her-
sinya ve daha evvelki hareketleriyle
iltivaya uğramış bulunan mintakalarına
da tesir yaptığı muhakkaktır. Memle-
ketimizde mintakamızın Şimali şarkî
ve Cenubu garbisinde görülen faylar
gayri kabili iltiva eski arazinin iukisa-
ra maruz kalmış aksamıdır. Bu inşikak
hatlarının hulunduğu Sultân dağlariyle
Şimalî garbisinin ve menteşe kütesinin
arasında bulunan mintakamız, üçüncü
zamanın ikinci nısfında ve dördüncü
zamanda Ege ve Akdenizi meydana
getiren tektonik harekâtın mütemadî,
şiddetli ve mutlak tesirleri altında ka-
larak tegayyürlere uğramıştır. Bu ha-
rekâtın meydan verdiği muvazenesiz-
liklerden mütevellit tegayyürat sene-
lere sığmayan pek uzun jeoloji zaman-
ları içinde hesapsız bir teaddüt ve
tahdüt olunamıyan bir temadî göster-
miş bulunduğundan tektonik tarihçesi-
nin tesbiti keyfiyeti de fevkalâde mü-
dil ve muğlâk bir mesele halinde bulun-
maktadır. Bununla beraber keyfiyetin
muhakkak olan ciheti üçüncü zaman
nısfı ahiri ile dördüncü zamanın nısfı
evveli gibi iki büyük jeoloji devrinde
mintkada hakim olmuş bulunan tektonik
hareketler böylece volkanik harekât
gibi şiddetli ve âni olmaktan ziyade
batî ve fakat devamlı ve sürekli olmuş
ve hinnetice bu tesirler altında sath-

da bugün hudut, biçim ve şekillerinin
tayinine imkân olmayan pek muhtelif
tegayyürat husule gelmiştir. Bu vazî-
yete nazaran şüphesiz bu günkü şek-
lin bu tegayyürata sebebiyet veren
muvazenesizliklerin istikrarından sonra
tahassül ederek vücut bulduğu anla-
şılmaktadır.

Mıntakamızı kuvvetli tesirleri altın-
da bulundurmuş olan muahhar iki za-
man harekât ve iltivalarından evvel
dünyanın bir çok aksamını tahtı tesi-
rinde bulundurarak muhtelif tegayyü-
rata sebebiyet vermiş olan Hersinya
iltivalarına tekaddüm eden Kaledonya
harekâtından mintakamız müteessir
olmuş değildir. Bu esnalarda mintaka-
mız tamamen sular altında bulunuyor-
du. Esasen mintakamıza dahil bulun-
mayan ve fakat mintakamızın muhitini
çevreleyen kısımlarında hatta bütü
memleketimizde görülebilen en eski
tabakat ancak birinci zamanın alt
Silür devri tabakalarıdır. Frech, bunla-
rı kendilerine mahsus fosilleriyle An-
titoroslar ve Amanoslarda tetkik ve
tesbit edebilmiştir. Bu nevi teşekkül-
ler mintakamızda olmamakla beraber
bünyesini şarktan, garptan saran silsile
ve kütleler bize daha eski misaller
vermektedir. Bilhassa mintakamızın
Garbini teşkil eden Philippson tara-
fından Menteşe - Saruhan kütesi namı
verilen kısım eski Granit, gnays ve
billurî şistlerden mürekkeptir ki bu
kısım, bütün memleketimizin, bir nü-
munesi münhasıran Trakya masifinde
görülebilen en eski rasin parçasıdır.
Walther Penck mintakamızın Garbin-
de bizden bir inşikak hattıyla ayrılmış
bulunan bu eski kütleinin gayri kabili
iltiva bir halde bulunmuş olmasıyle

Ante Kanbriyüm veya Kaledonya'ya ait olacağını kaydeylemekte ve bu kütlelerin Cenup ve Garbinde görülen iltivaların Hersinya devrine aidiyetini kabul eylemektedir. Hersinya devrinin bu mültevi silsileleri bizim mıntakamızla Aydın mıntakası arasında ve Mentese kütlelerinin Cenubu şarkisinde Şimali şarkî - Cenubn garbî istikametlerini arzeder.

Mıntakamızdaki Sultan dağlarına gelince; bu dağlar da kısmen billürî kalkerlerden ve daba ziyade istihaleye oğramış şistlerden mürekkeptir. BUKOWSKI fevkalâde ehemmiyetli bir şekilde ve oldukça kuvvetli ve vazıb görünen bir halde iltivaya oğramış olan bu silsileyi teşkil eden sahrelerin tebeşir devrinden evvellere ait olduğunu ve binaenaleyh ikinci zamandan eski bulunmuş olmas lâzım geleceğini kaydeylemektedir. Filhakika bu kütlelerin billürî sahrelerle suhuru müstahaleden ibaret bulunması ve derununda, tabakası arasında fosillere tesadüf olunmaması geçen yazılımızda da ilâve eylediğimiz veçhile kuvvetle Paléozoique ve bir ihtimal ile de Azoique zamanına ait olabileceği neticesini ortaya koymaktadır. Sultan dağları, Şimali garbî istikametinde ve antiklinal şeklinde bir seyir takip eylemektedir. Hal bu vaziyette devam ettiği halde Şimali Garbî istikametine rağmen Akşehirin Cenubu garbisinde istikameti Şimali şarkkiye mütevccih bir şist, kalker kütleleri bulunmaktadır. Silsilede ve bu arada görülen (Dôm) ve (Cuvette) şekillerindeki dalgalı seyrin ayrı ayrı iki iltivanın yekdiggerleri üzerine vaki ve mevzu olmuş olmasından ileri geldiği anlaşılmaktadır.

Bu veçhile bu şeraite nazaran her iki iltivanın da birinci zamanın sonlarında hadis olan Hersinya hareketlerine ait bulunmuş olması icabeyliyecektir. Bu tesbitler ve bu vaki görüşler, bize Coğrafi vaziyeti noktai nazarından İç Anadolu yaylasının bir kısmı olarak kabul edilen göller mıntakasının Şarkını teşkil eden ve bir imtidadi sayılan İç Anadolu yaylasının mühim bir kısmı ile Garbımızı ihata eden Sarnhan-Menteşe kütlelerinin, Paléozoique zamanının Permien devri iltivaları olduğu neticesiyle karşılaştırır. Bu iltivaları müteakip, mıntakanın Şark ve Garbini tahavvüllere uğratmak suretiyle müteessir eden birinci zamanın şiddetli hareketleri durmuş ve bu hal mıntakamız da dahil olduğu halde bütün ikinci zaman zarfında nisbi bir sükûn içinde üçüncü zamana kadar devam etmiştir. Bu silsile imtidadınca az çok istihaleye oğramış bir vaziyette gördüğümüz tabakata vaziyet ve kıymeti iptidaiyelerini kaybettirmeğe saik olan esbap gine birinci zamanın volkanik ve orojenik hadiseleridir. Çünkü bu nevi Métamorphique sahreler arazi rüsubiyenin (Hararet ve tazyik) gibi iki mühim âmîl tarafından duçarı tahavvül olmasından ileri gelmektedir. Bu nevi hadiseler daima Paléozoique hareketleriyle vakidir. Yeni tektonik hareketlerde istihale hadiselerine pek nadir tesadüf olunur. Bu canibi nahiyelerden maada mıntakamızda Paléozoique zamanında vukubulan istihalelere tesadüf etmemekle beraber bu zamanın volkanik eserlerini de görmiyoruz. Yalnız Paléozoique zamanının Türkiyede oldukça bol olan ve yüksek tazyikler tahtı tesirinde pek

Isparta Mutasarrıf, Mütesellim ve Muhassılları

HİKMET TURHAN DAĞLIOĞLU

22 — Seyyid Mehmet Emin Vahid Paşa.-

Elimizdeki hazinesi evrak vesikalalarına göre Vahid paşa 1229 senesi Şevvalinin beşinde (1813 M.) Teke ve Hamideli sancakları Mutasarrıfı olmuştur. Vahid paşa tarihçe meşhur bir simadır. Ispartadaki faaliyetlerinden önce biraz hayatı hakkında izahat vermek faydalı olur.

Kendisi aslan Kilislidir. Küçük iken annesile birlikte İstanbula gelmiştir. Annesi İstanbulda bir baltacı ile evlendiğinden bilmünasebe kendisine de

derinlerde tesallüp etmiş bulunan granit kütleleriyle Bazaltlar mülâsik canibi nahiyelerimiz olan Konya ve Menteşe masiflerinde mevcuttur. Philippson bu granitlerin billuri şıstleri dahilen kateylemekte olduklarını ve Cenuba gittikçe bunların kendilerinden daha yeni olan mermerler arasında bulunmadığını kaydeylemektedir.

Tetkikimize mevzuittihaz eylediğimiz Isparta ve muhitini teşkil eden göller mıntakası birinci zamanın (Paléozoïque) (Système Carbonifère) ve (Système Permien) inde Cenup denizlerinin suları altında bulunduğu esnada vukua gelen Hersinya teşekkülü cibal hareketleriye Türkiyenin büyük bir kısmı karalar kütesine iltihak eylemiş olduğu halde mıntakamız bu hareketlerden müteessir olmayarak

(İstanbulu) dendi. Zecriye muhassılı ve Galata Voyvadası (Topal Halil) efendi sayesinde terakki ederek Zecriye başkâtibi ve muhassılı oldu [1] (1806 M.-1221 H.) tarihinde Fransa sefiri oldu. [2] Üç sene kadar Fransada Pariste kaldı. Sonra Defteri hakanî emini oldu. Ara-

[1] Zecriye muhassıllığı - Zecr, menetmek manasınadır. Bizde memnuattan olduğu için (Zecriye) müekirat rüsumu manasına kullanılmıştır. Zecriye muhassılı bu kabil rüsumun tahsil memuru demektir.

Voyvoda kelimesi ise bazı mahallerin zabıtabıtın memur adamlar demektir. Kelime İslavcadan alınmıştır. Bizde voyvodalık bin tarihinden sonra başlar kaza kaymakamlıklarına muadil bir memuriyettir. Tekâlif kavaidi Cilt 1. S. 201, 201.

sular altında kalmıştır. Bu hadisenin hitamını müteakip ikinci zaman (Mésozoïque) başlamıştır. Bu zamanın alt Triyas devrinden itibaren sular haricine çıkıp karalara iltihak eden mıntakamız canipleri yeniden denizler tarafından istilâya uğramıştır. Bu istilâ şiddetli, âni ve bir bercü merci şeklinde olmayarak tedrici surette vaki olmuştur. Alt Triyasdan itibaren başlayan bu deniz istilâsı ancak üst Triyasta Balya madeni istikametinde Edremit körfezi mıntakası vasıtasıyla, mıntakamız suları altında bulunduran açık denizle birleşmiştir. İşte keçiborlu - Dinar - Sandıklı arasında gördüğümüz kalkerlerin bu açık denizler tarafından bu zamanda tersip edilmiş olduğuu Valther Penck tesbit etmiştir.

dan üç ay geçtikten sonra Kütabyaya nefyedildi. Bir buçuk sene sonra affedilerek tekrar İstanbula döndü. (1811-1226) tarihinde tophane nazırı, (1812-1227) de tersane emini oldu. Sonra azledildi. (1813-1229) da Tekeli oğulları muballefatını [3] zabt ve kaydetmek üzere Tekeye gitti. Ve sonra vezirlikle Hamideli ve Teke sancakları mutasarrıfı oldu. Buralarda üç sene kadar kaldıktan sonra (1815-1231) tarihinde Giridde Hanye muhafızı yani valisi oldu. (1819-1235) tarihinde üzerinden vezaret rütbesi alınarak Sakızda ikamete memur edildi. On üç sene zarfında bu suretle üç defa vezaret rütbesi üzerinden alınmıştır. Bilâhère Konya, Haleb valiliklerinde bulundu. Bir müddet Bursada menfi olarak kaldı. (1827-1243) tarihinde Çanak-kale buğazında eski İstanbul muhafızı oldu. (1828-1244) de Bosna valiliğine tayin edildi. Fakat buraya gitmeğe muvaffak olamadan (1828-1244) senesi saferinde öldü. Fatin tezkiresinde eski İstanbulda öldüğü yazılıdır. Sicilli osmani kendisi için hüner, marifet ve akıl ve kiyasetle meşhurdur demektedir ve basis olduğunu da kaydetmektedir. [4] Öldüğü zaman dörtbin kese eşyası çıkmış, iki zevcesinden başka varisi kalmamıştır. Ayvansarayda validesinin yalısında oturduğu için kendisine (Çingene Vahid) denirdi. Kütahyada bir kütüphanesi ve Antep vilâyetindeki Kilisde Nusayrı mezarlığında babasının merkadini yaptırmıştır. Kendisi âlim, şair bir zattı. Sefaretnamesiyle okçu-

luğa dair (Münhac-ü-Rumat) adlı bir eseri vardır. Muarızları kendisine çingene dedikleri için çok kızar ve Kilisli olduğunu inkâr ederek "Ferzendi Stanbulun ferzendi Stanbul,, mısramı daima söyler dururdu [5].

Paşanın şu beyyiti meşhurdur.

Bu değirmanı fenanın elemi devri aman
Danei akımı un etti elekdeneledi

Vabid paşanın Ispartada bulunduğu zamanlarda yaptırmış ve üzerinde isminin yazılmış olduğu bir bakır sahin Ispartalı deniz binbaşısı Nuri Katırcoğlunun yanında bulunmaktadır. Vabid paşanın şimdi Ispartada faaliyetlerine dair elde ettiğimiz malûmatı yazalım.

İstanbuldan gönderilen 19 Zilkade 1229 tarihli bir emirde Isparta kazası ahalisinin borçları her ne ise bakaya bırakmıyarak tahsili yazılmaktadır. Bundan anlaşılıyor ki halk bu devirde uzayıp süren malî intizamsızlık ve harbler yüzünden sıkıntılı bir vaziyette bulunuyordu. 1230 yılı Rabiülâbir ayının iptidasında yazılmış bir ilâmda Uluborluda sabık âyan Sarı oğlan oğlu hacı Hüseyin ile âyan Kalyoncu oğlu hacı Hasan ahaliye zulüm ve teaddide bulunmakta olduğu yazılmakta ve Ulu-

[2] Vahit paşanın Sefaretnamesi Ebüzziya Ziya Tevfik bey tarafından (53, 54) numara ile ve küçük risaleler şeklinde neşredilmiştir.

[3] Muhallefat: bir adamın bıraktığı şeyler, terekesi demektir. Terekenin zaptı için malî teşkilâtımızda bir muhallefat müdürlüğü vardı. Tanzimattan sonra bu memuriyet (Beytülmal müdürlüğü) adını almıştır.

[4] Sicilli osmani S. 605, 606

[5] Sefinetül rüesa.

borlu kadısı Mustafa efendiye bunların tedibi hakkında salâhiyet verilmektedir.

Tekeli oğullarının muhalledatını kaydeden paşa bunların kâtibi maktul Hüseyin de eşyasını sattırması ve muhalledat defterine kaydettirmiştir. Fakat bu adamın Ispartada da bir evi ile iki bahçesi bulunuyordu. Yetimlerine merhameten evi sattırmaması ve kendilerine bırakılmasına dair emri getirtmiştir.

Vahid paşa zamanında yani 1231 yılı 15 Ramazanında Antalya kalesi tamir ettirilmiştir.

Bina emini ise Gedikli Ahmed ağa isminde birisi bulunuyordu. Kalenin tamiri için 7000 kuruş sarfedilmiştir. Bir tahriratta Teke ve Hamid sancaklarının züama ve erbahı timarının 1226 - 1227 senelerine mahsuben seferi hümayundan afleri bedeliyesi olan 37600 kuruştan 7000 kuruşun Antalya kalesi tamiratına sarfedilmesi yazılmaktadır. Bu paranın 22050 kuruşunu Hamid 15550 kuruşunu Teke sancağı vermiştir.

Vahit paşaya ait tahriratlardan birinde üzerinde şu yazıların bulunduğu bir mührünü gördüm.

(Vahidi asr olan Seyyid Muhammed 1172.) Bundan Vahid paşanın 1172 tarihinde doğduğu anlaşılmaktadır. 1244 tarihinde öldüğüne nazaran 72 sene yaşamış olduğu anlaşılıyor.

23 - Derviş Mehmed paşa -

Vahid paşanın Giriş valiliğine naklinden sonra Teke ve Hamid sancakları mutasarrıflığınca tayin edilmiştir.

Derviş Mehmed paşanın elinizdeki vesikalara göre 1231 senesi Zilhiccesinin iptidalarında bu sancaklara muta-

sarrif tayin edilmiş olduğu ve 1223 senesinin 21 Ramazanında da ayrıldığı anlaşılıyor. Zamanında olmuş vakalardan ancak şuna rastlayabildik:

Seyyid Mehmed Vahid paşanın mutasarrıflığı zamanında Isparta halkının huzur ve emuiyetini bozduğu iddiasıyla Bursaya 1232 yılı Rabiülevvel ortalarında nefyedilen Ispartalı Nasuh zade Hacı Süleyman ağa ıslahınefs ettiğinden aynı senenin zilhicce ayının 21 inde Ispartaya dönmesine müsaade edilmiştir. Hacı Süleyman bu suretle dokuz ay Bursada kaldıktan sonra ve belki de derviş Mehmet paşanın delâletiyle memleketi Ispartaya tekrar dönebilmiştir. Bu zat Ispartada bir cami yaptırmıştır ki bugün (Derviş Mehmed paşa) camii deye anılmaktadır.

Hafız Ali paşa :

1818 - 1233 senesinde Hemid ve Teke sancakları mutasarrıfı olmuştur. Bu zatın beş altı ay kadar bu havalide bulunduktan sonra Şam valiliğine tahvil edildiği anlaşılıyorsa da sadır olan bir hattı hümayunda Sadır esbak Yusuf Ziya paşa ile birlikte Ali paşanın da vezareti kaldırılarak birer yerde ikametleri ikametleri emredilmektedir. Buna sebep olarakta (Halafı rızayı hümayunum bunca mezalim ve irtikâbata cesaret eylediği) maddesi gösterilmektedir.

25 - Mahmud paşa :

1233 senesi 15 saferinde Hamid ve Teke sancakları mutasarrıfı olmuştur. Paşa Ispartaya Mehmed Emin isminde birisini mütesellim olarak göndermiştir. Bu zatın da ancak bir sene kadar mutasarrıflık yaptığı vesikalardan anlaşılıyor.

Isparta İktisadiyatının

Tarihseî durumuna bir bakış

IV

DİKİCİLİK ve KUNDURACILIĞIN İDARİ ve İNZİBATİ TEŞKİLÂTI

Ömer Güllü

Bu teşekkülün tezgâhları himaye maksadiyle aldığı tedbirler de şunlardır:

Tezgâhların kullanacağı gerek ham ve gerekse mamul maddeler hariçten getirildiği takdirde sermayedar tacirler tarafından topluca satın alınmazdı. Evvelâ gelen maddenin iyi veya fena olduğu erkânca gözden geçirilir ve piyasasına göre fiatı takdir edilerek satıcı ile pazarlık yapılır ve takdir olunan fiat mal sahibi tarafından kabul edilmezse mal satılmazdı. Satıp satmamasında cebir ve şiddet yok ise de ustabaşının reyî haricinde hareket edilemezdi. Pazarlıkta uyulduğu takdirde nümunesi esnaf çavuşuna verilir çavuş bütün tezgâhları baştanbaşa dolaşarak nümuneyi gösterir, mukarrer fiatı söyler ve ihtiyaçlarının miktarını okka, dane veya kanat olarak sorar.

Bu işte de iktisadî mübadelenin umumî kaidesi olan arz ve talep kanunu bâkim olur.

Arz az, talep çok olursa bu iş ustabaşı tarafından idare edilerek tezgâhların ihtiyacına ve faaliyetine göre müsavi nisbette taksim edilir. Aksi halde satıcı mahını satamazsa ve alıcı tezgâh sahibi esnaf bulunmazsa o vakit satıcı sermayedar tacire müracaat eder. Sermayedar tacirler aralarında kararlaştıracak fiata göre bu malı alır veyahut mamul ayakkabı ile mübadele ederler.

Bu son şekil kayaflıktır ki bunu da ayrıca aşağıda izah ediyoruz.

Kayaflık, Teknik ve Ekonomikal Bakımdan Tarihçesi

Bu kelimenin aslı haffalık olup tahfif edilerek memleket şivesile kayaflık kayaflık diye iki şekilde de telâffuz edilir.

Kundura, yemeni ve saire gibi dikicilik mamulâtını gerek imal edilen mahalde ve gerek ihraç olunan yerlerde toptan ve perakende satış edenlere denilir. Kayaflığın yalnız ticaret cephesinden değil işçilik cephesinden de mutaleaya değer noktaları vardır.

Dikicilik malzemesi satanlara tacir denildiği gibi kayaf da denir. Çünkü Bunlar getirdikleri veya buraya satış için getirenlerden veya burada hazırlayan tabaklardan gön ve köseleyi alırlar bunun üzerine parasının ticareti olmak üzere yüzde cüzi bir miktar kâr koyarak karşılığına aynen mal almak üzere bir dikiciye devreder bu devir işi iktisat ilminin mübadele cephesini teşkil eder. İşte kayaflığın ticaret farkı buradadır. Kayaf bu aldığı malı ya mahallinde perakende olarak satar veya dışardan gelen bir kayafa toptan yine cüzi bir kâr koyarak devreder. Fakat bu devir esnasında perakende almış olduğu malları dikicilikteki iyi, orta, aşağı sınıflara ayırır

ESKİ ÇAĞLARDA Ispartada, Sanat ve Sanatkârlar

Nuri Katırcıoğlu

Bundan elli altmış sene öncelerine kadar [1] Ispartada birçok sanat ve sanatkârlar vardı. Hattâ daha yakın zamanlara kadar (Dikiciler, mesciler, papuçcular, yemeniciler, çizmeciler), çarıkçılar, saraçlar, semerciler, mumcular, yağcılar balcılar ilâ . . . .

Bu sanatların herbirerlerinin arastaları, sokakları, pazarları vardı, bunlar âdeta birer sanat sergisi halindeydi.

Bir zamanlar Isparta, askerî üssülhâreke olup, askerî ihtiyaçların pek çoğu Ispartada yapıldığından, bilhassa asker eşyasına taallük eden sanatlar çok ileri gitmişti.

Mesciler, papuçcular, yemeniciler, çizmeciler arastaları: Mutaflar, semerciler, saraçlar, demirciler, çarşısı, Yağcılar, balcılar, mumcular, pazarı gibi halâ bir çoğu söylenmekte olan bu yerlerin adları işte o zamanki sanat bolluğu içinde konmuş isimlerdir.

ve senesi geçmiş mallara (kavruk) adı verilerek iskarta olarak satar. Yabut bu kayaf bu mallardan fazla kâr beklemek için harman zamanı köylere veya kalabalık pazar kurulan yerlere götürür orada perakende veya icabında toptan satar.

Kayaflığın bu memleketteki rolü gerek tarih bakımından ve gerek iktisat bakımından çok mühimdir. Eskiden kayaflar Garbî Anadolu'nun en ücra köyelerine kadar giderek oralarda ayneü veya nakten mübadele muamelesi yaparlardı. Bu muamele de eski nak-

Askerî malzemenin Ispartada yapılmasından dolayı, yeniden yeniye bazı sanatlar öğrenilmiş ve gitgide bu sanatlar tekemmül ederek kıymetli rağbetler kazanmıştır.

Kara, kırmızı, sarı meşin ve sahtiyanlar, gönler, -saraçlıkta kullanılan- tunç ve pirinç süs eşyası ve mutaf işleri en ziyade rağbet bulmuş olanlarıdır. Bunlar Türkiyenin sınırlarına ve hattâ sınırlarından dışarılarına kadar ihraç olunmuştur.

§

O çağlarda: Tabaklık sanatı o derece ilerlemiş ki:

Bazı büyük şehirlerde ve bilhassa İstanbul'da: kibar, eşraf, âyan ve şeyhülislâm dairesi ve saray erkânı, sultanlar, (Isparta sarısı, Isparta kırmızısı) denilen sahtiyan-

[1] Bunları not ettiğim (1312) zamanından bugüne kadar kırk yıl geçmiştir. Hikâyenin mevzuuna göre: buna yüz yıl önce demek lâzım.

Nuri

liyat vasıtası olan deve ve katır bu havalide ehemmiyetli bir şekilde yetiştirilir ve oldukça iyi şartlar içinde yetişen bu hayvanlar bir harb zamanında devletin menzil kollarını hakkile temin ederek ulusal korunma yolunda devlete yardımcı bir teşekkül hazırlanmış olurdu

Memlekette Katırcı oğulları diye nam alan üç asırlık bir sülâlenin tarihini ve (Kronoloji) sini hususî bir şekilde hazırlayan Nuri Katırcıoğlunun bu sahadaki geniş ve ihatah yazılarını da bekleriz.

dan yaptırıldıkları (Mes ve papuçları) giyerlerdi.

Kadın papuçları, gelinlerin sırmalı, püsküllü kırmızı markupları, çizmeleri Isparta sahtiyamında yapıldı.

Bundan başka: Su kirbaları, para hurçları, (Sahhare) denilen sandıkların üzerine kaplanan deriler, silâhliklar, El ve demirci körükleri, Köheylan eğerleri, kadana semerleri ve araba ve hayvan koşumlarına varıncaya kadar hepsi Isparta deri ve gönlerinden yapıyordu. Ordularımızda Isparta malından yapılmış olanları makbuldu.

§

Isparta üssülhareke oluncuya kadar -Isparta- da dökümcülük sanatı yoktu. Bu sanat askerî üssün Ispartaya yerleşmesinden onbeş yirmi yıl sonra başlamış.

İlk dökümcü ustası Macar oğlu Mahmddan [2] sonra dükümcü Hayrullah ve bundan sonra Memiş usta yetişip, dökümcülükte değerli yenilikler yapmışlardır.

Döküm işleri: İlk önce hayvanları eğer ve gem, koşum takımlarını süsleyen zinet kısmından başlayarak, gitgide minare ve kubbe alemi, berat mumluğu denilen sehpa ve daha sonraları evlerde kullanılan mumdanlıklar, şamdanlar, gelin mumlukları, havanlar, hokkalar, divitler, kılıç sapı, köprüsü, terazi ve dirhemler, dökülüp kullanılmış ve bu yeni sanat Isparta ustalarını ününü bir baştan bir başa kadar duyurmuştu.

§

Bu çağlarda Mutafıkta, Saraçlıkla atbaşı beraber yürüyerek, çok zarif ve ince mutaf işleri yapmaya muvaffak olmuşlardır.

Her türlü paldım yular-çilbir, kolan, keçe, başa, köstek, gebre gibi el işleri üssülharekedeki askerî ve Isparta ve ci-

varını ihtiyaçlarına yetiştikten başka uzak illere de gönderilirdi. Şimdi bile İstanbul, Edirne, Ankara, Sivas, Adana taraflarına giden mutaf malı, Isparta ve Karahisardan gönderilmektedir [3].

Mutaflıkla alâkası olan Keçeciler, çulcular, kazıcular, kazıl boyacıları [4], Urgaucular, kendirciler de birer sanatkâr olup, bunlar halen mevcuttur. Fakat eskisi kadar sürümü olmadığından bu sanatkârların adedi yarıyarıya eksilmiştir.

§

(Dikicilik):

Mesciler, papuçcular, yemeniciler, çizmecilerin ayrı ayrı arastaları ve zümrelerinin kendilerine mahsus türeleri, yasaları ve (Dikiciler, esnafının heyeti umumiyesinin) bir loncası vardı [5].

Dikiciler esnafının yaptığı her türlü papuçlar, serhatlı ve kötane dedikleri konçlu, konçsuz mesler-lapcınlar, kırmızı sarı, siyah çizmeler, yemeniler, postallar, Adelle ve Finikeye kadar biryandan: Dinar, Denizli, Çivril, nazilli, Aydın, ta Sökeye kadar; öbüryandau Sandıklı, Karahisar, Kütahyadan Bursaya kadar; biryandan Konya, Iğın, Karamandan Cebel-İçele kadar ihraç edilirdi.

Buraların halkı, Isparta ayakkabısı geydikleri için (Isparta mesî, Isparta papucu, Isparta yemenisi) diye tanırlar ve söz arasında mesel gibi konuşurlar.

Şimdilerde ise: Bu yerlerden birçoğu Ispartadan götürülen (Kayaf malı) olan ayakkabıları elân geymektedirler.

— SONU VAR —

[2] Bu zat: Macaristandan gelip, Ispartada dökümcülüğü kurmuş ilk dökümcü ustasıdır. Ispartada ihtida etmiş ve Ispartaya yerleşmiştir. Neslinden bugün bir iki erkek varsa da dökümcü olmayıp yemenicidir.

[3] Mutaf esnaftı içinde mallarının güzelli-

Geçmiş günlerde Okul Töreni

Etem Ertem

Eskiden bir çocuk okula verilirken bir göreneğe tabi idi. Bu göreneği de diğer eski adetler gibi folklor yönünden inceleyerek saptamağı faydalı buldum.

Cumhuriyet hükümetimizin her sahada olduğu gibi kültür sahasında da medenî Dünyanın ihtiyaçlarını karşılayıcı şuurlu bir kültür programı tatbik edinceye kadar can çekiştirici bir halde yaşayup tarihe karışan bir çok mahalle okullarımız vardı. Henüz izleri hafızamızda yaşayan bu mahalle okullarına kısaca bir göz atarsak görürüzki: bu okullardan pek çoğu ya bir cami ve mescid veya medrese ve mezarlık köşesine kurulmuş bugünkü okul prensiblerine uymıyan bir odalı gayri sibi basit binalardı. Gerek tedrisat ve gerek terbiye yönünden de millî ve medenî ihtiyaçlarımıza cevap verecek bir halde değillerdi. Tamamen dinî bir mahiyeti haiz olan bu okullar hocaları da menşei göz önüne alınmaksızın çoklukla ya bir cami veya bir mahalle imamından seçilirdi. Bu okullara; ya o okulu kuran veya-

hut o okulda hocalık eden kimsenin adına izafetle ad verilirdi. 35 - 40 sene evvel şarımızın muhtelif semtlerinde 20 den fazla mahalle okulu vardı [*]

Bu okullar binaları bugünkü okul binası ihtiyacını karşılayacak bir halde olmadıklarından ya yıkılarak harap olmuş veyahut eşhasa temlik suretile şekil ve biçimlerini değiştirmişlerdir.

Okullarda kız ve erkek çocuklar karışık olarak okurlardı. Bir çocuk dört sene dört ay on günlük olunca okula verilebilecek yaşa gelmiş sayılırdı. Okula verilecek çocuk için bir

[*] Çelebiler mahallesinde: Müfti Abdurrahman, Hasan Kahya, Kandharlı çırak mahalle okulları.

Yayla mahallesinde: Şakım hoca okulu

Sinan mahallesinde: Abdurrahman hoca oğlu ve celâli mahalle okulları

Orta mahallede: Yesari hoca oğlu okulu

Gazi Kemal mahallesinde: Dede oğlu okulu

Germeyan mahallesinde: Miski oğlu okulu

Pazar mahallesinde: Hoca piri okulu

Yenice, Keçeci ve Doğançı mahallelerinde: Aldan oğlu, Secavend hafız Mehmet ef. okulları.

gi ve dayanıklığı itibariyle adları anılan oğulları, Ketipli oğlu, Köle oğlu idi ki: gün de yine Ağlarçı oğlu yiğitbaşı, Ketipli oğlu, kâhya olup ecdadının şerefini muhafaza ediyorlar.

[4] Kazıları kökboya ile boyarlar. Keçi kılı boyamak, boyacılık sanatında mühim bir iştir.

[5] Her esnafın birer lonzası vardır. Bu lon-

cular bir yiğitbaşı ile bir kâhyadan mürekkeptir. Bir de hepsinin üstünde esnafın umumi mümessili olan (Esnaf şeyhi) vardır.

Loncalarda Türe: Esnaftan biri yaptığı işte, sattığı maldan bir sakatlık, bir hile yaparsa, işin derecesine göre tecziye edilir, yolsuz çıkarılır ve hile edilen iş de imha olunur.

tören yapmak adetti. Bu tören şöyle yapılırdı:

Çocuklar hafta başı olan Cumartesi günü okula verilirdi. Çocuğun okula verileceği gün daha evvelden saptanarak hısım ve akraba ile törene çağırılması gerekli görülen eş ve dost ile çocuğun semt itibariyle verileceği mahalle okulu davet edilirdi. Tören günü bütün davetliler muayyen zamanda evde toplanarak kendilerine çay, kahve ve şerbeiler ikram edilirdi. Okula verilecek çocuğun kız veya erkek olduğuna göre hazırlanmış olan yeni okul elbisesi geydirilir, İnci, Altın, ve elmaslarla süslenir ve daha evvelden hazırlanan çocuğun cüzü sırma işlemeli çantasına konularak hocanın bir düası ile çocuğun boynuna asılırdı. Çocuk babasının ictimai ve iktisadi varlığına göre okul hocası için birkat elbise ile helva ve börek yapılırdı. Çocuğa kalfalık edecek kimseye de münasip bir hediye hazırlanırdı. Münacat çağırana birer sısmalı çevre va amin çocuklarına da ağız tadı olmak üzere çerez hazırlanırdı (Çerez: Üzüm, Leblebi ve şekerin birbirine karıştırılması şeklidir.) Hazırlanan bu hediyeler yerli yerine verilmek üzere camaatle birlikte okula götürülerek hocaya teslim edilirdi

Mahalle okulu çocuklarının eve gelerek amin diye bağırmasıyla tören başlardı. Öne hocalar ve davetlilerin büyükleri geçer ve onları münacat okuyan (hoca ve okul çocukları takip etmek suretiyle okulun yolu tutulurdu. Üç beş hocanın aynı makamla okudukları aşağıda yazılı münacatı arasında çocukların hep bir ağızdan çıkardıkları amin sadası yükselirdi Henüz yürüye-

miyecek kadar küçük olan çocuklar bir altın top gibi cemaatten herbirinin kucagından kucagina verilirdi. Çocuğu hiç olmazsa beş adım kadar kucakta götürmek ev sahibine (karşı gösterilmiş bir cemile sayılırdı.

Okulun hocası cemaati okul kapısından karşılayarak onları okul içinde münasip birer yere oturdurdu. Çocuk azametle yerine oturan hocanın karşısına serilmiş bir mindere diz çöktürülürdü.

Hoca çocuğa suzubesmeleden sonra rabbiyesiri birlikte okutur ve kalfalarından biri tarafından okunacak aşrı müteakip hoca tarafından bir dua yapılırdı. Bu duadan sonra çocuğa tayin edilen kalfa; çocuğun elinden tutarak evvelâ hocanın ve ondan sonra büyüklük sırasıyle bütün misafirlerin ellerini öptürdükten sonra törene son verilerek cemaat dağılırdı.

Hoca ve kalfaya her hafta başı o zamanın parasına göre yirmi veya kırk para haftalık götürmek âdet olduğu gibi bayram günlerinde ve çocuğun Elemneşrahileke ile hatmi tamamladığı zamanlarda da bocaya münasip bir hediyein götürülmesi âdetti.

MÜNACAT

*Hamdülillâh talip oldu hazreti ilme bu şab
Dört sene dört mah hem on gü oluptur işbu
gün*

*Valideyni devlet dârına nail olalar
Diz çöküp olda bismillâh diye hayrülhalef
Hak muammer eylesin ilmi kemalile bunu
Hocalar sadrı saadette nişin olsun hemin
Fethedüp cennet gibi dârı saadet babını
Hürmet temin ede sıbyan yailâhelâlemin*

Neşriyatı idare eden : HİLMİ DİLMEN

Mes'ul Müdür : A. RIZA UYSAL

Basıldığı yer : İLKADIN BASIMEVİ - Isparta

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

HALK İÇİN KİTAP

Münevver zümre; kendi irfanına hizmet edecek, şahsiyet ve hüviyyetini kıymetlendirecek yazıları, eserleri, anlama müktesid bulduğu her lisan da bol bol bulabilir; ve bunların içinden okunmağa, tetkike değerli olanlarını da pek güzel ayırt edebilir. İyi ile kötüyü, faydalı ile zararlıyı mü-kemmelen tefrik edebilen bu zümre için eserlerin mahiyeti ne olursa olsun ortaya koyacağı netice varlığını tehdit edemez. Menfi olmadıkça menfi bir eserin peşine katılacak vatanperver bir münevver tasavvur edilemez. Buna cesaret edecek bir münevver; memleket zararına kendisini satmış bir mütecasirdir ki, kanun bu gibilerin hadlerini kolayca bildirir. Memleketinin saadetine çalışan münevverler gurupunun içinden çıkıp ibanete sapsınabileceklere O kadar mahdut bir mikdar gösterir ki, bunlar memleket içinde ya yoktur veyahut hiç bir kemiyet ifade edemezler. Kendi suçlarının cezaları; bunların ikâ edeceği fenalığı

tamamen ortadan siler. Halbuki halk kütlesi için keyfiyet böyle değildir. O, birinci zümre gibi fenalığı, mahiyetini bilerek değil, bilmiyerek; ancak inanarak, kanarak, ansamim yapar. Çünkü o; henüz hombnşken her tesire âmadedir. Ne ile doldurulursa, onun mahiyetiyle mütenasip kıymetler gösterir. Bu itibarla halk terbiyesine lâkayd kalmak bile menfiliklerin ıhtiraslarına ön ve fırsat vermek demektir ki, Cumhuriyet devri; bu şursuzluğu, sahiplerinin içleri ve kendilerini de hiç şüphesiz derin bir isabetle ibmal ederek tarihe gömmüştür. Memleketimizde kütleyi teşkil eden halktır. Bu nokta nazardandır ki, halk terbiyesi, Devletin en ön vazifelerini başında bulunuyor. Cumhuriyet idaresi, bu emelinin tahakkuku sadedinde ilkokullara, halk okuma odalarına, millet mekteplerine, halkevlerine verdiği ehemmiyetle çok kıymetli neticeler hazırlayan işler görmüş ve bilhassa son zamanlarda halk neşriyatı üzerinde

durmuş ve geniş tetkikler yapmıştır.

İşte, Devlet ve onun bugün idaresinin, mesuliyetini uhdesine alan parti; büyük halk kütlesini malûmat, fikir ve bedâyi noktai nazarından ihtiyaçlarını temin ederek kendisine hâs hususiyetleriyle benliğine sahip kılabilmek için, halk için serbest yapılan neşriyatı sistemleştirmek, akideleştirmek, şuurlaştırmak kararını vermiş ve bütün yazıcıları bu millî vazifelerini ifaya davet etmiştir. Bu vazife; gaye itibariyle ne kadar millî bir ehemmiyet arz ediyorsa nâsirlerimiz, şairlerimiz, muharrirlerimiz, ressamlarımız ve bütün kalem erbabımız için de aynı derecede kıymetli ve ödenmesi zarurî şahsî birer borçtur. Bu zümreye mensup bir kalem sahibi, meslekinde ne nisbette ileri bir varlığa sahip olursa olsun eğer ilhamlarını memleketinden, milletin rubundan almamış ve eğer ince duygularıyla memleketinin, milletin kıymetlerini terennüm etmemiş ise kıymeti edebiye ve meslekiyesi de, olgunluğu da, şöbretide nakıstır; Bizim için olmaktan, kütlenin şuurlu bir bâdimi bulunmaktan ziyade kendi kendinin adamıdır; Semeresiz ağaçlar gibi gölge olmaktan başka kıymetleri yoktur. Halbuki biz, büyük Atamızın kurduğu yepyeni varlığımız içinde yirminci asrın baş döndüren kültürel ve süel savletlerine aynı kudretle karşı koyacak yeni bir neslin; Cumhuriyet prensiplerini ve buna munzam bütün yenilikleri işaret ettiği samimiyet derecesinde kavriyan kuvvetli bir kütlenin bugünden memlekette hâkim bir kuvvet halinde yaşadığını görmek istiyoruz. Bir yazıcı; resmî olsun, hususî olsun uhdesindeki işlerini yapmış ol-

makla vazifesini tamamlamış olamaz. Onun, bu sahada göreceği işler; kendisinin ticarî, sınaî, idarî ve resmî işlerinden çok üstündür. O, bir üstad gibi, bir öğretmen gibi " Bir millet yetiştiriyorum., idesiyle kalemine sarılacaktır.

İşte, devlet ve parti, kalem erbabına geniş halk kütleleri karşısındaki vazifelerini hatırlatıyor; ve bunun ne kadar ifası zarurî bir iş olduğunu yaptığı yeni tetkiklerle, istatistiklerle isbat ediyor. Ve diyor ki: "Memleketimizde münevver zümre için yapılan neşriyata müvazi olarak geniş halk yığınları için de gayet dikkate şayan ve çok çeşitli neşriyat yapılmaktadır. Bunlardan birincisinin tabii adedi bir - iki bini aşmazken, ikincisinin tirajı çok kerre elli binlere varmaktadır. Bu vaziyet bize gösteriyor ki, halk okuyor.

Halk okuyor; fakat, ancak kendisi için yazılmış olan eserleri okuyor.

"Halk için yazılmış olan eserler nelerdir? " suali karşısında kalan matbuat Genel direktörlüğü yaptığı tetkikler neticesinde şu bükümlere varmıştır:

"1 — Halk için yeni harflerle basılan romanlarla hikâyelerin sayısı münevverler için basılan roman ve hikâyelerin sayısından daha fazladır. Bunların tirajının da esgarî 10000 ve azamî 50000 olduğu gözönünde tutulursa bu sahadaki neşriyat bolluğunun hikmeti kendiliğinden anlaşılır.

2 — Matbuat genel direktörlüğünün, isimleriyle yüz kadarını tesbit eylediği bu kitaplarda kullanılan dil, üslup ve resimler gayet kötü, zevksiz

ve iptidaidir.

3 — Mevzu bakımından bunların hemen hepsi eski, yıpranmış ve köhne bir zihniyetin tekrarı ve yaratmak istediğimiz yeni insan idealine aykırı bir ideolojinin ve ananenin mahsulüdür.

4 — Bu eserlerin hepsinde, halka hizmet zihniyeti değil, halkın okumak ihtiyacından faydalanmak maksadı hâkimdir.

5 — Bugün okunan bu halk kitapları külliyyatı arasında hurafelerle dolu ve irticai telkin edici kitaplar da yer almıştır ki, maalesef adetleri pek çoğa baliğ olan ve her tarafa yayılmış bu bulunduğu görülen bu matbualar Matbuat Genel Direktörlüğünce birer birer ismen de tesbit edilmiştir..

Bu malûmat bize, halkın okumakta bulunduğunu aşikâr surette isbat etmektedir ki; münevver, vatanperver yazarlarımızın halkın bu beves, arzu, temayül ve kabiliyetlerinden memleket hesabına tam istifade edecekleri zamandır. Az bir taabhur, küçük bir lâkaydi milli bünyemizde tedavisi pahalıya malolacak yaralar açabilir Hakikatı ciddi bir uyanıklık ve lâyık olduğu titizlikle gören devlet ve parti; köylü ve şehirli büyük halk kütlelerinin okuma sahasındaki ihtiyaçlarını temin etmek ve bu suretle onların içitimi, milli, harsî terbiyeleri üzerinde müessir olmak ve yeni akideleri, alıştıkları mevzular etrafında süsleyip tezyin ederek sevindire acındıra aşılama maksadiyle ediplerimizden, şairlerimizden, muharrirlerimizden, romancılarımızdan, hikâyecilerimizden, muallimlerimizden, ressamlarımızdan halk eserleri istiyor şöyleki:

1 — Bu hikâyelerin ilk serisi on

eserden mürekkep olacaktır. Ve bunların isimleri şunlardır: Aşıkgarip, Köroğlu, Ferhadla Şirin, Leylâ ile Mecnun, Yedi âlimler, Tahire Zübre, Arzu ile kamber, Şahmeran, Keremle ash, Nasreddin hoca.

2 — Nasıl ki, Miki Mavs tipi daima aynı kalmakla beraber her filmde ayrı bir mevzuun ve ayrı bir mubitin kahramanı oluyorsa, yukarıda adları geçen ve halkın gayet iyi tanıdığı tipleri de yepyeni mevzular içinde kullanmak ve böylelikle halkın alışık olduğu kahramanları yeni Türk inkılâp ve medeniyeti gayelerine uygun telkinler yapan maceralar içinde yaşatmak istiyoruz. Bu suretle halk, kendisine verilen bu yeni eserlerdeki istihaleyi alışık olduğu isimler delâletiyle kolaylıkla benimsemiş olacaktır.

3 — Her eser, 50000 tane basılacak ve her kitap 4 - 5 forma olacaktır. Tabılarına karar verilenlerin sahiplerine forma başına elli lira veilecektir..

Bu faydalı teşebbüsün tabakkukuna gayret göstermek suretiyle memleketine en büyük iyiliği yapacak olanlar, intibap edecekleri muvzularla buna ait plânları bu ay içinde Matbuat Genel Direktörlüğüne göndermelidirler. Gönderilecek plânlarda mevzular, aynı olmadığı takdirde, aynı kahramana ait başka başka hikâyeler de kabul edilip bastırılacaklarından bu kabil tevarütlerden çekinilmemelidir. Bu hususta daha geniş malûmat almak isteyen kalem erbabının ve heveskârların Matbuat Genel Direktörlüğüne müracaatlarını hem tavsiye, hem de rica ederiz.

Ispartanın Ekonomik hayatıyla ilgili Tarihî Vesikalar

FERHİ AKSU

Ispartanın idari, içtimai, iktisadi tarihi için en önce başvurulacak kaynak, şer'î mahkeme sicilleridir.

Sicil defterlerine; gerek hükûmetin (Beylerbeyine, eyaletlere, sancak ve kazalara) gönderdiği askerî, idarî hükümler - emirler; gerek -merkezin, kazalarda icra kuvveti rolünü de yapan kadıların mahallî işlere ve şer'î-hukukî davalara dair verdikleri kararlar; gerekse, bu arada, kendilerine ibraz edilen eski vesika suretleri geçirilirdi. Bugün sicillere verilen kıymet; devletin siyasi hayat ve zihniyetini; halkın sosyal, ekonomik, kültürel yaşayışını öğreten ve mukayese yapmağa imkân veren tarihî malzemeyi ihtiva etmesindedir. Şu halde; bir muhitin tarihsel durumu, tarihsel adamları ve sairesi üzerinde yapılacak etüdler için bu defterler, ihmal edilemeyecek birer kaynaktırlar.

Ben bu defterlerin; osmanlı imparatorluğu idaresinde, asil ve kahraman türk milletinin maruz kaldığı sıkıntıları; Anadoluda halkın ve köylünün (mutasarrıf, mütesellim, âyan ve eşkiyadan) çektiklerini yürek kavurarak, iç sızısı vererek anlatan sahifeleri arasından muhitin sanat ve ziraat tarihile ilgili olanlarını, bu sayıya naklediyorum:

1 — (Mefharülkuzzat velhükkâm mâdenülfazlı velkelâm Mevlâna Isparta kadısı zide fazluhu tevkii refii hümayun vasıl olıcak malûm olaki haliyen

Isparta çallahları dergâhı muallâma âdem gönderüb kasabai mezburenin dernek pazarı gün bunlar boğaslarını bezirgânlara beyüşira eylemeden hariçden bazı çallahlar gelüb bunlar alacak ipliklerini pazardan almakla iplik kalmayub muzayaka çekeriz âdeti kadimemiz yerlû çallahlar almayınca hariçden olan kimesneler almayub maşımıza noksan eylemezlerdi bu husus için elimizde kadimden hüccetimiz dahi vardır olagelen âdetlerine muhalif iş olmamak için hükmi şerifim taleb eylemeğin bnyurdum ki hükmi şerifi vacibülittibaim varıcak göresiz şöyle ki kazıyye arz olunduğu gibi olub zikrolunan pazardan satılan ipliği bunlar almamağla maaşlarına noksan müterettib olub âdeti kadimelerine muğayir hariçden gelen çallahlar alub teaddi iderlerse men idüb minbaad olagelen âdetlerine muhalif iş itdirmeyüb ve badennazar bu hükmü hümayunumu ellerinde ibka idüb alâmeti şerife itimad kılâsız tahriren fi evahiri şebri zilhiccetüşşerife sene erbaa ve hamsine ve tisamiye) 954 [1]

2 (Tarğacı yedinden altı pâre boğasının uzununda beş rubu ve eni iki rubudan ziyade noksanı olduğu kayıd

[1] Şer'î sicil defterleri No. 46, Sahife: 123 Isparta Çulhaçları bu meseleden ötürü Receb 982 tarihinde tekrar Isparta Kadısına müracaatla bu fermaularını ibraz ve diğer şahitler dahi irae ederek lehlerine yeni bir hüccet almışlardır. Sahife 123

şüd) Tarihi: 1007 [2]

3 — Oldur ki boğasının boyu ve eni noksan üzre olmağın nida ve tenbih olunub badettenbih yine noksan işleyüb mütenebbih olmazlarsa haklarından gelinmek için kayd şüd) Tarihi: 1015 [3]

4 — (Oldur ki Isparta mahallâtından camiatik sakinlerinden aşık oğlu Hasan nam kimesne meclisi şeri'de takriri meram kılub Şücâ oğlu Ali nam kimesne bana boyanmak için seksen aded boğası virüb Hacı Mehmed ve Hacı Himmet nam şeriklerim ile zikrolunan boğası boyayub badehu mezbur Ali altı aded boğası kesilmiş diyu güftügü ider keyfiyeti ahvalim müslümanlardan süal olunsun didikde mezbur Hasanın ahvali şehir subaşısı olan Fabrülakran Muslı subaşı mahzarında müslümanlardan teftiş ve tefahhus olundukda udülden Hacı Ahmed ibni Memi ve usta Mirza ve Halebli Hacı vesair müslümanlar cevap virüb didiler ki merkum Hasan kendu balinde ve müstakim ve mütedeyyin kimesnedir bu âne gelince na makul fiil sadır olmuş değildir diyu alâtarikul ihbar cevap virdüklerinde mavaka vukuu üzre kayd şüd) Tarihi: 1015 [4]

5 — (Oldur ki Abdi meclisi şeri'de Selim mabzarında mezburdan bir pabuç alub iki gün giyüb delindi süal olunsun didikde mezbur Selim pabuç benimdir lâkin ben haffafa satdım didiği muhtesib Kadri talebile kayd şüd) Tarihi: 1029 [5]

6 — (Oldur ki Papas oğlu Balı ve Aslan Balı veledi Muğal ve Hıristos veledi nam zimmiler meclisi şeri'e hazırun oldu halen İstanbuldan gelme sultan Osman tamğasile endaze gelüb

müslümanlara bey' eylediğimiz eşyayı anınla satmağa izin isteriz diyucek tarafı şeri'den icazet virildiği kayd şüd) Tarihi: muharrem 1030 [6]

7 — (Oldur ki kasabai Isparta kuyumcularına herat ile ehli hibre ve yiğit başı olan Mahmud beşe meclisi şeri'de tayfei mezbureden zimmi Yani veledi Balı mabzarında takriri kelâm idüb tayfei mezbureye tarafımdan bir halife nasb olunmak lâzım olmağın mezbur Yani cümlesinden üstad olmağın tarafımızdan halife nasb eyledik didikde badek kabul kayd şüd) Tarih: Safer 1030 [7]

8 — (Mefahirülkuzat velhükkâm meâdinülfazail velkelâm Hamid ve Saruhan sancaklarında vaki Kadılar zide fazluhum tevkii refii hümayun vasıl olcuk malûm olaki bundan akdem defaatla ahkâmı şerife gönderilüb düban istimal olunmayub bir ferd dühan yaprağı ziraat ve haraset itmeyüb ve beyü şira eylemiyeler diyu hattı hümayunu seadetmakrunum varid olub tenbih ve te'kid olunub men olunmışken baliyen tahtı kazanızda bazı kimesne memnu dühan yaprağı ziraat ve haraset ve istimal ve beyü şira idüb emrime muhalif vaz' eyledikleri ilâm olunmağın hususı mezbur sizin ademi tekayyüdinizden fehmi olmağla herbiriniz mesul olunmuşsızdır İmdi memaliki mahrusemde dühan istimali ve ziraati ve beyü şirası ref' olunmuşdır bir ferd dühan istimal eylediğine rızai şerifim yokdur menü def' olınmak emreylerim ve buyurdım ki vusul buldıkdı

[2]	Şer'i sicil defterleri	No. 51,	Sahife 146
[3]	"	"	54 " 154
[4]	"	"	54 " 138-139
[5]	"	"	59 " 115
[6]	"	"	59 " 116
[7]	"	"	59 " 160

emrim üzere tahtı kazanızda vaki kasa-
bat ve kurada muhkem tenbih ve te'
kid ve nida itdiresiz bir ferd duhan
yaprağı ziraat ve haraset ve heyü şıra
eylemeyüb herkes kendü hallerinde
olalar ve mevcud olan duhan yaprağın
ihrak idüb memnu olmayub duhan zi-
raat idenlerin yerlerin miri için zabt
itdirüb ve istimal idenlerin şeri'le hak-
larında lâzımgeleni icra eyliyesin
emma hu behane ile reayadan ve gay-
riden akca alınmağın dahi ziyade ihti-
raz eyliyesin ve hücümle hususu mez-
hure mukayyed olub veçhi meşruh
üzere olan emrime muhalif kimesneye
vaz'u hareket itdirmeyesiz şöyle bilesiz
alâmeti şerife itimad kulasız Tahriren
fi evabiri şehri cemaziyelaha lisene
seb'a ve selâsine ve Elf) 1037 [8]

9 — (Budur ki hilfiil mîri livai Ha-
mid bemahullahül melikülmeccid müte-
sellimi umdetülemaşil velakran Arslan
ağa tarafından hususı atiyülbeyanı tef-
tiş ve tefehhusa mübaşir tayin olunan
kıdvetülemaşil Mehmed ağa bin Derviş
meclisi şer'i şerife mahallei Toğancı
sakinlerinden İsmail bin elhac Mehmed
nam kimesneyi ihzar ve bilmüvacehe
takriri kelâm idüp Hac ıvaz maballe-
sinden Mustafa nam kimesne İvaz
nam sağır oğlını mezbur İsmaille çulha-
lık sanatını öğretmek için şakirdliğe
virüb nice zaman hizmet idüb zabtında
iken mezbur İvaz gaib olmuş hayat ve
mematı na malûmdır mezburdan ve
mahallesi ehâlisinden süal olımsun . . .
İlâhiri. . Zilkade 1050) [9]

10 — (Oldır ki medinei İsparta da
sakin Bakkal tairesinin yiğitbaşları
Mehmed ve saraçların yiğitbaşısı sul-
tan Balı ve keçeciler yiğitbaşısı Ömer
ve pabuçcular yiğitbaşısı Veli ve et-

mekciler yiğitbaşısı Yusuf ve mutaflar
yiğitbaşısı İbrahim ve debbağlar yiğit-
başısı Mehmed ve Nalbandlar yiğitba-
şısı Mehmed nam kimesneler Meclisi
şeride medinei mezbure sakinlerinden
Hafızı hezelkitab dergâhı âli mütefer-
rikalarından Alay beyi demekle maruf
Mehmet ağa mahzarında herbirisi ık-
rar ve takriri kelâm idüb işbu bin
elli dokuz senesinde Miriliva'ı Hamid
Mehmed bey hazretlerinde henki hak-
kal Mehmedim kendü fırkamızın olan
binyedyüz akçe ve benki saraç sultan
Balım cümlemizin bindokuzyüz otuzbeş
akçe ve benki keçeci Ömerim cümle-
mizin yedyüz yütmiş akçe ve benki
Mutaf İbrahimim cümlemizin binsekiz-
yüz yirmidört akçe ve benki debbağ
Mehmedim cümlemizin altıyüz kırkbeş
ve benki nalhand Mehmedim cümlemi-
zin binbeşyüz yetmiş akçe ve benki
ekmekci Yusufum cümlemizin dörthin
akçe ki cem'an yirmi üç bin yirmi bir
akçe hakkımız olub mîri müşarünileyh
Girid seferine teveccüh idüb Mezbur
Mehmed ağayı mütesellim nasb idüb
herbirimizin akçelerin vermişe vekil
idüb lâkin edai deyn oluncak mıkdarı
tahsil olunmadan mîri müşarünileyh
ma'zul olmağla akçelerimiz kalmışidi
halen merkum Mehmed ağa herbirimi-
ze haklarımızı virüh eda idüb herbiri-
miz haklı hakkın mersum Mehmed ağa
yedinden ahzü kahz idüb meblâğı mer-
kum yirmi üçbin yirmi bir akçeyi mîri
müşarünileyh Mehmed beyden dava
ve talebe ve ahzü kabza vekil itdik
didiklerinde mukırrını mezburdan ık-
rarı meşruhlarında mukırrı lehül mez-
bur Mehmed ağa vecahen tasdik ve
vekâleti mersumeyi kabul etmeğın

[8] Şer'i sicil defterleri No. 46, Sahife 296

[9] " " " " 48 " 69

mavaka alâvukuihi gırbettaleb ketbü tahrir olunub yedi talibine vaz'u def olundu hurrire fi evasıtı ramazanülmübarek sene tis'a ve hamsine ve elf 1059) [10]

11 — İsparta, Afşar, Eğirdir, Ağras. Barla kadılarıyla Hamid sancağı mütesellimine gelen rabiülaher 1078 tarihli bir ferman:

(..... malûm olaki İstenhulda vaki boğasıcılar kethüdası nam kimesne boğasıcılar tayfası süddei seadetime arzıhal idüb haliyen tahtı kazanızda işlenüb âsitanei seadetime bey' olunmak için gelen Borlu boğası ve Balkasayı kadimden olageldüğü üzre tamğalı olmayub kumaşı seyrek ve eni ve kaddi az ve kalp müslümanlara zararı olmağla kadimden işlenegelen Borlu boğasının kaddi on iki buçuk zira, ve bir rubu' ve bir rubu, eni ve ortası kenarı bir olub ve douluk boğasının kaddi sekiz buçuk zira' ve bir zira' iki rubu' eni olmağla kadimden işlenegeldüğü minval üzre işlenüb tamam ve tamğalı olub noksan ve kalp işlenmemek babında emri şerifim rica eyledikleri ecilden kadimden olageldüğü üzre amel olmak emrim olmuştır buyurdım ki...)

[11]

12 — İsparta, Ağras, Ağlasun kadılarıyla Hamid sancağı mütesellimine gelen evahiri Şaban 1086 tarihli bir ferman:

(..... Malûm olaki kasabai İspartada olan Debağ taifesi süddei seadetime âdem ve arzıhal gönderüb tahtı kazalarınızda zebh olan koyun ve keçi ve sığır derilerin kethüdaları ve ihtiyarları marifetile Kasab tayfasından rızalarıyla alub beyinlerinde herkes hissasına düşeni tevzi ve taksim olub kadimden olageldüğü üzre

debağat idüb intifa' idegelmişleriken ahar kazada sakin bazı kimesneler gelüb bunlara mahsus olan derileri alub bunların kârü kisblerine mani olub ziyade gadrü teaddi eylediklerin bildirüb kadimden olageldüğü üzre amel olunub aharın müdahale itdirilmemek babında hükmi hümayunım rica eyledükleri ecilden şer'ü kanuna ve kadimden olageldüğü üzre amel olmak emrim olmuştır buyurdım ki...)

[12]

13 — (Debbağların Yiğitbaşısı meclisi şer'de kasablar müvacehesinde bizim kifayet mıkdarı oldıktan sonra deriyi diledüğünüz kimesneye furuht idin didüğü kay şüd) tarihi: 1087 [13]

14 — Kütahva mütesellim ve kadısına gelen bir ferman:

(.... Malûm olaki kasabai İspartada vaki Boyacı tayfasından daredegâni fermanı bümayun ve ve ve nam kimesneler ve sayirleri dergâhı muallâma arzıhal idüb kasabai mezburede olan Boyahanelerden defterde mirilivaya senede bin ikişer yüz akçe mukataa kaydolunmakla bundan akdem miriliva olanlar her ayda dörder guruş olmak üzre senede ikiyüz kırksekiz guruş alagelüb ziyade talebi le müdahale olmagelmüyüb ve mukadema ziyade talebile teaddi ve rencide olunmaya diyu men' birle emri şerifim virilmişken halen miriliva Mütesellimi olanlar kanaat itmeyüb dörder guruşdan maada hilâfı şer'ü kanun ve defter ve olagelene muhalif ellişer ve altmışar guruş dahi alub zulmü teaddi itmekden hali olmadıkların bildirüb hilâfı şer'ü kanun ve defter ve olıge.

[10]	Şer'i sicil defterleri No.	7	Sahife	159	
[11]	"	"	"	56	131
[12]	"	"	"	57	31
[13]	"	"	"	57	54

ISPARTA COĞRAFYASI

TARİHİ, BEŞERİ, İKTİSADİ

VI

TECTONIQUE

Mıntakanın Birinci ve ikinci zamanlarda maruz kaldığı harekâtın Tarihçesi

NÂZİM ÖRENSUN

— Geçen sayıdan kalan —

Philippon'un müşahedatına göre Dinar kalkerleriyle hemzaman olan Diplopore ve Daonella kalkerlerine Kereme körfezi ile amanslarda tesadüf edilmektedir. Bu mütalea bize, mintakamızı bu zamanda istilâsı altında bulunduran denizlerin Cenubî Anadolu'da nerelere kadar vasil olmuş bulunduğunu göstermektedir. Bu denizlerin, Triyas devrinin açık denizleri olduğu ve Tethys tarafından teşkil edildiği anlaşılmıştır.

Triyazik devrini takibeden Jurassique devri teşekkülâtı bu zamanda inhitata oğramış bavyalarda teraküm etmekte bulunuyordu. Bu zamanda

lene muhalif ziyade akçeleri alınmyub men'ü def' olunmak babında emri şerifim rica eyledükleri ecilden buyurdum ki hükmi şerifimle vardıklarında hususı mezbure mukayyed ve mîriliva âdemleri ve dergâhı muallâmdan ibraç olunmuş mühürlü sabih sureti defteri cedidi hakanı taleb idüb göresin kasabai mezburede vaki Boyahanelerde mîrilivaya defterde olmkıdar akçe mukataa hasıl yazılmış ise defter mucibince ve kadimden olageldüğü üzre tasarruflarında olan boyahanelerin aid olan mukataasın eda eyledüklerinden sonra mîriliva mütesellimlerine ve

mintakamız da kâmilen dahil olduğu halde bütün cenubî Anadolu açık bir deniz tarafından istilâ edilmişti. Tıpkı Triyazikte olduğu gibi, Jurassiqu'e de de bu denizler kalkerleri tersip ediyordu. Ancak pek mütecanis olan bu Cenubî Anadolu kalkerlerinin ne kadarının Jurassiqu'e de teşekkül etmiş olduğu kâfi bir vuzuhla teshit edilebilmiş değildir. Bunların üçüncü zaman kalkerleriyle karıştırılmaması lâzımdır. Biz ikinci zaman rüsubatını Hoyran gölünü kat ederek Yalvaç - Uluborlu istikametinde uzanan dar bir nahiyeye üzerindeki irtifalarda görüyoruz. Bunların sair mahallerde halen bulunmuş ve görülememiş olmaları mintaka-

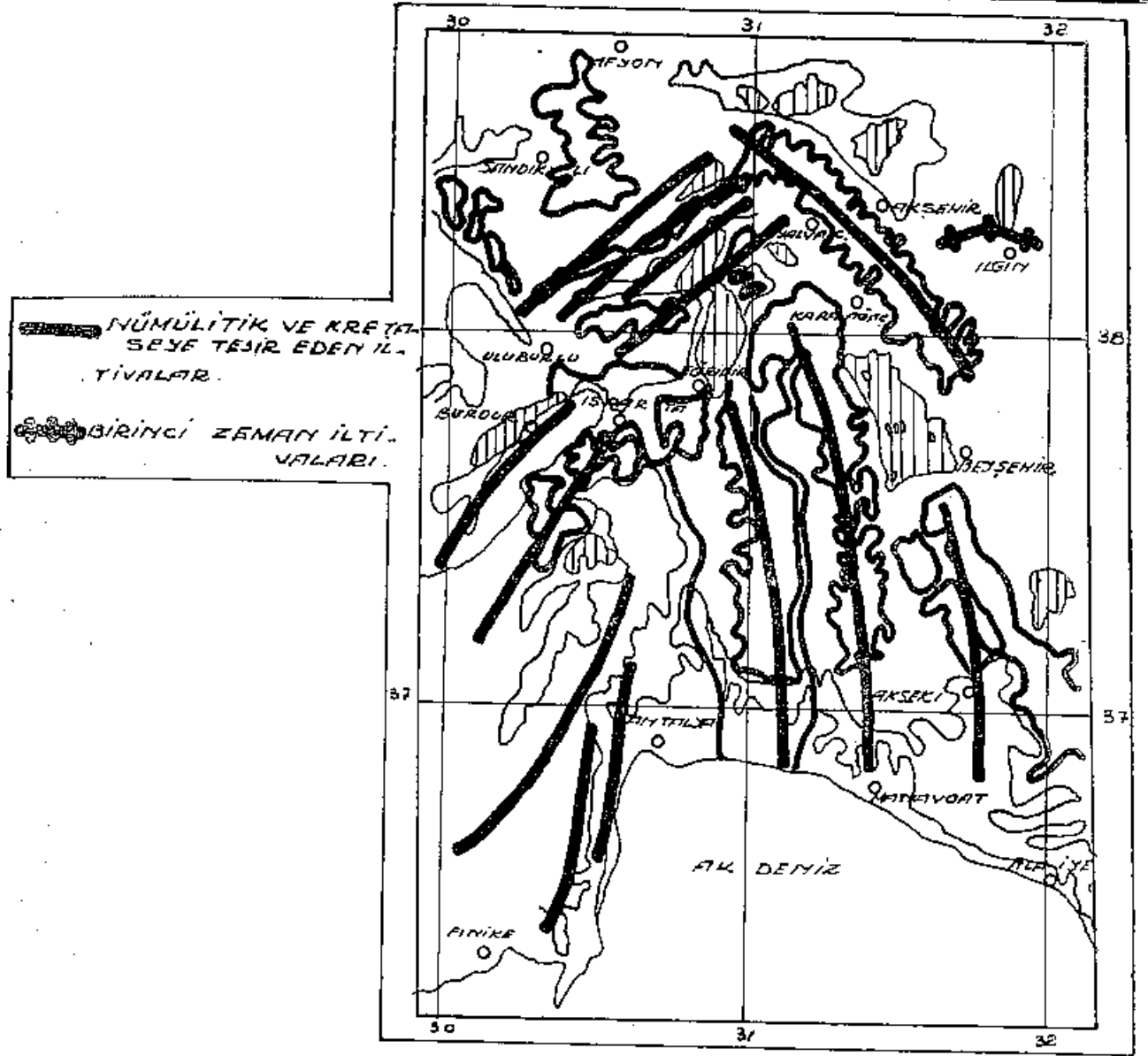
âdemlerine hilâfı kanun ve defter olagelene muhalif cebren ziyade akçelerin aldırmyub def'ü ref' eyliyesin min ba'd şer' ve kanun ve defter ve olgelene ve emri bümayunıma muhalif kimesneye iş itdirmiyesiz kazıyyede medhali olmuşları dahletdirmiyüb işlimiyüb muhalefet üzre olanları yazub bildirüb hususı mezbur için tekrar emrim varmalu eylemyesiz şöyle bilesiz alâmeti şerife itimad kılasız Tabriren fi evabiri şehri rabiülahar sene sitte ve semanine ve elf (1086) bımakamı Edirne elmab-ruse [14]

— Sonu var —

[14] Şer'i sicil defterleri No. 57, Sahife 12

ÜÇÜNCÜ ZEMAN, NEOJENDEY EVVELKİ
TEKTONİK VAZİYET.

TMK 1:2.000.000

TERTİP EDEN : NAZIM ÖRENSUN
TERİSİM : DECEP BAYBAKTAZ

nın diğer taraflarında hiç bulunmadığı manasını tezammun etmez. Bunların şiddetli kara itikâleriyle ortadan kalkmış olmaları varidi hatır olabilir.

Müteakiben ikinci zamanın üçüncü devri olan (Crétacée) tebeşir devri başlar ki bu teşekkülât memleketimizde Jura tabakatının bulunmadığı maballerde Paléozoiqne teşekkülât üzerinde bulunur. Yalvaç - Hoyran - Gelinçik - Uluborlu - Kapıdağı istikametinde uzanan hatta bu muhitlerde köylü tarafından hali tabiide çıkarılarak tebeşir diye kullanılmakta olan bu bin metreyi pek çok aşan irtifalarda gördüğümüz Kretase teşekkülâtının Paléozoiqne bir kaide üzerine mevzu bulunmuş olması ihtimali bulunmakla beraber daha az irtifalarda kendisine Konglümeraların kaide teşkil eylediği vazihan görülmektedir. Bunun misalinin Yalvacı Hoyrana bağliyan şosenin üzerinde ve satıhta görmek mümkündür. Bu konglümeraların Yalvaç - Hayran - Uluborlu arasında dar mntakada bulunması tebeşir arazisinden mukaddem buralarda tahtezemin tabakatın bir tektonik bareketle tegayyüre uğraması keyfiyetiyle münasebettar bir Transgression hadisesinin vukubulmuş olduğuna delâlet eder. Bu mntakadaki Crétacée suhur kaide üzerine yer yer ve kütleler halinde gayri mütevafkı bir surette mevzu bulunmaktadır. Kaidede bulunan ve bugün yayla üzerinde ehemmiyetli bulunan irtifaların etek satıhlarında meydana çıktığını gördüğümüz bu iri taneli satıhlar bize, tebeşir arazisinin

kendisinden daha evvel vaki olmuş olan tektonik hareketlere iltivalar dolayısıyla deniz seviyesinin üstüne çıkmış bulunduğunu ifade eder. Pr. E. Chaput bu nevi arazinin bütün Anadolu da ve hatta Şarkî Alplerde aynı hali göstermekte olduğunu kaydelemektedir.

Philippson, geniş mikyasta kalınlıklar teşkil eden kalker tabakalarının ikinci zaman rüsubatına ait bulunacağını kat'iyetle ifade eylemektedir. Diğer cihetten de Walther Penck (Dinar - Burdur - Isparta - Anamas - Beyşehir - Antalya) istikametindeki mntakada kalınlıklarının 3000 metreden fazla olduğunu tahmin eylediği kalker tabakalarının bulunduğunu kayt ve bu tabakalarda Mèsozoiqne'in (Triyaziqne, Jurassiqne Crétacée) arazileriyle üçüncü zamanın Eocène arazisi hep birden temsil edilmiş bir vaziyette bulunduğunu ifade eylemektedir. İkinci zamanın ilk iki devrine ait volkanik araziye değil yalnız mntakamızda bütün memleketimizde tesadüf edilmediğine göre bu devirlerde Crétacée de dahil olduğu halde bütün ikinci zamanda mntakamız, bir sükûnet devresi geçirmiş demektir. Bu zamanın Crétacée devresinde indifai barekâtın yalnız memleketimizin Şimalinde Karadeniz mntakasına yakın mahallerde, ordu civarında vaki olduğu ancak burada tesadüf edilebilen 1500 metrelik lâv tabakalarının mevcudiyetinden anlaşılmaktadır.

— Gerisi var —

Isparta Mutasarrıf, Mütesellim ve Muhassılları

— Geçen sayıdan kalan —

Hikmet Turhan Dağoğlu

26 — Mehmet Emin Rauf paşa,
14 Recep 1234 - 1819 tarihinde Hamid ili ve Teke mutasarrıfı olmuştur. Reuf paşa Osmanlı tarihinde mühim bir şahsiyettir. Mahmud II devrinde sadırazamlık etmiştir. Ispartaya sadırazamlıktan azledildikten sonra gönderilmiştir. [6] son derece yakışıklı bir zatdı. Hatta meşhur Halet efendinin teşvikiyle idam edileceği sırada sultan Mahmud (kallâvisi başına ne güzel yakışıyor, bunu ben idama kıyamam) deyerek affetmiş ve sürgüne göndermiştir. [7]

Reuf paşa zamanında maktul tekeli oğlu hacı Mehmed ve kardaşı mısırlı Mustafa ki her ikisinde Antalya mütesellimi idiler. [8] ve avenelerinin Teke ve Hamid sancaklarında eşhas zimmetlerinde olan alacakları hükümet tarafından tahsil olunmuştur. Bu meyanda meyanlı aşireti beyi maktul hacı Velinin zimmeti olan 22902 kuruş da temin edilmiştir.

Reuf paşa iki sene kadar Ispartada ve Tekede kalmıştır. Paşa Ispartaya kendisini sevdirmiş olacak ki bir çok eşraf ayrılacakları zaman kendisine bir ziyafet vermişlerdir. Bu ziyafette Isparta eşrafından şu zatların bulunduğunu okumaktayız:

(İmam zade, Emir zade, Şeh zade, Osman zade, Askeriye zade, Semerci zade, Yunus zade, Kepeci zade, Hatıp zade, Hacı Memiş zade, Mahsur zade, Alaylı zade, Vezir zade, Alemdar zade, Hamamcı zade, Paşa zade, Miski zade, Silleli zade.)

Yazılmış olan bir tezkerede şu gibi mahalle isimlerine raslıyoruz ki hâlâ

bu gün bu mahalleler Ispartada vardır. (Tabakane, Germeyan, İskender, Çelebiler, Hacıayvaz, Hisarafendi, Sülübey, Hocazade, Keçeci.)

Camiler ve mescidler için yapılmış bir listede de şu isimleri görüyoruz.

[6] Rauf paşa İstanbullu olup 1194 tarihinde doğmuştur. Mehmed Said efendinin oğludur. 1130 tarihinde Sadırazam olmuş 1233 tarihinde azledilerek Sakıza nefyedilmiştir. Bir sene sonra affedilerek Teke ve Hamideli sancakları mutasarrıfı olmuş 1236 da Diyarbakir valiliğine gönderilmiştir. Kastamonu, Halep, Erzurum valiliklerinde bulunduktan sonra yine 1248 tarihinde sadırazam olmuştur. Rauf paşa muhtelif zamanlarda beş defa sadırazamlık itmiştir. 1276 tarihinde seksen yaşını geçkin olarak ölmüştür. Mezarı Eyubdadı. Beş defada ondört sene sadırazamlık itmiştir. Kamusülâlam Cilt 3, Sahife 2355.

[7] Osmanlı tarihinde güzellik ve maharetlerinden dolayı affedilenler arasında Abaza Mehmed paşa ile Katırcı oğlu Mehmed paşayı da zikredebiliriz. Katırcı oğlu Mehmed IV devrinde İstanbul'a getirilmiş ve güzel cird oynadığından, güzel ok attığından dolayı gözle girmişdir.

[8] Teke mütesellimi Hacı Mehmed oğlu İbrahim kardeşi Mısırlı Mustafa ve mirahuru Süleyman Antalyada cami, medrese, mekteb, kütüphane yaptırmış ve bunların yaşamasını temin için dükkânlar, hamam ve bahçe vakıfı yapmıştır. Bunlar öldürüldükten sonra bilcümle emlak ve paraları zabtedilmiş hattâ bunların tesbitine Vahid paşa memur edilmişti. Eşyası meyanda ikiyüz seksen kese altın çıkmış ve bunlar darphaneye yollanmıştır. Bu zat hakkında Antalya Halkevinin incelemelerde bulunması yakın tarihimizi aydınlatmak yönünden çok faydalı olur Çünkü 1230 senesi rabiülevvelinde yazılmış bir tahrirata nazaran Hacı Mehmedin bütün mal ve on iki çiftliğinin darphanece idaresi karar altına alınmıştır. Bunların senelik icarı beşbin kuruşa baliğ oluyordu. Çiftlikleri başlıca şu yerlerde bulunuyordu. Eynehan, karkın, Çoban, Kızılcağağaç, Hacılar, Çeltikci, Guzköy, Fınarbaşı, Tefenni, Kamerhamid, Manay, Yazır.

Abdi paşa, Hacı Abdi, Kutlubey, Karaağaç, hocazade mahallesinde Hisar-refendi, Firdevs Paşa camii, derviş paşa, Keçeci mahallesi camii, Şeh mahallesi camii, Hacı elfi, Çelebiler, mahmud çelebi zace, Tabakane camii, Yaylazade mahallesinde karabalı mescidi, Hocazade, Feyzullah, Tekke, Keçeci, Doğancı, Yenice, Dere, Evran, İskender, Germeyan, İğneci, Hacıayvaz, Sülübey, Camiiatik, cami ve mescidleri.

MEDRESELER :

Sadiye, Abdürrahman efendi, [9] Hatil Hamid paşa, Çorbacı zade, Abdi paşa, Taşçı zade, Çelik paşa, [10] Abdülkerim, Karabaş, Çelebiler mahallesinde Abdullah efendi medrese ve camii (1207 tarihli).

ZAVİYELER :

Ispartaya tabi barla kazasında âhi baba zaviyesi.

Ispartada Fuad köyünde şeh Mahmud zaviyesi.

Burdurda Ali bey ve Hüseyin dede zaviyeleri.

Ispartada nakşibendi hulefasından Abdülkerim efendi zaviyesi (İskender mahallesinde 1117) tarihinde.

Eğridirde Şeh Yakut zaviyesi.

Uluborluda Alemdar zaviyesi (1114 tarihinde).

MEKTEPLER :

Ispartada Hacı elfi mahallesinde hacı Ali mektebi (1185 tarihinde açılmıştır.)

Ispartada hoca pir Ahmet muallim hanesi 1183 tarihinde açılmıştır.

Sav karyesinde dalboyun oğlu hacı Ahmet mektep ve camii [11]

Ispartada karaağaç mahallesinde Yusuf ağa mektebi.

27 — Seydi Ali paşa,

Bu zat da Osmanlı tarihinin mühim

simalarındandır. Sadırazamlık etmiş sonra vezareti refolunarak Geliboluda ikamete memur edilmiştir. Sonra vezareti tekrar geri verilerek Karaburun muhafızı olmuş ve Karadeniz boğazının Rumeli tarafını muhafaza etmek üzere Teke ve Hamid sancakları berveçhi muhasıllık uhdesine 1236 esnesi Recep orta-

[9] Abdürrahman efendi 1237 tarihine kadar Ispartada kadılık yapmıştır.

[10] Çelik paşa idam edildikten sonra halilesi Hatice hatun Burdurda ikamet etmiştir. Oğlu Hüseyin bey Ispartada kalmış ve kuvvetli bir ihtimale göre medreseyi 1211 tarihinde yaptırmıştır. Kulönü karyesi bu zatın mahiydi. Çelik Mehmed paşa Burdurda bir cami yaptırmıştır. Kayıtlara göre Veliyüddin efendi isminde birisinin Burdurda Karasenir mahallesinde 1252 tarihinde bir cami yaptırdığı görülmektedir. Mehmed ket-huda ismiade birisinin yine Burdurda Üçdibek mahallesinde 1218 de cami ve hamam yaptırdığına rastlamaktayız.

[11] Yazdığımız bu cami ve mescid ve zaviyelerden başka Isparta sancağı çevresinde başka şu cami, medrese ve zaviyeler vardır:

- 1 - Burdurda Suludere Şeyh Hamza zaviyesi 1190 tarihinden itibaren kayıtlarına rastlanmaktadır. 33 kişilik bir kadrosu olduğu görülüyor.
- 2 - Barla kazasında Akahmed mescidi denilen cami (1281) tarihli.
- 3 - Bavluda Seferağa camii.
- 4 - Gölhisarda Dermil köyünde Molla Kerimin 1232 tarihiade müceddeden bina eylediği cami.
- 5 - Hamid sancağında Fermanlı karyesinde Ümmisinan evlâdından hakiki Süleyman bina eylediği cami (1204) tarihli.
- 6 - Gönen nahiyesinin Senirce çiftliği köyünde hanedanıkadimden Hacı Etem zade Seyyid Hacı Ali ağa camii (1258) tarihli.
- 7 - Uluborluda Ahi Bahaeddin camii.
- 8 - Gölhisarda Avcılar karyesinde Hacı Eyub camii (1255) tarihli.
- 9 - Isparta Çünür karyesinde Muslahaddin mescidi (1251) tarihli.
- 10 - Isparta Çünür karyesinde Karabayram çavuş camii.
- 11 - Uluborluda Selmanlar mahallesinde ashabı hayratın yaptıkları mescid (1252) tarihli.
- 12 - Burdurda Hacı Ali ağa oğlu Abdülkadir ağa medresesi ve mektebi (1272) tarihli.

larında tevcih olunmuştur. [12]

Seyid Ali paşa hakkında biraz malumat vermek faydalı olur.

Seyid Ali paşa İspartalıdır. [13] 1235 senesi Rabiyülevvelinin ondokuzuncu çarşamba günü Devriş paşanın yerine sadrazam olmuştur. Kendisi bu memuriyetten önce kocaili ve hüdavendigâr sancakları mutasarrıfı idi. Sadrazam olması için gizlice İstanbul'a getirtirilmişti. [14] 1236 tarihinde sadrazamlıktan azledildi. Teke ve Hamid sancakları kendisine verildikten bir müddet sonra Mora valisi olmuştu. Cevdet paşa tarihinde kendisi için şöyle yazar.

Seyid Ali paşa sadareten münfasıl olmak hasebile mütehayyiz bir zat ise de kudreti maliyesi yok idi. Uhdesinde bulunan teke ve Hamid sancakları hasılatı olmak üzere bir kaç ayda bir kerre mütesellimler tarafından gönderilen onbeş yirmi bin kuruş ise zaten idaresine kâfi olmayup Karaburun muhafazasında bulunduğu zaman müzayaka çekmekte iken bu hasılat ile umuru seraskerinin idaresine muktedir olamayacağı derkâr idi. [15]

En son memuriyeti Konya valiliği olup maltepede ikamete memur edilmişti 1242 Cemaziyelahirinin beşinde vefat etmiştir. Üsküdar'da karaca Ahmet mezarlığında medfundur. Aziz bey isiminde bir oğlu vardır. Meşhur Mustafa Reşid paşanın eniştesidir. Paşayı yetiştiren Seyid Ali paşadır.

28 — Seyid Mustafa:

1238 - 1820 senesinin zilkadesine kadar İspartada mütesellimlik yapmıştır. Zamanında İspartada neler yapıldığını bilmiyoruz. Ancak Seyid Mustafanın İstanköy muhafızı sadrı esbak Hilmi İbrahim paşa maiyetine istenilen ikiyüz neferi hazırhamamış olması, azledilmiş veya bu vazifeden alınmış olduğunu göstermektedir. İbrahim paşa Tuna havalisinde Çayağzını Ruslara karşı muhafazaya

memur edildiği için maiyetine İsparta kazasından yüz ve İsparta âyanından Ali bey bedeuinden yüz ki ceman ikiyüz neferin gönderilmesi emredilmiştir. Halbuki İspartadan buna karşı şu yolda cevap vermiştir.

“Ali bey fıtık illetine mübtelâdır. İsparta ise yedi sekiz koy ve bir şehirden ibaret küçük bir mahaldir. Bu itibarla istenilen yüz neferin şehirlere taksimi lâzımdır veyahut İspartanın bu vazifeden affi mercudur.”

Vesikalardan anlaşıldığına göre İstanbul bu ricaya ehemmiyet vermemiş 1238 yılı zilkadesinin sonunda İspartaya gönderilen katî bir tahriratla Ali beyin yüz ve İsparta kazasının da yüz ki, ceman ikiyüz neferin İstanköy muhafızı sabık sadrazam vezir Hilmi İbrahim paşanın maiyetine hareket ettirmeleri mütesellim Seyid Mustafaya emredilmiştir. Yine emir yerine getirilmemiş alacak ki silâhşorlardan ve İsparta vücuhundan sabık Teke mütesellimi Nasuh zade hacı Süleymana yüz neferle hareket etmesi bildirilmiştir.

— Gerisi var —

[12] Muhassıllık mîriye ait olan malları tahsile memur adam demektir. Bu kelime Osmanlı devletinin teşekkülünden evvel de bu suretle kullanılmıştır. Bir eyalet ve yasancağın idaresi kendisine tevcih olunan kimselere memuriyet ünvanı olarak verilmiştir. İptidaları yalnız padişah haslarına tahsis olunan sancaklara muhassıl tayin edilirken sonraları eyalet ve sancaklara da (berveçhi muhassıllık) diye eşhas tayin edilmeye başlandı. Berveçhi muhassıllık diye bir yere tayin başka yerlerde ve başka işlerde bulunur. Fakat oranın hasılatını alırdı. Muhassıllık en büyük vazifesini tanzimatı hayriyenin ilânı sıralarında yaymıştır. Bu devirde her tarafa muhassıllar tayin edilmiş ve tanzimatın esas olan emlak ve nüfus tahriri ile verginin tayini maddesi ve memleket işlerinin görülmesi ve idaresi bunların ellerine bırakılmıştır. Muhassılların ellerine 19 Zilkade sene 1255 tarihli mufassal bir talimat verilmiştir. Tekâlif kavaidi. S. 200, Cilt: 1.

[13] Sicilli osmani. Cilt 3, S. 56.

[14] Cevdet tarihi. Cilt 11, S. 33.

[15] Cevdet tarihi. Cilt 12, S. 15.

ESKİ ÇAĞLARDA Ispartada Sanat ve Sanatkârlar

— Geçen Sayıdan Kılan —

NURİ KATIRCIOĞLU

Bakırcılar, Cezveciler:

Kıyıları dilimli, bademli, düz, çukur, kapaklı, kapaksız, her türlü sahanlar, tencereler, tabaklar, hamam liğenleri, gelin liğenleri, ibrikler, tepsiler, siniler, meydan sinileri, helvanlar, kıyıları yazılı kuzu tabakları, bakraçlar, güğümler, pekmez tavaları, bulgur ve bam kazanları, zemzemlikler, el liğenleri yapan ustaların bakırcı arastasını dolduran çekiç darbeleri altındaki yaptıkları iş görülmeye değerdi.

Pek yakın zamanlara kadar yaşıyan cezvecilik de, işçilik bakımından, oldukça ince bir sanattır.

Yirmi çeşide yaklaşan cezvelerin, bütün işçiliği el ile yapıldığından dolayı kıymeti takdir olunuyor [6].

Karpuz pazarındaki Pamuk hanımın yanından hükümet konağına doğru giden yolun sağ ve sol yakalarını cezveci dükkânları işgal ederdi.

§

Çilingir, Çakmakçılar, Demirciler:

Isparta askerî (dehoy)unda bulunan silâhların her türlü arızalarını tamir eden, mühim aksamını yeniden yapan, çakmak sistemlerini tadil eden, sanatında kudret sabibi güzide çakmakçı ustaları yetişmişti. Arpacık, gez gibi nişan alma tertibatını tadil ve namlulara yiv açan fikri icad sahibi

ustalar vardı [7]

Bu sanatkârların bir yanında da değerli demirci ustaları yetişti.

Kılınc, pala, yatağan döğen, topçu arabalarına yaylar, çemberler, demir

[6] *Bosna-Hersek'in (Benaloka) kasabasında kaymakamlık edip, Ispartaya müsarreflikla gelen (Âlim paşa) bir bayram ziyaretinde (Esnaf şeyhi)ne, Benalokadan aldığı (Isparta cezvesile şeker şerbeti kaynattırıp ikram ettiğinde: Isparta cezvelerinin Bosna-Hersek taraflarındaki şöhretini iftiharla hikâye etmiştir.)*

[7] *Körüğünü, terbiye edip beslediği Ayı yavrusuna çektiyerek, tüfekler üzerinde bazı tadilat yapan, fartizekâ ve gayretile, azim ve sebatıyla şöhret bulan bu zat çakmakçı zade Şevket efendinin ceddidir. (Not defteri).*

§

Bu zat, Belediye reisimiz Hilmi Çakmakçının ceddidir. Hilminin amcası olup, 23-25 sene önce ölen Deniz subaylarından (Çakmakçı oğlu Bay Hakkı)da ceddî gibi fikri icada malik, hassas ve derin bir sanatkârdi.

Bizde, ilk kabartma resimler yapan, pap-yekoşe üzerine -Fırçasız, boyasız- tırnakla yazı yazan, insan ve manzara resimleri yapan ve sularımıza aid onaltı tane deniz hartasını bakır üzerine hâkkeitmek suretile vücade getiren bu zatın (Ispartalı sanatkâr büyük adamlar) serisinde bir mevkii vardır.

sehpa yaparlardı.

§

Marangozluk, oymacılık:

Birbirinin eşi olan bu iki sanatın inceliklerinin derinliğine inen çok nazik sanatkârlar yetişti.

İşlemeli dolaplar, kitaphaneler, gelin sandıkları, sedef kakma işlemeli para çekmeceleri, tüfek, piştov sapları kılıç sapı ve kını, camilerin pencere kapakları, kapıları, vaiz kürsüleri, kıraat rahleleri, büyük evlerdeki şahneşinler, raflar, şerbetlikler, ayna çerçeveleri, berber el aynalarına geçirilen bir yüzlü mahfazalar, merdiven, merdiven basmanlıkları - trabzonlar, parmaklıklar, abdeslikler yapan mahir ustalar vardı.

Kadın sanatları:

Isparta ve çevresinde erkek sanat hayatının bir yakasında da Kadın sanatı ve kadın sanatkârları vardır.

Ispartada: Kadın elbiseleri [8] bilhassa kadın süsü saltanatına aid dikiş, nakış, oya - tentene, ipekli, yünlü, sırmalı hesap çevreler, don, gömlek, yatak takımları, peşgir [9], işerler ve bez, keten - bürümcük, alaca, kilim, halı [10] dokurlar.

Telli, pullu, sırmalı, çocuk ve gelin elbiselerinden güveği elbisesine varın-

caya kadar hepsi kendi ellerinin maharetile vücutta gelir.

Isparta kadınları sanatkâr oldukları kadar hamarattırlar. Bugünkü sanat hayatında yetişen kız ve kadınlarımız ana ve nenelerinden çok ileridedir.

(Isparta kadınlarının sanat hayatı)nı ayrıca yazmak gerekir.

[8] Daha evveleri kadın ve erkek elbiseleri kadın dikişçiler tarafından yapılırdı. Erkek dikişçilerin yetişmesi ancak yakın zamanlarda başlamıştır. (Not defteri).

[9] Bu sanatkârların tipinden sağ olan helvacı Şehri ustanın eşi boyan Hatca, tamam altmış beş yıl çevrecilik sanatı için her türlü inceliğiyle nakışlar, hesaplı elbiseler ve çevreler işlemiştir. Azim, sebat ve gayretin timsali olan ince ruhlu bu sanatkâr kadının adını, burada saygı ve sevgi ile anmak çok yerinde bir kadirşinaslıktır.

[10] Dünyanın birçok büyük şehirlerinde tanınmış olan Türkiye halıları: Isparta kadınlarının sanatkâr parmaklarıyla dokunan halılardır.

Amerikada Mistur Morganın, Fransada Piyer Lotinin evlerindeki (Şark odası)nı süsleyen Isparta halılarıdır. 1327 de Prens Said Halim paşanın Kâstav Labona, 1331 de Sultan Reşadın Kayzer Vilhelme, 1332 de Enver paşanın Maraşal Hindenburga hediye ettikleri Isparta halıları Dünyanın maruf simalarının salonlarında, Isparta kadınlarının halıcılık sanatındaki inceliği teşhir etmektedir.

GÜNÜN TEMAŞASI

Fecir: İşte bir hande...
Görünüşü hep hüsün.
Ne sende var ne bende.
Tulûdaki tebessüm.

Açılmış bir "Kahkaha..."
Deminki gülümsiyen.
Elbet böyle güler ya,
Gökleri; benim, diyen.

Dudakları boyandı;
Kızıl alev rengine..
Gece, mehtapla yandı,
Aktı gönül engine.

Sular mehtap içerken,
Göysüm dolup boşaldı.
Görünmiyen her yelken
Adından mi hız aldı?..

BEKİR TÜRK

Geçmiş günlerde Ispartada Düğün

ETEM ERTEM

Eski zamanlarda gelin ve güveği hakkındaki düşüncelerle bunlar için yapılan düğün törenlerini de folklor yönünden saptamağa çalışacağım :

Nasıl ki bir kız anası gelinlik çağına yaklaşan kızına hayatta eş olacak bir damadı gözlemekte ve onu beklemekte ise; bir oğul anası da oğluna hayat ortağı olabilecek serpilmiş ve gelişmiş kızları seçmeğe çalışırdı.

“Erken evlenen erken döl alır,, atalar sözüne uyarak bir taraftan erkinlik çağına gelmiş olan oğlunun gözünü dışardan kesmek ve diğer taraftan da erken döl almak maksadiyle pek çok aileler oğullarını erken evlendirirdi. Kız ve erkeğin bülûğa ermesi evlenmenin başlangıcı sayılırdı.

Oğullarının askerlikten kurtulabilmesi için münsiz olan kızların tercih edildiği çok kereler vaki olduğu gibi küfüv de gözönünde tutulurdu.

Bilhassa yaş, içtimâî ve iktisadî küfüv olmıyan yüksek bir ailenin kızını istemeğe kalkışmak hadsizlikte bulunulduğuna delil sayılırdı. Zengin bir ailenin mâdun bir aile kızını alması ve her hususca arada küfüv bulunması kurulacak aile yuvasında dirlik düzenliğin olmamasına sebep sayılırdı. böyle olmakla beraber bazı zengin ailelerin fakir aile kızlarını alması da vakiydi. Arada küfüv olmamasından verilmek istenilmeyen bir kız kaçırılmak da bilhassa köylerde çok kereler görülürdü.

Eski zamanlarda birçok ailelerce;

kızın ve oğlun evlenmek hususundaki hakkı baba ve ananın arzusuna bağlı idi. Evlenmek hususunda oğlanın reyini alınmaz ve kızın fikrine bakılmazdı. Ana ve baba kimi münasip görürlerse kız ve erkeğin buna mutavaat etmesi lâzımgelirdi. “Kızı keyfine bırakırsan zurnacıya, oğlanı kendi haline bırakırsan bir yosmaya gönül verir,, denilirdi. Ana ve babanın kararı haricindeki hareket saygısızlık sayılırdı. Bazı ailelerde de “oğlum kimi severse gelinim o,, fehvasınca hareket ederek oğlunun arzusunu yerine getirmeğe çalışırlardı. Bazı kaynanalar geçim hususunda pek titiz davrandıkları için kendi tabiatlerine uygun gelen bir kız arayıp bulmağa çalışırlardı. Seçilen kızların soyu ve sopyu araştırılmakla beraber:

“Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al,,

“Kız anadan öğrenir bohce düzmeği oğul babadan görür sohbet gezmeği,, fehvasınca hareket edilerek kızda bulunması icab eden vasıfları ana ve babalarının etrafında bıraktığı izlerde de aramağa çalışırlardı.

Süt meselesine de büyük bir önem verilirdi. Şeriatin evlenmelerini caiz görmediği kız ve erkeğin birbirleriyle evlenmeleri haram sayıldığı gibi her ne suretle olursa olsun aynı memeden bir defa bile olsa süt emen kız ve erkek kardaş sayılarak birbirleriyle evlenmeleri de caiz görülmezdi. Böylehallerde doğacak çoçğun sakat ola-

cağına inanılırdı.

Bazı aileler geçimsizlik olur gayri-siyile akrabadan kız alıp vermediği gibi bilâkis bazı zengin aileler de mallarını barice çıkarmamak için nikâh düşen kız ve oğullarını birbirleriyle evlendirirlerdi. Tek bir kızı olan bir ailenin de damadı iç güveğiliğine alması çok kere görülürdü. Yirmi yaşını geçmekte olan kız analarını; kızlarının evde kalması korkusuyla bir telâş alırdı. Bunun için 20 - 25 yaşını geçtiği balde gelin olamıyan kızların gelin olabilmeleri için bazı ailelerce babaçmak ve kızın bahtını satmak gibi göreneklere başvurdukları olurdu.

Eski terbiye telâkkisine göre bir kızın serbest olması o kızın gözünün açılmış veya gözünün dışarda bulunmuş olduğuna delil sayılarak bu serbest hareketinin ayağına balta olduğu görülürdü.

Seçilen kızların iç balleri gizlice tahkik edildiği gibi o kızı almanın bayırlı olup olmayacağı bususunda bazı kereler fal açtıran veya istibareye yatanlar da bulunurmuş.

Birçok vasıtaya başvurulduktan sonra tasarlanan kızı evinde görmek üzere görücüler seçilirdi.

Görücüler; kızı görmek üzere oğlan evinden ayrılan kadınlardan mürekkep bir beyettir. Bu kadın kafilesi bir gün intibap edilen kızın evine gider. Hiç görmedikleri bu yabancı konukların ziyaret sebeplerini anlıyan ev sabibi konuklarına lâzımgelen saygıyı gösterirse de kızlarını birdenbire verecek hissini tevhit edecek hareketlerde bulunmazmış bu sebeble konukların başörtülerini almaz ve onlara kabve ik-

ram etmezmiş.

Görücülerden herbiri kızın yuva kurmak bususundaki kabiliyetini anlamak için evin düzenini, temizliğini ve el marifetlerini gözden geçirirlermiş. Kızı iyice görebilmek babanesile de su istenir ve suyu veren kızın bütün şabsiyeti yukarıdan aşağıya süzülürmüş.

Eve dönen kafile görebildiklerini ortaya atar ve üzerinde münakaşalar yapılarak müsbet veya menfi bir karara bağlanırmış. Keyfiyet baba ve en yakın hısım ve akraba ile görüşüldükten sonra bir vasıta ile oğlana da söylenir. ve gizlice kız oğlana da gösterildikten sonra müsbet veya menfi bir karar verilirmiş.

Verilecek karar müsbet olduğu takdirde bunu isteme işi takip ederdi.

Bu müddet zarfında kızevi dabi oğlan hakkındaki araştırmalarını gizlice yapardı.

Kızı isteme işi hem kadınlar ve hem de erkekler tarafından yapılırdı. Evvelemerde oğlan tarafının en yakın akrabasının ileri gelen kadınları kızı istemek için tekrar kızevine giderlerdi. Dereden tepeden görüşüldükten sonra maksada girilir ve bir münasebeti düşürülerek:

Daba eski zamanlarda; "sizin tutmaç keseni bizim kalem tutana uygun ve münasip gördük,,; daba sonraları ise; "allahın emrile peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuz münasip bulduk siz ne dersiniz,, suretinde istenilirmiş.

— Sonu var —

Neşriyatı idare eden: HİLMİ DİLMEN

Mesul Müdür: A. RIZA UYSAL

Basıldığı yer: İLKADIN BASIMEVİ - Isparta

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Devlet, Köyler ve Köylülerimiz

NÂZİM ÖRENSUN

Memleketimiz; beşerî noktai nazardan, istihsalât ve iktisadiyat bakımından tetkik edilerek şöyle bir harita üzerinde de göz gezdirilecek olursa derhal hüküm verebiliriz ki, bir köylü memleketi ve köylüler yurdudur. Bu hükmü, ayrıca nüfus kayıtlarıyla, istatistikler de sarahaten takviye ve isbat eylemektedir. Devlet; her işte olduğu gibi bu meselenin arzettiği ehemmiyet etrafında da şuuru, mantığı ve ilmi esas ittihaz ederek işe sarılmış; kendi hayat ve kuvvetini çok metin ve muti olan yüksek kıymetinden iktisap eylediği ve bütün bu idare mekanizmasının garantili işlemesi keyfiyet ve ağırlığının omuzlarına yüklediği % 90 derecesinde bir nisbet gösteren varlığın yükselip kalkınmasının temin ve tahakkukuna karar vermiştir. Bugünkü 18 milyonluk nüfusumuzun hemen hemen % 90 nı dolduran bu varlığın adedi kıymetini düşünmek bile kendisine verilmesi icap eden ehemmiyetin derecesini ortaya koyar. Şehirlimizle köylümüz arasında 1/10, 2/10 gibi büyük bir nisbet farkı ve hususiyetle şehirlerdeki halkın köylüye nazaran daha

bariz bir inkişaf içinde bulunmaları bize, köylümüzün inkişafa mazhar olmasını temin sadedinde verilen ehemmiyetin ve hattâ bu maksadın kanunlaştırılması keyfiyetinin sebeplerini aşikâr surette izah eder.

Bugün 40 bine yakın köylerimizin içinde 15 milyon köylümüz yaşıyor. Vasatî olarak köy başına - Çoluğu çocuğu ve ihtiyarı da dahil olmak üzere - "375,, nüfus düşer. Bu kadarcık bir nüfusla köyler; kanunların tahmil ettiği mühim işleri değil de köy çevrelerini, tarlalarını, bağ ve bostanlarını bekletecek, postalarını yapacak, hükümetle temaslarını temin edecek adamlarını bile kullanamaz. Kaldı ki bu, vasatî bir rakamdır. Hakikate gelince: 40 bine yakın köylümüzün yuvarlak rakamla ifade etmek lâzımgelirse 10 bininde nüfus adedi "150,, den aşağı, 11 bininde "200,, den aşağı, 11 bininde "300,, den aşağı ve 8 bininde de ancak "500,, raddesinde bulunmaktadır.

Gerek bu vaziyet ve gerekse 150 - 500 nüfuslu köylerin gösterecekleri kalkınma kudretlerinin pek zayıf bulunacağı haki-

Ispartanın Ekonomik hayatıyla ilgili

Tarihi Vesikalar

II

FEHİM AKSU

15 — Hamid Kadılarıyle Mütesellimine gelen Rebiülevvel 1088 tarihli bir ferman dan :

(... Malûm olaki tahti kazanızda Boğasıcı Callah tayfası süddei seadetime âdem gönderüb mîrîliva olanlar boğası işlenen kasabalara birer mübaşit gönderüb Cellahların boğası noksanın yoklarım diyu arşun akcesi namına beher kasabadan seksener ve yüzer gurusların alub ziyade zulmü teaddi eyledüğün bildirüb hilâfî şer'ü kanun rencide itdirilmüyüb veçhi meşruh üzre zulmü teaddisi men'ü def' olunmak babında hükmü hümayunum rica eyledikleri ecilden hilâfî şer'ü kanun dahlü rencide itdirilmüyüb men'ü def' olunmak babında fermanı âlişanım sadır olmuşdur buyurdumki... İläahiri...) [15]

16 — Hamid sancağı mütesellimine gelen Şevval 1100 tarihli ferman dan :

(... Malûm olaki İsparta kazasında sakin Kazğancı taifesi süddei seadetime arzihal idüb yine İsparta kazasında sakin Kalaycı taifesinden . . . . . nam zimmi

kadime muhalif kazğancı dükkânında kalaycılık ve kazğancılık işleyüb bunların kârü kisblerine mâni' ve gadr eylediklerin bildirüb kazğancı dükkânında kalaycı taifesin işletmiyüb teaddilerin men'ü def' olunmak babında emri şerifim rica eyledikleri ecilden . . İläahiri...) [16]

17 — İsparta kadısına gelen 1104 tarihli ferman dan :

(... Malûm olaki kazai mezburda vaki taifei debbağ fukarası süddei seadetime arzihal idüb kazai mezburda zebh olunan koyun ve keçinin derilerini kadimül eyyamdanberu bunlar nerhi carî üzre kifayet mükdarı almadıkca ahere bey' olunmaz iken ahar kazadan bazı debbağ taifesi kazai mezburda vaki dikici taifesi yekdil olub sizler sarı sahtıyan işlemezsiz diyu bunlara mahsus olan derilerini hafiyeten virüb küllî gadreylediklerini bildirüb men'ü def' olunmak babında emri şerifim rica eylediği ecilden kadime muğayir olveçhle teaddileri

[15] Şerî sicil defterleri No. 57, Sahife : 61

[16] " " " " 45, " 120

kati karşısında yapılacak iş; köylerimizi ve köylülerimizi ihtiyar olunacak bir usul altında nüfus ve idarece birleştirmektir. İşte Cumhuriyet hükümetimiz de bu işi kendisine rüyet ve halli icabeden en esash ve mühim bir mesele telâkkisiyle kabul etmiş ve işi kökünden halletmek için köy kanununu tadil ve onu kuvvetli esaslarla takviye eden yeni bir proje hazırlamıştır. Bu proje; köylerimize geniş bir ziraî, iktisadî ve idarî refah vermekte ve bu vesile ile köyleri teşkilâtlandırarak,

işlerini plânlaştırarak, gelirlerini arttıarak, nüfuslarını teksif ederek ve kendilerini toplu, mazbut bir idare altına alarak onlara hatırı sayılır bir iktidar ve güç kabiliyetini bağışlamaktadır.

Bugün, köylülerimizin de artık gerek bu yeni teşkilâtın vereceği güc ve enerjiden ve gerekse kültür cihetiyle gördükleri alâkadan azamî istifade edecek bir kabiliyette bulduklarını eserleriyle görerek bahtiyarlık duyuyoruz.

şer'le men'ü def' olmak emrin olmuşdur buyurdumki . . . . . vusul buldukda sadır olan emrin üzre amel dahi hususu mezbur tamam hak üzre mukayyed olub göresin arzihal olunduğu üzre kazai mezburda zebh olunan koyun ve keçi derilerini kadimül eyyamdanberu narhı carî üzre kifayet mîkdarı almadıkca ahere bey' olunmaz iken mezburların sarı sah-tiyan işlemezsiz diyu bunlara mahsus olan derilerini hafiyeten alub bunlar muzayeka ve teaddi eyledikleri vaki ise mademki narhı carî üzre kifayet mîkdarı almadıkca ahere bey' olunmıyub olveç-hile teaddileri şer'le men'ü def' eyliyesiz emma mukayyed olasınki bunlar kifayet mîkdarı aldıktan sonra bu behane ile aharın bey'ü şirasına mâni olmak olmiya minba'd şer'i şerife ve kanuna ve emri hümayunuma muhalif kimesneye iş itdir-miyesiz şöyle bilesiz alâmeti şerife itimad kılarsız tahiren fi evahiri Rebiülevvel sene erbaa ve mie ve elf) [17]

18 — Hamid mutasarrıfı ile kadısına gelen Safer 1120 tarihli bir fermanan: (. . . . . Kacar taifesinden . . . . . ve . . . . . ve . . . . . ve sairleri Teke sancağından olub İstanbula götürdükleli ham halat ve iplik ve kuşak ve gayri eşyalarından müruru ubur eyledikleri yerlerde tamğa namıyla bir ferd teaddi ve rencide olma-gelmis değil iken haliyen Hamid sanca-ğında Burdur nam mahalde nüzul eyle-diklerinde Burdur tamğaeisi Halil kadime muğayir cümle eşyanızı tamğalarım diyu yüklerin bozub ve akeelerin alub ziyade znlmü teaddi eyledüğün bildirüb . . . İlahiri . . .) [18]

19 — Beylerbeylerine, sancak beyle-rine ve kadılara gelüp Kırşehir kadısı Halil tarafından sureti tasdik edilen bir fermanan:

(. . . . . Karaman eyaletinde vaki Kır-şehirinde medfun Ahî Evran veli kaddese

sırrıhülazizin evlâdından olub cemian memaliki mahrusamda olan debbağ vesair ehli hırfet taifesinin üzerlerine ahî ve şeyh olmak lâzım geldikde hazreti resu-likrem sallâllahü tealâ aleyhi vesellem hazretinden Ahî Evran zamanına gelince İlahazelan ocağından verülegelene tevli-yet idlüb meyane bağladub icazet alub ve ocağına müteallik ümur lâzım geldikde bunun marifetile olagelmis iken bazıları mumaileyhin evlâdındanberu debbağ ve sair ehli sanayi mabeynlerinde gezüb ihtilâl ve fitneye bais olduğun bildirdikde her vilâyetin ahîleri ve şeyhleri ve ehli erkân ve kethudaları ve yiğitbaşları ve ocak ihtiyarları mezbur şeyh Musa ve şeyh Ahmed azizi mumaileyhin evlâ-dından bilüb erkânı tarikleri üzre görüb başka çıkmayan hamdestlere dükkân ve tezgâh açdırmıyub bey'ü şira itdirmiyeler madamki mezburden icazet alub reva olmayınca dükkân açdırmıyub ve azizi mumaileyhin kadimi sürüle gelen erkânla-rına dahledüb ehli esnafdan mezburun kavli ve fi'line muhalefet üzre olanları ehli örf eline virüb marifeti şer'le hakla-rında lâzım geleni icra itdiresiz ve bazı debbağ taifesinin Tolaları olageidiği üz-re şakirde virmiyüb mezburun marifetiyle haklarından geline ve ahî yanında olan Tokyeleri irad ve masarırın yokıyub mezburun reyile sarf olma taifei mezburden gayri oldıkda işliyüb ocakda iş-limiyüb üstadlara muhalefet iderler imiş göresin olmakule kadimden işlenen ocak-larda işledüb evlerinde ve sair yerlerde işlenmiyüb sizki kachıarsız mumaileyhin marifetile kadimden işlenen ocakda işle-yüb minba'd evlerinde ve sair yerlerde işlenmiyüb mümaneat idenler merkumun marifetile şer'le haklarında lâzım geleni icra idesiz ve haricden olanı bunların

[18] Şer'i sicil defterleri No. 1, Sebife: 131

[19] " " " " " 7, " 123

aralarına karışdırmıyub ve bir tarikle ve ahî olan evlâddan geçinüb temessük ibraz idüb ihtilâle bais olanlar muhtacı arz ise muvakkat şer'ile arz idüb deşil- lerse şer'le haklarında lâzımgeleni icra idesiz diyu bundan akdem minvali meş- ruh üzre emri şerifim virüldüğü bildirüb mucibince amel olunmak babında emri şerifim rica eyledikleri ecilden buyurdum ki mukaddema ve halen virilen emri şerifime ve kadimden icra olınagelen ve emri hümayunuma muhalif kimesneye iş itdirmiyesiz şöyle bilesiz alâmeti şerife itimad kılasız tahriren fi 15 Ca. 1127) [19]

20 — (Mefahirülkuzat velbükkâm meadinülfezail velkelâm Hamid sancağı Tamğasına tâbi olan yerlerin Kadıları zide fazlühüm ve kıdvetülemasil velakran Hamid sancağı mütesellimi . . . zide kadrühu tevkii refii hümayun vasıl olıcak malûm olaki Mustafa ve Derviş zide kadrühüma divanı hümayunuma arzihal idüb Hamid sancağında vaki tamğayı Hamid ve Ağrus ve Yalvaç ve tevabii mukataası berveçhi malikâne uhdelerinde olub Hamid ve Burdur ve Keçiborlu ve Eğirdir ve Uluborlu ve Ağrus ve Barla ve Yalvaç ve Gemen kazala- rında işlenen Astar ve Boğası ve Kusak ve boyalı Bez ve İplik alacası ve Penbe bezi ve sair emteantu rüsümü mîrîleri tahsil için emri şerifim virilüb hilâf emri hümayun vaz'u hareket olınmak icab etmez iken kârhane eshabı kârha- nelerimizde işlenen astardır sair işlenen eşya sonradan zuhur idüb muhaddes ol- mağla astardan gayrisinden resmi tamğa vermeziz diyu inad ve muhakfeti idüb mali mîrînin kesrü noksanına bais ol- dıkların bildirüb fima baad kârhane es- habının işledikleri emtea ve eşyadan icab eden resmi tamğaları tahsil itdirlüb resmi tamğaların virmemek için sülki sultanide fûruht itmeyüb hafıyyeten aher

mahallerde fûruht iderlerse ele girdikte mîrî için girift olunub ve bir takrible hilâfına emri şerif alurlar ise itibar olın- mıyub ademi itaat üzre olan kârhane eshabı isim ve resimleriyle arzu ilâm o- lunmak babında emri şerifim rica eyle- dikleri ecilden hazinesi âmirende mahfuz olan Bursa mukataası defterlerine nazar olundukda Hamid sancağında vaki sene- de üçyüz kırk tokuz bin üçyüz kırk akce mali olan tamğayı Hamid ve Ağrus ve Yalvaç ve tevabii mukataası berveçhi malikâne Mustafa ve Derviş zide kadrü- hümanın uhdelerinde olub Aydın ve Saruhan sancaklarında vaki tamğayı bo- ğası mukataalarının şuruti kadimesi üzre Çellah tayfasının işledikleri bazı elvan boğası ve dülbend ve kirbas ve penbe ve ketan bezi ve astar ve alaca ve dimi ve penbe ve ketan bezinin her beş zira- ndan bir akce ve her on zirandan iki- şer akce ve beldi döşeğin herbirinden üçer akce ve beldi yasduğun çiftinden iki akce ve beyaz ve elvan peşgin herbi- rinden üçer akce ve peştimalın çiftinden iki akce ve hamam gömleği ve döşeme- sinden birer akce ve Çellah tayfasının tamğaya müteallik işledikleri eşya her neyise Tamğa Emîni görüb çürük ve kalp olmamak üzre marifeti şer'le yoklandık- dan sonra mîrîden virilüb yedinde olan tamğa ile tamğalıyub rüsümları mîrîçün aldırıdı diyu şuruti mukayyed ve minvali meşruh üzre emri şerif olduğu dahi mu- kayyed olmağla mukataası mezbure teva- biünden olan mahallerde işlenen emtea ve eşyanın emtea şurutunda tafsil üzre müsarrah iken sair işlenen eşya sonra- dan muhaddesdir diyu resmi tamğaların edada teallül ve muhalefet eylemeleri bi vecih olmağla tamğaya müteallik olan eşya herneyise şuruti üzre icab iden

resmî tamğaları eda itdirilüb veçhen badelvücuñ teallül ve muhalefet itdirilmiye diyu emri şerif virilmek arz ve telhis olındıkda imdi telhis mucibince amel olınmak babında fermanı âlişanum sadır olmuştur buyurdumki hükmi şerifim vardıkda bu babda sadır olan emrim üzre amel idüb dahi mukataai mezbure tevabiinden olan mahallerde işlenen temtea ve eşyanın envayı şurutunda tafsil üzre müsarrañ iken sair işlenen eşya sonradan muhaddesdir diyu resmî tamğaların edada teallül eylemişler ise altakdirce tamğaya müteallik olan eşya her meyise şurutu mucibince icab iden resmî tamğaların marifeti şer'le tahsil ve eda itdirub hilâfi şurut ve muğayiri emre alışane teallül ve muhalefet itdirilmemiş söyle bilesiz alâmeti şerife itimad olmışız tahriren fi Şaban sene 1139) [20] 210 — (. . . Karahisarı sahib ve Menes sancakları mutasarrıfı Sadrı esbak vezirini Elhac MEHMET EMİN RAUF Paşa . . . ve . . . dergâhı muallâm kabucu başlarından Hamid sancağı mütesellim Mehmed dame mecdehu Karahisarı sahib ve Hâmid sancaklarında Afyon husule gelen kazaların kuzat ve ziyade zide fazlühüm ve mefabirül emel ve olakran Ayan ve vücuñı memleket zide kadruhüm tevkii refii hümayun vasıl olıcak malûm olaki memaliki Anadolının bazı mahallerinde husule gelen afyonun biraz vakitdenberu Firengistan taraflarında ve Amerika ve Çin ve Macin semtlerinde tedavül ve iştiharı ciheñle kıymeti artuk afyon zerile melûf olan fukara guruhunun teayyüşlerine

medar ve ziyade zerine muktedir olarlara dahi sermayesizce bir hayırlı olduğundan herkes zer' ve terbiyesine hahişkâr olmuş ise de rençber taifesinden olan fukara takımı hasil eyledikleri afyonlarını mevkii ticaret olan mahallere naklü bey'e muktedir olamadıklarından mahallerinde erbabı ihtikâre dün beha ile virmiş mecbur olmuş ve bazı mahallerde dahi ehli örf taifesi fukaranın tekâlifi varidelerine tekasen hasil eyledikleri afyonlarını devşirüb almaklığı itiyad eylemiş olduklarından bu keyfiyet fukara guruhının afyon zer'i maslahatında füturlarını mucib olmuş iken Kırkbeş senesinde afyonun yedi vahid itibariyle canibi miriden bey'ü şırası hususı tahtı rabıtaya idhal ve tertib olan sermaye akcesi memurlar ile mahallerine bilisal husule gelmiş olan malûmülmikdar halis afyonun alesseviye kırk beşer guruşdan an nakdin akcesi virilenlerin mubayea olmuş olduğına ve fi mabaad ehli örf taifesi taraflarından fukaranın afyonlarına italei desti teaddi olunmaması hususı dahi bundan akdem iktıza iden mahallere evamiri alıyyem neşrile ilân ve tekid kılındığına binaen rençber taifesi haklarında olveçhile vaki olan müsadei seniyyemin kadri şükürünü bilerek afyon zerine izbarı hahiş ve rağbet birle haşhaş tohumunu ziyade ekerek iki senedenberu hasil eyledikleri afyonlarını memurlara teslim itmiş ve takdir olunan fii mezkûr dahi haddi itidalde görünmüş ise de mücerred fukaraya müstebliği refahü asayiş olmak üzre bimennihi tealâ senei âtiyede mubayea olınacak halis afyonun fii sabı

ISPARTA COĞRAFYASI

TABİİ, BEŞERİ, İKTİSADİ

VII

TECTONIQUE

Mıntakanın Üçüncü zaman hareketinin Tarihçesi

Nâzım Örensun

Mıntakamızın maruz kaldığı Tektonik hareketin mütalea ve tetkikine başlarken kaydelediğimiz veçhile bu tetkikin daha sahih esaslara istinat ettirilebilmesi ve keyfiyetin daha vazih bir surette alaşılabilmesi için mintakanın maruz kaldığı hareketlerin bütün memleket ve daha doğrusu dünya üzerinde tâbi bulunduğu umumî ana hareketlerle olan alâkasını beraberce tebarüz ettirilmesi lâzımdır. Ancak bu suretledir ki hareketin kıymet, ehemmiyet ve zamanı tayin edilebilmiş olur. Esasen bizim için matlup olan cihet de budur. Zira bu şekli tetkik ile hem mintakanın maruz kalmış bulunduğu hareket hem de dünya hayatına nazaran bunların zaman, tarzı vuku ve derecei ehemmiyetleri taayün eder.

Üçüncü zamanın ilk yarısında başlıyan (Alp iltivaları) Türkiye arazisi üzerinde tesirini icra eylediği yerlerde -ki buna mintakamız da dahildir- ancak bu zamanın ortalarına doğru bugün

kına iki gurus zam ile beher çekisini kırk yedişer guruşa iblâğ olunması hususına iradei seniyyei mülükânem müteallik olarak olbabda hattı hümayunı şevketmakrurı padişahanem şarefrizi sudur olmuş olmağla sizki veziri müşarünileyh ve mütesellim kapucu başı ve kuzat ve nüvvab ve sair mumaileyhimsiz vusuli emri şerifinde keyfiyeti yani senei âtiyede husule gelecek halis afyonun minvali

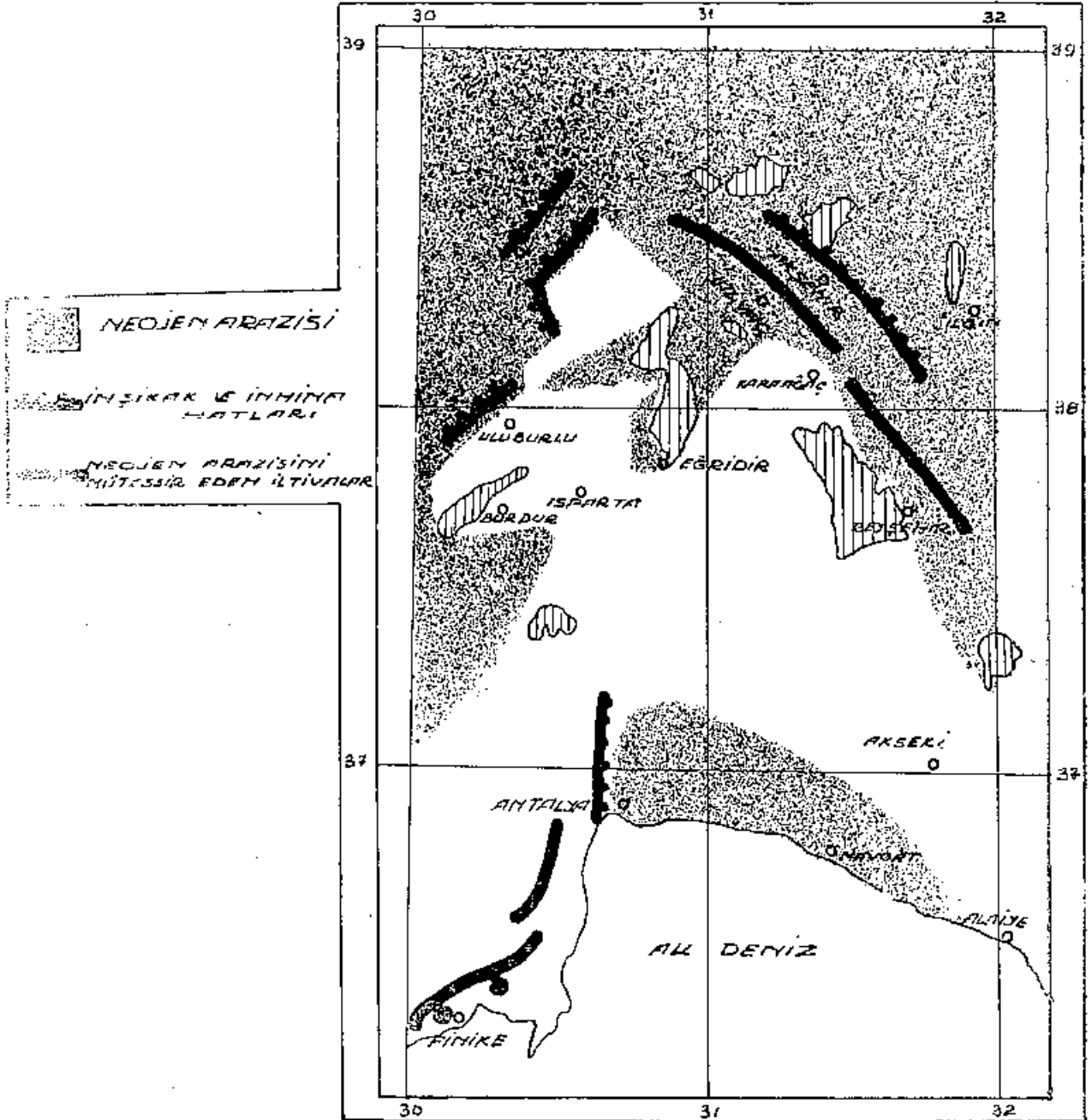
görebilmekte olduğumuz umumî mazaranın istikamet ve hatlarını katî surette verebilmiştir. Bunu bu suretle ifade etmek, ondan sonra hareket vaki olmamış ve satuk şekilleri tegayyür etmemiştir demek değildir. Bu umumî hatların tekarrüründen sonra devam edegelmiş olan daha muabhar Tektonik hareketler de vardır. Fakat bunlar Alp iltivalarına tâbi olan kol ve kavislerin hareketından daha sonra ve bittabi daha yeni olmakla beraber evsafı hareket itibariyle de tamamen başka ve farklıdır. Mıntakamızı tesiri altında bırakmış ve dünya sathına yepyeni bir şekil vermiş bulunan bu büyük hareketin ve dolayısıyla bu umumî hututun tavihi lâzımdır. Zira burası, bu umumî büyük harekete dahil bulunan bir parça olmakla beraber Avrupa ile Asya arasında Alp iltivalarını birleştiren mintakayı ve onun yakınlarını teşkil eylemesi noktai nazardan şayanı ehemmiyettir. Çünkü bu

muharrer üzre beher çekisi kırk yedişer guruşa mübayea kılınacağını zîri hükümet ve idarenizde bulunan afyon zürrama ilân ve teşhir birle tarafı eşrefi padişahanem için cümleden isticlâbı deavati hayriyeye mübaderet eylemeniz fermanın olmağın . . . İläahiri . . . Tahriren fi evasıtı şehri cemaziyelahir lisene seba ve erbain ve meteyn ve elf) [21]

[21] Şerî sicil defterleri No. 65, Sahife : 9

ÜÇÜNCÜ ZEMAN, NEOJEN VE BUNDAN SONRAKİ TEKTONİK VAZİYET.

MİK. 1:2.000.000

TERTİP EDEN : İNANIZIN ÖRENSUYU

TERSİN EDEN : RECEF • BAŞRAKTAR.

iltivalar hakikaten Alpdinarikler istikametiyle Yunanistanın cenubuna vasıl olduktan sonra muntakamızı ve muhitini müteessir ederek İran yaylasına ve oradan Hindistana geçer. İşte bu intikal vasıta olan muntaka ve muhitini mütalea ederken istikalın şekli ile ana hattını, esasını ve bunun seyir istikametini bilmek lâzımdır.

Alplisseman'larının bugüne kadar suret ve esbabı vukuu hakkında vazolanmış teşhis ve izahlara göre bu iltivalar Eurasia ve Afrika gibi teşekkül-leri eski olmaları itibariyle bünyelerinde daha mukavim bir sertlik taşıyan iki büyük kütle arasında yine aynı kütleyle mülhak ve fakat bunlara nazaran teşekkülleri daha yeni bulunmaları sebebiyle plâstik vaziyette bulunan kütlelerin canibi compressyonlara maruz kalmalarından mütevellit bir netice olarak kabul ve telâkki edilmektedir. Bu mühim compressyonlara maruz kalan tabakat daha ziyade mezozoik'de yekdiğerini takibe muhtelif géosyncinal'ler ve géanticlinal'ler vücude getirmişlerdir. Bilâhere daha ziyade kesbi şiddet eylemiş bulunan bu compressyonlar altında géosyncinal ve géanticlinal isim ve evsafını taşıyan bu cordiller'ler biraz yukarıda söylediğimiz gibi mülâsık buldukları -daha sert olmaları itibariyle mukavim iltiva bir hale gelmiş olan massif'ler- rasin kütleler üzerlerine doğru yaslanmak vaziyetine geldiler. İşte bu sebeptendir ki bu meyil ve yatışlar esnasında birer cihete doğru bir takım Charriage - Kayma - hadiseleri ve bununla beraber alt kısımlarda kalan sert kütlelerde bazı faylar -inşikaklar- vukua geldi. Bu nüshaya merbut haritayı metinle karşılaştırarak tetkik ederseniz iltiva sahalarında

gayri kabili iltiva rasin parçalarının ne suretle faylar vücude getirdiklerini ve bunların yerleriyle istikametlerini vazıhan görürsünüz. Bu hâdiseleri bağı buldukları umumî hareket noktai nazaran tetkik eylediğimize göre arz üzerindeki tecelliyatını izah edelim: Bu iki büyük sert kütle arasındaki taziykle ezilerek plise olmağa mecbur kalan plâstik kütle Şimal ve Cenup istikametlerinde -merkezi alpler olmak üzere- iki kanat halinde iltivaya uğramıştır. Şimale müteveccih olan birinci compression ve Charriage'dan mütevellit (Şimal kanadı) Garbî Alpleri, Şarkî Alepleri, Karpatları, Balkanları ve boğazlat vasıtasıyla şimali İran silsilelerini; cenuba müteveccih olan ikinci compression ve charriage'dan meydana gelen (Cenup kanadı) da Dinarik Alplerini, cenubi İran silsilelerini ve bunları tarasst eden Ege ve cenubi Türkiye sahil - Antalya körfezi sahilleri - ve Akdenizi karadan ve bugün deniz altında kalan istikametlerinden Çukurova şimalinden Toroslar vasıtasıyla cenubi İran silsileleri istikametinde Himalâyaları vücude getirmiştir.

Bu tektonik hareketlerle bunlara müterafik olan charriage'lar yine kendi zamanlarına ait arazi rüsubiyenin alt kısımlarına yapmış oldukları compressyonlarla vaki olmuştur. Bu hareketlerde cretase tabakası ile -Tebeşir devri- nümülitli kalkerlerin husule getirdiği anticlinaller bu arazi rüsubiyeyi deleterek yükselmişlerdir ki, bunlar Alpdinariklerin Yunanistandan geçerek muntakamıza doğru uzanan ve buradan geçen istikameti üzerinde ve Yunanistan içinde aynı şerait altında vazıhan görülür. Muntakamızda da Sultan dağları garbinden Eğridir - Hoyran göllerini

Isparta Mutasarrıf, Mütesellim ve Muhassılları

— Geçen sayıdan kalan —

Hikmet Turhan Dağoğlu

29 — Kara Osman zade Yetim Ahmed ağa:

Seyid Mustafadan sonra 1238 - 1822 senesi sonlarında Isparta mütesellimi olmuştur. Vesikalara göre 1239 - 1823 senesi zilkadesine kadar Ispartada mütesellimlik yapmıştır.

30 — Mir Abdullah bey:

Bu zatın Ispartada pek az bir zaman bulunduğu ve mazalimiuden dolayı

ayırarak Uluborlu istikametine uzanan Gelincik ve Kapıdağı kütlelerinin tebeşir devri tabakaları da gene üçüncü zaman rüsubatı içinden böylece yükseilmiş bulunmaktadır. Aynı evsaf da bilinde İranın garbindeki cenubi İran silsilelerinin teşkil eyedikleri anticlinaler de garba müteveccih charriaglar gösterir. Bunlar bilhassa memleketimizde olduğu gibi néogène devrinde vaki olmuştur.

Yunanistan silsileleriyle cenubi İran silsileleri arasında irtibat ve münasebet gösteren bu iltivalar keyfiyetine mıntakamızın mevzu bulunduğu cenubi Türkiye vasıta olmuş bulunmaktadır. Bu mutavasıt iltivaların bünye ve zaman itibariyle daha ziyade cenup sahillerimizi teşkil eden Antalya körfezi cenubundan ve Akdenizin içinden geçmiş bulunacağı tasavvur edilmektedir.

Mıntakamızı garpten kaplıyan Saruhan - Menteşe kütesinde, cenupta yine cenuba müteveccih charriagli iltivalar mevcuttur. Bu münasebetledir ki Philippson buranın bünyesiyle Yunanistanın bünyesi arasında Jeolojik bir

Izmire nefyedildiği anlaşılmaktadır. Zamanında fesadü şekavet yapan ve tahsilâta sekte veren Ispartalı Damgacı oğlu çolak Ahmed Taşcı oğlu uzun Hüseyin ve Bostan Hacı Antalyaya nefyedilmişlerdir.

31 — Silâhşor Hafız Mehmed:

Mir Abdullah beyden sonra Isparta mütesellimi olmuş ve 1242 - 1826 tarihine kadar bulunmuştur.

müşabehetin mevcudiyetini kaydediyor. Walther penck de Antalya körfezinin garbinde mıntakamız içinde mümted olan Şimal - Cenup istikametindeki mültevî silsilelerin garp ve cenubi garbiye teveccüh ettiği kısımda denize müteveccih bir charriage'ın ve dolayısıyla burada bir inşikak hattının mevcut bulunduğunu ve oligocen arazisi üzerine çıkmış olduğunu aynı zamanda mıntakamızın şarkını teşkil ederek Antalya körfezinin şarkına doğru uzanan silsilelerin cenup ve cenubi şarkiye doğru imtidad eden aksamında oligocen arazisini müteessir eden ve harice doğru müteveccih bulunan bir charriagenin bulunmakta olduğunu kayıt ve tesbit eylemektedir.

Mıntakamızın izaheylediğimiz şu bünyesiyle üçüncü zamanda geçirdiği Tektonik harekâtın Yunanistandaki bünye ve harekâtle bir müşabebet göstermesi bu iltivaların Alpdinariklerden Girid adası vasıtasıyla mıntakamıza geçmekte bulunduğunun mümkün ve pek tabii olabileceğine delâlet eder.

— Gerisi var —

32 — Osman efendi:

Bu zat Aydın, Saruhan ve Hamid sancakları mutasarrıfı ve İzmir muhafızı Hasan paşanın mütesellimidir. Ve 1243 - 1827 tarihine kadar Ispartada bulunmuştur. Zamanında Uluborlu ve Senirkent ahalisinden üçyüz kişiden ziyade kimse Burdur, Aydın ve Saruhana hicret etmişlerdir.

33 — Memiş zade Mehmed bey:

Bu zat Tırhala, İnebahtı sancakları mutasarrıfı vezir Ali Namık paşanın Ispartaya gönderdiği bir mütesellimdir. Kendisine Hamideli sancağı ilâve olarak verilmiştir. Bu tevcih 1243 senesi saferinin yedisinde olmuştur.

34 — Vezir İbrahim paşa:

1243 - 1827 senesi şevval iptidalarında vezir İbrahim paşa Tunada Tolçu kalesini muhafaza şartıyla Hamid sancağı mutasarrıfı olmuştur. Paşa Ispartaya Hacı Hasan Hakkı isminde birisini mütesellim tayin etmiştir.

Hacı Hasan Hakkı 1245 - 1829 rabülahirinde vefat eden Eğridir kalesi dizdarı yerine İbrahim oğlu Osmanı 5202 akçe timarla tayin etmiştir. Bundan anlıyoruz ki Eğridir kalesi bir asır evveline kadar önemli, faal bir kale idi.

35 — Tahir paşa:

1245 - 1829 da Ali Şefik paşa yerine Isparta mutasarrıfı olmuştur. Fakat Tahir paşa orduya memur olduğu için yerine mütesellim olarak Memiş zade Mehmed beyi tayin etmiştir. Bu zat zamanında babı seraskeride tamir olunan iki kışla için altmış bin kuruş gönderilmiştir. 1245 tarihinden 1252 tarihine kadar Ispartada kimlerin mütesellimlik ittiğine dair bir kayd rastlayamadım.

36 — Mehmed Hilmi:

1252 - 1836 senesi rabülevvelî baş-

langıcında Isparta mütesellimi olmuştur.

37 — Ferik Necib paşa:

Necib paşanın 1253 - 1837 yıllarında Hamideli - Teke mutasarrıfı olmuş aynı zamanda uhtesine Konya fırkası ferikliği verilmiştir. Çünkü kendisi asker ve rütbesi de ferik bulunuyordu. Bir aralık paşanın başka bir yere nakli mevzuu bahsolmuştur. Paşa Isparta halkını çok memnun etmiş, kendisini çok sevdirmiş olacak ki, ahali başta Isparta kadısı Mustafa Enis efendi olduğu halde İstanbulla bir mazbata yollamıştır. Bu mazbata 1255 - 1839 cemaziyelevvel tarihli dir. 1255 - 1839 senesi tanzimatı hayriyenin ilân edildiği senedir. 1260 - 1844 senesi 8 safer tarihli bir vesikaya göre Necib paşanın bu tarihte öldüğü anlaşılıyor. Paşanın Ispartada bulunduğu zamanlarda Salih ağa, Isparta âyanından Mehmed ağa kendisine mütesellimlik etmiştir.

38 — Kaymakam Mehmed ağa:

Tanzimatı hayriye ile sancak ve vilâyet merkezlerinde merkez kaymakamlıkları teşkil edildiğinden Ispartaya da Mehmed ağa isminde bir zat 1260 - 1844 tarihinde kaymakam tayin edilmiştir. Fakat Mehmed ağa, Ispartanın âbihavasiyle imtizaç edemediğinden dolayı hastalanmış ve birkaç ay basta yattıktan sonra istifa eylemek - besbelli tahvil veya nakle muvaffak olamamış - mecburiyetinde kalmış ve yerine Kastamonu gümrükcüsü istabîlâmire pa yelularından Celâleddin ağa tayin olunmuştur.

39 — Celâleddin ağa:

Celâleddin ağa kaymakam olarak 1260 senesi 3 saferinde Ispartaya tayin edilmiş ve 1261 senesi şevval iptidalarında mirimiran olmuş yani kendi-

sine paşalık rütbesi verilmiştir. Maası da ayda onbeş bin kuruşa çıkarılmıştır. Celâleddin paşanın 1242 - 1845 senesine kadar İspartada kaldığı anlaşılmaktadır.

40 — Mubassıl İzzet bey:

1255 H. - 1839 M. tarihinde tanzimatı hayriyenin ilâniyle mülki teşkilâtta yenilikler yapılmıştır. Bu arada geniş salâhiyetlerle vilâyetlere ve livalara muhassıllar gönderilmeye başlanmıştır. Tanzimatı hayriye her şeyden önce emlak ve nüfus tahririne önem verdiğinden bu arada Hamid sancağı tahriri nüfus memurluğuna onsekizinci alay miralayı tayin kılınmıştır. Miralay Ahmed beyin beşinci redif alayına tayin edilmesi üzerine bu vazife askerî kaymakamlardan Etem beye verilmiştir. Bu devirde İspartada süvari, piyade alaylarıyla topçu bölükleri bulunuyordu [1]. İzzet beyin 1262 - 1845 tarihinde İspartada muhassıllık yaptığı anlaşılmaktadır. Çünkü ahalinin İstanbul'a gönderdiği bir mazbatada İzzet beyden memnun görülmektedir. İzzet beyin İspartadan ne zaman ayrılmış olduğuna dair bir kayıt rastlayamadım. Ancak bu tarihlerden sonra Hamideli sancağı Konya vilâyetine bağlı bir liva merkezi olmuştur.

41 — Ahmed Nazif bey:

1275 - 1858 tarihinde Hamid livası kaymakamı olmuştur. İspartadan ne zaman ayrıldığına dair bir kayda rastlayamadım. Zamanında Ağrus nahiyesinin kulönü köyünde Receb oğlu Ahmed yeni bir cami yaptırmıştır [2].

42 — Âlim paşa:

1289 - 1290 tarihlerinde İspartada mutasarrıflık yapmıştır. Meşhur seras-ker Hüseyin Avni paşa Bu devirde

İspartada menfi bulunuyordu. Âlim paşanın sefih bir adam olduğunu İspartanın eski ihtiyarları söylerler.

1300 - 1882 den 1324 - 1908 tarihine kadar İspartada mutasarrıflık yapan zatlar şunlardır. Ben burada yalnız bunların isimlerini yazacağım. Çünkü haklarında iyi malûmat tophıyamadım.

Rıdvan paşa (İstanbul şehir emini olmuş ve sonra Bedirhanlılar tarafından öldürülmüştür. Erenköy kız lisesinin binası bu Rıdvan paşanın köşkü idi)

Ali Rıza paşa, Sadeddin paşa (oğlu emekli miralay Ali bey bugün Millet Meclisinde İstanbul sayılavıdır.) Yahya Dede paşa, Mustafa Zehni paşa (Baban zade). Arnavud Mehmed Ali paşa, Hüsnü büy . . . Hüsnü bey 1312 - 1894 tarihinden meşrutiyetin ilânına kadar İspartada onbeş yıla yakın bir zaman mutasarrıflık yapmış ve memlekette birçok eserler bırakmıştır. Kendisi daha evvelce İstanbul polis müdürü idi. İspartaya menfi olarak gönderilmişti. Lütfi Fikri bey 1312 senesinde Hüsnü beyin mutasarrıflığı zamanında İspartada tahrirat müdürlüğü yapmıştır.

Meşrutiyet yıllarında İsparta muta-

[1] Merkezi İspartada bulunan beşinci redif alayı dairesine adları aşağıda yazılan yerlerden ve askerlikteki beş senesinin ikmal ve istibdalen ihraç olunup redif sınıfına naklele memleketlerine gönderilen neferler ayrılmıştı. Denizli, Honoz (Çarşamba Lazkiye - Buladan) ve (Ezine Lazkiye - Sarayköy), Uluborlu, İncirpazarı, İle, Siroz mas Tefenni, Karağaç, Kemerhamid, Burdur, Muğla, Tavas, Ağrus, Talaman namı diğer Birnar, Gölbad . . . .

[2] 1293 - 1877 senesinde Kulönünde mahsulün az olduğu şöyle bir vesikadan anlaşılmaktadır. Hamid sancağında Ağrus kazasına tâbi Kulönü karyesi ahalinin İsparta sükkânından Çelik paşa zâde Hasan beye hüsnü rızalarıyla veregeledikleri zahirenin doksan üç senesinde mahsulleri az olduğundan idare edemeyip yerine isteyerek bina yaptıkları . . . .

KIVILCIMLAR

Yazan : TURGUT AKKAŞ

Ankara : «ULUS» Basımevi 1957

Sayfa : 146. Parça : 56

Naci Kum Atabeyli

Ispartamızın yetiştirdiği değerli arkadaşımız Turgut Akkaş, geçen yıl basılan (Damlacıklar) adlı mensureler mecmuasından sonra bu sene (Kıvılcıklar) eserini verdi. Damlacıklar Turgudun his cephesini; Kıvılcıklar ise onun fikrî tekâmülünü kudretle ifade eden verimleridir.

Ispartamızın müstesna yaradılışı

sarıları: Nargileci lakabıyla tanınmış Nazmi bey, Behcet bey, Şevket bey, Sırrı bey, Ahmed Rifat bey, Hakkı Behiç bey (büyük muharebe esnasında bulunmuş ve imar kasdiyle birçok köhne binaları yıktırıştır) Haydar bey (İstanbul belediye reisliği ve valiliği yapan Haydar bey), Cemal bey, Talat bey, Refet bey (Refet bey askerî doktorlardandı. Başbakan General İsmet İnönünün eniştesidir. Una sayılavı olmuş ve bundan iki yıl önce ölmüştür.) Talat bey ise bugün Devlet şûrası deavi dairesinde bulunan zattır) Talat ve Refet beyler milli mücadele senelerinde Ispartada mutasarrıflık yapmışlardır.

Cumhuriyet devrinde Isparta valileri: 1340 - 1924 yihadı mutasarrıflıklar bir kanunla vilâyet olmuştur. Bir zamanlar Hamideli ve sonra serasker Hüseyin Avni paşanın tesiriyle Hamidâbâd vilâyeti adını alan vilâyetimiz 1339 - 1923 de Konya vilâyetinden ayrılarak müstakil bir liva olmuş ve

kalem erbabından merhum Süleyman Böcünün yiğeni, o ailenin cevval zekâsına tevarüs etmiş olduğunu isbat ediyor. Uzun inkılâb yıllarının türlü gaileleri, mahrumiyetleri, ıztırapları içinde pişerek kendi kendini yetiştiren Turgudun kaleminde bütün bu merhaleleri üzerinde şehbal açan zübde fikirlerin akışı ruhumuzu takdir ve hay-

cümhuriyet devrinde de kesin olarak adı (Isparta vilâyeti) olmuştur. Cumhuriyet devrinin Isparta ili valileri şu zatlardır:

Müfit (mülkiye baş müfettişi olduktan sonra tekaüd olmuştur. Bay Müfit birçok valiliklerde, meşrutiyet devrinde İzmit mebusluğunda ve Yusuf İzzettinin teşrifatçılığında bulunmuştur. Halen hayattadır.

Ekrem (halen Denizli valisi).

Durmuş („ Afyonkarahisar valisi).

Şimdiki valimiz ise sayın Fevzi Daldadır.

Cumhuriyet devri valileri memleketin bayındırlığı, vilâyetin zenginleşmesi, ilerilemesi hakkında ellerinden gelen bütün himmet ve gayreti göstermişler ve güzel eserler bırakmışlardır.

Memleketteki fabrikalar, mektepler, parklar, anıtlar ve camilerin imarı, yollar, köprüler, matbaa hep cumhuriyet devrinin ve cumhuriyet hükümet ve valilerinin himmet ve yardımıyla meydana gelmiş eserlerdir.

ranlıklarla ürpertiyor. Birçok muğlâk fikirleri, kendine has babacan ve pervasız bir üslûp ile vecizeleştirerek, ruhumuza damla damla akıtan müellifi yakından tanımayanlar; eserini tekrar, tekrar okumak lezzetine doyamadıklarını ifade ederler. Onu yakından tanıyanlar, İstiklâl savaşı cephelerinde "Kongreci, hatip, zabıt ve nihayet bankacı Turgud,, un kafasından fıskıran zekâ kıvılcımlarının enerjisi ile hâledar bir vefa ve samimiyet, memleketçilik muhitinde yaşarlar.

Yakın gelecekte bize vereceği daha olgun eserleriyle kalem sahasında tebarüz edecek bir fikir mübeşşirinin ilk eserleri bizi istikbal için büyük umutlara sürüklüyor.

Turgut Kıvılcımlar'ını bize sunarken samimiyetine şüphe edilmeyen tevazuu ile: "Bir acizin gözlerinde şimşek çakmaz ya?... Benim kıvıramadığım bileği sen bük, yeter. İnkılâb yalnız çıplak duvarlı bir beton bina kurmakla bitmiyor; onu döşemek, bezemek için bozgunculuk etmeden hepimizin kendi köşesinde çalışması lâzım... Ne bileyim ben, bir kıvılcım bazan bir yangın yapabilir de..., (Kıvılcımlar S. 8) diyor. O bu suretle inkılâbcılık şahsiyetini daha ilk satırlarda tebarüz ettiriyor. Bundan sonraki muftelif başlıkların altında: eskiye, muhafazakârlığa, mistisizme yumruk ve tekme gösteren bir kafa sporcusunun üstünlüğünü görüyoruz.

Din ve metafiziğe dayanan iman, akli tekâmülün ilk basamağı; binaenaleyh beşer zâfının iptidâi insiyaklarıyla bizi meçhulâta sürüklüyor. Fikri, ilmi ilerleyişimiz bizi akli selimin rehberliği ile pozitif sahalarda hakikata kavuş-

turacaktır. Turgud bunu ne güzel ifade ediyor, bakınız: "Hepimizin elinde dürbün tutması gerekmez. Herkesi birden dize getirecek put nerede? Bul onu, düşünmeden hepimiz tapalım. Ey iman, ey herşeyi doğuran, besliyen kudret, hasretiz sana. Sensiz yüreklerimizde şüphenin cehennemi tıtuşuyor.

Senin de nasibin bizim gibi doğup ölmek.. Çocuklarımız belki senin adını dahi bilmeden yaşamının yolunu bulacaklar., (Tanrının Ölümü S. 9)

"Dünün bütün yaşama şartlarının başında: Mistik bir haleti rubiyenin bayrak açtığını görüyoruz... Karanlık geceler içinde yüzlerce fanus yansa da ay doğmuş sayılmaz... Harap bir yurdun üntünde yaşayan bir başın dik durmağa bile hakkı yoktur... İçinden gelen mukaddes yangını kundaklamak için elinden geleu herşeyi yap., (Hırs S. 19)

"Binlerce yıl kıvrandığımız halde daha yeni bir yola katılamadık; ve önümüze düşen yalancıların mumu yatsıya kadar yandıktan sonra bizi yine karanlıkta bırakıyor..., (Labirent S. 23)

Bununla beraber o, realizme de çatıyor; çünkü o bir idealist'dir. Bakınız:

"Realizm, artık bundan sonra her yere burnunu sokmamalıdır. Makine âleminde yer bulan hakikatlar hayatın ancak âdi birer hizmetçisi olabilir, ona düzen veren bir kudret değil... Dünün mistik bataklığında afiyon çekmiş bir derviş gibi sallanıp kalmak ne kadar berbat olmuşsa, üstümüzdeki eski elbiseleri çıkarıp kış içinde tertemiz kollar içinde çıplak gezmek de o kadar feci oluyor... İçimizde bir boşluk var. Budolmadan gözümüze rahat uyku girmeyecek. Yarının inkılâbcılarına ba-

gırıyorum: Hey, dikkat... (Dikkat S. 27)

Turgut, kuvvetle temsil ettiği enerjizmini ne güzel ifade ediyor:

"Yeni refah dünyaları ancak dalgalarla pençeleşmekten korkmayan cesur gemicilere kucak açar. Kale kapıları dua ile açılmaz yavrum.. Öcümüze çıkan engeller katiben bizi yıldırımamahtır. Fırtınaların kamçısı altında büyüyen bir fidan, daba derinlere kök salar.. Ne şehvete boyun eğecek, ne şöretten şımarıcaksın.. (Öğüt S. 34)

Kıvılcımlar'ın hemen bütün parçaları, mistisizme aleyhtar, ideal bir iman ve enerjik bir iradenin karakterimizde kökleşmesini istiyor: "Ruhlar maddi varlığımız üzerinde açan çiçeklerdir.. Dünya bir iman buhranının cehenneminde yaıyor.. (Harabeler S. 47)

"Hey serhoş, deli... Kendine gel. Dünya ne senin gördüğün kadar muğlâk, ne de herkesin zannettiği kadar basit bir şey değil. Bu yolda ancak iradenin değneğine dayanarak yürüyebilirsin Hayalin kanatlarına yaslanıp uçmak yok; anladın mı?

"Felâketin potasında erimiyen bir irade çelikleşmiyor. İçimizde bir aşkın kandili yanmadan siniflerimiz oynamıyor, yüzümüz gülmüyor.. Bir avuç erzakla ebediyet yücülüğü yapılamaz. Ruh, bir saat zembereği gibi kurulmazsa er, geç işlemez, durur.. Ey tevekkülün, aczin çöllerinde dizlerinin bağı çözölen zavallı ruhum; aç gözlerini. Sen de kendini ateşe atan pervaneler gibi ol. Hiç olmazsa bir damla ol, önündeki ummana karış; Bir kıvılcım ol, kendini yak. Yok ol, varlıklar yarat.. (Ateş S. 85)

Kıvılcımların asıl hoş giden ve insanı kendi akışına sürükleyen bir

şiriyeti de vardır ki: zihni melekelerimizi faaliyete geçkederak, dimağımızda çimlenmeğe başlayan yorgunluğu gideren güzel bir müzik ritmi ile veya münebbih bir leki neşesiyle içimizi açmağa başlar; bakınız:

"Acı ve tatlı bütün hakikatler çığının bir fırtınasında öcünde darma dağınık olan bir sepet konfeti gibi ruhumun içine yayılıyor. Gemi ağza almış bir dinç küheylân gibi başım. istemediğim karanlıklara dahıyor.. Gece susan bir belâ.. Yıldızlar, alinden bir şey gelmiyen boynu bükük yetimler sanki.. Başımı sağa çeviriyorum: Çankaya sırtlarına doğru elektrik ışıkları içinde yayılan Yenişehir, annesinin dizlerine uzanmış mesut bir kız.. Geniş bir meyil üzerine yayılan ışık, şık beton binaların karanlıklar içinde bile iç açan bir duruşu var. Birdenbire aydınlığa çıkmış gibi içimdeki baykuşun gözleri kapandı, sesi kesildi. Artık kale duvarları üstünde bağına ok saplanan cengâverler hayalimde canlanmıyor.. (Neşe S. 91)

O, eski ve yeni Ankarada onbeş yulın doğurduğu harikaları, mahir bir ressam fırçasının çizdiği düzgün bir silüet halinde tasvir ediyor. Ve baykuşların tünediği eski türk il'ni necata erdiren Atatürk Konağı Çankaya sırtlarına doğru emniyet ve huzur içinde yayılan Yenişehiri, ışıklardan gerdanlık dalanmış nazlı bir kız edasıyla, şefkatli annesinin kucasına yaslanmış mesut çehre ile ne güzel canlandırıyor.

Gençliğe metin bir iman ve irade aşlamak azmiyle çalışan eserin gayesinde muvaffak olduğunu görmekte sevimli hemşerimizi takdir ederken, değerli kitabını göğsüm kabarak tevsiyeyi borç biliyorum.

Geçmiş günlerde Ispartada Düğün

ETEM ERTEM

- Geçen sayıdan kalan -

Eğer onlarda vermek kararını vermişlerse "allah nasip etmiş ise; ne diyelim," veyahut birkaç gün sonra cevap verelim denildiği gibi menfi cevap verilmesi icab ettiği takdirde, ya kızlarının henüz gelinlik çağına gelmediğini veya başka bir tarafa sözlü olduğunu veyahut henüz düğün edemeyeceklerini ileri sürerek hatır kırmamağa çalışılmış.

Bazan da "bizliğimiz tamamdır bir kere de babasından istenilmesi muvafık olur," suretinde kat'i cevap erkeklere bırakılmış. Böyle zamanlarda da erkekler münasip bir yerde toplanarak isteme işini tamamlarlarmış. Söz kesimini nişan merasimi takip eder:

NİŞAN MERASİMİ - Oğlan evinin münasip huldüğü bir günde nişan takılacağı kızevine bildirilir. O gün kız evinde misafirlere yemek verilir. Bu yemek için lâzımgelen masraf aynıyat olarak oğlan evinden gönderilerek kız evinde hazırlanırdı.

Oğlanevinin veziyeti içtimaîye ve iktisadiyesine göre takılması gereken takım eşyası birlikte götürülürdü. O gün öğle vakti geçmeden bütün konuklar kız evinde toplanırdı. Bilhassa kızın arkadaşları da davet edilirdi. Kızın yürüyeceği yerlere zamanının kıymetli kumaşları serilir ve bir top kumaş da kızın başına örtülürdü.

Oğlanın en yakın yenge ve ablası

gelinin kolundan tutarak oğlanevinin bulunduğu odaya götürülür. Kibleye karşı döndürülen geline, kocası öldük ve başı bozulmadık bir kadın tarafından evvelâ oğlanevinden getirilen nişan yüzüğü sağ elinin yüzük parmağına takılır ve yine evvelâ sağ kulağına ve hilâhere sol kulağına küpeler takıldıktan sonra da inci, altın ve elmas gibi takım eşyası takılmış.

Nişan takma töreni bittikten sonra evvelâ oğlanevinin büyüklerinden başlanmak suretiyle eller öptürülürmüş. Bu el öpülme işini müteakib oğlan evinin yakın akrabalarının takacağı hediyeler takip edermiş. Bu hediyeler çoklukla takım altını olurmuş; diğer misafirler de münasip gördükleri hediyeleri verdikten sonra şerbet içilir ve bunu eğlentiler takip edermiş. Bu eğlentilerden sonra da yemekler yinir ve törene son verilirmiş.

SİNİ HEDİYESİ - Nişan takıldıktan birkaç gün sonra kızevinden oğlanevine bir hediye gönderilirdi. Bu hediyeler daha ziyade damad bey için bir takım iç çamaşırı kayınana ve kayınbaba ile varsa "sağdıçın," a ve kardeşlere giyme ve örtüye müteallik olurdu. Nişan ile düğün arasında bir bayram geçerse bu bayramlarda da hediye göndermek âdetti. Kurban bayramında oğlanevinin yavukluya kınalı kınalı bir koç ile elbiselik kumaş göndermesi ve kızevinin de elbise ile beraber çekerleme, kurabiye veya baklava gibi bir

tatlı ile mukabele etmesi lâzımdı. Ramazan bayramında da bunlardan başka kına, sakız ve şeker bulunurdu.

ELBİSE KESİMİ - Düğün günü yaklaştıkça her iki tarafta hazırlıklar görülmeye başlandı. Bu hazırlıkların başkasını elbise teşkil ederdi. Oğlanevinin vakit ve haline göre gelin için zamanının en iy kumaşlarından bir veya iki takım gelinlik elbisesi yapması gerekti. Haberleşilen bir günde oğlanevinden münasip bir kadın kafilesi kızevine giderdi, bunlar arasında elbiseleri dikecek terzi de bulunurdu. Kız ve oğlanevinden seçilecek kadın ve erkekler ya bir tüccar dükkânına gider veya tüccarın ayıracağı en iyi peten, çuha, canfes, buzlu, sevayi kumaş topları beğenilmek üzere eve gönderilirdi. Kumaşı intihap etmek kızevine; parasını vermek de oğlanevine aittii. Kumaşlar seçildikten sonra kızevinde toplanan konukların sevinçli eğlentileri arasında gelin için bir takım temennilerde bulunularak ölçü alınır ve kumaşlar biçilirdi. Bu esnada bilhassa kaymana ile kızanasının ve yakın akrabasının terziye bahşış vermesi âdetti. Bu törene davetli bulunan kızın yâran ve akranı akşama kadar bu töreni eğlentilerle tes'ide çalışırlardı. Kızevinin davetlileri yemekle ağırlaması gerekti.

DÜĞÜN DİLEĞİ - Telâkkiye göre nişan sözcülük sayılırdı. Aradaki dedikoduyu bir an evvel yok etmek için mühim bir mazeret olmadıkça nişanı müteakip hemen düğün yapılmak istenirdi. Düğün gününü belli etmek için oğlanevi tarafından kızevine dilekçiler gönderilirdi. Bunlar kızevinin büyükleri ile konuşarak düğün gününü saptama-

ğa çalışırlardı.

DÜĞÜNE BAŞLAYIŞ - Her iki tarafın muvafakatiyle kararlaştırılan düğün gününden daha evvel düğün için misafir çağırılması işi başlardı. Misafirler okucu denilen hususi davetçiler aracıyla yapılırdı. Kız veya oğlunun müretini (mürüvvetini) görecek olan ana ve baba kendi iktisadî varlıklarına ve içtimai mevkilerine göre bir düğün yapmağa çalışırlardı. Bu düğüne hısım ve akraba ile konu, komşu ve eş dost çağırılırdı. Köylerle ilgisi olan ağa ve bey düğünlerinde köy ağaları ve köylüler de çağırılırdı. Bunlar için de davet yerine kaim olmak üzere oku gönderilirdi. Oku bir top kumaşla şekerden ibaretti. Okucun; misafirleri düğüne davet eden kadın veya erkek davetçiye verilen addır. Kadın okucunun evvelki yazılarında anlattığım gibi hususi bir kıyafeti vardı. Okucunun; dinî bir inanla işe başlanmış olmak için en evvel sabahleyin erkenden şehrin en büyük camiini davetle işe başlaması ve ağız tadiyle işe başlanmış olmak için de camii davet sırasında hususi yapılmış veya hazırlanmış katmer veya helva ile pideyi en evvel tesadüf edilecek kimseye vermesi âdetmiş. Okucu bu davetten sonra kendisine okunması tenbib edilen kimselerden her birinin evlerini ayrı ayrı ziyaret ederek "evvelâ davetini yapmakla mükellef olduğu evin büyük hanımının selâmını söyledikten sonra pazar günü yük yığmasına; pazartesi günü telbamamına; (salı günü uğur sayılmadığı için boş kalır) çarşamba günü gelin hamamına ve gecesi kınagecesine; perşembe günü gelin çıkarmasına veya karşılamasına buyurup gelmeleri suretinde, davetini

yapardı. Okucuya okudukları ev sahib-
lerinin para bahşisi vermesi âdetti.

Şehir haricinden veya köylerden gelecek davetli konuklar düğün baş-
lamazdan bir veya iki gün evvel gelir-
lerdi. Köylerden gelenler kafileler ha-
linde toplu olarak geldikleri için şehir
haricinde davul ve zurnalarla karşıla-
narak evvelden hazırlanmış hususî ev-
lerde misafir edilirdi. Bunlar düğün
müddetince düğün sahibinin misafiri
sayılarak kendilerine gösterilmesi gere-
ken sevgi ve saygıdan geri kalmazdı.

YÜK YIĞMASI- Oğlanevinin kız
evine göndermekle mükellef olduğu
bazı hediyeler vardı. Bunlardan en
mühimi sandık, yatak, yayım, giyim,
ve takıma aitti. Varlıklarına göre oğ-
lanevi tarafından hazırlanan bu eşya
pazar günü oğlanevinde halka teşhir
edilirdi. O günün akşamı toplanan bu
eşyadan geline ait olanlar buzlu gelin
sandıklarına yerleştirilir ana ve baba
ile kardeş ve yakın akraba için hazır-
lananlar da ayrı bir sandığa konulur-
du. Daha evvelden hazırlanmış develer
süsienir çanlar takılır yük kilimleri
develerin hamutlarından aşağı sarkıtı-
lırdı.

Pazartesi günü sabahleyin oğlanevi-
nin bütün misafirleri bu eşyayı götür-
mek için toplanırlardı. Davul ve zur-
naların çıkardıkları sadayı develerin
mevzun adımlarla yürütmesinden çanla-
rın çıkardıkları sese ağam zengin,
zengin ağam mânası verilerek büyük
bir kalabalıkla kizevinin yulu tutulurdu.

Kizevi bu konukları kapıdan karşı-
layarak münasip yerlere oturttarak
kahvelerle izaz ve ikrama çalışırlardı.
Eşyayı getiren develerle deve başla-
rında bulunan kimselere kumaş hedi-

yesi vermek de âdetti.

Oğlanevinin gönderdiği bu eşya
kizevinin münasip salonlarında teşhir
edilirdi. Yapılan bu törene yük yığıması
denilirdi.

TELHAMAMI- Yük yığımasını tel-
hamamı takip ederdi. Bu hamam da
pazartesi günü yapılırdı. Telhamamına
davet edilen kız ve erkek tarafı davet-
lilerinin her türü hamam masrafı
oğlanevine aitti. Bunun için oğlanevin-
den münasip kimseler misafirlerini
karşılama için erkenden hamama gi-
derdi. Misafirler hamama geldikçe her-
birine münasip yerler gösterilir ve ken-
dilerine sabun ve kına verilir natır,
telek (dellâk) larla yıkattırılırdı. Gerek
gelin ve gerek misafirler arasında bu-
lunan genç kadın ve kızlardan herbiri
ipekli fitalara bürünerek tef ve düm-
bekler çalınarak yıkama mahalline
götürülürmüş. Gelin yıkandıktan sonra
ince saçlar ayrı ayrı sirmalarla örülür
zülûf kesilerek ayrılırmış. "Daha eski
zamanlarda yakılan mumlar ellerde
tutulurak gelin önde olduğu halde
şadırvan etrafında dolaştıkları da olur-
muş. Bütün gençler tef ve dümbek-
lerle telhamamını da akşama kadar
eğlentilerle tes'ide çalışırlardı.

Akşam üzeri gelin; bulunduğu za-
manın vesaitine göre at veya arabaya
bindirilmek suretiyle bir kadın kafilesi
refakatinde eve götürülürdü. Gecesi
için de kanagecesi yapmak için hazır-
lığa başlanırdı.

- Gerisi var -

Nesriyatı idare eden : HİLMİ DİLMEN
Mesul Müdür : A. RIZA UYSAL
Basıldığı yer : İLK'ADIN BASIMEVİ - Isparta

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Köylerimiz ve Eğitimciler Kanunu

NAZIM ÖRENSUN

Devlet; temsil ettiği Türk milletinin refahını temine matuf olan hayırhahane fikir ve emellerini tahakkuk ettirebilmek gayesiyle vazeylediği, dünyanın en faziletli rejim ve sınıfsız bir vahdet sistemini hergün bir başka şefkatle tecellî eden samimî hareketlerle, yardımlarla, tezahürlerle takviye ediyor. Bunu; ileri hamlelerini en küçük camialar haliude, en uzaklarda uyutulup, unutulup bırakılmış olan ve asırlardanberi cihan medenî hayat ve tekâmüllerinin bir cüzünden olsun nasibeyab olamamış buldukları halde bütün safiyet ve samimiyetlerini, sadakatlarını tevekkül ile, kanaat ile muhafaza edegelerek yaşamış bulunan halka, halk işlerine; köylüye ve köylünün kalkınmasına tevcih ederek, yepyeni yardımlariyle onların uyanışlarını temin ederek ve bunlara ait kanunlar yaparak isbat ediyor. Ancak devletin bu samimî dileklerine, işaretlerine aynı samimiyetle imtisal etmek, Türkiyede yaşayan, onun saf ve temiz havasını teneffüs eden her ferdin uhtesine düşen bir borçtur.

Halkın, devleti teşkil eden kuvvetlerin en esaslı temeli olduğuu herkesteu daha iyi bilmesi lâzımgelen münevver zümrenin; devletin, bilhassa uyanış ve ilerleyiş sahasındaki işaret ve emirlerini; vazalarına, ikamelerine esas olan samimiyet derecesinde duyup kavramaları ve tatbik eylemeleri lâzımdır.

Kalkınma işlerinde gösterilecek faaliyet; zekânın alelâde bir seyri ile, vazifenin ifasını yalnız mesuliyetten korunabilme ve kurtulabilme gayesiyle ve bilhassa maruf olan (İdarei maslahat)çılık zihniyetiyle yapılacak hizmetlerle başaramaz. Bu işler; büyük şef Atatürk'ün memlekette yepyeni bir ruh ve hayatı yokluklardan yaratan emsalsiz heyecanının kudretine uyan, yakışan gayretler, himmetler ister. Asrın her türlü medenî icabatı içinde dünya milletleri arasında aleyhimize bir fark yaşatmamış olmak için önümüzdeki asırları silmeye ve bir ömür içinde üç beş batın yaşamağa mecburuz.

Büyük Millet meclisinden çıkan ve

Katirci Oğulları

Hikmet Turhan Dağoğlu

Katirci oğlu Ahmed ağanın Mehmedden başka Tefvik ağa isminde bir oğlu daha vardır. Tefvik ağanın çocukluğu hakkında sarıh bir bilgimiz yoktur. Bugünkü Katirci oğlu sülâlesi Mehmed paşa soyundan gelmiştir. Katirci oğlu Mehmed paşanın oğlu şapçıbaşı Hüseyin ağadır. Hüseyin ağanın oğlu da Seyid Ahmed paşadır. Bu Seyid Ahmed paşa 1152 - 1739 tarihinde beşyüz süvari levendleriyle [1] harbe gitmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Mehmed paşadan sonra gelen Katirci oğulları hakkında burada kısaca malûmat vermek faydalı olacaktır.

1 - Şapçıbaşı Hüseyin ağa: Hüseyin ağa Ispartada doğmuştur. Babası Mehmed paşanı şehadetinden sonra küçük kardeşi ve amcası Tefvik ağa ile birlikte dama konmuşlar [2]. Yirmi sekiz ay yatmışlar. Bir gece babası damı basıp kendilerini kurtarmış. Ve uzak illere götürmüş [3] Babası İstanbula

Ispartalı Kâmil Kepecoğlunun verdiği not-

24/6/937 de neşredilen 3238 numaralı "Köy Eğitimcileri Kanunu," ile Kültür Bakanlığı; Kültür müntesiplerinden maada diğer zümreler için bile imtisale şayan mümasil işler görebilmek zevkini duyurmuştur. Bu kanun; asırların memlekette tesis edemediği medeniyet halinin en ilk vasfı olan ilk terbiye ile ilk okuma işini birkaç yılın içinde ülkenin köylerinde de tahakkuk ettirecektir.

Geçen sayımızdaki baş yazımızda köylerimizin arzettiği kemîni vaziyeti yuvarlak bir istatistikle tavrız etmiştik. İşte

lara göre..

gidip Ispartaya döndükten sonra Hüseyin ağayı (Sögüt - İlyas çiftliği) ne yollamış. Ve burada evlendirilmiş, Isparta eşrafından (İncekavak oğlu) nun damadı olmuştur.

Çiftliğinde yaşamış, anları (çalılık yerleri söktürüp tarla yapmak) açtırmak köylüleri açtıkları yerlere ortak etmiş, çiftlikte salmagezer [4] hayvanlar yetiştirip babasının ölümünden önce iki

[1] Levend - Kelimenin aslı İtalyanca olup şarklı mânasına gelir. Şark ahâlis pek çevik olduğu için Venedikliler şarktan aldıkları bahriye tüfenkçi askerine (Levant) derlerdi. Bin tarihinden sonra bizde bu namla yeniden bir takım asker yazıldı. Bunlar seçme asker idi. Kalyoncu mânasına gelen ve bahriyeye aid olan bu kelime sonraları kara askerine teşmil edilmiş daha sonra boylu baslu güzel olanlara dinmeye başlanmıştır.

H. T.

[2] Dam - Ispartada hapishane mânasına gelir (delik) kelimesi de aynı manaya gelir.

[3] Bu vak'a Katircioğlunun dağa çıkmasını müteakip olmuştur.

[4] Salmagezer - Yularsız başıboş otlayan hayvan sürüsü.

bu, hemen hemen kırk bine ayak basmış bulunan irili ufaklı köylerimizde, şehir ve kasabalarımızın içinde yaşadıkları halde okutulamamakta bulunmuş olan yüz bin çocuğumuza mukabil tam bir milyon evlâdımız var. Bunlar tahsilsiz kalmışlardır. Cumhuriyetin akıttığı ırfan sellerine teveccüh ederek susadıkları kültürü bekliyorlar. Hayatları, mevcudiyetleri, zihniyetlerinin tenemmisi keyfiyeti bir gün değil bir saniye bile ihmale değmiyen bu büyük milyonluk kuvvetin, böyle âcil bir buluşa, bir ibdâa ihtiyacı vardı.

kafile katırcı postası yaparak Sandıklıya, Eğridire işletmiş.

Babası Mehmed paşa Giridde şehid olduktan sonra kendisini İstanbula istemişler Şapçibaşı yapmışlar yedi yıl kadar İstanbulda kalmış biryolda orada evlenmiş bir kızı olmuş birgün gazaba uğrayarak Konyaya sürgün etmişler [4]. Konya müsellimi eniştesi Derviş paşa araya girip suçunu bağışlatmış, Hüseyin ağa Ispartaya gelmiş kardeşi Tevfik ağa ile katırcılık yapmış. Hüseyin ağaya (Şapçibaşı Hüseyin ağa) derlermiş.

Ölmeden az evvel Ispartadaki Şaphanenin yarısını almış, kardeşi Tevfik ağanın kızı öldüğü zaman üzerine bir Lâhuri şal örtmüşler mütesellim (Valide sultanın - Kösem sultan) ın ihsanı olan şal ölüye konmaz diye Hüseyin ağayı yençmiş. [5] Bunun üzerine mütesellimle araları açılmış amma birbirlerine kötülük etmemişler Hüseyin ağa yetmiş iki yaşlarında ölmüş. Öldüğü zaman Seyid Ahmed, İbrahim isminde iki oğlu ile Hasene isminde bir kızı varmış. Hüseyin ağa babası gibi cesur, atılgan değilmiş, sakın kendi halinde ağırbaşlı bir adammış.

Katırcıoğlu İbrahim ağa: Şapçibaşı Hüseyin ağanın İbrahim ve Seyid Ahmed isminde iki oğlu ile bir de ismini öğrenemediğimiz bir kızı vardı. "İbrahim," varlıklı Hüseyin ağanın oğlu dinmekle meşhur imiş. İbrahim okumuş yazmış bir adam olduğu için adına (Molla İbrahim) derlermiş, sesi güzel, yazısı güzelmiş. Rivayete göre Ispartada (Kutlubey) caminin yazularını yazmış. İbrahim Aydoğmuşlu Melek isminde bir kızla evlenmiş güveği girdiği gece rakipleri tarafından Katırcıların evlerine ateş koymuşlar bu suretle sıra evleri baştanbaşa yanmış. Molla

İbrahim hem katırcılık yapmış bembem de tabakların yiğitbaşısı olmuş. Ispartanın pazar günleri halkı tabakhane camii önüne topluyarak onlara hutbe okur gibi düa edermiş kendisini yalnız türkler değil hıristiyanlar da dinlemeğe gelirmiş. İbrahim aynı zamanda pehlivanmış.

Bir kiraz mevsiminde büyük bir sel gelmiş. Tabakhaneye taşan sular dükânları basmış İbrahim ile birçok esnaf selin önüne düşmüşler, İbrahim ile iki esnafı sular boğmuş. İbrahim öldüğü zaman kırksekiz yaşlarında imiş. Kendisi zengin ve iyiliği çok seven cömerd bir adammış. [6]

Hüseyin ağanın Seyid Ahmed isminde bir oğlu daha olduğunu hazinesi evrak kuyudatından anlıyoruz. Elimizdeki bir vesikaya göre Seyid Ahmed paşanın 1152 senesi 13 muharreminde sefere iştirak için toplamış olduğu beşyüz süvari levendile yola çıktığı ve bunların iaşesi için merkezden kadınlara emirnameler gönderildiğini görüyoruz. [7]

Şapçı Mehmed ağa: Molla İbrahimin oğludur. Tahminen 1200 tarihlerinde doğmuş. Mehmed ağa da babasından yüksek tahsil görmüş. Anası Melek kadın çocuklarını örnek gibi yetiştirmiş.

Mehmed ağa kız kardeşini verdiği Hacı Memiş oğluna bütün hayvanlarıyla uşaklarını bağışlamış, kendisi şapçılık işine koyulmuş. O zamanlarda şap işi tabakhanelerin başlıca sermayesi ve

[4] Nuri Katırcıoğlunun (Soyunun kitabı) adı eserinden. Nuri bu malûmatı (bundan otuz yıl önce yüz yaşında ölen nenesi Zübeyde kadından öğrenmiştir.)

[5] Yençmek - Azarlamak, hırpalamak. "Isparta"

[6] Nuri Katırcıoğlunun (Soyunun kitabından)

[7] Kâmil Keleşoğlunun verdiği notlara göre

zamanın geçer metarı imiş. [8]

Bu sıralarda Isparta askeri üssülhareke imiş. Geniş kışlalar ve talimhane içinde binlerce süvari askerile süvari hayvanı bulunmuş. Askerin, hayvanın yiyeceği, giyeceği her şey Ispartada yapılmış. Tabaklar, saraçlar, semerciler, tunç dökmeçiler, demirciler, nalbandlar, mutafılar, çulhalar esnafı bir baştan bir başa memleketi kaplamış. Bu esnafların yaptığı işler Ürümden Kırma [9] kadar gidermiş. Biihassa sarı sahtiyan İstanbula Ispartadan gidermiş. Sarı mes, çedik pabuç Isparta sarısından yapılmış. [10] Isparta halkı arasında "akıl dağarcığı," diye anılan Mehmed ağa Ispartadaki şapçılığı kendi eline almış ve bu işi bir elden idare etmiş. Kendisine soyun gibi niçin katırcılık yapmıyorsun? diye takılan yarenlerine:

— Dört tekerlekli arabalar çoğalsın bundan sonra arabacılar katırcılık etsin diye söylemiş.

[8] Şapçılığa aid vesika:

Seadetli benim biraderim Ahmed ağa hazretleri. Badesselâm inha olunur ki bu tarafa şaphane tarafından beşyüz kıyye diyu eşya geldi. Esnafı cem ettik. Kaldırın diyu. Anlar da geçen sene bu kadar şap kaldı diyu cevap biz bu kadar şeyin altına giremiyoruz diyu cevap ettiler. Bu tarafda şabı tardıık yüü elli iki kıyye kalmıştır. Baki hakkından bir mağaza tutduk oraya diktik. Kiracı kira parası istedi. Elinde tezkeresi olmamağın kirası dahi verilememiştir. Ne gına bilürsünüz rey sizindir. Bu tarafa gelüb bir rabitasını veresiz.

İmza

Mühür

Esseyyid Şehzade

Yakub

1237

[9] Ürümden Kırma demek, Türkiyeden Kırma Rusya kadar demektir. Bu devirde sanatımızın ne kadar pariak olduğunu bu misal pek canlı olarak gösterir.

[10] Bugün Isparta halısı her tarafta nası meşhur ise o devirde de Isparta sarısı aynı şöhreti taşıyor ve aranıyordu.

Mehmed ağa Ispartada tabak yiğitbaşısı uzun oğlu Hasan ağanın kızı Nefise kadımla evlenmiş bundan Ahmed ve Hüseyin isminde iki oğlu, Fatıma ve Âlime isminde de iki kızı olmuş.

Mehmed ağa zekâtını öksüz çocuklarla dul kadımlara verirmiş. Hocanın biri onlar namaz kılmaz zekâtın sahih olmaz demiş. Mehmed ağa "ben namaza, oruca zekât vermiyorum hoca efendi de Allahdan istesin," demiş. Şapçı Mehmed ağa köklü zengin, verimi bol, çok titiz bir adammış. Bir devlet cenginde (1226 tarihindeki Osmanlı - Rus seferi olması muhtemeldir?) Kıstan askerler ve hayvanlar donmuş. Orduya 36 katırla sekiz ambar arpa vermiş. Mehmed ağa 57 yaşlarında iken şirpençe hastalığından ölmüş hastalığı esnasında iyi olamayacağını anlıyarak hısım ve akrabasını toplamış. Ve serveti olan yedi bin kese akçayı evlâdları ve kardeşinin yetimleri arasında taksimini vasiyet etmiş.

Cenazesi bütün esnafların omuzlarında kaldırılıp ulucamide namazı kılınmış büyük mezarlığa, (Dalkavukların) tarafındaki alıç ağacının altına gömülmüş. [11]

Hüseyin ağa: Şapçı Mehmed ağanın ikinci oğludur. 17 yaşında evlenmiş 18 yaşında Mehmed isminde bir oğlu olmuş. Çocuğu iki aylık iken Hüseyin ağa ölmüştür. Mehmed askere gitmiş Giridde zabıt olmuş yüzbaşılıkla Trablusgarba gitmiştir. İki oğlu vardır. Birisi Neşet (ki bugün Kayseri mektubcusudur) diğeri Fehmi (Vona nahiyesi müdürüdür.)

Ahmed ağa: 1227 tarihinde Isparta-

[11] Isparta büyük mezarlığı bugün hemen hemen yok gibidir. Burada medfun birçok ailelerin mezar taşları da kaybolmuştur. H. T.

ISPARTA COĞRAFYASI

TABİİ, BEŞERİ, İKTİSADİ

VIII

TECTONIQUE

Mintakanın: Üçüncü zaman hareketinin Tarihçesi

Nâzım Örensun

Alpdinarikler delâletiyle Mora baştan-başa katolunarak Girid adası istikametinde devam ettiği ve bu vasıta ile mintakamıza geçtiği kabul edilen iltivaların Akdenizde istikametlerini tebdil ederek Cenubî Anadolu sahillerine geçmelerini intaç eden "Rabroussement," vaziyetinin Rodos üzerinden Muğlaya doğru vaki

da doğmuştur. Az tahsil görmüş, dedeleri gibi o da katırcılık ve şapçılık yapmıştır. Ahmed ağa güçlü, kuvvetli, becerikli bir adammış. Kız kardeşlerinin kocaları Emir hacı oğlu, Hacı Memiş oğlu; memleketin yüksek âyan ve eşrafından imişler kayın pederi olan Cemal oğlu da memleketin tanınmış zengin ve eşrafından imiş. Ahmed ağa bunların arasında çok iyi tutunmuş iki yüz kadar at ve katır sürüsü, üç kafilé katırcı postası, 18 uşağı, üç kafilé ağası varmış.

(Adalle Isparta - Işıklı - Karahisar) arasında katırcılık edermiş.

Ahmed ağa işret kullanırmış ve (yolcunun altıpatları bir, rakısı iki) dermiş. Ispartada bir zelzele olmuş (1865 senesindeki zelzele olacak) bu zelzelede hayvan ahırları yıkılmış hayvanlarla iki tımarcı ölmüş. Tımarcılardan Memişle Aliyi kurtaramadım diye ölünceye kadar bu acıyı unutamamış.

Ahmed ağanın ikinci karısı Zübeyde kadından [12] İbrahim, Hacı Mehmed, Hüseyin [13] isminde üç oğlu olmuştur. Bunların hiç biri katırcılık etmemiştir. İbrahim efendi memleketin eşraf ve

olduğunu P. E. Chaput kaydetmekte Walther Penck Antalya'nın şarkını kaplıyan silsilelerin önceden cenuba ve bilâhara Cenubu Şarkıye döneu aksamında cenuba, denize müteveccih bir yatma manzarası bulunduğunu beyan eylemekte. Aynı zamanda Freca de -Paleozoik bir bünyeden müteşekkil ol-

duğundan idi. 1315 de ölmüştür.

Ahmed ağanın tarihi vefatı 1277 den İbrahim efendinin vefat tarihi olan 1315 tarihine kadar yani 38 sene zarfında Katırcıoğulları evlerine ölüm girmemiştir. Zübeyde kadın titiz, sıhhate ve sağlığa çok ehemmiyet verir bir kadındı. (Kırık bir, çıkık iki gerisi buluştur) diyerek hastalıklardan kaçardı. Kendisi de ölünceye kadar hiç bir hastalığa tutulmamıştır.

Ahmed ağa Işıklı seferinden dönerken Sücüllüde karnına bir ağrı girerek ölmüştür. (Sücüllü Yalvaçta, güzel ve çamlık bir köydür).

(Buraya kadar Katırcıoğulları ailesi hakkında verilen izahat sırf tarihî vakaları aydınlatmak yönünden yazılmıştır. Nuri Katırcıoğlu birçoklarımızın yapamadığı bir şekilde neslinin fotoğrafı, mufassal bir kitabını yazmıştır).

Bundan sonra Katırcıoğulları hakkındaki tarihî hâdiselere geçeceğiz.

[12] Zübeyde kadın bu fasıldaki izahatı nakleden kadındır ki 1323 yılında yilz yaşımda İken Ispartada ölmüştür.

[13] Hüseyin - Bu eseri kendisiyle birlikte yazılmış Nuri Katırcıoğulların babasıdır. 1323 tarihinde 49 yaşımda İken ölmüştür.

duğu halde geniş eosen arazisi ile ve mezozoik tabakatta ortülü bulunan Amanos silsilelerinde Oligosen iltivalarının mevcut olduğunu kaydelediğine göre bu zamanda teşekkül eden bu mültevi silsilelerin Kıbrıs adası vasıtasıyla Antalya görfezinin şarkında bulunduğunu işaret eylediğimiz iltivalarla alâkah ve ilişik bulunması lâzımgüleceği anlaşılmaktadır.

Alp iltivalarının cenup kanadını teşkil eden bu kısım, mıntakamız ve muhitinde ve dolayısıyla Türkiyede bariz evsaf ve eşkâl göstermesine rağmen şimal kanadı Türkiyenin hiç bir tarafında bu nisbette mütebariz bir vaziyet arzuetmez.

Türkiyede Alp iltivalarının esasen bizi alakadar eden ve mıntakamızdan geçen cenup kanadı ile İç Anadoluyu kaplıyan şimal kanadı arasında tıpkı Avrupanın diğer mahallerinde olduğu gibi genişce bir nümülitik mültevi saha bulunur ki, bu sahayı mıntakamızın, esas bünyesine dahil bulunduğu İç Anadolu yaylasını teşkil etmektedir. Üçüncü zaman iltivalarının oldukça hâkim bulunduğu bütün bu sahadaki iltivaların yatışları istikametleri muntazam ve muayyen bir nizam dahilinde değildir. Ekseriyetle mıntakamıza müteveccih bulunmaktan ziyade şimale doğrudur. Bunu, bu geniş sahada nebean eden veyahut şarktan, cenuptan gelerek yine burada kendisiue mecra açan akar sularını ayı bünyeye dahil bulunduğu halde mıntakamıza dahil olmıyarak şimale doğru akıp gitmeleri keyfiyeti de ayrıca isbat eder mahiyettedir.

İç Anadoluda görülen serbest dağ hüzmeleri Şimalden Haymana ve Karadenize muvazi Şimali Anadolu silsileleriyle; cenuptan da mıntakamızdan itibaren şarka teveccüh eden Toroslarla çevrilmiş bulunmaktadır. Cenubi Anadoluda

Alp iltivalarının şu âna kadar bahsettiğimiz ve isimlerini kaydelediğimiz büyük hariç kavislerini teşkil eden esas hattı kütlelerinden başka muhtelif seriler halinde kendini gösteren münferit bir takım hüzmeleri vardır ki, mıntakamızda gördüğümüz bu kütlelerin bünyeleri göstermekte buldukları eşkâl itibariyle asıl ana hatlarından daha muğlak ve karışık bulunmaktadırlar.

Mıntakamızdan itibaren şarka teveccüh edip giden Torus ve bilâhara daha şarkta Antitorus namını taşıyan dağlar; Beyşehir gölü ile Çukurova-Fevzipaşa arasındaki Amanoslar arasında ve biraz yukarıda Kıbrıs vasıtasıyla Amanoslara geçtiğini kaydelediğimiz mültevi silsile kavisinin şimalinde bulunur ki, bu kavsin Alp iltivaları cümlesinin cenup cephesinin bir kısmını teşkil eylediği muhakkaktır. Torus ve Antitorus umumî adı ile mütalea eyliyegelmekte bulunduğumuz dağların bünyeleri oldukça hususî bir takım evsaf arzeder. Geçen yazlarımızda bu dağların mıntakamızda bulunan kısımlarından, ezcümle Sultan dağlarıyla bunların garbe teveccüh eden kısımlarından bahsederken bünyelerini teşkil eden tabakatin üçüncü zaman tabakati olmayıp bilhassa eski tabakalardan ibaret olduğunu kaydelemiştik. Beyşehir gölünden başlayıp Şarkta Antitoroslara geçen bu büyük kavsin Bulgar dağı mıntakasına kadar devam eden Garbî kısmı ile Çukurova istikametlerine rashyan Şarkî kısmının eski zamanlar arazisi, Mersin ve Adana istikametine uzanan ve kavsin garp. şark iki ucunu teşkil eden parçaların asıl ortasını meydana getiren büyük bir parçasını da ikinci zaman arazisi vücade getirmektedir. Burada ikinci zamanda, tebeşir ve nümülitik devirlerinde vaki olmuş bulunan iltivalar, bunları takip eden zaman

Çorakpınar ve Tota içme suları

TAHIR ERDEM

Isparta ilinin şimdiye kadar tanınmamış ve üzerinde işlenmemiş tabii servet kaynakları çoktur. Yazımızın başlığını teşkil eden Çorakpınar da bunlardan biri sayılabilir.

Çorakpınar; Eğridirin doğu güneyinde ve takriben 45 kilometre uzakta bulunan Ayvalı - Belence köyünün bir buçuk kilometre güneyinde Yoğuçam deresinin muntehasındadır. Kesif çam ormanlarıyla kaplı geniş bir sathı mailin eteğinde kalker tabakaları arasından çıkmakta ve pınar balinde akmaktadır. Suyun miktarı iki masura kadardır.

larda vukua gelen iltivaların seyirlerine tâbi kalmışlardır. İşte bu iltivaların eosen iltivalarına tâbi bulunmuş olan kısımlarında Linyit kömürlerini ihtiva eden Oligosen tabakaları iltiva manzarasına uymayan bir vaziyette bulunuyorlar. Sultan dağlarının garbinde Yalvaç ve Gendos yaylaları istikametindeki Linyitleri muhtevî bulunan tabakat gibi. Mahallinde yapılacak bir tetkikte en küçük bir dikkatle görülür ki, bunların vaziyetleri ana iltiva hatlarından tamamen başkadır.

Oligosen devri sonlarına doğru Beyşehir gölünün cenubunda yanlardan gelen kuvvetli Compression'ların tesiriyle bir takım iltivalar vukua gelmiş ve bunlar, kendilerinden daha ziyade iltivaya karşı mukavim bulunmuş olan ve muntakamın iç kısmını teşkil eden silsilelerde Graben'ler şeklinde görülen ve ufki bir halde yerlerinden oynamış olan aksam üzerinde bir takım arzanî inşikakların vücut bulmasına sebebiyet vermiştir.

Evsafı deniz suyuna benzer, renksiz ve kokusuzdur.

Yekdiğerlerinden 1-2 saat mesafelerde serpilmiş bir halde bulunan Ayvalı köyü mahalleleri halkı tuz ihtiyaçlarını karşılamak için bu sudan istifade etmektedirler. Köylüler Çorak suyu bususî olarak yaptıkları kırmızı renkli tulumlar içinde, merkeplerle ve sırtlarıyla taşımaktadırlar. Bu sayıda basılan fotoğra; pınarın başında su dolduran köylü kadın ve kızlarıyla su taşıyan merkepleri ve kırmızı renkli tulumlarını göstermektedir. Pınar başında

Alp iltivalarından olup muntakamızın, üzerinde bulunduğu Cenubî Anadoludan geçen cenubî kanadının hüzmesi Kereme yarımadasından itibaren Amanoslara kadar şiddetli iltivaya uğramış kavisleri ihtiva eder. Geçen nüshalardaki tektonik vaziyetlere ait haritalarda da işaret edildiği veçhile bu iltivaların dahilen çevirdiği Torus silsilelerinin cenuba doğru yatmış bulunmaları, bazı mahallerde inşikak hâdiselerini, bazı yerlerde de şaryaj keyfiyetlerini meydana getirmiştir.

Tebeşir devri iltivalarının Şarkî Alp-lerde olduğu gibi Cenubî Anadolu iltivalarında da mühim hususiyetleri bulunduğu görülmüştür. Ezcümle bu iltivaları müteakip Oligosene kadar devam edegelmiş olan iltivalar tesiri ile bu zamanın suhuru ortadan silinmiş ve bu arazi ancak kısmen ve bazı mahallerde (1500) metreden fazla olan irtifalara inhisar etmiştir.

— Gerisi var —

su doldurmak için gelen köylü kafiler eksik olmaz. Hele yüzlerce hayvanın, taşlar üzerinde teressep eden tuz tabakalarını yalamak için uzak yerlerden gelip gitmekte oldukları dikkati çeker. Çorakpınar vadisi günün her saatinde dolup boşalan hayvan sürüleriyle meşgul bulunur.

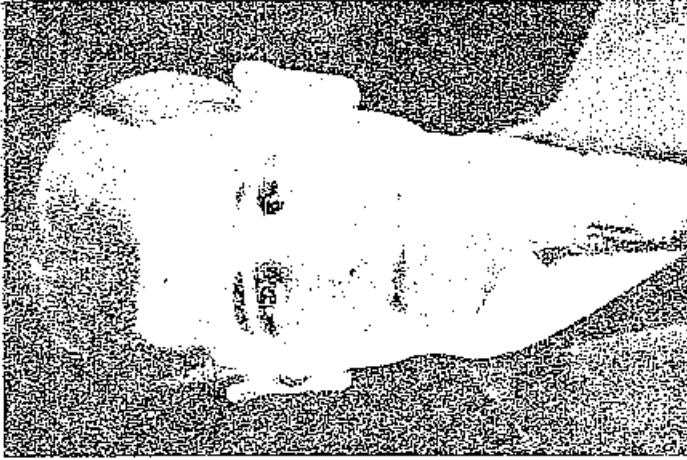
Köylülerin anlattıklarına göre Çorakpınardan istifade tarihi yakındır: Büyük harb yıllarının mahrumiyetli günlerinde bu havalide yaşayan köylüler tuz tedarikinde müşkilât çekiyorlardı. Ekseriyetle köylüler tuzsuz ekme, aş yiyorlardı. Harp yıllarında Belence mahallesinden (Fatmana) adında dul bir kadın keçilerini güderken Çorakpınara uğramış, çıkınında bulunan tuzsuz kuru ekmeğini suda ıslatıp yemişti. Suyun çoraklığı ile ekmeğin lezzetlendiğini gören (Fatmana) pişireceği ekmeğin hamurunu bu su ile yuğurmayı düşünmüş ve muvaffak olmuştur. İşte Fatmanın bir zaruret saikiyle yaptığı tecrübe neticeleri köylüler arasında duyularak kısa bir zamanda bu sudan istifade işi taammüm etti. Harp yıllarının ve onu takibeden karanlık devirlerin geçim sıkıntıları devam ettiği müddet; bu havalı köylüleri saatlerce uzaklardan gelerek bu pınardan istifade etmişlerdir. Bugün dahi halkın yoksul zümresi aynı şekilde istifadeye devam etmektedirler. Yağmurlu mevsimlerde suyun terkiбинdeki tuz azalmakta, havanın kurak veya yağışlı oluşuna göre pişirilecek yemeklere katılan su miktarı değişmektedir. Çorakpınar suyunun terkiibi şimdiye kadar tahlil edilmiş değildir. Bu sudan devamlı şekilde istifade eden insanların vücutlarında şişkinlik görüldüğü

söylenmektedir. Suyun tahliliyle tebarrüz edecek sonuçlara göre gerekli tedbirlerin alınması ve bu diyar halkının tesadüfün sevkine bağlı olarak yaşamalarına meydan verilmemesi hususunda memleketin sağısal işleriyle ilgili müesseselerine düşen ödevlere işaret etmek isteriz.

Çorakpınarın takriben 5-6 kilometre güneyinde ve daha mürtefi bir noktada ayrıca bir içme suyu vardır. Bu su da; (Tota içmesi) namıyla anılır. Ağustos, Eylül aylarında Isparta ve havalisiyle Antalya, Burdur, Konya illerinden ve yörüklerden birçok halk kafilesi akın halinde bu diyara gelirler bu sudan istifade için patika yollarının günlerce süren üzücü ve yorucu yolculuğunu ihtiyar ederler. İçmenin bulunduğu mevki de; kesif ve yüksek çam ormanlarıyla muhattır. İçme suyu çorakpınarda olduğu gibi pınar halinde akmaz. Çamlar arasında münhat bir sahanın hafif meyilli yamaçlarında yer yer sızıntı halinde beliren su damlacıkları şeklindedir. Burada 25 - 30 santimetre derinliğinde çukureuklar yapınca su birikir. İçilen su budur. Su bulanık ve sarı renkte ise de kokusuzdur. Güçlkle içilir. Çorakpınarın suyuna benzemez. İçme suyu içildikten 5-6 saat sonra müşhil tesirini gösterir. Hastalar burada çamlar altında 2-3 gün kalırlar.

Isparta ve mülhakatı ile komşu illerden akın halinde ziyaret edilen bu içme suyunun örneği; Eğridir ilçesi hükümet doktorunun teşebbüsü ile Sağlık Bakanlığı merkez kimyevi tahlil şubesi direktörlüğünce tahlil edilmiş, içme suları evsafına göre tesbit edilen sonuçlar; bu suyun içmeğe elverişli

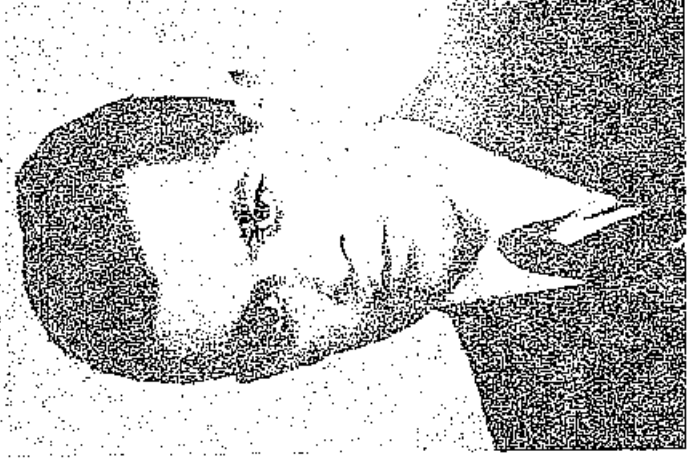
Lâtînce Doçenti Hamit Dereli

Memleketin kendisiyle müftechir bulunduğu bir generidir. Isparta Ortaokulundan sonra 928 de İstanbul Muallim Mektebinden mezun olmuştur. Kültür Bakanlığınca bilimsel sahaya gönderildiği Londra Kral Üniversitesinden (Bachelor of arts) derecesiyle mezun olmuş ve gösterdiği yüksek muvafakiyeti dolayısıyla (Cap and Gown) denilen kadın elbisesi taşınak ve adının sonuna (B. A. Londra) remizini koymak saltihiyetini kazanmıştır. Lâtinçeye, İngilizceye, Fransızcaya hâlbalkin açına bulunan bir nece evladıdır. Ülkü mecnuasına güzel eserler vermekte ve halen Ankara (Dil, Tarih, Edebiyat) Fakültesinin Doçentliğinde çalışmaktadır.

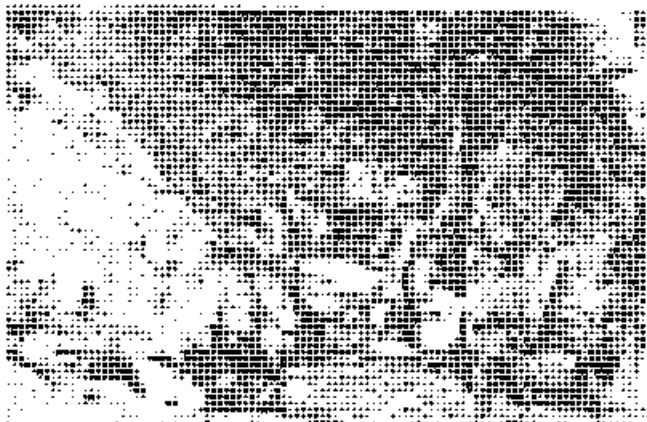
Tayyare Mühendisi Muammer Aksun

Memleketin bu kıymetli çocuğu, Isparta Ortaokulunu müteakip İznir Lisesinden mezun olmuştur. İstanbul Mühendis Mektebine devam ettiği sıralarda iştirak eylediği müsabakada gösterdiği kabiliyet üzerine Tayyare Mühendisi yetiştirilmek üzere Fransya gönderilmiştir. Pariste yaptığı bir senelik çetin bir tahsilden sonra 935 de memlekete Yüksek Tayyare Mühendisi olarak avdet etmiş ve Milli Mücadele Bakanlığınca Kayseri Tayyare fabrikası Mühendisliğine tayin kılınmıştır.

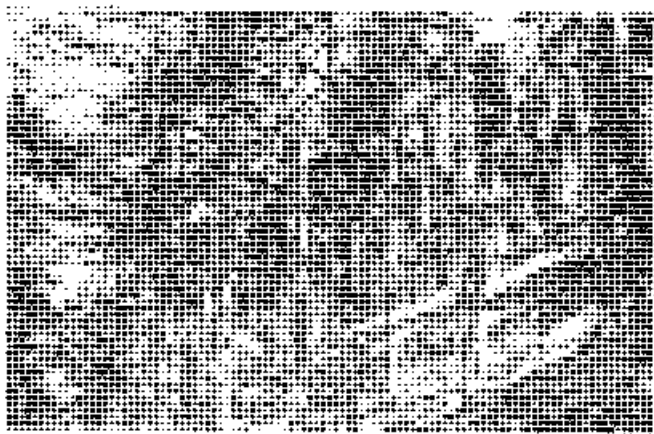

Su Mühendisi Abdullah Türkmen

Ispartanın bu güzide evladı bugün yüksek Mühendis Mektebi Doçentidir. 924 de Isparta Ortaokulundan, 927 de İznir Lisesinden mezun olmuştur. Bilâhare devam ettiği Mühendis mektebindeki kabiliyeti nazariyyetini celbetmiş ve Nafia Bakanlığınca (931) de Almanya'ya gönderilmiştir. Münih yüksek Mühendis Mektebinden (935) de Su Mühendisi olarak neçet ettikten sonra memlekete avdet etmiş ve bu günkü vazifesine tayin edilmiştir.

*Totada Çorakpınar ve pınar başında su dolduran
köy kadın ve kızlarıyla su taşıyan merkepleri ve
tulumları*

Tota ormanlarından bir görünüş

olmadığını göstermiştir. Tota içme suyunun içmeğe salih olmadığını bildiren 1 / / 935 tarih ve 365 numaralı raporda kaydedilen tahlil neticeleri aynen şudur:

Suyun İsmi : Tota memba suyu
 » derecesi : 9° C.
 Görünüş : Bulanık (Tortulu)
 Renk : Hafif sarı
 Koku : Kokusuz
 Tat : Tuzlu
 Taamül : Hafif kalevi

Kalevliyet (100 c. c. suya sarfolunan N/10 HCl miktarı) 12,2 c. c.
 Mecmu sertlik derecesi derecesi (Fransız) 24,0
 Sülfat iyonu (SO₄) litrede Eser
 Klor » (Cl) » 0,588 Gr.
 Nitrat » (No₃) » Yok
 Nitrit » (No₂) » Yok
 Amonyak » (NH₃) » Var
 Uzoî maddeler için sarfolunan müvellidilhumuza (Litrede) 2,4 Mg.

Bu neticenin tebarüz etmiş olmasına rağmen; yüzlerce halkın gene bu içmeden istifade için büyük güçlüklerle katlanarak akınları devam etmektedir. Şifa umarak gelen ve çam ormanları arasında en iptidai bir konfordan bile mahrum olan bu hayat ve şerait içinde zavallı hastaların dileklerinin tersine fena bir akibetle karşılaşmış olacaktı-

rından şüphe edilemez. Alâkadar illerin sağusal işleriyle ilgili makamların bu hakikati münasip vasıtalarla ilân etmelerini işaret edilen fena akibetlere son vermek bakımından muvafık olacağını zannederiz.

Çorakpınarla Tota içme suyunun aynı muntakada bulduklarına ve aralarındaki mesafenin kısalığına bakılırsa bu iki noktanın çerçevelediği toprakların kayatuzu tabakalarını ve ayrıca kimyevi terkipleri ihtiva etmekte bulduklarına hükmedilebilir.

(Çorakpınar) ve gerekse (Tota) içme suyun'un buldukları muntakanın umumî adı (Tota) dir. Sarp dağıyla Anamas plâtosunun daha cenupta çerçevelediği dalgalı ve münhat arazinin hattı fasılnı teşkil eden sırtlar (Totabeli), bütün Eğridir ormanlarının en yaşlı ve gür ağaçlarını ihtiva eden bu havali-deki kesif orman dalgaları da (Tota ormanları) adlarıyla anılmaktadırlar. Burada (Tota) ismi; üzerinde durulmağa değer, Koçhisar gölünün de eski adının (Tata) oluşuna bakılırsa; bu havaliye verilen (Tota) adının yukarıda mütalea edilen Çorakpınar ve içme suların varlığından mülhem bir isim olduğuna hükmedilebilir.

GÜN BATARKEN

Enginde bir güzel, can atıyorken
 Ölümü düşünmek günah mı bilmem?
 Suları bir hançer, kanatıyorken
 Gönlüme çekecek bin ah mı bilmem?

***

Hicran havasula estikçe yeller,
 Akıyor sulara ölgün emeller...
 Sarışın başından usanan teller:
 Gözüme bir hazin nigâh mı bilmem?

Ufuklar bir derin hayale daldı;
 Enginde yükselen dağlar alçaldı;
 Gözlerim kararan vadide kaldı,
 Gönüller aradı penah mı bilmem?

***

Çekildi ufkumdon o sevinç kızı...
 Akıyor içime bir siyah sızı...
 Görmesin göklerde gönül, yıldızı...
 Gözler de, gönül de siyah mı bilmem?

BEKİR TÜRK

Isparta Ortaokulunun Tarihçesi

HILMI DILMEN

Ispartada Maarif ve ilk Rüştîye : [1]

1865 tarihinde Paris muahedesi mucibince Osmanlı devleti düveli muazzama meyanına girdiği zamanda Türkiyenin Avrupalılaşımağa mecbur olması dolayısıyla memlekette kültür hareketleri başlamış; bu cümleden olarak maarif nezareti 1276 - 1860 tarihinde vilâyetlere şehir ve kasabalarda rüştiye mektepleri tesis ve küşadı için emir vermiş idi. O zaman Isparta livasının bağlı bulunduğu Konya vilâyetinin merkezinde ve diğer livalarında hiçbir teşebbüs yok iken Isparta livası kaymakamı bulunan Ali Necibin gayret ve himmetini takdir eden memleket maarifperverleri şimdiki orta mektebin bulunduğu mahalli istimlâk etmiş ve toplanan yüz küsur bin kuruşla nim fevkanî ve bir kütüphane, kışlık ve yazlık müteaddit dersane ile üç büyük salonu havi ahşap bir rüştiye mektebi binası yaptıрмаğa başlamış.

Rüştiyenin ilk Muallimleri :

Memleket halkının mektep inşasına başladığı ve tedrisata başlanması maarif nezareti ve vilâyete bildirilmesi

(1) Mektep hakkında esaslı bir kayıt olmamakla beraber uzun zaman Ispartada maarif komisyonlarında vazife gören ve bütün hayatını hemen Ispartada geçirmiş bulunan ve okulumuza beşyüz cilde yakın kitap hediye eden ve muhitte kültür ve fikir hareketlerine karşı samimî alâka gösteren esbak Isparta mebuslarından Bücü zade Süleyman Samiye ölümünden evvel okulun 318 senesinden evvelki vaziyeti hakkında istenilen malûmata merhum Süleyman Saminin yazıp verdiği notlar esas ittibaz edilmiştir.

üzerine maarif nezaretince birinci muallimliğe Yalvaçlı Mehmet Necati, ikinci muallimliğe Bosnalı İbrahim tayin edilerek gönderilmiş.

Mektep binası benüz ikmal edilemediğinden dolayı ilk rüştiye tedrisatına 1276 - 1860 şimdiki cumuriyet mektebinin yerinde esbak sadriazamlardan Halil Hamid paşa, validesi Ispartalı hacı Zeynep için (1207) tarihinde milâdî 1791 senesinde İrfaniye namıyla yaptırmış olduğu medresede başlanmış ve o sene tedrisat bu medresede yapılmıştır. Mektep binası (1277 - 1861) taribinde ikmal edilerek büyük küşad merasimi yapılmış ve ebce hesabı taribi aşağıdaki kıtada tesbit olunmuştur.

Çıktı üçler (şerefülisparta) dedi tarihe tam Barikâllah ne güzel oldu bu âli mektep.

Bu kıta bir taş üzerine bâk edilerek mektep binasının bir köşesine konmuş ise de 1330 - 1914 senesi vaki olan büyük hareketiarzda kaybolmuştur.

Talebe ve Talebenin kabulünde riayet olunan ölçü :

Yeni mektebe medreselerde okuyan eşraf ve esnaf çocuklarından bir kısmı alınmış ve medresedeki arabca vaziyetleri mikyas tutularak sınıflar teşkil edilmiştir. O zaman memlekette bulunan rum ve ermenilerde resmî lisan olarak türkçe öğrenmek için mektebe kabullerini rica etmişler ve idare meclisi kararıyla nüfus mevcutlarını temsilen (15) rum ve (5) ermeni talebe kabul

olunmuştur.

Mektepte Okunan dersler :

Türkçe, (muhtelif yazılar), resmî kütâbet, arabe, fursce, ahlâk, hesap, hendese, cebir, tarih coğrafya.

Yeni mektebin talebelerinin medrese mollalarından daha üstün bir halde yetişmeleri medrese müderrislerini kuşkulandırmaya başlamış. Bu müderrisler mütegalibe ile birleşerek mektep aleyhinde bulunmaya başlamışlar. Bu bapta ileri sürdükleri zahirî sebepler iki fikirde hülâsa edilebilir:

A - Bu mektepte okuyanlar hesap, hendese, tarih, resmî kütâbet, yazı öğrendikleri için ya memur olacak veya hut başka mekteplere gidip memleketten gidecekler ve bu suretle Isparta boşalacak.

B - Burada okuyan gençler dinsiz olarak yetişeceklerdir.

Hakikî sebep medreselerin boşalması tehlikesi endişesidir.

Bu menfi propaganda tesirini göstermiş, cahil olan halk çocuklarını mektebe göndermemeğe başlamışlar; Mec-lisi idare kararıyla alınan rum ve ermeni talebelerin de mektebe kabul edilmemeleri maarif nezaretince emir edilmesi üzerine mektebin mevcudu pek azalmıştır.

1280 - 1864 de mezun olan talebelerin de Bursa askerî rüştiyesine kabulleri yobazların iddialarını daha ziyade takviye etmiş mektebin mevcudunun daha çok azalmasına sebep ol-

muştur. 1282 - 1866 tarihinde ikinci muallim Bosnalı İbrahim'in terfian başka mahalle kaldırılması üzerine liva kaymakamı bulunan İbradâh Sadık menfi propagandaya nihayet vermek için altmış kadar talebesinin mektebe devamı şartıyla Abdi paşa medresesi müderrisi Müftü oğlu İbrahim Etemi ikinci muallimliğe tayin etmiş, halkın mektebe karşı hürmetini celbetmek için kendi oğlu Şevket ile kerimesini bizzat mektebe götürerek kaydettirmiş ve bu suretle talebe adedini çoğaltmaya çalışmış. Liva kaymakamı Sadık'ın ikinci mutasarrıflığa terfii dolayısıyla yerine birinci mutasarrıf olarak gelen Fuat paşa kâhyası ve Gelendostlu Hüseyin Avni paşanın dünürü Şevketin vakıfane idaresi tedbir ve takibi neticesi olarak sınıflar mevcudu ellışer, altmışara iblâğ edilmiştir. Bu mutasarrıfın ansızın ölümü üzerine yerine gelen Rumeli beylerbeyi payelilerinden Nurettin paşa 1294 - 1868 ders senesi imtihanında birinci defa olarak mükâfat tevzi etmiş, mezunların bir kısmını kalemlere mü-lâzimetten almış bir kısmını da Şam, Bursa, İstanbul askerî mekteplerine ve bir kısmını da yüksek medreselere göndermiş ve bu suretle müderris ve velileri bir dereceye kadar tatmin etmiştir. Bu paşanın da Antalya mutasarrıflığına nakli dolayısıyla ilk defa mektebi açan ve binayı yaptıran Ali Necip bu defa paşa olarak mutasarrıflığa tayin edilmiş, mektebe alâka göstererek tedris vasıtalarını tamamlamaya azamî derecede gayret ve himmet

göstermiştir. Bu zat da çok durmadan Konya merkezine alınmıştır.

Mektebe alınacak talebenin kabul şartları.

1286 - 1870 ders senesinde mektepte kâfi derecede talebe bulunduğundan yeni alınacak talebenin kayıt ve kabulü keyfiyeti bazı esaslarla takyit edilmiştir. O zaman mahallât ve köylerde bulunan sibyan ve hafız mektepleri ilk mektep vazifesini görüyorlarmış. Buranın muallimleri mahallât ve köyler halkı tarafından müntehap hocalarmış. İşe bu mekteplerin ıslahından başlamak icab ettiği anlaşılması üzerine ve bu işlerle meşgul olacak bir dairei resmiyenin vücuduna ihtiyaç hasıl olmuş ve 1287 - 1871 tarihinde müderrislerden müderris Giresunlu oğlu Osmanın riyasetinde ülema ve eşraftan mürekkep bir maarif komisyonu teşkil edilmiş bu komisyon bir taraftan mektebi rüştiyeye alınacak talebenin kabullerine aid esasatı tesbit etmiş, diğer taraftan da ahalice müntehap pek az vukufu mahalle ve köy hocalarının vaziyetlerini ıslah etmeği düşünmüştür.

Mektebi rüştiye programından iktibasın mahallât ve köy mekteplerinde okuyacak çocuklar için aşağıdaki müfredat programı yapılmış.

A - Türkçe, ilmühal, ahlâk risaleleriyle harekesiz yazıları okuyabilmek.

B - Hesaptan tadat ve terkim, âmâdi erbaa.

Mektebe alınacak çocukların yaşlarının onbiri tecavüz etmemesi, ahalice

müntehap mahalle ve köy muallimlerinin de tesbit edilen bu dersleri okutabilecek bir ehliyetle olmaları için imtihana sevki esasatı kabul edilmiştir.

Şu hale nazaran mektebi rüştiyeye girecek talebelerin bu mekteplerden mezun olması esas itibariyle kabul edilmiştir.

Mahalle, köy mekteplerinin bu yolda talim ve tedrise devamlarını mürakabe etmek üzere şehirdeki medrese müderrislerinin hiç olmazsa ayda bir kere köyleri teftiş etmeleri işleriyle tazviz edilmeleri ve müftünün riyaseti altında bazı ülema ve rüştiye muallimlerinden mürekkep bir komisyonun biç olmazsa onbeş günde bir toplanarak karar almaları tesbit edilmiştir. Kararın tatbikine başlanmış ve birçok faideleri görülmüştür. Arab harflerinin harekesiz okunması müşkül olduğundan kabili iltibas olanlarını dürüst ve yanlışsızca okutabilmek, sür'at ve sühuletle tahsile yardımcı olmak için hurufu muttasıla ve munfasılayı ayırmak ve irap yerine bazı işaret ilâve olunmak ciheti komisyonca düşünülmekte olduğu sırada 1289 - 1879 da berayi devir ve teftiş Ispartaya gelen Konya valisi Sakızlı Esad paşanın memleket kültürünü teftişi sırasında bu mesele mevzu bahis olmuş paşanın bizzat gösterdiği eşkâli huruf ve bazı işaret mutazammın sureti tahrir ve tedris kabul olunarak ve bunu öğrenmek üzere rüştiye muallimi salisi sülüs ve nesih hocası kara Mehmed zade Mehmed Konyaya gönderilmiştir.

- Gerisi var -

ATALAR SÖZLERİ

Toplayan : NURİ KATIRCOĞLU

Atalar sözü, mensup olduğu milletin görüş, düşünüş, anlayış, anlatış gibi hususiyetini; ilim, ahlâk, terbiye, sanat, ticaret, an'ane, örfüâdet gibi umumî varlıklarının anahatlarını göstermesi itibarile çok mühimdir.

Bizim ata sözlerimiz : başlıbaşına birer vecize halinde, çok geniş ve derin mânalar ifade eder. Bunların içinde milletimizin dehası görünmektedir.

Bizim ata sözlerimiz tamamiyle toplanmamıştır. Toplanmaları da henüz işlenmemiştir. Benim şimdiye kadar toplıyabildiğim (9,000) atalar sözünden (3,000) tanesi işitmek ve okurken raslamak suretiyle elde edilmiştir. (1,800) tanesi de Isparta ilinde söylenenleridir. (1000) kadarı el yazısıyla yazılmış eski kitablardan, (3,200) kadarı da hepimizin bildiği beş basma kitabdan toplanmıştır.

Toplanıp basılanları şayi olan kısım içindir. Halbuki : bir kısım halk arasında veyahut vilâyet çevresinde teessüs etmiş olanlar; vardır ki : bunlar kitaba geçmemiş olmakla beraber söylendikleri çevrenin dışına çıkıp yayılarak halkın diline destan olmamıştır.

Mahalli ata sözlerimizin toplattırılıp bastırılmasını sayın Dil Kurultayımızdan bekleriz.

§

Isparta ve çevresinde konuşulan (Ata sözleri) mizi "Ün., ümüzün bu sayısından itibaren - alfebe sırasıyle - yazıyorum :

Abdal abdala çatmayınca, kasnak boynuna geçmez.

Abdal abdalın, ne onduğunu ister, ne

öldüğünü.

Abdalın karnı doyunca, gözü pabucundadır.

Abdalın yağı çok olursa : gâh borusunu yağlar gâh gerisini.

Abasını başına çekti.

Abası kendiuden güzel.

Abası kırk yamalı.

Acemi katır kapı önünde yük indirtir.

Acısakız gibi yapışır, kedi gibi sırnaşır.

Aca, kuru ekmek bal helvası gibi gelir.

Acı sarmaşık gibi sarılır.

Aç, elini kora sokar.

Aç doymıyacağım, tok acıkmyacağım sanırmış.

Aç gözünü, açarlar gözünü.

Aç ölmez gözü kararır, borçlu ölmez benzi sararır.

Aç katık istemez, uykusu gelen yatak istemez.

Açılan solar, ağlayan güler.

Adam, adam gölgesinde yetişir.

Adamdır adamı adam eden.

Adam odur ki : yarenine yüz çevirmeye.

Adam olacak çocuk bakımından bellidir.

Adam odur ki : eli işde iken gözü eşde ola.

Adamı önce sınırlar, sonra kınarlar. (H. K. oğlu).

Adamın eti yenmez derisi geyilmez, arada dönen hatırdır.

Adamın iyisi, alış verişde belli olur.

Adadığı çok, verdiği yok.

Geçmiş günlerde Ispartada Dügün

ETEM ERTEM

- Geçen sayıdan kalan -

KINA GECESİ: Telhamamını takip eden ikinci salı ve çarşamba günleri akşamları yapılırdı. Gelecek misafirleri alabilecek genişlikte sade döşenmiş geniş bir salon. Zamanın geçmiş ve yeni tür-külerini çağıran çalgıcı kadınların elinde def ve dümbelektan ibaret çalgı takımının çıkardığı sesler bu salonu inletirdi.

Bu çalgı ile bir taraftan gelen misafirler karşılanır ve bir taraftan da törene hız verilmeğe çalışılırdı. Genç gelinler ve kızlar arkadaşlarının kına törenini kutlu-uğa gelirlerdi. Gençler; salonda toplanan büyüklerin ellerini öperek herbiri bir tarafa otururlardı. Salon; zamanın modasını güden en zarif elbiselerini geymiş, zülüfler kesilmiş; ince uzun saçlara

Adımına rahmet bağışlansın.
Adımına bin sevap.
Afakan (hafkan) boğdu.
Ağa eşikte, gelin beşikde,
Ağacı kurt, insanı derd yer. (Hacca Şehri).

Ağdık terazi.
Ağır basınca, yenli kalkar.
Ağır taş yerinde gerek.
Ağır taş yerinde durur, yenli taş kalkar yörür.

Ağaran varken kararana kim bakar,
(Meyvenin yenisi yetişmişken, geçen sene-den kalana kim bakar).

Ağanın gözü, yiğitin sözü.
Ağanın nazarı, atına tınardır. (tınar yerine geçer).

Ağalık vermekle, yiğitlik vurmakla.
Ağzı geniş getiriyor.
Ağzı, yünzü çiriş çanağına dönmüş.
Ağzını açacağına gözünü aç.
Ağzını bıçaklar açmıyor.
Ağzına toprak doldu.
Ağzında söz eğlenmez.
Ağzındaki sakızı çamura düşürdü.
Ağzının ölçüsünü aldı.
Ağzının dadını verdiler.

Ağzının dengi değil.
Ağzının suyu aktı.
Ah alan onmaz.
Ah yerde kalmaz.
Ahı dağları aştı.
Ahı göklere ağdı.
Ahına yürekler dayanmaz.
Ak ak yüdü, mor mor serdi.
Ak esvap leke götürmez.
Aksade kir götürmez.
Aksade hile götürmez.
Ak ile kararı seçti.
Ak köpeğin pamuk pazarına ziyarı vardır.

Akcan gittimi demezler, işin bittimi derler.

Aka aka su yolunu bulur.
Akmağsa damlar.
Akşam olunca: kuzu anasını, kuş yuvasını bulur.
Akşamdan sonra sabahın hayrola.
Akıl dağarcığı.
Akıl kumkuması.
Akıllı yüzüne hasret olduk.
Akılsız kafanın zorunu daban çeker.
Akla gelmedik işler olur.
Akla gelmeyen başa gelir.

saçaltınları takılmış; boyunları inci ve altınlarla bezenmiş, başlarında inci ve elmalı fes üzerinde oyalı yazmalarla tuvaletli gürbüz genç kızların kaynaştığı bir oyun ve eğlenti yeri olurdu. Herbir genç kız aynı geyim ve tuvaleti yaptığı için bunlar arasında gelini seçmek pek zor olurdu. Bunun için geline bir işaret koymak lâzımgelirdi: Belinde gümüş kemeri, kolunda gümüş veya altın bileziği, saçlarında sırma telleriyle başına poçu örtülmüş genç kız bu törene vesile olan gelin hanım bu işaretlerle diğer kızlardan ayırd edilebilirdi. Geyim ve kuşamı itibariyle orada hazır bulunanların gözlerini çeken gelin hanımın güzelliği; (allah efendisine başışlasın gibi sözler) bir müddet ağızdan ağıza dolaşırdu. Güzellerin bir araya toplandığı bu tören aynı zamanda evlenecek oğulları olan analara bir gelin seçimine de vesile olduğu olurdu: Gûya hiç belli etmeden iki ana konuşuyor:

-Aman- ötede oturan gül rengi geyinmiş kız ne güzel...

— A.... onun yanında oturan havai renkli kız daha güzel değilmi?

— Bak şuradaki mavili ondan daha güzel... Hani vallahi oğlum evlenmedik olseydi ben şu kırmızı renkli kızı alırdım gibi sözler ve ağızdan ağıza dolaşan fiskoslar da eksik olmazdı. Gözlerin kendilerine çevrildiğini gören genç kızlar hicablarından kızarır ve başları öne eğilirdi.

Herkesin daldığı bu sırada çalgı çalınmağa başlar. Şarkılar, türküler söylenir. Daha evvelden hazırlanmış "Çekici kadın,, evvelâ gelinin pek yakın akrabasından varsa abla ve yengesini oyuna çekmek suretiyle törene başlanırdı. Ezile büzüle oyuna kalkan bu hanım törenin şerefine oyunu açardı. Güllüşmeler arasında başlayan oyunu diğerlerinin oyna-

ması takip ederdi. Oyuna kalkanlara para çevirmek âdeti vardı. "Her oynamağa kalkan hanımın şerefine eş ve dostunun çalgıcıya bir para vermesi âdettir...

Bu paraların neşesiyle coşau çalgıcı kadınlar törene daha büyük bir coşkunluk vermeğe çalışırlardı. "Küçüklüğümde dümbelek çalan bir kör Hatice abla vardı. Bu kadın düğünler için biçilmiş bir kaftandı. Hemen her düğünde bulunur ve düğün törenlerine büyük bir zevk ve neşe katardı. Ara ve sıra da "Hatice abanın gülü Hatice abanın güzeli gibi sözlerle oyuncuları teşcie çalışırdı,, durgunları bile coşturan bu âlem hiç kimsaya usanç ve yorgunluk vermeden gece yarısına kadar devam ederdi.

GELİNHAMAMI: Ertesi çarşamba günü gündüzü öğleden akşama kadar devam eden kınagecesine benzer bir eğlenti daha yapılırdı. Bu eğlentiye oğlanevinin kadın misafirleri de iştirak ederdi.

Çarşamba akşamı da aynı şekilde kınagecesi töreni yapılırdı. Bu akşam oğlanevinin misafirleri bu kınagecesini şerefendirirlerdi. Bunlara daha büyük bir şeref hissası verilmiş ve saygı gösterilmiş olmak için salonun ve bilhassa gelinin oturduğu yerin etrafında onlara yer verilirdi. Bu geceki törene de damadın en yakın kardeşi oyuna çekilmek suretiyle başlanırdı. Bu gece oğlanevinden kızevine kınahelva gelirdi. Kınahelva ya büyük bir törenle gelir veyahut kızevine kınagecesine gelen hanımlar tarafından getirilirdi. Kınahelvası arasında kına, şeker, sakız, çerez bulunurdu. Geceyarısına kadar eğlenen misafirler dağıldıktan sonra kıza kına yakılırdı. Kına yakılması esnasında pek yakın eş ve dost bulunurdu. Arzu edildiği takdirde oğlanevinden de bulunanlar olurdu.

Kına; gelinin el ve ayaklarına yakılırdı. Ellere ve ayaklara yakılan bu kına da şekil ve biçim aranmazdı. Bileklerden itibaren el ve ayaklara düz bir kına konularak el ve ayak kınanın verdiği renkle kırmızı bir hale getirilirdi. Bazı zamanlarda evlendiğini göstermiş olmak için damadın avucu içine de kına yakıldığı olurmuş.

Kına yakılırken çevremizde Ahmediye ve Muhammediye gibi kitablardan bazı yerlerin okunması âdeti de varmış.

Diğer bazı yerlerde de bazı yaymalar da söylenirmiş. Yalvaç çevresinde söylenen bu yayımlardan Bay Noman Yılmaz topladığı şu yayım elime geçmiştir. müsaadeleriyle sırası gelmişken burada saptamağı muvafık buldum :

*Dama çıktım dam ıssız
Beş para buldum yazısız
Hem anasız hem babasız
O da gelin oluyor
Kahir evine varıyor*

*Ak gövercin taştta oturur
Kanadını suya batırır
Babasız gelin olanın eksikliğini eller yetirir
O da gelin oluyor
Kahir evine varıyor.*

*Elimi yüdüğüm pınarlar
Sıva çaldığım duvarlar
Koyup gittiğim yarenler
O da gelin oluyor
Kahir evine varıyor*

*Elimi koydum astara
Parmağımı kesti ustura
Allahım şirin göstere
O da gelin oluyor
Kahir evine varıyor*

*Ak gövercin kayar gelir
Yavrularını sayar gelir
Şimdi de babam duyar gelir
O da gelin oluyor
Kahir evine varıyor*

*Atladım çıktım eşikli
Orada kaldı kaşığı*

*Ey evlerin yakışığı
O da gelin oluyor
Kahir evine varıyor*

*Baba bostanın bittimi
Daldan kâkünü ottımı
Ben gidince yakan yerine yattımı
O da gelin oluyor
Kahir evine varıyor*

*Kızın nenası hanım anası
Kızınız size misafirlik
Bugün akşamlik yarın öğlenlik
Kızın babası efendi babası
Kızınız size misafirlik
Bugün akşamlik yarın öğlenlik
Kızın kardeşi oğlon kardeşi
Kızınız size misafirlik
Bugün akşamlik yarın öğlenlik*

Oğlana kına yakılırken söylenen okşamalardan :

*Onu alır kucığına
Gider evin bucağına
Yarın akşam yar kucığına
Güveği kınan kutlu olsun
Yarının dili tatlı olsun*

*Kestane gömdüm ocağa
Patladı çıktı bucağa
Yarın akşam yar kucığına
Al beyim kınan kutlu olsun
Yarının dili tatlı olsun*

Gurbete gelin olan bir kızın duygularından [1]

*Gök yüzünde uçar uçmaz kuşum var
Maviye boyanmış yeşil tasım var
Sılasına sığmadık ne garip başım var
Sılamı sandın gurbet ilini hey canım*

*Gurbet yolunu gemi ile aştım
Sılama sığmadım gurbete taşım
Sılamın dikenini gül oldu bana
Anam kardeşim el oldu bana*

— Gerisi var —

[1] Kulönü öğretmeni Bay İbrahim tarafından derlenmiştir.

Neşriyatı idare eden : HİLMİ DİLMEN

Mesul Müdür : A. RIZA UYSAL

Basıldığı yer : İLK'ADIN BASIMEVİ - Isparta

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Yıldönümü Münasebetiyle:

30 AĞUSTOS ZAFERİ

NÂZİM ÖRENSÜN

Türkiye Cumhuriyetinin cihan devlet ve milletleri arasında kazandığı çok şerefli mevki; dünya tarihinde bugüne kadar hiç bir memleket hakkında kullanılmamış olan tevkir, takdir ve hayranlık ifade eden kelimelerle alkışlanmıştır. Bugün düşman zihniyetlerin bile iştirâk eylemekte buldukları bu takdir ve sempati tetkik edilecek olursa keyfiyetin azameti daha geniş bir vuzuhla tebarüz eder. Balkan devletleri, milletimizin hayatlarını sigorta ve tekeffül eden müzahir bir kuvvet; cihan devletlerinde sulh ve salâhın koruyucu bir unsuru olarak kabul eylemektedir.

Hayatı yedi asıra dayanan Osmanlı hükümetinin tanıttıramadığı Türk milletinin haiz olduğu ezeli cevheri Türkiye Cumhuriyeti onbeş sene içinde bütün medenî cihana belletmiş bulunuyor. Bu tezahür; onbeş seneye sığdırılan uzun asırların çizebileceği bir tarihin taşıdığı harikalâde samimiyetten doğmuştur. Fakat bu muvaffakiyet öyle kolayca olabilmış değildir.

Türk milleti; samimiyetini izhar ve ihtirastan uzak dost emellerini müdafaaya koyduğu gün; eski asırların, peşine taktığı makûs tali dolayısıyla en büyük devletleri bile karşısında düşman vaziyetinde bulmuştur. Türk milleti hakka, hakikate ve samimiyete olan imaniyle bu aşilamaz zannedilen çelikten ve ateşten maniaları, güçlükleri yenebileceğinden emindi. Husumetlere karşı müdaffaa ettiği samimiyetini hasımlarına aynı şiddetle ve kendine

has olan vakarla tanıtmaya azmetmişti. Zaten bundan başka bir çare de kalmamıştı. Türkiye de bütün hayatîyetlerin söndüğü, taş taş üzerinde kalmadığı zannedilen bir zamanda büyük bir müncî Kemal Atatürk; cevherini kullanmak istidadını kaybetmediğine emin bulunduğu milletinin başına geçerek Türk milletinin yılmaz azmini düşmanların önüne cehennemî tufanlar yağdıran esrarlı ve hârikalı bir kuvvet olarak girdi. 8 Kânunsani 921 de birinci, 31 Mart 921 de ikinci İnönü zaferlerini son ve kat'î bir zaferle tetviç etmek sırası gelmişti. Ordular Başkumandanlığını derahte eden büyük kumandanın «Ordular, hedefiniz Akdenizdir, ileri!» emrini aldıkları anda vazifelerini, Türk tarihine 30 Ağustos 922 meydan maharebesi muzafferiyetini hediye ederek yaptılar. Bu zafer, Türkiyenin istiklâlinin beratını «düşmanlarını rükûa sevkeden bir hürmetle» tastik ettirmiştir.

Türk istiklâlinin ikinci ve ayrı bir ehemmiyeti, cihana parmak ısırtan siyasi ve içtimai inkılâplarla tev'em yürümüş olmasındadır. Dünya milletlerinin tarihleri; ayrı ayrı güçlükleri ihtiva eden böyle bir çifte zafer kaydetmiş değildir.

Türk milleti; istihsal ettiği zaferlerin heyecanını duymak için bir tek remiz kullanır. Bir tek kelimeyi günün her saatinde artan minnetlerle, şükranlarla anar. KAMAL ATATÜRK.

Hamideline ait bazı Vesikalar

Hikmet Turhan Dagloğlu

İstanbulda hazinei evrakta bulunan mübimme defterleri devletin bütün resmî muhaberatını içinde toplayan vesikalarla doludur. Bu defterler divânî, siyakat ve celi yazılarıyla yazılmıştır.

Memleketimizin tarihi ve sosyal hayatını ancak bu defterlerdeki vesikalar ve maballî şer'î siciller vasıtasile aydınlatmak mümkündür. Veyahut bu vesikalar bu hususta en büyük hizmeti görürler. Bu defterlerden Hamideline aid 13 vesikayı neşrediyoruz:

Bu vesikalardan 1, 2, 3 numaralı olanlar timar ve ziamete aid vesikalar olup dergâhîli çavuşlarından Bahşi bey ile oğlu Ömer ve Yusuf adındaki eşhasa aittir. Timar ve ziamet meselesi Osmanlı içtimâî hayatında ve malî teşkilâtında çok önemli bir yer kapladığı için bu husustaki nizam ve kaidelere çok değer verilirdi. Timarların terakkisi veya birinin üzerinden timarın alınması veya birine timar bağlanması derecesine göre beylerbeyine padişaha mabsus salâhiyetlendendi. 4, 5, 6, 7 numaralı vesikalar X inci asırda memleketin içtimâî durumunu bize çok vazih bir surette göstermektedir. Bu vesikaların mutalâasından da anlaşılacağı üzere Hamideli livasında bazı yabancılarla softaların, rafazilerin toplu bir halde dolaştıkları; evleri, köyleri basıp oğlan çekip âdem öldürdükleri görülmektedir. Osmanlı devletin en kuvvetli ve kudretli zamanında Anadolu'nun bu şekilde karışık ve halkın buzur ve emniyetine sahip

olmaması, üzerinde durulacak ve incelenecek önemli hâdiselerdendir.

Vesikalarda zikrolunan sohta ve gurbet tayfaları ile levend ve arabalar üzerinde durmak ve işlemek çok gereklidir. Bunların deniz yoluyla ve Antalya üzerinden Anadolu'ya dağılan hazı cemaatler olduğu sanılabilir. Ancak bu cemaatlerin yerli halktan da yardım ve hattâ kuvvet aldıkları görülmektedir. Her ne olursa olsun kanunî sultan Süleyman devrinde ille Anadolu'nun karışıklık ve hercümerç içinde olduğu ve halkın canından emin bulunmadığı, alış veriş ve ticaretin normal olmadığı neticesine varmaktayız.

8 inci vesika (Karabaş) adlı bir papasın kuvvetli bir ihtimale göre (Eğridur) da müslüman kadınların girdiği bir hamama gizlenip kadınları seyretmesi ve görülerek döğülmesi hakkındadır.

9 uncu vesika yine gurbet tayfalarının çenküçegane, eğlence ve sazla gezip eşkiyalık etmelerine dairdir.

10 ve 11 numaralı vesikalar Burdurun Melazmurad? ve Kışla karyelerinde sakin Bostan ve Divane Bostan isminde iki şahsın küreğe konulması hakkındadır. 12 inci vesika da donanma hakkında Hamideli beyine yazılan bir hükümdür.

13 üncü vesika ise Karaözlü ve Kâfiriyigitli tayfalarının men'ü şekavetlerine dairdir.

Hamideli çevresindeki aşiretler hakkında yine hazinei evrak kayıtları

rına dayanarak hayli malûmat vermiş-
dik. Ve nitekim bundan sonra da
defatiri hakaniyede rastladığımız ve
çok orijinal bulduğumuz (Hamideli
cemaatleri ve yürükleri)ni yazacağımız
zaman Isparta vilâyetinin tarihsel ve
ve sosyal durumunu aydınlatmaya biraz
daha çalışacağız.

Bir yurdun ve bir çevrenin geçmiş-
teki hayatını aydınlatmak ve bugünkü
durumla dünkü durum ve teşkilât
arasında esaslı bir mukayese ve ölçü
yapmak ancak bu gibi vesikaların
bulunup neşredilmesiyle mümkün ola-
caktır.

Bugün neşrettiğimiz bu vesikalarla
verdiğimiz malzemeler yarının geuç
tarihçileri için çok kıymetli terkip va-
sıta ve materyelleri vazifesini göre-
cektir.

Fırsat ve imkân buldukça elde ede-
ceğimiz tarihî vesikaları bu sütunlarda
neşretmekten geri durmayacağız.

VESİKA: 1

Anadolu beylerbeyine hüküm ki:

Hamideli sancağında (24) bin yetmiş
yedi akçalık, ziamete mutasarrıf olan
dergâhîli çavuşlarından Bahşi ziamet-
inin iki bin akça noksan olup buyur-
dum ki vaki olan noksanını alup ken-
disine verilmesi....

2 27 Zilhicce 961

Mühimme defteri 1, Sahife 215

VESİKA: 2

Anadolu beylerbeyine hüküm ki:

Dergâhı muallâm çavuşlarından
Bahşi bey oğlu Ömer Hamid sancağında
on üç bin yüz akça timara mutasarrıf
olan Ömer dergâhı muallâma babasına
Nahçıvan seferinde verilen üç bin akça
terakkii sin bedelin talep etmemek ü-
zere kenduye inayet düa etmeğin bu-
yurdum ki minbaad bedelin talep et-

memek üzere tevcih edüb tezkeresin
veresin beratı şerifim verile

Sene 961: Mühimme defteri 1, Sahife 215

VESİKA: 3

Hamideli sancağı beyi Mustafa
dame gurre mektup gönderüp babası
kullarından olup kapıcıbaşılığı hizme-
tinde olan Yusuf emir veçhile irad ve
inayete müstehak olmağın dirlik sa-
daka buyurula deyu arzetmeğin Murad
nam kapıcıbaşısına hayatında dört bin
akça timar verilmişmiş fevt olduğu
hinde bu alınış ve hem Murad Selâ
nikte fevt olmağın buna dahi kanun
üzere buyuruldu.

22 Cemaziyevvel 963

Mühimme defteri 1, Sahife 233

VESİKA: 4

Hamideli sancağı kadılarını hüküm
ki:

Mezbur Mirzaya verildi.

2 28 Zilhicce 966

Haliya tahtı kazanızda bazı sohta
tayfası ve bazı dahi sohta suretinde
yat [1] ve yarağh [2] cemiyet üzere
gezüp fesadüşenaat eyleyüp ev basıp
oğlan çeküp âdem katledüp bunun
emsali fesattan hali olmadıkları istima
olunmağın bu makule fesat üzere
olanları ele götürüp haklarından gel-
mek için zuamâdan kudvetülemasil vel-
akran Mirza zeyd kadderehu tayin o-
lunup buyurdum ki hükmü şerifimle
herhanginizin kazasına dahil olursa
göresin anın gibi sohta tayfasından
yarağ ve yasağ ile cemiyet üzere ge-
züp ev basıp âdem katleyeyüp oğlan
çekenleri ele götürüp mecal vermeyüp
haklarından gelesin Şöyle ki cemiyet
üzere yarağ ve yasağ ile gezenlerden
ele gelimlû oldukda gaybet edenleri
yataklarına ve duraklarına ve akvam

[1] Yat: yabancu. Yiğit yigide yat olmaz.

[2] Yarağ: Silâh.

Hamideli beyine hüküm ki:

Rumî Muhammede verildi.

2 25 Recep 967

ve akrabalarına ve bilcümle şerile buldurması lâzım olanlara teklif edüp buldurup yarağ ve yasağ ve cemiyet üzere gezenler dahi gereği gibi hakından gelüp mahallinde yerine koyasın. Ve bilcümle tahtı kazanızda eğer sohta tayfesidir ve eğer sair sohta suretinde yarağ ve yasağ ile fesat üzere olup cemiyet üzere gezen ehli fesadı ele getirüp şeri ve kanun üzere haklarından gelüp ol cevanibi sohta tayfesinin fesadüşenaatinden tathir ve pak eyleyüp bu behâne ile ehli fesadın akçası alınıp himayet olunmakta ve kendü hallerinde olanlara hilâfı şeri dahlolunmakta ve gayri vaki kimesneye nesne isnad olunmaktan ziyade hazer edüp tamam her hususta hakkı sariha tâbi olup muhtacı arz olanı yazup bildiresin. Ve anun gibi yarağ ve yasağ ile cemiyet üzere ne mikdar sohta ele gelüp haklarından gelindiğün ve cürüm ve ne günabları ne idüğün tafsil yazup bildiresin.

2 27 Zilhicce 966

Bir sureti Teki ili Kadılarına.

Mühimme defter 4, Sahife 138

VESİKA: 4

Hamideli beyi Mustafa beye hüküm ki:

Haliya sancağında sohta ve gurbet tayfesinin hareketi olup fesat üzere oldukları istima olunmağın buyurdum ki vnsul buldukta bir an ve bir saat tehir ve terahi etmeyüp müstacelen yürüyüp sancağına varup eğer sohta tayfesidir ve eğer gurbet ve sair hayırsuz ve haramîdir ele getirüp şerile haklarından gelüp fesat ve şenaatlerin vilâyetten def'ü ref eyleyüp ve muhtacı arz olanı siddei saadetime yazup bildiresin.

18 Muharremülharam 967

10 Safer 967 de gönderildi.

Mühimme defteri 4, Sahife ?

Eğridur kadısı mektup gönderüp bazı sohta tayfası cem olup bazı müslümanların cebren malın alup ve bazının oğlun çeküp vilâyeti mezburede bazı müfsitler mezburlara bir mikdar nesne verüp murad edindikleri müslümanların üzerine havale edüp nice taaddiler ederler. Taifei mezbure mütefik ve müddehit olmağla kimesne mukabele edemez, şirretlerinden abalî vilâyet acizdir deyu arzetmeğün imdi sancağında anun gibi ehli fesadın hazer edüp sen hakından gelmeyesin mücerred senin ihmalinden nâşidir. Buyurdum ki vârdıkta asla tehir eylemeyüp bu husnsa gereği gibi ve iyi mukayyet olup tayfei mezbureden arzolunduğün üzere ehli fesat ve şenaatleri sabit ve zahir olanları her kim ise mecal vermeyüp mahallinde hakından gelesin. Kimesneye zulüm ve teaddi hayif ve teezzi ettirmeyesin. Bu husus neye müncer olursa arzedesin. Amma bu behâne ile ehli fesat himayet olunup kendü halinde olanlara yapışılıp teaddi olunmaktan ve ahzû celp olunmaktan ziyade hazer edesin. Zikrolunan ehli fesat ve sohta tayfesinden sancağın tathir ve pak eyleyesin. Şöyle ki bir dahi sancağında anun gibi ehli fesadı riaya ve gayriye teaddi ettüğü istima oluna asla özürün makbul olmak ihtimali yoktur. Muatep olmak mukarrerdir. Ana göre mukayyet olup ehli fesadı iline getirüp şerile haklarından gelmek babında dakika fevt etmeyesin.

Mühimme defteri 4, Sahife 318

— Gerisi var —

KARA HAYDAR OĞLUNA ve KATIRCI OĞLUNA DAİR VESİKALAR

I

Fehmi Aksu

(Sayın Nuri Katırcıoğlu ile Hikmet Turhan Dağoğlu; Ünün 22-24 üncü sayısından itibaren «Katırcıoğlu Mehmed» in hayat ve sergüzeştini neşre başlamışlardır. Muharrirlerin, bize, Katırcıoğlunu tarihi, hakiki hüviyetiyle tanıtacaklarına şüphe etmiyorum. Bir gün, Isparta tarihinde sayın muharrirlerin görüşleri dahilinde onu mutalaa edebilmek bizim için de zevkli olacaktır.

Bu mühim mevzu ve Kara Haydar oğluna dair Isparta mahkemesi sicillerinde rastladığım vesikaları - milli ve mahalli tarihimizde bir hakikate ulaşmak zevkini arayan bir hisle - buraya nakletmeği faydalı buldum).

1 — "Oldur ki Hoyran kazasına tâbi Mısırlı nam karye sakinlerinden Mehmed bin Cafer ve Süleyman bin Satı ve Satı bin Hızır ve Musâ bin Pirgaip nam kimesneler meclisi şeride livai Hamid kaymakamı Hasan ağa tarafından hususatülbeyana vekil olan Ahmed ağa müvacehesinde herbiri ikrar ve tavriri kelâm idüp bundan akdem Haydar oğlu nam şaki karyemiz kurbine uğrayup yem ve yemek alup badehu varup kaymakam müşarileyh subaşı Hüseyin ağayı İlekâp nam karyede basup at ve rahlin yağma eyledi diyu ihbar ettiklerin hıfzan lilmakal hazelvesika gibbettalep ketbolundu,, Cemaziyelevvel-1058 [1]

2 — "Oldur ki livai Hamidde vaki Yalvaç nam kasaba sükkânından Bıyıklı Hüseyin demek ile meşhur olan kimesne hilfeil miriliva Hamid fahrülemacid velekarim hazretleri meclisi şer'i şerif ve mahfili dini münifde ihzar idüp dedi ki Mezbur Hüseyin Katırcıoğlu nam bağinin yanından gelü-

ründür ve mukaddema Kara Haydar ile ve oğlu nam bağiler ile gezüp kat'i tarik itmede şerikleridir derler süal olunup tavriri tavriri olunmak matlubumdur dedikte gibbessüal mezbur Hüseyin cevap verüp dedi ki bundan akdem Katırcıoğlu beni soyup atım ve esbabım ve oğlaklarım almıştı varup rica eyledim oğlaklarımı ve atımı verdi dahi geldim feemma benim Haydar ile ve oğlu ile gezmekten ve kat'i tarik eylemeden haberim yoktur deyüp cevap vericek miriliva Hamid hazretleri iadei kelâm edüp hâzır bilmeclis olan müslimundan mezbur Hüseyinin keyfiyeti ahvali süal olunsun nice adamdır bu ane gelinceye Kara Haydar ile ve oğlu ile kat'i tarik eyledüğün bilmezmişiz dedikte hâzır bilmeclis olan udulden fahrülemasil velakran İbrahim çavuş ve Osman çavuş ve alaybeyi ve Ferhat ağa nam kimesneler alâtarikişşehade herbirleri haber verüp dediler ki mezbur hüseyinin mukaddema Haydar ile ve oğlu ile kat'i tarik edüp gezer idüğü mesmuumuzdur ve iyu âdemdir demezüz ve el'an kendü lisanı ile kuttaitarik Katırcıoğlu yanından gelürün deyüp ikrar eder iyu adam anın yanında neyler vacibülmezeldir dediklerinde işbu huruf hıfzan lilmakal bir sebilüttemessük ketbolunup minlehüttalep yedine vazı ve defi olundu ki indelhace fâsılı usul katiülhusum ola hürrire zalike fi selhi şehri şevvalülmükerrrem lisene semane ve

[1] Şer'i mahkeme sicilleri defter: 55, Sahife 542

hamsine ve elf., (1058) [2]

3 — "Oldur ki miriliva Hamid hama-ilmülkülmecid hazretlerinin tarafı âlilerinden hususu mezburun teftişine mübaşir tayin olunan Abdürrezzak ağa ibni Ali nam kimesne Burdur kazasına tâbi Akyaka nam karyeden olup hâlâ Suludere nam karyede Veli bin Halil nam kimesnenin evinde sakin olan diğer Veli bin Mustafa nam kimesneyi meclisi şer'i şerife ihzar ve mahzarında takriri kelâm ve tabiri anilmeram kılıp dedi ki mezbur Velinin evine defatla tarafı saltanatı âliyeden katli ferman olunan Kara Haydar oğlu eşkiyaların iki harar esbap koyup mezbur Velinin yedinde bir hararını buldum mevcut olan hararın içinde olan esbap tahrir ve bir hararı süal olunmak matlubumdur dedikde mevcut olan harar içinde bir kırmızı kilim ve bir at çulu ve bir kahve ibrığı ve bir kolan meclisi şeride müşahede ve tahrir olunduktan sonra mezbur Veliye bir hararın dahi süal olundukta cevabında sabıka sakin olduğum Akyaka nam karyeden naklettiğimde bir hararını Suludere nam karyeye getirdim biri anda kaldı tekrar getirmeğe vardığımda kapıyı kırık bulup ol harar zayi olmuş nice zayi olduğunu bilmen diyu cevap verdikte mübaşir merkur talebile bu huruf ket bolunup yeditalibe vaz ve defolundu. Hurrirre fi evahiri zilhiccetüşşerife lisene semane ve hamsine ve elf., (1058) [3]

4 — "Oldur ki bilfeil miriliva Hamid hamailüllahülkülmecid hazretlerinin tarafı şeriflerinden hususatülbeyana mübaşir tayin olunan Osman ağa ibni Abdullah nam kimesne Hoyran kazasına tâbi Kaziri nam karye sükkânından elhac Halil bin elhac Yusuf ve Beyce bin Mehmed ve Yusuf bin

Minnet nam kimesneleri meclisi şer'i nebevî ve mahfili dini münif Mustafaviye ihzar ve mahzarlarında takriri kelâm ve bastianilmeram kılıp dedi ki mezbur elhac Halil buğattan emri padişahi ile defatla katli ferman olunan Kara Haydar nam bağı ve kuttatarikin yatağı olup ve mezbur Beyce şakii mezbur Haydar oğlu bölükbaşı Mehmed nam bağinin yatağı olup ve mesfur Yusuf bağı merkur Haydar oğlunun hölükbaşlarından Şahin bölükbaşı yatağıdır ve mezburun buğattan olup kuttatarik olan eşkiyaları nice eyyam menzillerinde saklayup şerikleridir ve bu ane gelinceye mezburun kimesneler me'vayı mahsus oldukları mukarrerdir bihasbeşşeri süal olunup haklarından gelinmek matlubumdur dedikte gibbessüal mezbur elhac Halil ve Beyce ve Yusuf'tan hakikatihal süal olundukta yatak ve me'va olduklarını ve nice eyyam şakiyun mezburun menzillerinde ihtifa ettiklerini herbirleri bittav'issaf ikrar ve itiraf ettiklerinde maveka alâvukuihi mübaşir merkur talebile ketbü imlâ olunup yeditalibe vazo'undu. Hurrirre fi evaili şehri zilkadetüşşerife sene semane ve hamsine ve elf., (1058)[4]

5 — "Mefâhirülkuzat velhükkâm meadinülfazaili velkelâm Anadolu eyaletinde vaki olan kadılar zide fazlühüm tevkii refii hümayun vasıl olıcak malûm ola ki bundan akdem Anadolu caniplerinde zuhur eyleyen Kara Haydar oğlu uam şakinin ve kendü ile maan hemrah ve saibilfesad olan eşkiyanın ele getirüp haklarırudan gelinmek elzem levazimattan olduğundan gayri dahi şakii mezburun her ne veçhile

[2] Şer'i mahkeme sicilleri defter: 58, Sahife 21

[3] Şer'i mahkeme sicilleri defter: 58, Sahife 11

[4] Şer'i mahkeme sicilleri defteri: 58, Sahife 32

ele getürmek kabil ve mümkün ise alâeyyi vechikân ele getürüp hakından gelüp ve şakii mezburun başı benim ve malı katleyleyenindir şakii mezburun malı için eğer reaya ve eğer askerî ve eğer sair il erleridir her kim olursa olsun ol husus için taarruz olunmaz deyu fermanı âlişanım sadır olup evamiri şerifem gönderilmiş idi haliyen şakii mezbur Haydar oğlu biavnillâhitealâ ele getirilüp hakından gelinüp ve Katırcı oğlu ve tevabii eşkiyası dahi bilkülliye perakende ve perişan olmuş iken haliyen mirimiran ve miriliva subaşları ve adamları ve sair ehliörf taifesi mücerred ahz ve celep için maktulü mezbur Kara Haydar oğlu ve Katırcı oğlu ve sair tevabii sizde konmuştur ve emval ve erzak ve akcesi vardır deyu reaya ve berayaya ve sair ahali vilâyeti taciz ve tazyik ve ahzükabz edüp ve ol behâne ile bigayrihakkın hilâfı şerîşerif akceleri ve emval ve erzakların alup zulüm ve teaddi olunduğu sem'i hümayunuma ilka olunmağın imdi bundan sonra reaya ve beraya ve sair ahali vilâyet ve sair her kim olurlarsa olsun mezburun emval ve erzak ve tüfenk ve at ve davarları için bir veçhile dahlü taarruz ve hilâfı şerîşerif rencide ve remide olunmayup badehu mezbur Katırcıoğlu ve sair tevabii zuhur eyledikte anın dahi hakından gelinmek babında fermanı âlişanım sadır olmuştur buyurdum ki vusul buldukta bu babda sadır olan fermanı celilülkadrım üzere amel edüp dahi arz olunduğu üzere ise eyyamı adalet encamında reaya ve beraya ve sair ahali vilâyete olveçhile zulüm ve teaddi olduğuna kat'a rızayîşerifim yoktur dahi mirimiran ve miriliva subaşlarına ve adam-

larına ve sair ehliörf taifesine muhkem tenbih ve tekid eylesesiz ki minbaad maktulü mezbur Kara Haydar oğlu ve Katırcıoğlu ve sair tevabii sizde konmuştur ve emval ve erzak ve at ve tüfenk ve akcesi vardır deyu reaya ve beraya ve sair ahali vilâyet taciz ve tazyik ve ahzühapis etmeyup ve ettirmiyesiz ve bundan sonra mezbur Katırcıoğlu ve sair tevabii her ne mahalde zuhur ederse anın dabi hakından geline şöyle bilesiz alâmeti şerife itimad kilasız. Tahriren fi evahiri şehri muharremülharam lisene tis'a ve bamsine ve elf., (1059) [5]

6 — "Kıdvetülümerailkiram umdetülküberailfehham zevilkadri velibtiramil muhtes bimüzidi inayetilmülkülâlâm Hamid sancak beyi olan dame izzühu tevkii refii hümayun vasıl olıcak malûm ola ki bilfeil Anadolu eyaletine mutasarrıf olan düsturi mükerrem müşiri müfehham nizamülâlem vezirim Mehmed paşa edamallahütealâ iclâlehu ile emirülümerailkiram Karaman beylerbeyisi Hasan dame ikbalehuya evamiri şerifem gönderilüp haliyen Katırcıoğlu nam şaki Karahisar ile Akşehir mabeyninde otuz kırk atlu eşkiya ile gezüb katlinüfus ve gâreti emval üzere olduğu ilâm olunmağla her ne veçhile ve ber ne tarik ile olursa biinayetillâhitealâ şakii mezburu alettacil ele getirüp hakından gelinmek fermanım olmuş idi imdi sen dahi bir an ve bir saat tehir ve tevakuf etmeyup yarar ve müsellâh âdemlerinle muaccelen kalkub müşarünileyhümanın yanlarına varup mülâki olup vech ve münasıp gördükleri üzere maiyet ve ittifak ve hüsnü vifak ve

ISPARTA COĞRAFYASI

TABİİ, BEŞERİ, İKTİSADİ

IX

TECTONIQUE

Mıntokanın Üçüncü zaman harekâtının Tarihçesi

Néogène devri arazisi ve bu devirdeki harekât

Nâzım Örensun

Geçen yazılarımızda da bilmünasebe kaydelediğimiz veçhile mintakamızın sathı bünyevîsini teşkil eden arazi münferit bir iki yerde küçük birer kısım müstesna tutulursa hemen hemen kâffesi Néozoique zamanının eogène ve néogène devirlerinin rüsubî ve indifai sahrelerinden mürekkeptir. Bilhassa üçüncü zamanın ilk yarısına ait bulunan eogène'in altını daha doğrusu ilk devrini teşkil eden eocène devrine ait arazi, nisfı ahiri olan néogène'in miocéen ve Pliocène devirleri arazisinden daha ziyade münteshirdir. Neogène arazisinin de en son katı olan Pliocène arazisi de Miocène'e nazaran daha fazladır. Bütün Türkiyede Néogène arazisi büyük bir vüs'ate malik olduğu halde mintakamızda da ülkemizin diğer bazı aksamında olduğu gibi azdır. Bu hal bize, mintaka-

mızda üçüncü zamanda vukua gelen tektonik harekâtın Néozoique'in nisfı ahirinden ziyade nisfı evvelinde daha fazla olmuş olduğunu isbat eder. Cenubî ve garbî anadoluda Néogène arazisi bazan mümtet ve bazan da müteferrik parçalar halinde bulunur. Mintakamızdaki Néogène arazisi de -Ki oldukça zengin Linyit madenlerini muhtevîdir - münferit bir halde ve fakat oldukça vasi birer tüle maliktir. Meselâ: Sultan dağlarının bütün tulünce Yalvaç ve Karaağaç istikâmetindeki arazi, Beyşehir gölü ile Gelendos ovasından Burdur gölü istikâmetinde ve o genişlikte Meğri limanına doğru Dalaman çayı inşikak hatlarına kadar uzayan arazi, Keçiborlunun garbinde Denizli istikâmetinde Acı göl dahil olduğu halde 20 kilometre kadar garbini kaplıyan arazi hep Néogène'in

ittihad ile şakii mezburu ele getirüp hakından gelinmek babında fermanâlişanım sadır olmuştur huyurdum ki vusulbuldukta bu babda sadır olan fermanı celilülkadrım üzere amel edüp dahi işbu emrişerifim sana varup vasıl olduğu gibi bir an ve bir saat tehir ve tevakkuf etmeyüp yarar müsellâh âdemlerinle muaccelen kalkup müşarünileyhümanın yanlarına varup mülâki olup vech ve münasıp gördükleri üzere maiyet ve ittifaq ve hüsnü vifak ve

ittihad ile şakii mezbur Katırcı oğlunun üzerine varup binayetillâhitealâ her ne veçhile ve her ne tarikle mümkün olursa bieyyi vechikân şakii mezburu ele getirüp hakından gelmekte bezli ikdam ve ihtimamı malâkelâm eyliyesiz şöyle bilesiz alâmeti şerife itimad kılâsız Tahriren fi evaili şehri rabiülâhir lisene tis'a ve hamsine ve elf,, (1059) [6]

— Sonu var —

[6] Şer'î mahkeme sicilleri defteri: 58, Sahife 101

Miocène ve Pliocène arazisidir. İspartanın cıubunda Gölcük mevkiinden başlayarak Isparta çayının kavis teşkil ettiği kısmı tamamen dolduran takriben Şark, Garp istikametinde 10, Şimal, Cenup istikametinde de 15 kilometre imtidadında Gölcük ve Akdağ mıntakası indifaî sahrelerden mürekkep bulunuyorsa da akar su itikâllerinin vadilerde meydana koyduğu travertenlerin ve daha yukarı satırlardaki indifaî küçük blokların, konglümera halindeki yığıntıların ve muhtelif mütetabbık tabakalar halinde biribiri üzerine mevzu bankaların sinni nisbisinin tetkik edilerek tayini lâzımgelir. Bu tayini sin keyfiyeti bu indifaî arazinin - ki bu zamanın indifaları Eocène'den itibaren başlamıştır - Eogène veya Néogène'e olan aidiyetini meydana koyacaktır. Teesürel kaydetmek lâzımdır ki, bu mahal ve civarındaki sular altı rüsubatının hakiki yaşı henüz bize muayyen değildir. Pr. E. Chaput Neogène indifalarının Miocène'den itibaren nümülitik devrinin sonlarında iltiva faaliyetinin ziyadeleşip şiddetlendiği zamandan sonra başlamış olacağını kâti olarak kabul edilemeyeceğini ifade eylemektedir. Mamafih göl rüsubatı aralarında bulunan volkanik teşekkülâtın Miocène devrine ait bulunmuş olması ihtimali de pek varittir. Gölcük civarında üzerlerinde tuf ve sünger taşlarının bulunduğu ve heyeti umumiyesi tah-tahtezzem müteressim bir manzara arzettiği ve ve kuleönü ovasına kadar devam eylediği görülen bu mıntakadaki kesif kum ve çakıl bankalarının tetkike değer ehemmiyetleri vardır. Bilhassa bunların hemen aynı mahalde

Néogène kalkerlerinin büyük blokleriyle bir arada bulunması dikkate şayandır. Bu vaziyet bize Gölcüğün kalarlar devrinde husule gelmiş bir volkan mahrutu olmasından ziyade mültevi araziye intibak etmiş bir manzara arzulemesi itibariyle de ayrıca suların, memleketi istilâya uğrattığı bir devirde vukua gelen indifa mevaddının sular altında rüsüp halinde tevezzu ederek bilâhara heyeti umumiyesiyle tereffü etmiş olmasından ileri gelebilmiş olacağı fikir ve tahminini vermektedir. Mahrutun ademi mevcudiyeti, mevaddı indifaie ile kalkerlerin aynı mültevi sahada aynı satıh üzerinde bir arada bulunması, kum bankalarının kesafeti, seviyenin diğer arazii rüsubiye ile aynı olması bize bu ihtimali takviye eder gibi görünmektedir.

Gölcük hufresinin indifaî ve bilhassa üçüncü zamanın rüsübî sahrelerinden müteşekkil dağlarla muhat geniş ve karışık bir arazi içinde ve aynı seviyede hatta daha aşağılarda bulunması bu hufrenin dördüncü zamanda meydana gelmiş indifalardan mütevellit bir Yanardağ krateri olması ihtimalleri üzerindeki düşünceler bir teazur ifade eder gibi görünmektedir.

Ankara Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Coğrafya Profesörü Louis'nin 13 - 8 - 937 de talebesiyle beraber yaptıkları tetkiklerde aldıkları netice ve bu neticenin istinat ettirileceği ilmi ve mahallindeki mevzii sebeplerin, keyfiyeti daha vazih bir şekilde tenvir edeceğinde şüphe yoktur.

Anadolunun muhtelif mıntakalarında geniş, mümtet ve münferit bir halde görülen Néogène arazisi denizler altında teşekkül eden Miocène rüsubatından mürekkep olduğu halde

Isparta Ortaokulunun Tarihçesi

II

HİLMİ DİLMEN

Ispartada ilk defa asri ilk mektep:

Rüştiye muallimi sâlisi Kara Mehmed zade Konyada yeni şekli huruf ve tahriri yazılmasını, okunmasını birkaç ay içinde öğrenerek Ispartaya gelmiş. Bir taraftan Kara Mehmed zadenin öğrendiklerini mahalle ve köy mektepleri muallimlerine öğretmek üzere bir kurs açılmış, yeni şekli huruf ve tahririn yazılması birçok muallimlere öğretilmiş. Diğer

orta Anadolu ile Garbî Anadoludaki Néogène arazisi göl rüsubatıdır. Son tetkikler bu göl rüsubatının Néogène devrinin ilk sınıfına Miocène'e aidiyetini göstermektedir. Keçiborlu ve acıgöl mıntakasını kaplıyan arazi bu nevidendir. Gerek bu tetkiklerin verdiği netice ve gerekse Miocène üzerine olan tevezzu hakikati bize Néocène devrinde hemen hemen bütün Anadolunun kısmen denizler ve kısmen de aynı seviyede tatlı sular altında kalmış bulunduğunu gösterir. Bu hal bize Gölcükteki indifai metrukâtın bu suretle teşekkül etmiş olacağı ihtimalini düşündürebilir.

Türkiye jeolojisi hakkında yapılan son tetkikler, bu nevi arazinin nümüli-tikten iltiva ederek itikâllerle penep-lenleşmiş arazi üzerine tevezzu ettiğini ve böyle bir kaide üzerinde mevzu bulunduğunu meydana koymuştur. Az derin suların altında teressüp ederek teşekkül etmiş bulunan bu nevi arazinin Türkiye dahilinde kalınlıkları hemen her yerde pek ziyadedir. Bu kalınlıklar bazı yerlerde 400 metre kadar

tarafından maarif komisyonu rüştiye mektebi binasının büyük yazlık salonunu bazı tadilâtlarla dört sınıflı bir ilk mektep haline sokmuş ve buraya da yeni şekli huruf ve tahriri yazılmasını öğreten ve merkez mahalle mekteplerinden en kudretli dört muallimi de maaşları ahalinin ianesiuden verilmek üzere muallim tayin etmiş, mahalle mekteplerine devam eden sekiz ve onbir yaş arasındaki ta-

olduğu halde bazı mahallerde 1000 metreyi geçer. Bu derecede bir kalınlık bize bu Miocène teşekkülâtının bulunduğu mahallerin heyeti umumiyesinin birden ve fakat ağlep bir ihtimal ile yavaş yavaş bir inbitata maruz kalmış olduğunu kabulettirmeğe sevkeder. Bu Miocène teşekkülâtı arasında dahilî bünyelerinin daha eski zamanlara ait sahrelârdan mürekkep irtifaların bulunması bu kütleli inbitatlar ânında bu kısımların tereffüe uğradıklarını ve bilâhare sathan itikâle uğrayarak dahilî bünyelerinin bu suretle meydana çıkmış hulunduklarını gösterir. Ayrıca memleketimizde Miocène rüsubatı içindeki volkanik teşekkülât oldukça tetkike muhtaç büyük bir ehemmiyet arzeder. Bilhassa mıntakamızın şimalini teşkil eden Afyokarabhisarın cenubunda volkanik teşekkülâtın - Trakit, andezit - Néogène göl rüsubatının tabakaları arasında bulunduğunu Walther Penck kaydeylemektedir. Gölcük Cenubundaki Akdağ kütlelerinin tetkik edildiği takdirde bu evsafı göstereceği tahmin olunur.

— Sonu var —

lebeleri toplayarak sınıfları yaşlara göre teşkil etmiş ve 1291 senesinde bir resmi küşat yaparak bu mektebe Sadiye huruf mektebi ismini vermiştir. Mektebin resmi küşadında komisyon namına rüştiye muallim sanisi müftü oğlu müderris Etem tarafından inşad edilen bir kaside' tebrikiyenin son tarih beytinde :

*Çıktı kuddus dilimden şu gevher bir tarih,
Oku şükranе küşade oldu debistan huruf.*

Demmiştir.

Bu mektep hem rüştiye mekteplerine alınacak talebenin mahreci ve hem de usuli cedide muallimlerine bir nevi muallim mektebi olmuş ve hattâ Konya gazetesinin ilânı üzerine Kütahya, Afyon, Denizli ve Antalya gibi civar livalardan mükellef muallimler gelmişler ve burada beş, altı ay içinde usuli cedideyi öğrenip gitmişler ve livanın mahalle ve köy muallimleri burada ders görmüşler ve şahadetname almağa mecbur edilmişlerdir. Tedrici şekilde varidat buldukça mahalâtta ve köylerde yeni usul mektepler açılmıştır. Hatta mektebi rüştiyenin salonunda verilen bir dondurma ve şerbet ziyafetinde yüzlerce eşraf ve esnaf ülema ve zabitan ile askerî memurlar bulunmuş ve bu ziyafette mektebi rüştiyenin riyaziye dersi sureti mükemmelede tedris edilmediğinden şikâyet edilmiş ve aynı zamanda bu dersin okutulması davetliler meyânında bulunan mukaddem redif taburu kumandanı Cihangirli erkânıharb binbaşısı Mehmede [2] rica edilmiş ve binbaşısı Mehmed de bu dersi meccanen okutmağı memnuniyetle kabul etmiş ve yine içtimada kitap, riyaziye ders alâtiyle harita, mücessem küre alınmak üzere on bin kuruşa yakın iane toplanmış alât ve edevatı dersiyeye İstanbula sipariş edilerek

getirilmişştir.

Binbaşısı Mehmed riyaziyeden maada coğrafya derslerini de almış ve derste çok iyi muvaffak olmuş. Hattâ dersine birçok müderris, molla, daire kâtipleri dahi iştirâk etmiştir.

(Coğrafyanın esnayı tedrisinde küreî arzı tarif ve tasvir ederken medrese mollalarından bazıları kubûlahbardan rivayet edilmiş bir hadisi mevzua istinaden arzın basit ve sabit ve şemsi kamerin müteharrik ve seyyar olduğundan bahisle şems her sabah bir sandalla melekler canibindeu arşı âzamin altına götürülüp herhangi memleketin ahali ekseriyetle ubudiyeti halika, kavaidi islâmiye mucibince riayetkâr iseler orada ziyanisar olmak için müsaadei ilâhiye erzan buyurulduğunu ve diyanetine riayeti olmıyan kavimleriü memleketleri kûsûf ve hûsufa uğratılıp zulmat içinde bırakıldığını ve arz sarı öküüzün üzerinde ve öküüz bir balık üstünde ve balık da tahtelarz bir deryayı bihad ve intihai ilâhi içinde bulunarak herhangi memleket halkı rızayı ilâhî ve adaleti sübhanî haricine çıkarlarsa yer damarlarından sarı öküüzün kuyruğuna merbut damarı melekler tahrik ederek berayı îkaz ve intibah oralarda zelzeleler zuhura geldiğini beyanla böyle bir iddia dermeyan olunmuş muallim binbaşısı Mehmed izahatında küreviyeti arzı küreî musannaa üzerindeki tatbikat ve tarifatiyle fennen isbat ve büruci isnaaşerden izahat vermiş, zamanı saadeti peygamberide cühelâyi arabin ahvali arz ve semayi cenabı risaletpenahîden sorduklarında o zaman

[2] Binbaşısı Mehmed bilâhara paşa olmuş. Nihayet Ankara ferikliğinde vefat etmiştir.

arz bürücü sevre nazır olmasıyla (Ales-sevr) buyurmuşlar ve arablar bu sevrden öküz manâsını aldıkları ve başka zaman da bürücü hadese nazır olmasıyla ael-hades buyurmaları üzerine bundau da balık manâsı istidlâl ettiklerini, şemsin gurubunda nereye gittiğini soranlara da kavmi ahar üzerine tuluğ eyler buyurmalarından diğer kıtalarını olzaman hazreti peygamberice malûm ve münkeşif bulunduğu ve fakat cühelâyî arabın bu hakikatı anlayamadıklarını ve kûsuf ve hüsufun ahkâmı felekiyeden olup bugün müneccimlerin sureti vukuuuu indelhesap aylarca evvel haber verdiklerini ve bu bilgisinin isyan ve küfrane delâlet etmiyeceğini söylemiş ve peygamberin oğlu İbrahimin sabi iken vefatında tesadüf edilen kûsufun âlâmı vefat tesirinden ileri geldiğini söyleyenlere (İneşsemse velkamere ayetani (min ayatillâhi tealâ lâyenhesifani limevti ahadin ve lihayatin) hadisi şerifile cevap verdiklerini ve tezelzülâtı arziyeuu arzin mayi ve gaz halinde bulunan merkeziuden vukua geleu hâdiselerden ve mevaddı bürkâniyeuin tesadümatından husule geldiğini delâilî âdide ve mukniasıyla isbat eylemesi ve bunların cümlesinin kudreti ilâhiyeye müstenit belîğ birer hikmet bulunduğunu izah etmesi üzeriue medrese mollalarını cümlesinin (Bu ders insanı gâvur edecek) diye dersaneyi terkettikleri uakil ve kaydedilmiştir).

Bu zat ulum müsbitiye çok iyi bir şekilde tedrise muvaffak olmuşken maa-lesef (93) Rus muharebesinin başlangıcında taburiyla Karadağa hareket etmesi

dolayısıyla yeri açık kalmış ve uzun müddet bunun yerini dolduracak bir muallim bulunamamıştır.

Bu sırada birinci muallim Necati de tekaüde sevk edilmiş ve yerine Malatyalı Ömer ve onun halefi de Yalvaç muallimi Binbaşı zade Karaağaçlı hacı Raşid Riyaziyeye vakıf olduğundan mektebin riyaziye dersi bunun himmet ve gayretile ileri bir hale götürmüştür.

Okuyup yazma bilmeleri dahi o zamanda küfür gibi ad ve itikat olunduğundan maarif komisyonu (talebül ilim faraziyeteu alâ külli müslim ve müslimetin) hadisi şerifiui nazarı itibara alarak mezkûr 1291 senesinde şimdiki ilk Cumhuriyet mektebi karşısındaki eski ünâs rüştiyesini de vücuda getirmiş ve bayandan muallim bulunamadığı için Seksenlik ihtiyar Yesari Ali yi öğretmen ve saray hâdimleri mütekaitlelerinden hacı İsmail ağayı bevap (Kapıcı) tayin ettirip ilk ve ikinci ve üçüncü senele-riude birkaç yüz okur yazar kız yetiştirmiştir.

Hatta burada kızların okuma ve yazmalarında başka dokuma işlerine de ehemmiyet verilmiş ve yine 1292 senesinde beynettüccar bir şirket kurularak Manisada, Kadıköyünde dokunan her renk ve çeşit alacaları ve donluk, gömleklük, keten bezlerini dokumak usulünü öğretmek üzere Manisadan usta, tezgâh ve taraklar getirtilip mektebin karşı tarafındaki o zaman arsa halinde bulunan mahal isticar edilmiş ve tezgâhlar açılmıştır. Bu suretle tokumacılık çok ileri gitmişse de Avrupa mallarının rakabeti ve sou zamanlarda halıcılığın terakkisi dolayısıyla bu sanat mühmel kalmıştır.

Erkek rüştiye mektebi kırkiki sene

zarfında birçok talebe yetiştirmiş bunlardan beşyüze yakın Ispartalı zabitan, ümera, adli, mülki, memur, müderris ve

ve öğretmen vardır. Bunlardan başka bir çok talebeleri de tüccar ve san'at-kâr olmuşlardır.

Elde mevcut kuyndata nazaran Rüştîye mektebinin talebe vaziyeti:

<i>Senesi</i>	<i>Talebe adedi</i>	<i>Mezun adedi</i>
314	72	17
315	82	22
316	95	23
317	94	23
318	95	22

Rüştîye mektebinin muallimlerinin isimleri:

<i>İ S M İ</i>	<i>Mübaşeret tarihi</i>	<i>İnfikâk tarihi</i>	<i>Ayrılmasının Sebebi</i>
Yalvaçlı Mehmet Necati 1 inci Mu.	1276	1291	Tekaüde sevk
Bosnalı İbrahim 2 inci Mu.	1276	1282	Terfian nakil
Müftü oğlu Müderris			
İbrahim Etem 2 inci Mn.	1282	1310	Vefat
Malatyalı Ömer 1 inci Mu.	1291	1299	Nakil
Karaağaçlı hacı Raşit 1 inci Mu.	1299	1312	Tekaüde sevk
Kara Mehmet oğlu Mehmet 3 üncü Mu.	1289	1305	Vefat
Konyalı Zeki 2 inci Mu.	1310	1318	Mektebin idadi olması
Eskişehirli Mehmet Ali 1 inci Mn.	1312	1318	Üzerine idadi muallimi
Mücellit zade Mehmet ilk kısım	1308	1312	Nakil
Şafak oğlu Mustafa Tefvik 3 üncü Mu.	1305	1318	İdadi muallimliğine
Güllü oğlu Hamid ilk kısım Mu.	1310	1310	Nakil ilk mektebe
Şakir oğlu Bilâl ilk kısım Mu.	1310	1310	Nakil İnas mektebine
Şafak oğlu Hilmi ilk kısım Mu.	1312	1315	İlk mektebe nakil

Mektebi Rüştîye 19. Ağustos. 1318 tarihinde Altı sınıflı liva idadisi olmuş ve 320 senesinde son sınıf lâğvedilerek beş sınıflı bir hale ifrağ edilmiştir. Müdürlüğüne Konya idadisi muavini, İstanbul darülmualimin âliye mezunlarıudan Sinoplu Mehmet Tefviğin ve yine darül-

fünun fen şnbesi mezunlarından Riyaziye öğretmeni Halim ve eski rüştiye muallimi Eskişehirli Mehmet Ali ve arkadaşlarının gayretile mektebin ilmî vaziyetinde büyük terakki husule gelmiş ve talebe adedi de seneden seneye artmıştır.

(Davras - Anamas - Eğerim - Gelincik ana)

NACI KUM

İşte dört isim ki: İspartayı süsliyen güzellik dekorunun dört köşesinde züm-rüt işlemeli birer çelenktir. Bu adları taşıyan dağ ve bellerin arasında İsparta, Başına pırlanta sorguçlar takınmış ge-linlik bir kız gibidir. Bu gelinlik kızın yanaklarına : güller, dudaklarına : kiraz-lar kendi renklerini kondurmuş gözleri-ne: göllerin koyu lâcivert iltimâları sey-rine doyulmaz çizgiler nakşetmiştir.

İşte dört isim ki: Esatire mal olan menkibeleri gözleri okşar, gönülleri coş-turur.

DAVRAS: Toros sıra dağlarının 3000 metreye yaklaşan rakımıyla yükse-len şahikası ta uzaklardan göze çarpan karlı tepeleriyle İsparta Şarına kanat açmış gibidir. Bu adı, ona (.TOROS) tan galat olarak vermişler sanırım.. Her mevsimde göz alıcı kar bürgüleri, yazın sıcaktan bunalanlara serin şerbetler su-nar.. Derelerinde çağlayan pınarlar; bağ-ların, bahçelerin yüzünü güldürür, fanî hayat yolcularının gönüllerine neşe ve şetaret suları serper..

ANAMAS: Bu yüce dağların knş uçmaz, kervan geçmez bir köşesindeki köyde vaktile fakir bir ailenin oğlan çocuğu, anasının yanlış telkinlerine ka-pılarak, ufacıktan yumurta ve tavuk hırsızlığına başlamış ve işi git gide bü-yüterek korkulur bir eşkiya olmuş, yol kesmeğe başlamış... Nihayet yakasını hükûmetin pençesine kaptırmış; kıydığı canların, yollarını kestiği mazlunların bet dñası onu darağaçı altına getirmişti. Tam asılacağı sırada, abdest almış, iki rekât namaz kılmış ve ellerini göğe kal-

dırarak:

— Yarabbi, bu işlerde benim günahım yok; beni bu kötü yollara anam öğütledi, beni asma, (ANAMI AS).

Değe yalvarmağa başlamış. Derken onu asmağa memur olan hükûmet adam-ları zavallı delikanlı yiğitin macerasını dinlemişler ve onu asılmaktan yarılga-mışlar... İşte, kendini bilmez, cahil bir ananın teşvikiyle hırsızlığa alışan masum delikanlının macerası bu dağlara (ANAM - I - AS) adını verdirdi.

EĞERİM: Eğirdir gölünün güney kı-yılarında, sarp ve yalçın yamaçlar üze-rinden yılların bıraktığı izler bir patika yapmıştır. Bu kayalıkları, bazan Gölün isyankâr dalgaları çarpa çarpa aşındır-mış, patikayı geçilmez zor bir hale ge-tirmiştir; Şose yapılmadan önce her yol-cu buradan geçmek mecburiyetinde ka-lır. ve sırat köprüsü geçer gibi ceheri-nemî bir korku duyardı.

Bir zamanlar, zengin bir tacir Eğir-dirden karşı yakalardaki ilçelere afyon satınalmak için atının terkisine altın dolu haybesini bağlar ve atı yedeğinde eğerim patikasından geçmeğe koyulur; Akşamın alaca karanlığı basmış ve göl, güçlü bir lodos rüzgârının kamçısı altında şaha kalkmıştır; Bir minare boyu yükselen dalgalar, bir düzeye Eğerim sırtlarına çarpar, keskin ısılıklar çıkarır. Tüccarın atı ise bn dalgalardan daha acardır; yedekte mütemadiyen kişner ve oda şahlanmak ister; derken dar bir ge-çitte ayakları, nalların oyduğn taş oyuk-larına tutunamıyarak gölün uçurumlarına yuvarlanır; At, iyice kararan gölün az-

gın suları arasında gözden kaybolur, gider... Zavallı zengin yolcu, gözleri faltaşı gibi açılmış, köpiiren dalgalara bakıyor ve ellerini havaya kaldırarak yalvaran, haykıran bir sesle bağıyor:

— Eyvah, Allahım, bana acı, mahvoldum, Atıma acunan amma (ille eğerim...) diyor.

İşte eğerin terkisindeki servetini kaybeden ve hayat yolunda yaya kalan yolennun bu hatırası (EĞERİM) e böylece isim vermiştir.

GELİNCİK ANA: İspartanın kuzey yakasında, Davras'a eş olan yükseklikte, karlı ve sivri tepesile ATABEY kamunu üstünde dik duran bir baş ki: Yaz mevsimi TEKE ve AYDIN illerinin göçebe yürükleri bu dağın yamaçlarında yaylarlar. Dumanlı tepesinden dört bucağa bakıldığı zaman Eğirdir ve Burdur Gölleri, altın başaklı ovaların ortalarında gümüş aynalar gibi parıldar.

Her yıl burada yaylamayı âdet eden Sarı keçili oymağundan bir oba, günün birinde yine GELİNCİK yamacına çadır kurar; Obanın oğlu geçen yıl burada evlenmiş ve gelin kadın: İlk kınalı parmak aşını burada yaktığı ocakta kotarmıştır.

Şimdi bir yanda çadır düzenlenirken, bir yanda da çobana, çoluğa aş ekmek hazırlanacaktır. Gelinin cadaloz kaynanası ona, hemen ateş yakmasını ve saç kondurmasını söylüyor, amma ne tehditli, ne şiddetli bir eda ile!.. Derken zavallı gelincik şuradan buradan çalı, çirpi toplayarak geçen yılki ocak yerine yığıyor; Fakat sabahın ayaz rüzgârı esiyor, çak-

mak bir türlü ateş almıyor ki.. Toy gelinciğin eli, ayağı tutuşuyor; çabalıyor, uğraşiyor.. Bu sırada cadaloz kaynana, elinde oklava değneğile geline öğle bir saldırıyor ki.. gayız ve kin dolu kaynana bakışlarının dehşetinden şaşırın gelinceğiz, eski ocak yerinde geçen seneden kalan küllere başını eğiyor ve saçlarını küllere böleyor!.

Meğersem, ta geçen yıldan küllerin altında kalmış olan bir kıvılcım zavallı gelinin saçlarını tutuşturarak orada yığılı çalı, çirpi de alev alev yantıyor ve gelinde bu alevlerin içinde kül, kömür oluyor.

Facia yerine yetişen güveyi ve obanın gün görmüşleri bu hale acımiyor, göz yaşı döküyorlar; Hain kaynana: Diz çöküp hakka yalvarıyor ve masum gelinine yaptığına pişman oluyor, ama iş isten geçmiştir. Gelinciğin kemiklerini bu ocağın mezarına gömüyorlar; ve bu dağa (GELİNCİK ANA) adını veriyorlar.

Her yıl yürük göçünde, (Erenlere erişen gelin kadının) hatırasına saygı ile obalar burada - Gelinciğin çiğdemler açmış mezarının başında - kurbanlar keser ve kaynana zulmüne katlanmaktan ötürü erenler, evliyalar katarına giren sabırlı gelincik Ananın yasını tutar, ondan hayır himmet umarlar.. (1)

(1) — Anadolu kadın mitolojisinde Frikya mabudu (Sibebe) namı diğerle (Gübebe) ki buna, Souradan, Romalılar (Vesta) adını vermişlerdi; Buna nispetle (Vestal) adını alan bakire rahibeler (Vesta mabedi) ndeki mukaddes ateşi hiç söndürmemek için vazifedarlardı. Bu ateşin sönmesi büyük felâket telâkki edilirdi. Bir tesadüfle ateşin söndüğü veya söndürüldüğü iddiasıyla (Emili) adında bir Vestal güphe altına girmişti. Bakire, hemen başındaki duvağı kaparak sönen ateşin küllerine atmış, derhal alevler baş göstererek zavallı kız bu âni feraseti sayesinde ukubetten kurtulmuştur; (Yunan Esatiri M. Tervik Sa. 203)

Fakat Gelincik ananın ferasetiyle yaktığı ateş, onun hayatına mal olmuş ve onu ebedileştirmiştir.

ATALAR SÖZÜ

Toplayan : NURİ KATIRCOĞLU

(A L)

Al giymedimki alınayım.
Al gömlek gizlenmez.
Al kiraz üzerine kar yağar.
Al kaşağıyı gir ahıra, yarası olan kocu-
cuur.
Alyanaklı, yeşil duvaklı.
Ala keçiyi gören içi dolu yağ sanır.
Alacağım bir fitil pamuğun öngesini so-
rarsın.
Aldı sattı islâm köyünün imamı.
Almadım vermem, görmedim bilmem.
Âlem biyere gelse, o yine dediğini der.
Âlemde âdet sizde bediyatmı-(bidatmi)?
Âlemin tenceresi kapalı kaynar.
Âleme yaranmış var mı?
Âlemi doyurmuş var mı?
Alan razı, satan razı, nehalteder ippazi.
Alan, satandan umar.
Alanla değilim, satanla hiç.
Alın derisi değil davul derisi.
Alın teri, göz nuru.
Alevinden pilâvu görünmez.
Altyanı kiraz bahçesi.
Altın pas tutmaz, yiğit yas tutmaz.
Alhtıy aldım koynuma, sarılıhtıy sardım
sineme.
Alışmış kursak bulamacını ister. (kurtlın
kursak bulamacını ister).
Alışmış kudurmuştan beterdir.
Allah bir karıucasından bile geçmez.
Allah dağına göre verir kışını.
Allah çilbir peklığı versin.
Allah çile dolğunluğu versin.
Allah deyen açıkta kalmaz.
Allah kulundau geçmez.
Allah kulunu darda komaz.
Allah yürü kulum demiş.

Allah üçle beşin arkasını kesmesin.
Allah insanın gönlüne göre verir.
Allah taput civisini tavan çivisine tebdil
eder.
Allah umanlardan etmesin, verenlerden
etsin. (Zübeyde Katırcoğlu).
Allah verince: kimin oğlusun, kimin kı-
zısın demez. (Hacca Şehri).
Allah yardım edince kuluna, her iş gi-
rer yoluna.
Allah yönümüzü yolsuza, yolumuzu soy-
suza düşürmesin.
Allah yomunu başına versin (Yom-kötü
niyet).
Allahtau gelene ne denilir.
Allahtan korkmayandan korkulur.
Allahın bildiği kuldan saklanmaz.

(A N)

An beni bir koz ile, varsın çürük çıksın.
Ana oğlundan geçmez.
Anası eğirip babası dokumadıya?
Anasının ipliğini salıdan satmış.
Anası ne ise, danası da odur.
Anadan yeni doğmuşa döndü.
Anadan olur uşak, deveden olur köşek [1]
Anadan olur dana, hamurdan olur maya.
Anaları neki, danaları neola.
Anam beni bir kere doğurdu.
Anca beraber, kanca beraber.
Anladın mı babanın bayraktar olduğunu.
Anladın mı dünyanın kaç bucak olduğunu.
Anladın mı kazın ayağını.

— Gerisi var —

[1] Köşek - deve yavrusu. Devenin minimini civeleği-
ne doğduğu vakit (Köşek) derler. Altı aylıktan
iki yaşına kadar (Taylak) olur. Ondandı sonra yük
vuruluncaya kadar (Dorum) derler.

Geçmiş günlerde Ispartada Düğün

Etem Ertem

— Geçen sayıdan kalan —

SAMAH: Kizevinde yapılan kına gecesine mukabil oğlanevinde de bir gece eğlencesi yapılırdı ki buna da samah denilirdi. Bu eğlence mevsimin müsaadesine göre ya geniş bir salonda veyahut geniş bir meydana olurdu. Meydanın muhtelif yerlerine dikilmiş maşalaların (meş'aleler) çıkardığı aydınlık etrafında zamanın kisvesine bürünmüş davetli delikanlılar bir halka teşkil ederlerdi. Davulanan incesaz, davul veya zurnadan mütesekkil takım bu eğlencenin sazını teşkil ederdi. "Geçmiş zamanlarda düğünlerde incesaz çalanlar türkler arasında pek mahduttu. Bu mahdut çalgıcılar arasında def çalan ve "Danacı", ya burada yazmaktan kendimi geri bırakmadım: Danacı iri ve dolgun vücutlu ve tam manasiyle pürneşe bir adamdı. Danacının def çalmakta ve tempo tutmakta büyük bir mahareti vardı. Bu maharetiyle de etrafta büyük bir şöret kazanmıştı. Hele pek müptelâsı bulunduğu rakıyı biraz fazlaca kaçırsa elindeki def söyletirmiş söyletirdi. Defte tuttuğu tempo ile bir taraftan çalgıcıları idareye çalışırken diğer taraftan da oynayanları hıza getirmekle âleme büyük bir zevk ve neşe katardı. Ispartanın biricik defcisi olan Danacının nihayet rakı yüzünden öldüğünü rivayet ederler."

Sazın çıkardığı nağmelere karışan millî şarkılar başı dumanlı delikanlıları coşturmaya kâfi gelirdi. Bu delikanlı-

lardan herbirinin sevdiği oyunlar bulunurdu. Çalgı bu oyun havasını çaldıkça delikanlılar büyük bir maharetle oyunlarını oynar ve etraftaki akrân ve emsalinin alkışlarını toplamağa çalışırlardı.

İncesaz susar davul ve zurnalar başlardı. Muhtelif köylerden gelen davetliler de kendi çevrelerinin oyunlarını göstermeğe çalışırlardı. Bu oyunlar arasında mükâfatlı pehlivan güreşleri de bulunurdu.

Salı ve çarşamba geceleri yapılan samah evlenen arkadaşın şerefine sabahlara kadar devam etmek suretiyle tes'ide çalışılırdı. Gündüzü at koşuları yapmak ve cirit atmakta âdetti.

KINAHELVA: Geline yakılacak kınanın oğlanevinden gönderilmesi âdetti. Bunlar arasında ağız tadı olmak üzere kına ile birlikte helva, sakız ve şeker gibi bazı hediyelerde bulunurdu ki Buna da kınahelva denilirdi. Kınahelvası da çok defalar mezasimle gönderilirdi. Kınahelva kalaylı bir sini içine konular ve üzeri sırma işlemeli bonçelerle örtülürdü. Samahı yapan bütün davetliler samah yerinden kalkarak bir kafile halinde incesaz ile davul ve zurnanın ahengi arasında bir delikanlının başı üstünde taşıdığı hediye büyük bir törenle kizevine götürülürdü. Kınahelvayı götürene kizevinin bir hediye vermesi âdetti.

GELİN ÇIKARMASI: Zifaf çoklukla isneyn gecesi sayılan perşembe akşamı yapılırdı. Perşembe gündüzü

sabahleyin oğlanevinden kızevine gelen alıcı kafilesi gelin hanımı geydirirler. İnci, altın ve elmaslarla donatırlardı. Kızın yaran ve akranı gelin alayı gelinceye kadar son bir eğlenti ile bu son günü de tes'ide çalışlılardı. Bu eğlentiler arasında aynı zamanda gelin okşanırdı.

Bu okşama sırasında kadın çalgıcıların söylediği türkü:

İstanbuldan getireyim tası
Haney evlerden eşidem sesi
Kızım olmuş gelinlerin hası
Ney ney neyliyeyim aman
Hem anası hem atası
Allah ömürler veresi
İnşaallah yine göresi
Ney ney neyliyeyim aman
Nasihat kulağına girsin
Her huyların burda kalsın
Allah beyine ömürler versin
Ney ney neyliyeyim aman
Odun alır kucağına
Varır elin ocağına
El oğlunun kucağına
Ney ney neyliyeyim aman
Atladı gitti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Gitti evin yakışığı
Ney ney neyliyeyim aman
Entarimin yeni nazik
Ağlatmayın gelini yazık
Koluna altın bilezik
Ney ney neyliyeyim aman
Kayabaşı karıncalı
Başı pullu bürünceli

Her işleri yerinceli
Ney ney neyliyeyim aman
Tutun atını başını
Silin gözlerinin yaşını
Çağırım oğlan kardeşini
Ney ney neyliyeyim aman
Silip süpürdüğün evler
Gülüp oynadığın yerler
Anan senin her gün ağlar
Ney ney neyliyeyim aman
Tepsiye koyarlar tuzu
Üstüne örterler bezi
Anasının kibar kızı
Ney ney neyliyeyim aman
Evlerinin önü furun
Kızlar gelir kürüm kürüm
Al duvağımı pekce bürün
Ney ney neyliyeyim aman
Kıcırdar kıcırdar haney ev kıcırdar
Şimdi gelir gelin alıcılar
Gelin değil canalıcılar
Ney ney neyliyeyim aman
Destileri susuz koyan
Anasını kızsız koyan
Haney evleri ıssız koyan
Ney ney neyliyeyim aman
Evleri var ufak taşlı
İnci dişli hilâl kaşı
sırma saçlı
Ney ney neyliyeyim aman
Evlerinin önü ceviz
Kırdım baktım içi kavuz
Yavuklusu karayağız
Ney ney neyliyeyim aman
Anam hamama vardınmı
Yündüğüm yeri gördünmü
Şimdi kıymatımı bildinmi
Ney ney neyliyeyim aman
— Gertsı var —

Ün; bir aylık yaz tatilinden sonra gelecek ay iki sayısız bir arada olduğu halde inişar edecektir.

Neşriyatı idare eden : HİLMİ DİLMEN

Mesul Müdür : A. RIZA UYSAL

Basıldığı yer : İLK'ADIN BASIMEVİ - Isparta

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Türkiye Cumhuriyeti ve Türkiyede Cumhuriyet

Yazan : NAZIM ÖRENSUN

TÜRK MİLLETİNDE Devlet kurmak, dev-
DEMOKRASİ FİKRİ lete dahil olan ferdle-
rin idarelerine müteallik hükûmetleri
teşkil etmek ve bunlara en yeni sis-
temleri verebilmek hususunda dünyaya
önderlik eden Türk milleti; bugünkü
inkılâbında tesis ettiği rejimini bundan
yedi bin sene evvel gine bugünkü
kıtasının muhitinde yaşamış ve tariile
maletmişti. Türk milleti; kendi sultası-
nın, kendi otoritesinin bir vahdet ha-
linde tecelli eden umumî vicdanının
kıymetlerine tâbi oldukça ve bu gaye-
sine mütevaccih yolu üzerinde engelsiz
yürümeğe muktedir bulundukça de-
mokrasi prensiplerini devletin bü-
yesi içinde yaşatmış ve bu günkü ar-
keolojik tetkiklerle sabit olduğu veç-
hile bütün bir cihana kendisinin remzi
aslîsi olarak tanıtmıştır. Bu gün; bütün
dünya milletlerinin yer yüzünde teşkil
ettikleri hususiyetlerinde ufak tefek
farklarla tatbik edegeldikleri demok-
rasi sisteminin vazı Türk milletidir.
Türk; bugün ruhunda duyarak en
yeni şekliyle, en cumhuri tarzıyla tat-

bik ettiği demokrasi idaresi sistemini
kendine namını sembol olarak kabul
ettiği Kemalizm prensipleri adı altın-
da yedi bin senelik ecdadının tarihinde
yaşamış olmak gurur ve iftihar ile
tatbik ediyor. Türk milleti; bugünkü
idaresini yedi bin senelik şuurunun
içinden çekip çıkarmak kudretini ya-
şamak bahtiyarlığını duyuyor.

TÜRK RUHU VE TÜRK milleti; tarihin
PİSİKOLOJİSİ muallel tesirleri, ni-
zami içtimaîsini aşip silmek zalimliğini
gösteren selleri karşısında muhtelif de-
virlerde bir çok sendelemeler geçir-
miştir. Bunun en son tecellisi yedi yüz
senelik Osmanlı oğulları devleti, Os-
manlı imparatorluğu zamanında vaki
olmuştur. Türk milletinin bir kül teşkil
eden hürriyete bağlı, müsavata teşne
ruhunun bir tek vicdan halinde teşek-
kül eden tezahürlerine zatî emellerini,
şahsî fikirlerini, ailelerinin saltanatları-
na takdim eden Osman oğulları, bir
ferdi buldukları aziz milletlerine en
büyük fenalığı yapmışlar ve tam yedi

yüz sene müddetle milletin demokrat ruhunu, cumuriyetin analığını yapmak hususiyetini gösteren yüksek psikolojisini saltanatlarının zalimane tesiriyle ber gün bir parça daha öldürmeye sayetmişlerdir. Ferdlerin, aristokratların saltanatları yer yüzü tarihini dolduran hangi millet için semereli olabilmıştır ki demokratlık hislerinin yedi bin senelik hayatı içinde yaşamış hürriyet aşığı türk milleti için faydalı olabilsin. Ferd saltanatının cumur sultasına faik bir mükemmeliyet yaşatabileceği fikri; felsefe lûgatının, insan psikolojisinin kabul edemeyeceği bir hakikattir. İşte milletin; dünya milletlerine önderlik ettiği yüksek ruhu, bu hakikate olan ezeli aşinalığı ve ebedi aşkı dolayısıyla saltanat fikirlerine daima isyan etmiştir. Zaman zaman filen tezahür eden bu isyanlar; hakimiyet tesis eden anasının kifayetsizlikleri yüzünden maalesef hep noksan, hep yarı ve hep faydasız kalmıştır.

TÜRKİYEDE 1908 TÜRK milleti; 1908 se-
 İNKILÂBİ nesine kadar ruhundan koparak anlatmak istediği yepyeni ihtiyaçlarını kendilerine ululuk eden zavallı, idealsız ve aşksız büyüklerinin olgunlaşmamış olan baskılarının ve sultanlarına menfaatleri saikasıyla bağladıkları hislerini gönüllerinde söndürmedikleri ve çok tatlı buldukları bararet ve ateşi altında anlatmak, dizletmek imkânını bulamamış ve her seferinde duyduğu heyecanını teskin edemediği yarım yamalak vaidlerle oyalanmıştır. Bu hainane maksadlar; milleti düşünememek için cahil bırakmak canilikleri şeklinde tecelli etmiştir. Ruhunun bütün saffetleriyle hürriyetine susayan Türk milleti; 1908 deki ham-

lesiyle kendisine yarattığı idareyi tesis etmek emelini gösterirken millî mefkûreye müteallık heyecanlarının saltanat fikirlerinin tesiri altında tamamlanamamış olan zimamdarlar; millete şuurlarında duydukları sistemi meşrutiyet şeklinde kabul ettirmişlerdi. Duyan bir milletin; ileri fikirleri, sultanlarının besabına feda eden ileri gelenleri, ön safta alemdarlık edenlerin bu günahlarının kefareti hiç bir vehile ödeyememek vaziyetindedirler. 1908 inkılâbında millî emellerin hâkimiyeti diye ortaya konulan yalancı şekil, 15 senelik avutma ve uydurma tedbirleriyle memlekete yeni olarak ne getirmiştir?... Mektep mi, yolmu, tiren mi, vapur mu, medenî kanunlar mı içtimâî hayat mı, kütüphanemi, medenî kıyafet mi yazımı, hür bir beynelmîl mü-nasebet mi, kaputaj kakkımı ne vermiştir?... Kapitulasyonları, dâyunu umumiyeye belâsını mı kaldırmıştır?... Kara, deniz ve hava kuvvetverimi tesis etmiştir, ne yapmıştır?. Bütün bunların cevabı bir hiçdir. Getirebildiğinin en bariz vasfı; yalancılıktan, hokkabazlıktan ibaret bir meclisi mebusan şartı hayalîsine muallak bir meşrutiyet..

TÜRKİYEDE Saltanat hırsının irti-
 Meşrutiyetin Manası dadına baş eğin, emeline sahip olmak şöyle dursun gayesini bile kavrayamamış bulunan malûl bir heyetin saltanat idaresine yarayan malul varlığından millete, memlekete nasıl bir fayda ümit olunabilir; İsa milâdından beş bin sene evvel demokrasi prensiplerini dünya milletlerine hediye eden Türk militti; gine milâddan 1300 sene sonra Avrupa milletleri arasında husule gelen yarım bir intibah dolayısıyla o zamanın imkânlarına göre tesis edilmiş

ve bundan 650 sene önce yaşanmış bir zibniyetin alelbusus yedi asırlık bir mazi içinde yıpranmış, eskimiş avutucu bir tedbiri kendisine nasıl gaye edinebilirdi? Bu, yedi bin senelik kadim zibniyetini feda ederek Avrupanın on üçüncü asırda tatbik ettiği bir geri bareketi yirminci asırda en ileri ruhta bir millete tatbik etmek demekti ki buna, Türk milleti tahammül edemezdi.

TÜRK İNKILÂBİ
İDEOLOJİSİ

Türk milletinin maneviyeti içinde, ruhunun saffetinde coşan dalgaları onun çok yüksek idealiindeki tuğyanları saltanatı yıkacak kudrette gören o günün ön saflarına geçmiş idarecileri; sultanları için yaşadıkları sadakatın tesirleri altında büyük milletin duygularına tercüman, ruhlarına alemdar olamamışlardır. Duydukları inkılâp zarureti ne yardan, nede serden geçemiyen bir zihniyetle her işte yaptıkları idareî maslahat siyasetiyle geçiştirmeye çalışmışlar ve bu suretle kendilerini büyük Türk milletinin saffet ve hulusuna uyduramamışlardır.

Meşrutiyet inkılâpçıları; Türk milletinin yedi asırdanberi bıkip usandıkları saltanat beliiyesinden kurtarılmasına bu büyük milletin tarihî mukadderatını değiştirebilmek fikirlerine tesahup edebilmek iktidar ve selâhiyetinde değillerdi Bunlar, Türk milletinin inkılâp emelleri sahasındaki ideolojisini duyup kavrayamamış buldukları için onu tesis edebilecek kıymete malik bulunmıyorlardı. Bunun içindir ki saltanatın sihirli lokma ve sırmalarının halifelik heyulâsının, ahiret kokulu rüyalarının esareti altında hakikate göz açamamışlar ve bir hokka-

bazlık mana ve kıymetinden ileri geçemiyen bir tarzın, asırlardanberi Avrupa da yıpranıp atılmış bir sistemin kabulünü büyük bir muvaffakiyet telâkisi ile cana minnet bulmuşlardır.

TÜRKİYEDE Filen yaşanan hayat; İNKILÂBİN MANASI ruhi tezahhürata, fikirlerle, emel ve gayelere, ideallere ve realitelere mubalif birer şekil ve tarzda münakis olmadıkça ve bu suretle milletin maddî manevî huzur, irade ve idaresi sisteminin muvazenesi bozulmadıkça inkılâp fikirlerinin doğmasına imkân yoktur. Aynı zamanda inkılâplar, milletin beraber hükümet iktidarına sahip olan kuvvetlerle beraber duyulmadıkça kolayca husulü mümkün olan bir hal olmaktan uzaklaşır. İşte Türkiyemizde milletin duyduğu bu zarureti hükümeti temsil eden saltanat ve onun hadimleri duyamamış ve bu itiharla cemiyetin muvazenesi bozulmuştu. Türk milleti; bozulduğuna şahit olduğu bu yıpranmış halin, bu meydana çıkan muvazenesizliğin yerine yeni bir muvazene kurmak zarureti idi. Fakat zaruretlerin tahassülü daima onun tahakkukunu mutlak kılamıyor. Ekseriyetle muhalif cereyanlarla karşılaşılıyor. Netekim son inkılâp fikirleri de böyle karşılanıyor. Büyük menfaatleri haleldar olan taraf; aristokratlar sınıfı, sultanlar, ekselânslar zümresi haiz oldukları kuvvet ve kudretlerini inkılâp hareketlerinin katlinde kullandılar. İşte inkılâpların bu suretle önüne dikilen makûs taliler yüzünden ber zaman fevkalâde hamlelere ibtiyaç gösterdiği bakikaî bir kerre daha tahakkuk etti. Cumhuriyet inkılâbının Türkiyede doğuşunun, yaratılışının ve temelleştirilişinin manası; Türk milletinin ortadan kaldır-

mağa mecbur kadığı bin bir engel ve ma-
kûs kuvvetler karşısında hiç bir milletin
tarihinde görülmiyen kıymetlerle teza-
hür etti. O; millî mefkûresine yer ver-
mek için bütün cihanın efkârını yerin-
den sarstı. Türk milletinin bu eşsiz
hamlesi, emsalsiz inkılâbını kendi için-
den doğan hükûmetiyle beraber kat'i
bir istiklâl kudretiyle beraber yürüttü.

TÜRKIYEDE Hakiki kıymetleriyle
İnkılâbının Kıymeti içten dnyulan inkılâp
ihtiyacı, en ciddi eşkâliyle kendini gös-
terdiği zaman tahassül ve tecellî eden
zaruretler, cemiyetleri ve milletleri ga-
yelerine iki yoldan götürürler. Birinci
yol; milletin kendisini tazyik eden,
bunaltan, sıkıntı ve üzüntülerden kur-
tulma hamlelerini binnefis duyarak
feveran eden tahammülsüzlükleri altın-
da bizzat yapması. İkinci yol da men-
sup olduğu milletin duygularına ve
onun cevherinde sakladığı kıymetlerine
nüfuz ederek otoriter bir Önderin mü-
dahalesiyle, alemdarlığıyla tahakkük
ettirilmesi şeklindedir. Bazı milletler
gayelerine birinci şekilde bazıları da
ikinci tarzdaki hareketleriyle vasil
olurlar. Türk milleti; her ikisini cami-
ası içinde birleştirerek büyük Atasının
önderliği altında gayesine ermiştir.
Türkiye; inkılâbının kıymetini bu hadise
ile taz'if etmiştir. Bu hal, bize baştan
sona kadar aynı gayeye yürüyen ca-
miamızın emsalsiz bir vahdet teşkil
eylemekte olduğunu gösterir. Kıyme-
timiz; birimizin hepimizi ve hepimizin
birimizi temsil eden sırrındadır.

CUMURİYET NELER Türkiye Cumhuriyeti
TEVARÜS ETTİ doğarken sönen Os-
manlı imparatorluğu genç devletin
önüne bir yığın seyyiat halinde çöktü.

Millet, vatanına ve istiklâline sahip
olurken Osmanlı devleti ona bir kıy-
met değil tatlı bir hatıra bırakacak
güler bir yüz, dost bir sevgi bakışı
bile göstermiş değildi. Her taraf bir
harabe, her ferd aç ve muhtacı mua-
venet bir hasta halinde idi. Yaşayan
varlık; milletin ruhu, onun bir vahdet
gösteren vicdanı umumisi idi. Bu vah-
det; bu kendisine ve mefkûresine sım-
sıkı sarılan varlık kendisini yedi yüz
senedenberi idare eden Osmanlı sal-
tanatından, elemden, ıztıraptan başka
bir şey tevarüs edemedi. Bu büyük
birlik, cumuriyetini kurarken Osmanlı
imparatorluğuna emanet ettiği vata-
nını, memleketini bu günkü medeniyet
mefumlarından en aşağı 300 senelik
bir gerilikle aldı. Mefkûresinin, ideali-
nin kıymet ve ehemmiyetini vicdanı
umumisindeki yüksek liyakati derece-
sinde duyan Türk milleti; memleketi
bir hiçle ifade edelebilen mahiyette
eline alırken asla nevmît olmadı. Çün-
kü o; yarattığı yepyeni idaresinden
aldığı misalsiz hızla geri kaldığı uzun
asırları yılların içine sığdıracağından
emindi. Büyük başı, ileri önderiyle
düşündü, karar verdi. Vicdanının yedi
bin sene evvelki veludiyetini sakladığı
zindeliği ile eline aldı, ona dayandı.
Eu kuvvetli hızıyla ileri atıldı. Hamlesi,
güneş kadar parlak şerefi karşısında
bütün muarız kuvvetler sindiler, eridi-
ler Kendisine karşı dikleşen başlar
eğildiler, secede ettiler. Nihayet Türk
milleti bu şank zaferini Cumhuriyetle
tedviç etti. Memlekette ve milletin ma-
nevi bünyesinde görülen minnet duyur-
ucu varlıkların kâffesi 14 senelik Cu-
muriyetimizin şimşek süratiyle hazırla-
dığı kendi eserleridir.

CUMURİYET ASIRLARI
SENELER İÇİNDE
YAŞADI

Avrupa tekniğinin en
aşağı 300 sene evvel-
ki vaziyetinde tevarüs

edilen memlekette gösterilecek faali-
yetin kıymeti ne olursa olsun ferdlerin
yapabileceği, ferdi kuvvetlerin becere-
bileceği bir iş değildi. Müştemi kuv-
vetlerin, büyük sermayelerin işlere ha-
kim olması lâzım geliyordu. Ne ferdin
varlığı ne de ecnebî lortluk ve serma-
yeler samimi bir refah vermek şöyle
dursun vaid dahi edemezdi. Önümüz-
de aşılması mecburiyeti bulunan yüzer
yüzer toplanmış seneler demetleri kor-
kunc dağlar gibi duruyordu. Ferdin
acziyle karşılaşan aşma zarureti Cu-
muriyetin azmi önünde çaresiz kala-
mazdı. Zaten Cumhuriyet büyük inkilâbı
tesis ederken ferdiyetçilik, infiradî me-
sai rejimi yer yüzünde iflâs etmiş va-
ziyette bulunuyordu. Gerek dünya iktisadî
vaziyetinin icabatı, gerekse
memlekette yıllar içinde katedilmesi
lâzımgelen uzun asırlar mesaisinin telâfisi
gibi siyasî ve tarihî zaruretler
Cumuriyet idaresini devletçilik prensipleri
üzerinde yürümeye sevk etmiştir.
İşte bu tarihî zaruretlerin ortaya
koyduğu icaplar dolayısıyla yürüyen
inkilâbımız, eu ileri hamlelerle yolunda
devam ederek aşılmaz gibi görünen
yüz yıllar yığınlarını kurduğu devletçilik
esaslariyle muvaffakiyetle aşmıştır.
Cumuriyetin 14 senelik devletçilik e-
sası, yedi yüz sene mütemadiyen tahrip
edilmekte bulunmuş olan memleketi
fabrikalariyle, demiryollariyle, banka-
lariyle mektepleriyle, içtimai yenilikle-
riyle akılları durduran bir mükemmeliyette
imar etmiştir.

CUMURİYET UHREVİ
MÜDAHALELERİ
KIRMIŞTIR.

Cumuriyet sağlan bi-
nasını kurarken impe-
ratorluğun, saltanat

idaresinin birer kadit halinde sallanan
çürük temellerini sırasıyla, teker teker
yıkarak vazifesi karşısında idi. Onları;
milletinin şuurundan, tarihi kıymetle-
rinden aldığı endişesiz, şüphesiz bir
cüretle temellerinden söktü. Dışleri
düşmüş sırttan bir kadavra halinde
yalnız uhreviyete bağlanan ucubevi ve
esatirî idare mekanizmasını kırar ve
onu kullanan elleri mezarına gömerken
dünya yüzüne atıldığı nevezadının gözle-
rini ilme, fenne ve yirminci asrın akıl-
ları şaşırta tekniğini açtı. Mescidinin
köşesinde hurafevî bir ruh gibi yaşa-
maya sevk edilen umumî hayatı; maki-
nelerin çarklarını çeviren, bankaların
kasalarını taşıran, Millî imanı yüksel-
ten bir kudret haline koydu. Mihra-
bında gökyüzünün muhayyel kuvvetleri
için tutuşturduğu yağlı kandili söndü-
ren Cumhuriyet; yerine maddî, manevî
elektrik şaşaası gibi parlayan ileri bir
lâiklik tesis etti. Semavî ve esatirî
esaslara bağlanmış olan hukuku mede-
niye ve aileviye şuur, mantığa ve
medeni esaslara raptedildi. Medenî
hayata sulukcasılığın remzi olan hacı
sarığının saffete timsal olan beyazlı-
ğının altında taşıdığı kapkara zihniye-
tin yerine güneş kadar parlak ve sı-
cak, vicdan kadar hür bir lâiklik ika-
me edildi. Hayya alelfeleh'i duymayan
semanın boşluklarına açılan gözler
ordakt hoşluğun hakikatını öğrendi.
Ve bu imanla ilim, fen kayuaklarına,
maddeye ve hakikate çevrildi. Türk;
bu suretle imanını, gökyüzünün bom-
boş maverasında değil realitelerle dop-
dolu göğsünün, kafasının içinde buldu.

SEVR ve LOZANDA
TÜRK

Türk milleti; Cumuri-
yetinin temellerini a-
tarke Osmanlı sultanları son saatlerin-

de son nefeslerini, esarete verdikleri ruhlarının şerefsizliği altında zehir gibi bir ecnebi havası almak haysiyetsizliği içinde çekiştiriyordu. Yedi yüz senelik hükümdarlıklarını iptina ettirdikleri millî kuvveti, ana varlığı; hanedanlıklarının yalancı ve muakkat saltanatı hesabına yabancı kuvvetlerin esaretine tevdi ediyordu. Millî enerjiye her gün bir başka şekilde suikast yapan hilâfet ucubesini rönesanstan evvelki papalık zihniyetiyle kullanıyor ve yirminci asrın ileri milliyet zihniyetini 15 inci asrın geriliklerine atmaya çalışıyorlardı. Düşman devletlerin Türk'e karşı kullandıkları en müessir ve zehirli silâh bu olmuştur. Bu cinayetlerini düşman devletlerin mandasına girmek ihanetiyle tamamlamak isteyen saltanat ve onun mensubini, şerefsiz bir Mondros müta-rekesini müteakip esaret ve ölüm getiren bir Sevr muahedesi aktetmişlerdi. Türk'ün esarete tahammül etmiyen coşkun haysiyeti; Lozan zaferiyle kendisinin ebedî hürriyetini kaydsız, şart-sız temin etti. Sevr Osman oğlunun yüzkarası, Lozan da Türk milletinin kahramanlık vesikasıdır. Türk milleti; Lozandaki celâdetiyle memleketi müstemleke olmaktan kurtarmış, müstekil Türkiye Cumhuriyetinin ebedî temellerini kurmuştur.

TÜRKİYE
CUMURİYETİ

Milli hakimiyet prensipleriyle temelleri atılan Cumhuriyet 1923 senesinde Türk milletinin ruhunda bir vicdan vahdeti halinde tecelli etti. Bunu ruhunun saf fetinde, hislerinin samimiyetinde duyan Türk milleti; kendi hakimiyetinin esasına istinat eden idaresini o kadar içten benimsemiş olduğu, yedi yüz senelik insiyakî bir inkiyadı nefretle anmaya başladı. Yedi yüz senenin hatı-

rası; teessüflerle hatırlanmaya vesile olan elemeler, acılar ve ıztıraplar serisinden ibaret kaldı. Bu gün Cumhuriyet; milletin hayat ukdesi, millet de Cumhuriyetin şuurlu bekçisidir. Bir taraftan Cumhuriyet; milletin şuurunda, vicdanı umumisinde bir ahlâk halinde doğarken diğer taraftan istiklâl güneşi de beraber doğuyordu. İstiklâl ve inkilâbın aynı siyasî ufuktan aynı zamanda doğup aynı zamanda yürümesi keyfiyetini yalnız Türk vatani görmüş ve yalnız Türk tarihi kaydedebilmiştir. Böyle büyük bir hususiyete hiç bir milletin tarihinde tesadüf etmeğe imkân yoktur. Bu şeref, Türkiye için olduğundan kadar bir çok Asya ve Avrupa milletleri için de yüksek intibahlar veren ders mahiyetinde mühim bir kıymettir. Türk milleti; bu bahtiyarlığını kendi saffetinden, kendi samimiyetinden, kendi ruhundan, kendi benliğinden ve kendi arasından hayat verdiği en büyük zekâsını kendisine önder ve alemdar yaparak elde etmiştir. Büyük Türk milleti; bu büyük başın anası, bu büyük baş da büyük Türk milletinin Atasıdır.

CUMURİYET Atatürk'ün; Cumhuriyetin feyizli nurlarını dört bucağında yükselttiği bu günkü Türkiye ile 14 sene evvelki Osmanlı ülkesinin aralarındaki farkların mukayesesini yapmak Cumhuriyetin memlekete getirdiklerini vuzuhla ortaya koyar. Cumhuriyet; memleketi müstemlekelikten kurtarmış, bütün cihanda hürmetle anılan bir devlet haline koymuştur. Devlet ve milleti semavî muhayyel kaidelerden, hurafelerden kurtarmış, akıl mantık ve medeniyet mevzuatına geçirmiştir. Din ile dünya işleri bu devirde ayrılmıştır. Memleketin; devlet hazinesine girmeden ecnebi

memleketele akan varidatı Cumhuriyet devrinde memleket hazinelerine çeyrilmiştir. Devlet ve milleti sümüren kapitilasyon belâlarının bahtımızı karartan imtiyazları ortadan kaldıran Cumhuriyettir. Cumhuriyet; millete keudi dilini, dilinin hürriyetini, millî yazısını, millî tarihini zamanın derinliklerinden çıkararak iade etmiş. Küf kokan örümcekli medreselerin yerlerine modern vesaitle mücebhez mektepler yaptırmış, yaz günlerinde bir ucundan öteki kıyasına üç ayda gidilemeyen memleketin iki başını iki günlük kısacık birer zamanla birbirine bağlamıştır. Deniz, kara ve hava yollarımız 14 senelik Cumhuriyetin eseridir. Âşar iltizamı belâsını ortadan kaldırarak köylüyü mezuatına sahip kılan, köylünün ektikle-riyle ambarlarını doldurtan yine Cumhuriyettir. Cumhuriyet; memleketin bütün servet membalarını elde etmelerine imkân vermek suretiyle yer yer imtiyazlı işgallere sebebiyet veren ecnebi sermayelerin yerlerine millî sermayeyi ikame eden, yurt ve hazineyi iktisadî işgalden ve binaenaleyh tedricî korkunç izminlâl akibetlerinden kurtaran kudrettir. Cumhuriyet; söyleme, düşünme, yazma, eğlenme, okuma ve ibadet etme hürriyet ve serbestisini tesis etmiştir. Sultanlıklarının hükümlerlerini, Arabistan vaha ve çöllerinin 1300 yıl evvelki inzibat hareketlerini güden halifeliklerini ismen olsun koca bir milletin zararına ikame edip yaşatmaya çalışarak memleketi bir müstemleke haline koymağa muvafakat eden kara kuvvetten kurtaran; Cumhuriyettir. Yedi bin yıllık demokrasi prensiplerini Kemalizm yenilikleri altında millete iade eden de yine odur.

MILLETİN RUHU Bize bu kıymetli ne-
ATATÜRK ticeleri veren, Cumu-

riyeti ve bu günkü rejimi hazırlayan, milletin özlediğini ve şuurunun içinde yaşattığını ilk defa sezen dâhi dimağ yalnız Atatürk olmuştur. 700 senelik Osmanlı devleti içinde yetişen bu tek nadire Türk milletinin bir ferdi ve onun remzi ve sembolüdür. Atatürk kelimesi bir kahramanlık vecizesidir. Bu ismi telaffuz eden her ferd; dimağının kıyımları, hayalinin vüs'ati içinde bir inkilâp cidalini ve bir istiklâl bağlesini duyar. Temin ettiği hadsiz hesapsız kıymetlerin en büyüğü olan Cumhuriyeti, milletin öz ruhundan süzüp ona malettiği ve yurda âbide gibi diktiği gün ve onun ber yıldönümü en büyük rasimlerle, sevinçlerle tes'ide değen bayramımızdır. İftiharla, gururla birbirimizi kucakladığımız bu en aziz bayram günümüzde milletine gösterdiği önderlikten, fedakârlıktan, yüksek dedan dolayı büyük Atamızın önünde hürmetle, minnetle ve şükranla eğiliriz..

EN BÜYÜK Bayram; bir varlık ve
BAYRAMIMIZ bir dirlik hayatının sevinçle tes'it edildiği gün diye tasvir olunur. Bu takdirde millî hakimiyetü, millî kudretin, millî varlığın, millî istiklâlin Cumhuriyet prensipleriyle neşir ve ifân edildiği hakikî kurtuluş günü 29 Teşrin evvel yıldönümleri en büyük bayramımızdır. Bütün Türk milleti, bugün yalnız bir bayram sevinci ile değil hakikî bir kurtuluş kudretinin gurur ve iftihar ile seviniyor.

İSPARTA COĞRAFYASI

TABİİ, BEŞERİ, İKTİSADİ

X

TECTONIQUE

Mıntakanın Üçüncü zaman hareketinin Tarihçesi

Üçüncü zamanın néogène devrindeki Tektunik hareketler dolayısıyla mintakamızda ve onu saran Cenubî Akdeniz sahiller mintakalarında vaki olan - Dislokasyonlar - tegayyürü eşkâl hadiseleri

Nâzım Örensun

Türkiyede Néogène devri sonlarında göllerde veya o zamanın karalarını istilâ etmiş bulunan denizlerde teşekkül etmiş bulunan bütün miocène rüsubatı mintakamızda dahil olduğu halde o devirde daimî olarak devam edegelmiş olan hareket dolayısıyla pek çok şekil tegayyürlerine uğramış ve bu tagayyürat bazan iltivaları, bazan da inşikakları vücude getirmiştir. Bilhassa bu hareket heyeti umumiyesiyle Miocène rüsubatı arazisini her yerde meyilli bir hale sokmuştur. Sultan dağlarının cenubu şarkisinde onu baştanbaşa takibederek Könya sathı mailine birleştiren tulânî inşikak Afyon - Isparta istikametindeki münkesir inşikaklar, Keçiborlu - Dinar - Acıgöl Miocène arazisinin müntehasındaki inşikak batlariyle Davrastan Antalya körfezinin garbine teveccüh eden amudî silsileler üzerindeki inşikak ve Beyşehir gölü ile Antalya körfezinin şarkî istikametindeki mültevi arazi bu devirde, bu gün dikkatimizi çeken işaret ettiğimiz dislokasyonlara maruz kalmıştır.

Mıntakamızda Anamaslardaki Eocène: piliocène arazisi ile garbimizde Acıgöl istikametinde gördüğümüz Miocène arazisi tegayyürü eşkâle maruz kaldıkları zaman cenubî anadoluda Anamurdan Mersine kadar olan geniş sahil mintakasıyla gine denizler altında

teressüp etmiş bir Miocène arazisinden ibaret olan bir örtü ile örtülmüş bulunan ve iltivaları Oligocèn'de vaki olmuş olan Amanos'ların bu üst kısımlarıyla karamanın cennbunda Akdenize ve şarkında da Ereğli'ye kadar devam eden miocène arazisinin aynı zamanda şiddetli şekil tegayyürlerine maruz kaldığını FRECH ve TCHIHATCHEFF yaptıkları tetkiklerinde tesbit etmişlerdir.

Antalya'dan Rados adası istikametine uzanan arazi yarım adanın cennbundaki miocène arazisi üzerine meyilli bulunduğu gibi Dalaman çayı istikametinde inşikak halindeki dislokasyonlar da yine aynı veçhile Rados adası istikametine müteveccihdir.

Mıntakamızda ve mintakamızı ihata eden Antalya körfezini şarktan garpten saran saha üzerinde vaki olan miocène hareketi Şarkî anadolu ve garbî İran silsilelerinin iltivalara maruz kaldıkları zamana tekabül eder. Bu itibarla cenubî anadoludaki miocène tabakatının maruz kaldığı dislokasyonlar - Eşkâl tagayyürleri - hareketleri garbî İran iltiva hareketleriyle aynı zamanda vaki olmuş ve hatta Amanos'larla şarkî Isparta ve Antalya Anamas silsilelerinin, aynı mültevi haricî Akdeniz kavsi üzerinde bulunan Kıbrıs adası da aynı miocène devri sonla-

rında ehemmiyetli surette dislokasyonlara duçar olmuştur. Demek oluyorki bu tegayyürü eşkâl hareketi mıntakamızda miocène devrinde Anamas'lardan itibaren Antalya körfezi şark sahili istikametince Akdenize girerek Kıbrıs istikametince devam ederek Kıbrıs da dahil olduğu halde İskenderon körfezi deniz zemininden Amanos silsilelerine vasil olmakta ve bu tektonik hat üzerinde busule gelmiş bulunan inşikak ve iltivalar muayyen cenubi hüzmanın haricî kavşını teşkil eylemektedir. Hüzmanın dahilî kavşını teşkil eden Toroslar, bunların da neogène'den evvel iltivaya uğramış olan tabakaları haricî kavse doğru uzanan ve miocène tabakaların teşkil eylediği meyilli geniş bir saba üzerinde meydana çıkarlar ki buna aciniyeti nisbeten fazla olan miocène tabakasının ki en yeni olmak itibariyle eski tabakalara nisbetle pek çok tasallüp ederek kabili inkisar bir hale girmekten ziyade iltivaya ve itikâle müsait bir baldedir. İtikâle uğrayarak alt tabakaların üste çıkmasına sebep olmakta ve bînetice badise üst miocène tabakalarının harice doğru meyl almasını mucip olmaktadır. Mıntakamızdan itibaren Anti toroslara kadar uzayan miocène sathının cenup cephesine müteveccih olan sathın meyli 15 dereceye kadar varır. Mevzii olarak husule gelmiş olan inşikak batları daha küçük satıblar üzerinde 45 ve 45 dereceden fazla ehemmiyetli meyiller gösterir. Ancak bu mevzii meyiller inşikaklardan mütevellit mevzii vaziyetlerdir. Yoksa umumî meyl bu nishette fazla değildir. Vesatî meyli denize kadar iki dereceden ibaret olan bu çok geniş sathın mıntakamızdan itibaren Adana ovası-

na, Mersin sahillerine kadar uzayan sahasında neogène'den evvele ait tabakalarla örtülü 2000 metreyi müteceviz irtifalar bulunduğu gibi Konya, Karaman, Ereğli istikametine müteveccih sathı mailde de 1000 metrelik irtifalar mevcuttur. Miocène arazisinin Sultan dağlarının şarkından Konya Ereğlisine kadar olan hattından Akdeniz sabillerine kadar uzayan miocène arazisinin umumî vaziyeti geniş münhanî bir antiklinal teşkil ederki bunun en mürtefi kısmını meydana getiren mibveri üzerinde gördüğümüz miocène neden evvele ait eocène, oligosen ve daha eski araziye kara ve akar sular itikâlleti mevcut meyillerden istifade ederek meydana çıkarmışlardır. Bunu da intaç eden vaziyet söylediğimiz gibi şüpbsiz saba üzerinde umumî bir meylin itikâle müsait olacak şekilde mevcudiyetidir.

Antiklinal mibverinin Toroslar imtidadınca mıntakamızda bulunan kısmı Beyşehirle Akşehir arasındaki mıntakamızın şimali şarkisini kaplıyan Sultan dağlarının Neogène devrinden eski olan arazisi miocène arazisi ile çevrilmiştir. Buradaki miocène arazisi maballinde de tesbit edildiği veçhile gölrüsübu olan kalkerler, marınlr ve konglümeralardan mürekkeptir. Neogène arazisi Sultan dağlarında 1500 metreye kadar çıkabildiği halde Konya ovasında 1000 metrelik bir irtifa gösterir. Burada Konya yayla ve Yalvaç ovasına olan meyl Toroslardaki meyl kadar düzgün ve intizamlı bir balde değildir. Karışık bir manzara gösterir. Neogène iltivaları ve inşikaklar vuzuhla bellidir. Sultan dağlarının Neogène'den eski eocène ve bundan evvele ait arazisiyle miocen'in göl kalkerleriyle marı-

Hamideline ait bazı Vesikalar

Hikmet Turhan Dagloğlu

— Geçen sayıdan mabat —

VESİKA : 6

Hamideli beyi Yakup beye hüküm ki:

Rumî Mehmede verildi.

Haliyen dergâhı muallâma mektup gönderüp Antalya canibinde Milas garbi? demekle maruf tayfe gelüp nice fesad edüp ve bazirgân tayfesinin harekete mecalleri olmayup ve bundan maada nice levend tayfesi sohte suretiue girüp fesad ederler deyu bildirmişsin. Buyurdum ki eğer zikrolunan ârabdır ve eğer sair sohteler ve yine levend tayfesidir. Anın gibi fesad ve şenaat üzre olanları ele getürsüz ahvallerini teftiş edüp sabit olan hukuku nası alıverdikten sonra ehli fesat ve şenaatin hakkından gelesin. Eğer zikrolunan ârabdan ve levend ve sohta tayfesinden zarar ve gezend eriştirmeyesin.

3 25 Recep 967

Mühimme defteri 4. Sayfa 338

VESİKA : 7

Hamideli beyine ve Uluborlu kadısına hüküm ki:

Sen ki sancak beyisin mektup gön-

derüp lâbisi fesad sohtevat hakkında top-
rak kadısıyla teftiş edüp haklarından ge-
lesin deyu hükmü şerif varid olmağın li-
vai mezburda Uluborlu nam kasabada
vaki olan medresede on beş nefer labisi
fesad sohtalar cem olup ve reayayı ren-
cide etmekten halî olmayup aher vilâyet-
ten bazı müslümanlar kasabai mezbureye
gelüp konduklarında yatsu vaktinde itti-
fak ile evlerin basup bir miktar altunun
ve bir miktar nakit akça ve sair esbap
ve silahların yine erkekleriyle alıp oda-
larına götürüp iki nefer karındaşların ve
hizmetkârların hapisle alıkoyup zevk et-
tiklerine hapisten halâs olanları şekvâya
gelmeğın fermanı şerif mucibince kadı
müraselesile daveti şeri olundukta bu
kulları ve kadı dailerine hılaftı şer'i ve
naşayeste kelimat ettiklerinden gayri
tuğyan üzere medrese kapusun metris
edinüp muharebeye şüru edüp sabahtan
öğleyedek mukatele edüp adamlarımdan
birini katil ve sekiz neferi mecruh olup
ve mezkûrlardan dahi birisi katlolunup
ahari ele getrülüp teftiş olundukta zikro-

ları ve konglümeraları arasında temas gösteren inşikak hattı silsile boyunca bir imtidat gösterir. Toros silsilesi gibi bir antiklinal olan Sultan dağlarının inşikak hattı cihetindeki yamacı şimali şarkıye doğru meyillidir. Buradaki arazi Toroslardan daha güç iltivaya uğrayarak şarkında boylu boyunca tulânî bir inşikak vukubulmuştur. Bu inşikak hattı Sultan dağlarının cenubu şarkisindeki sathı müstevîi maili Neogène'in muhtelif tabakalarından katetmiştir.

Mıntakamızın garbini ihata eden garbî anadoluda da inşikak hatları iltivalardan aşağı kalmıyacak mühim bir tektonik hal ve mauzara arz etmektedir. Sultan dağlarının Afyon - Isparta mintakasını ayıran aksamı üzerinde Uluborlunun şimalindeki sırtlardan ileride ve Sandıklı - Afyon istikametindeki muavveç inşikaklar da mintakamızın şimalinde ehemmiyetli bir tul üzerinde münkesir bir manzara gösterir.

— Devam edecek —

Rumî Mehmede verildi.

Hamideli beyine hüküm ki :

Haliya saucağında bazı gurbet tayfası çenkü çığane ile gezüp müslümanları ıdlâl edüp hilâfî şer'î şerif evza ve etvarlarının nihayeti olmadığı ilâm olunmağın buyurdum ki vardıkta annın gibi çenkü çığane ile gezen gurbet taifesin men ve def edüp hilâfî şer'î şerif kimesneye iş ettirmeyesin. İnad edeuleri yazup bildirsin.

28 Ramazan 967

Mühimme defteri 4. Sayfa 428

VESİKA : 10

Hamitili beyine ve Burdur Kadısına hüküm ki.

Haliya sen ki sancak beyisin. Dergâhı mallâma mektup gönderip Burdur nahiyesinde Melâz Murat ? Nam kariyede bostan uam kimse Ferzendiercümnt oğlın Selim (Tale bakahu) emri ile teftiş olunup şerû şekaveti zahir olup Vilâyet halkı yaramazlığına şehadet edip ol ecilden Eğridir Kalesinde hapsolundu diye arz eylediğin ecilden mezbur olbabda olan sureti sicilli ile derkâhı mullâma gönderilmesini emredip buyurdum ki hükmü şerifim varıcak mezburu olbabda olan sureti sicil ile derkâhı muallâma gönderesin. Anun bile koşup gönderdiği adamları gereği gibi tenbih ve tekit eylesin ki yolda ve izde gice de ve gündüz de kalfetle gaybet ettirmekten ziyade hazer eyliyeler şöyle bilesin.

Hamitili Beyinin kethüdası Mehmede verildi.

2 Seferülmuntazır 972

Mühimme defteri 6 sayfa

VESİKA : 11

Burdur ve Isparta kadılarına hüküm ki Dergâhı muallâma mektup gönderip Kışla nam kariyede mütemekkin olan

lunan habasetten gayri hamam basup berber oğlanı cebren alup zevk edüp ve beyşehrinde zulmen oğlan alup ve müslümanlara oğlunuzu veriu veyahut şu miktar mal verin deyu hilâfî şer'î teklifatları ve kuttattarik oldukları mahfeli şer'ide subut bulup sicil olanlardan dört neferin marifeti şer'ile haklarından gelinüp bakişinin dahi mucibi siyasetleri şer'ile sübut bulmamağın beraber kefilleri olanlar kefillenüp olmayanların Eğridur hisarında hapis oluñduklarını bildirmişsin.

İmdi buyurdum ki kadıya arz olundığı gibi olup siyaset olaulardan gayrileri dahi anlar ile bile fesada mübaşeret olup mukatele ve muharebe edüp ceuk etmişler ise veya oulara mukayyed olmuşlar ise mahallinde onların dahi haklarından gelesin.

16 Ramazan 966

Mühimme defteri 4. Sayfa 413

VESİKA : 8

Rumî Mehmede verildi.

Hamideli beyine Eğridur ve Burdur kadısına hüküm ki :

Kazai mezburda karabaş demekle maruf papas müslümanlar hatunu girdüğü hamamin içine girüp gizlenüp avratlar dahi haberdar olup döğerek taşra çıkarup sen ki kadısın sana ilâm ettiklerinde ihmal edüp tutmadığın Hamideli soncağı beyinin adamı arz etmeğın buyurdum ki hükmü humayunum vardıkda mezbur papas her kande ise buldurup getirüp husamasile beraber edüp bir defa fasıl olma-mış değil ise teftiş eyleyüp göresin. Arz olunduğu gibi ise şer'ile sabit ve zahir olsa, olbabda şer'ile lâzım geleni icra edüp yerine koyasın.

22 Ramazan 967

Mühimme defteri 4. Sayfa 418

divane bostan nam kimsenin ahvali hük- mü şerif mucibince teftiş olundukta mu- temedün aleyh kimseler mezbur bostan yatakhk ile meşhurdur ve kasabada met- hali olmiyan hususa mübaşeret eyleyip şirret ve şekavet eylemekten halî değildir. Ve bu haber verdiklerini arz eylediğiniz ecilden küreğe gönderilmesini emredip buyurdumki varıcak emrim üzere mezbur bostanı mukayyet ve mahbus dergâhı mu- allâma göndermekle küreğe konula ve koşup gönderdiğin kimselere tenbih eyliye- sinki yolda gaybubet ettirmekten ziyade hazer edeler.

Hamiteli Beyinin kethüdasına verildi.

6 Reibyyülabir 973

Mühimme defter 6 sayfa

VESİKA : 12

Hamiteli Beyine hüküm ki.

Bundan akdem sana hükmü şerifim gönderilip sancağın su başları ve sipahileri ile bizzat deryaya gitmek em- rim olmuştu. Haliya livai mezburun hıfız ve harasetü lâzım olmağın buynr- dumki sancağın yalılarının muhafaza- sında kalmıp su başları ve sipahileri mürettep ve mükemmel düşman yarağile alay beyine koşup berveçhi isticâl boğaz hisarına gönderüp hazır edesinki Donan- mayı hümayunum vardıkta hazır buluna- lar. Şöyle bilesin

Bir sureti Karesi Beyine yazıldı.

15 Recep 973

Mühimme defter 6 sayfa 343

VESİKA : 13

Lalaya hüküm ki.

Hamiteli sancağı beyi Mehmet Dame- izzühu ile ağlasun ve Isparta kadıları sid- dei saadetime mektup gönderüp Kara hisarından kara uzlu ve kâfir yiğitli tayfası yaz eyyamına ağlasun kazasında

yaylâğ çıkıp daima yola ve bele inip kâr- ban ve evler basıp, haramilik edip ve kazai ağlasun halkının evlerini açıp bağ- ları harap edip ve atları, eşekleri gasb- edip teaddileri olmagym şeri şerife davet olundukta itaat etmeyip muhasamaya mübaşeret edip bazı adamlar mecruh edip envai fesad ve şenaatleri olduğunu arz edip ve şikâyete gelenler taifei mez- bure âraptandır diyu bildirdiler. İmdi taifei bağıyenin hakkından gelinmek için defa- atle Beylerbeyiye ve kadılara hükmü hümayunum gönderilip gelmeyip şimdiki halde ol semtlere karip yerlerde olduğunu bildirdikleri ecilden mezburlardan ehli fesat olanların gereği gibi hakından gelinmesini emredip buyurdum ki;

Varıcak bu hususu ifşa etmeyip taifei dağıye her ne mahalde ise sahib haberleri alıp bölüğüle bir ağa tayin edip üzerlerine gönderesin ki haber ve agâh olmadan alelgafle üzerine varup ol eşkıyayı ihata edip baş baş müfsitleri ele getirüp haklarından gelesin. Sair ehli fesat ve şenaate mucibi gayret ve nasi- hat ola. Amma ehil ve ayalleri esir ve malları garet olmağa rizayı şerifim yok- tur. İrsal ettiğin bölük ağasına ana göre tenbih edesin. Ve yollarda alıp gittiği bölüğün onat [1] zabtedip kimseye riaya- yı çiğnedip tecavuz ve taddi olmaktan ve bu bahane ile bi günâh olanlara da- hl olunup zulüm ve heyf olmaktan içti- nap edip hemen memleket ve riayadan zikrolunan eşkıyanın vucudu def ettir- mek babında envai ikdam ve hüsnü ihtimamın zuhura getiresin. Şöyle bilesin.

Kethüdan vdrildi.

26 Şaban 973

Mühimme defteri 6 sayfa 430

[1] Onat doğru, Tersin zıddı. Ana dilinden derle- meler. sahife 294

Katırcı zade Mehmet Paşa Hazretlerinin mektubudur [*]

Fehmi Aksu

— Geçen sayıdan mabat —

7 — “İzzetmeab şerayi nisab livai Hamidde vaki olan efendiler ve âyanı vilâyet ve eşrî memleket huzuru şeriflerine dürreri deavâtı safiyatı meveddet ve tahrîri süleymanı muhabbet Fezevilhazaini muhlisat olunan oldur ki halen ahvalimizden tefehhus ve teftiş olunrsa hamdenlilâhilmelikilvedut yümnü hucceti berekâtile vücüdümüz dairei sıhhatte mevcut olup ruzü şeb devamı ömrü devleti şehinşahi ve kıyâmı fiyâmı şevketi şehriyari izdiyadı ömrü devleti ebed peyvendleri düasına bissıdki velihlâs müdavemet ve müvazabet ve iştiğal üzere olup ferman olunduğumuz zabtu rabtı memleket ve himayet ve sıyanet üzre idüğimiz ilmi şeriflerine hafi ve nihan buyrulmaya tahtı zalik baisi mektubi muhib halen livai hamide berveçhi arpalık mutasarıf olan Osman paşa babamız hazretlerinin oğlu ve mütesellimi olan ağa tarafından âdem ve mektupları varid olup muameleyh Osman paşa hazretleri halen Girit ceziresinde olup girit ceziresi seferi ahvali ammei nasın malûmları olmağla vaki olan bir su başılığı muhasebesini mutadı kadim üzere tevcih ve salyâne edüp bir mikdar imdat ve ianet olunup müşarünileyh paşa hazretlerine harç irsal olunmak babında imdat ve muavenet rica etmeleri ile mektubu meveddet terkim ve ısdar olunup irsali izzü huzur kılınmıştır. Ledegşerefilyusul memuldür ki mümkünhususul

bir mikdar muavenet ve müzaheret olunup harç irsali babında müşavere edüp mareahül mü'minin hasenen fehüve indal-lahi hasenin der seccadei şeriat daimbad birabbilibad fehvasına tahammül oluna baki,

Minelmuhibilmuhlis Mehmet mîri mîranı karaman halen [7]

Kıdvetül emasili velakran Ebubekir ağa [zide kadrühu] malûm ola ki bundan akdem senin yedine verilen bnyrnlnda sipariş olan kuyuda hilâf tarafta gezersin hâliyen katırcı oğlunun çiftiğın Cafer oğ-lu [**] ihlak eyleyüp bu mertebe fesada bais olmuştur. Sen ki hilâf tarafta gezer-sin sana gayette mühimdir. İmdi buyrul-tu vusulünde zikredeu âsi Karaağaçta ve Gölhisarda ve Sögüdde ve «Bir kelime üzerine zamkla kâğıt yapışmış» ovası üz-erinde mezbur eşkıyaların yolların bağla-dup ve üzerlerine varüp bieyyi veçhin ele getirüp bından sonra bir gayri gadr ve bahane etmeyüp zikrolunan eşkıyaları bieyyi veçhinkân ele getiresiz ve sana bu hususta ianet lâzımgelen müslümanlar ve voyvodalar ve sair iş erleri ve il erleri dahi sana bu babda ianet eylemek lâzım geldikte buyrultumuzu kendilere ibraz edüp ve siz ki ianet lâzım olan müslü-manlar...» [8]

[**] Cafer oğlu 1079 Hicride Venedik seferi esnasın-da küçük Hasan, Akça Murad, kâfir Murad Ka-ralıkulu gibi bu muhitte şekavet eden ve etrafla-rına «bilâtemessüh pür silâh ve serkeş karye be-karye gezüp lokmacılık eden «Levendat» ın da toplandığı elebaşılardan ve gaile açanlardan biri-sidir. Bu sırada halka birlik olup bu gibi eşki-yayı yakalamak için yemin ve şart ettirilmiş ve keyfiyet hucceti şer'îye ile tesbit edilerek merkeze gönderilmiştir. (Defter 56 Sahife 97 ve 101)

[*] Sicilde aynen bu başılığın taşıyan bu mektubun, Katırcı oğlu monoğrafisini hazırlayacak zevat için hususî bir değer ifade edeceğini zannederim.

9 — [İzzetlü ve faziletlü efendi hazretlerinin meclisi şeriflerine düreri davat safiyat ithaf olunduktan sonra ilâm ve inha olunurki işbu varakaî muhabbet vusulüde âyau vilâyet ve serdar ve mütesellim ağanın ağalarından ol canibde olanlardan ve ata tuta kadir olalar her kim varsa bu canibe alelacele kışlaya [***] gelesiz anda kavışalım eşkiya olan Cafer oğluun üzerine gitmek Murat olunmuştur. İhmal üzere olmiyasız ve izzetli karındaşım Murat ağa huzurlarına dahi selâmlar olunur. Anda olan paşa ağalarına tenbih edesiz yarin Kışlaya gelesiz ihmal üzere olmiyasız eğer ihmal edersiz saadetlü paşa efendimize ilâm ederiz sonra cevap vermeniz müşkil olur mucib mektupla âmil olasız mukaddema buyrultuyu şerif varıp sicil oluudu idi. Bu kadar ihmal etmekten murat nedir. sonundan havf etmezmişiz bu ihmal edecek hal değildir.] Muhibbi Muhlis İbrahim ağa [9]

10 — [Voyvodalar ve sair iş erleri ve ilerleri siz bu hususda Ebubekir ağaya ianete lâzımgelen mahalde ianet edip bir veçhile tehalüf ve teannüt eylemeyesiz bu hususda ademî tekayyüdünüz zahir olursa bir veçhile nedamet çekmeniz mukarrerdir. Şöyle ki eşkiyayı mezburlar badelyevm ol tarafta geçerler ise bir veçhile cevaba kadir olmazsız Ebubekir ağa seu dahi bu bahane ile karye Bekariye celbimal için gezip mezburları ele getüremez ademi takayyüt sadır olursa âzim nedamet çekersin hilâfı şeri şerif bir ferde zulüm ve teadiden bağayet ihtiraz eyleyesiz hürrire 2 H. 178] [10]

11 — [. . . İnha olunur ki haliyen emri şerif Alişan ile arpalığımız olan

[***] Burdura bağlı ve İspartanın 3-4 saat garbinde bir köydür. Mintaka askerleri Cafer oğlu harekâtına kısım kısım burada tecemmü ederek yollanmışlardır.

Hamit sancağında bundan akdem mütesellim olan kâtimimiz Mustafa efendi ref olunup işbu sene seman ve sebiue ve elf şevalilmükerremın gurreşi gününde zabtetmek üzere sabıka kethüdamız olan İftiharülemacit velekâbir Zülfikar ağa[damemecdehu] tarafımızdan mütesellim nash ve tayin olunup zabtiçin mektup tahrir olunmuştur ki ledelvnsul gerektir ki. ilâh Tahriren fi evail şehri recebilferd sene seman ve sebiin ve elf]

İmza : Mehmet Paşa [11]

12 — [Mefahirül emasili velakran Hamit sancağı mütesellimi Zülfikar ağa [zide kadrühü] malûm ola ki haliyen kutta üttarik olan Cafer oğlu nam şakî sair rüfakalarile tahtı hükûmetine vasil olduğu tarafımızdan ilâm olmağla buyrultu tahrir olunup irsal olunmuştur. Vüsulünde gerektir ki tahtı hükûmetinde olan kazalara adamları perakende eyleyip cümle kazaları ağâh ve sağir ve kebiri nefirîam eyleyip hazır ve müheyya olalar ki bir tarikile tahtı kazalarına yem ve yiyecek vermiyüp geçirmeyüp şöyle ki bundan sonra tahtı hükûmetinde bir kariyede veya bir kasabada yem ve yiyecek verip ve geçürdükleri istima oluursa ol Vilâyetin sağir ve kebiri Eşeddi ukubet olunduklarından soura senin dahi nedamet çekmen mukarrerdir hususu mezbure ihmal ve tekâsülün bunlara ihlâs üzere olup bundan sonra senedsiz gezen levendat her kimin ademisi olursa olup temessüksüz gezenleri ahzeyleyip tarafımıza irsal eyliyesiz hilâfı şeri hilâfı kânun zulüm ve teaddiden hazer eyliyesiz 9 D. 1078] [12]

26 Recep 1194 tarihli divan anadoludan ıstar edilen ve 58 numaralı şeri sicil defterinin 119 ncu sahifesinde mukayyet bulunan bir emirde : Hamit sancağı kazalarında [Ayanlık daiyesile envai fesat ve meczalime cesaret

ATALAR SÖZÜ

Toplayan : NURİ KATIRCOĞLU

— Geçen sayıdan mabat —

(A R)

- Ar gözden, kâr yüzden bellidir.
Ar yılı değil, kâr yılı.
Ar namus kaygısı yok.
Arı kadar eri olanın, dağ kadar yeri olur.
Arsızın yüzüne tükürmüşler, yağınur yağıyor sanmış.
Arsızla ırsıza yaklaşma.
Art ayağıyla kulağını kaşır.
Art eteğinde namaz kıl.
Arafatta soyulmuş hacıya döndü.
Arsız güçlü olunca, hak ıssısı suçlu olur.
Aramakla güzel bulunmaz.
Arkası olanın sırtı yere gelmez.
Arkdada var, çarkdada var, önündeki forkdada var. (Mehmet Ali Tütüncü).
Arik etten yağlı tirit olmaz.
Arpa ağırlığı incitmez.
Arpa unun yoksa, buğday dilindemi yok?
Arayan bulur, inleyen ölür.
Arik atlamaz, köprü geçmez, varır seymana karışır [2].

Artık mal göz çıkermaz [3].

(A S)

- Asil azmaz, bal kokmaz.
Asilzadeden kemlik gelmez, soysnzdan hayır.
Asilzadeyi almak zordur, geçinmek kolaydır. (4) (Zübeyde Katırcoğlu).
Asil azmaz soy koğar.

(A Ş)

- Aş pişti bayram geçti.
Aşk ağlatır, dert söyler.
Aşık dört yanını divar sanırmış.
Aşık sazıyla, sevgili nazıyla.
Aşığı dokka durdu. (Dokka - Çuk durdu) [5].
Aşkın at yürük olur.
Aşkla aşık atılmaz.

- (2) Seyman - Gelin almaya giden güveğinin arkadaşlarının teşkil ettiği (atlı gelin alayı).
(3) Burada artık, fazla manasındır.
(4) Asilzadenin kızını olmak zordur, geçinmek kolay.
(5) Aşığı dokka durmak - Aşık oyununda aşık kemiginin ayakta durmasıdır ki : İşi yolunda gitti demektir.

eden Sağır oğlu Osman ve avnelerinden Katırcı oğlu ve Çomak oğlu nam eşkıyaların haklarında tertip cezaları için] irade sadir olduğu ve bunların geçmeleri muhtemel olan yerlerin sed ve bend edilmesi yazılıdır. Bu emirde adı geçen [Katırcı oğlu] nun 1058 den itibaren hakkındaki vesikaları neşrettiğimiz [Katırcı oğlu Mehmet] ile veya [sülalesi] ile münasebet derecesini izah edecek beğeye

malik değiliz.

- [7] Mektup tarihidir. Isparta şer'i sicilleri defter: 58 Sahife: 46
[8] Yazı burada kesilmiştir. tarihsizdir. 1078 sicilleri arasındadır. Şer'i mahkeme sicilleri defter: 56 Sahife: 134
[9] Şer'i mahkeme sicille defter: 56, Sahife: 134
[10] Şer'i mahkeme sicilleri defter: 56 Sahife: 134
[11] Şer'i mahkeme sicilleri defter: 56 Sabife: 133
[12] Şer'i mahkeme sicilleri defter: 56 Sahife: 106

İsparta Ortaokulunun Tarihçesi

III

HİLMİ DİLMEN

Okul binasının ahşap olması ve ihtiyaca kâfi gelmemesi üzerine 328 senesinde eski bina yıkılarak yerine biri zemin kat olmak ve her katta Altı dersane ve iki idare odası olmak üzere üç katlı kârgir bir bina yapılmış isede 1330 hareketi arzında binanın taze olması ve harçlarının tamamile tahaccür etmemesi dolayisile üçüncü katın bazı köşeleri çatlamış ve yıkılmış olduğundan bu kat tamamen alınmıştır.

Okul 318 den sonra ikisi idadî üçü rüşti olmak üzere beş sınıflı idadi haline konmuştur. Okula girebilmek için üç sınıflı olan mahalle ve köy okullarından mezun olmak kâfi idi.

1331 senesinde okulun teşkilâtı da değişmiştir. Rüştiye sınıfları ilk okula verilmiş. İdadî : biri ihzarî, ikisi kısmı umumî namile üç sınıflı bir hale getirilmiştir.

336 da kısmı umumîler biri sınaî diğeri ziraî olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Buradan mezun olanlar liselere kabul olunmamışlardır.

923 de bu teşkilâta değiştirilerek okul bir devreli Lise haline konmuş ve bununla beraber ilk kısımları da açıl-

mıştır. 925 tarihinde lise adı değiştirilerek Orta okul adını almıştır. 926 da ilk kısım sınıfları lâğvedilmiş o tarihten itibaren bu günkü şeklinde devam etmiştir.

319 dan 339 a kadar okulun mevcudu ve mezunlarının listesi aşağıdadır.

Senesi	Okulun mevcudu	Mezun adedi
319	105	00
320	118	8
321	127	12
322	130	9
323	160	12
324	165	10
325	182	7
326	190	11
327	221	20
328	201	16
329	181	13
330	148	16
331	130	00
332	34	3
333	39	8
334	41	8
335	26	8
336	24	5
337	30	6
338	40	9

318 den 339 a KADAR OKULUN TALİM HEY'ETİ

İ S M İ .	Mübaşeretı	İnfikâkı	Ayrılma Sebebi
Direktör, Fransızca ve Malûmatı nafia öğretmeni Sinoplu Mahmet Tevfik.	1318	1326	Terfian Adana lise direktörlüğüne. [Vefat etmiştir].
Yardirektör, Türkçe, Tarih Coğrafya öğretmeni Eskişehirli Mehmet Ali.	1318 Rüştiyeden müdevver	1330	Tekaüde sevk [Halen Eskişehirde].
Hesap, Coğrafya öğretmeni Halim.	1318	1324	Terfian Kırklareli idadi direktörlüğüne [Vefat etmiştir].
Arabî, Farsî, Tarih öğretmeni Konyalı Zeki.	1318 Rüştiyeden müdevver	1328	Niğde idadisine nakledilmiştir.

İSMİ.	Mübaşeretİ	İhtikâkİ	Ayrılma Sebebi
Din dersleri, ahlâk ve yazı öğretmeni Şafak oğlu Mustafa Tevfik.	1318 Rüştüyeden müdever	1328	Tekaüde sevk.
Resim öğretmeni Yüzbaşı İzzet.	1318	1325	Vazifesinin naklile ayrılmış halen müteakıt binbaşısıdır.
Fransızca öğretmeni Yani Toma	1326	1335	İstifa halen İstanbulda ticaretle meşgul.
Resim, Beden Terbiyesi öğretmeni Nikola.	1325	1330	İstifa.
Direktör ve malûnatı vataniye öğret- meni Atabeyli Mustafa.	1326	1328	Yalvağ nümune müdürlüğüne nakil, orda vefat etmiştir.
Kâtip ve Türkçe öğretmeni Şafak oğlu Hilmi.	1326	1328	Müteverrin olduğundan vefat etmiştir.
Ulumu Tabiiye öğretmeni Bandırmalı Halit.	1326	1336	Isparts ziraat direktörlüğüne nakil, elan burada ziraat Di- rektörüdür.
U. T. Ö. Eczacı Hüsnü.	1336		
Arabî, Dindersleri öğretmeni İstan- bullu Mehmet.	1326	1332	Hastalanmış İstanbul'a gidip vefat etmiştir.
Arabî, Dindersleri öğretmeni İzmirli Hayri.	1326	1329	Tekaüde sevk.
Arabî, Dindersleri öğretmeni İbrahim Cağbolat.	1329	1334	Yalvağ Nümune Müdürlüğüne nakil.
Tarih, Coğrafya öğretmeni İbradali Şükrü.	1326	1332	İstifa.
Müdür ve Malûmatı vataniye öğret- meni Salih Hilmi.	1328	1336	Tekaüde sevk.
Türkçe öğretmeni Bursalı Hüseyin Hilmi.	1327	1338	Yalvağ idadi müdürlüğüne na- kil. Halen Karaman O. O. direktörü
Riyaziye öğretmeni Güllü oğlu Ömer.	1333	1338	Isparta İmam ve Hatip okulu- na nakil.
Tarih, Coğrafya öğretmeni İmam oğ- lu Nuri.	1334	1338	İlk kısma nakil.
Ulumu tabiiye ve Fransızca öğret- meni İspartalı Kemal.	1335	1339	İstifa halen Isparta meb'usudur.
Resim ve el işleri öğretmeni Mardinli Fuat.	1335	1337	Açığa çıkarılmış. Halen hesap divanında murakip
Ulumu Tabiiye öğretmeni İspartalı Hakkı.	1335	1339	İlk kısma nakil.

Cumuriyet devrinde okulun mevcudu fazlalaşmış, 927 den itibaren sınıflara şube açılmağa başlanmış ve her sene okulun mevcudu artarak nihayet birinci sınıf Beş, İkinci sınıf Dört, Üçüncü sınıfta İki şubeli olmuştur. Yine 927 de Kız öğrencilerin de alınmasına müsaade edilerek okul muhtelit hale konmuştur.

BÜYÜK ZAFER

30 Ağustos 1922

NÂZİM ÖRENSUN

Türkiye Cumhuriyetinin bugün bütün cihana şanını, şehametini tanıttıracağı yüksek kudretinin istinad ettiği temeller, dünyaya atak eden yüce Türk milletinin yer yüzünde emsali bulunmayan şuurlu heyecanı, bahası ağır fedakârlıklarıyla kurulmuştur.

Büyük Türk milleti, bugünkü siyasi, idari ve içtimai mevkiini almak ve en ileri bir millet ve devlet kıymetini ictisap edebilmek için dünya tarihinin kaydeylemediği bir harika, bir hususi bamle kudretini göstermek mecburiyetinde bulunuyordu. Tarih bu kudretli başarıyı, bu emsalsiz hadiseyi yalnız türk mmilletinin şan ve fazileti hesabına hususi bir kıymeti, yegâne bir harikulâdehik olarak kaydâtmiş bulunuyor. Türk milleti, büyük atasının alemdarlığı altında varlığının kıymeti hakikiyesini dünyaya tanıttırmak kararını verdiği gün, istiklâl emellerine aynı zamanda inkılâp gayelerini de terfîk etmişti.

Coşan bu büyük millet; hakkına, öz vatanına, harimine taarruz edilmiş olan masum millet, başındaki şuurunun ciyadetine, bazusundaki kuvvetinin celâdetine, göğsündeki imanının ciddiyetine dayandığı o aydın' o mutlu karar günlerinde kendisine nankörlük eden bütün bir cihanın kışkaç emellerine rağmen yaptığı üeri hamleleriyle gasbedilmek istenen istiklâlini dört bucağını saran hududsuz düşmanlarının akıllarını hayretlere düşüren inkılâbiyle beraber kazandı.

Türk milletinin bu iki cenahlı kazancı hakiki kurtuluşunun en kıymetli ifadesidir. Zaten Türk milleti, zeval bulmaz bir zafere sahip olmak kararını, şurunun tertemiz sahifesine kaydeylediği gün, hakiki kurtuluşun her türlü tekemmül şartlarını haiz bir istiklâl ile beraber en medeni kıymetlerle mücehhez bir inkılâbın da beraberce tesis edilmesi mümkün olacağını anlamıştı.

Zira, Türk milleti biliyordu ki hakiki ve tezelzüle ngramayan bir isiklâle sahip olabilmek için istiklâline eksansız bir medeniyet kıymetinin de terfiki lâzımdır. Fakat takdir olunmak icap eder ki ayrı ayrı pek çok müşkilleri güçlükleri ihtiva eden bu çifte müzafferiyetin aynı zamanda tahakkuk ettirilebilmesi keyfiyeti kolayca istihsali mümkün olan bir şey değildi. İşte bu içtimai ve siyasi inkılâbı, başarılması imkânsız gibi görünen ve hakikatte de dünya tarihinin kaydeylemediği bu harikulâde hadiseyi tahakkuk ettirmek mecburiyeti müvacehesinde mutlaka kazanılmasına karar verilen bu zaruretin inanılmaz bir muvaffakiyetle istihsali Türk tarihinin bir hususiyeti olarak dünya tarihine mal edilmiştir.

Türk istiklâl ve inkılâbının istihsalinde Türk milletinin, içiude bulunduğu şerait gözönünde bulundurulusa zaferin azameti bütün haşmetiyle dirilir. Ve biz bu manzaranın gözleri, kalpleri, hisleri doyuran kıymetleri, heyecanları müvacehesinde iman kazanırız.

Türk milleti, bu zaferlerini Osmanlı imparatorluğundan hiç bir şey tevarüs etmediği bilakis ihanet gördüğü bir anda, büyük harbden mağlup çıkarıldığı bir zamanda, iç ve dış düşmanlarla boğuşmak mecburiyetinde kaldığı bir sırada tahakkuk ettirmiştir ki çifte düşmanlara karşı göğüs gerüp kan dökerek elde edilen çifte zafer öyle her milletin tahammül gösterebileceği müşküllerle, güçlüklerle kazanılmış değildir. Türk milletinin bu hususta katlandığı müşkülâtın misalini hiç bir milletin tarihinde, hiç bir milletin hayatında görmek mümkün olamaz. Hiç bir millet istiklâl derdinde iken içtimaî inkılâblar emellerine zihimlerinde yer verememiştir. Bunun işte gördüğünüz gibi bir tek istisnası var: Türk milleti...

Türk milleti, istiklâlini kurarken düşmanları için açtığı mezara altı asrın yığıldığı nihayetsiz hurafeleri de beraberce gömdü.

Göğüslerimizi mefharet hisleriyle dolduran, bugünkü varlığımızı bize kazandıran savaş hatıralarını; yarını istihlâf edecek ahfada bütün kıymetleriyle, harikalarıyla tevdi edebilmek için 18 milyon türkün bu zaferler mecmuası, heyecanlar buketi olan tarihçeye tam bir vukuf sahibi olması lâzımdır.

Her derecedeki okullarımızın tarih ve yurd dersleriyle, üniversite ve fakültelerimizle açtığı inkılâp dersleriyle evlâdlarımıza ve bütün gençliğe en ince safahatını anlatıp öğrettiği bu eşsiz istiklâl ve inkılâp savaşını halkımıza duyuracak müessese, büyük milletimizin efradını sınıf farkı olmayarak içinde toplayan Halkevleridir. İşte Türkiyenin bütün Halkevlerinde bu akşam ve bu saatte toplanan halk; kalpleri aynı hisle çırpınan tek bir millet, kürsülerinde

yükselen sesler de hep aynı tarihçeyi yadeden tek bir ses .

Kalpçerimizi en tath intubalarla çırpındıran istiklâl zaferinin hayecanları bize kendisinden avvele tekaddüm eden bir çok acı hatıralar nakleder.

1914 de başlayarak 1918 de biten dünya harbi Osmanlı devletini de beraberce bitirmişti. Osmanlı devleti, Türk milletine karşı irtikâp eylediği binbir seyyiatının defterini 10 Ağustos 1920 de akdeylediği Sevr muahedesine koyduğu imzasiyle tahtim ederek kapamıştı. Bu esaret huccetine imza koyan; yedi asırlık bir devlete sultanlık edendi. Gûya milliyet prensiplerine istinad ettirilmek istenildiği iddia edilen bu muahede hakikatte 18 miluonluk Türk milletini ekalliyetlere feda ediyor bu suretle memleket yer yer, parça parça taksim ve tevzi olunuyordu.

Bu vaziyet karşısında içimizden hirimiz ve şahsen en büyüğümüz olanmünci bir adam MUSTAFA KEMAL; felâketler serisi karşısında kurtuluş çaresini ancak milli hakimiyete dayanan yepyeni bir türk devleti kurmakta buldu. Yapılacak iş, bu makûs tali karşısında her ne pahasına olursa olsun filen mukavemetten ibaretti. Bu büyük adam, kötü akibetlere müstahak olmaması lâzım geldiği kanaatinde bulunduğu Türk milletinde bu mukavemet kudret ve enerjisinin bütün kuvvetleriyle yaşadığını görmüş ve sezmiş bulunuyordu. Binaenaleyh kararını teşebbüsleriyle tetviç etti. İstanbuidan Anadoluya geçtikten sonra evvelâ Amasyada neşrettiği bir beyanname ve hilâhare Erzurum ve Sivasta akdeylediği kongre ve 23 Nisan 1920 de teşkil eylediği Büyük Millet Meclisi ile keyfiyeti takivye etti.

Bu esnada artık istiklâl savaşı baş-

lamış, büyük kumandanın Samsuna çıktığı zaman 50 bin kişiden ibaret kalmış olan Türk ordusu yer yer teşkil edilen yeni kıtalarla takviye edilerek şarkda Ermenilerle, cenubda Fransızlarla, garbde de İzmirli işgalleri altına alan Yunan ordusu ile - ki hakikatte İngiliz ordusu demektir - harbe girişmişti. Şarkta muzaffer olan Türk ordusu, garbde Yunan ordusunun Bursadan Eskişehirle ilerlemek istediği bir zamanda 8 kânun sani 1921 de birinci İnönü muharebesini ve Afyonu işgal eylemek istedikleri 31 Mart 1921 de de ikinci İnönü muzafferyetini kazandı. 21 Teşrinivevvel 1921 de de cenubda ibraz eylediği müessir galibiyetle Fransızları saffiharp haricine çıkardı. Artık Yunan ordusu ile başbaşa ve karşı karşıya kalan ordumuz taze bir kuvvet ve zindeliğe sahip olmak fırsatını elde etmişti.

İki İnönü harbinde de bir şey kazanamayan düşman ordusu oldukça nevid bir halde Sakaryanın garbine çekilmiş ve feci akibetine müntazır kalmıştı. İşte böylece 1921 yazında daha iyi tensik edilmek ve güzelce kuvvetlenmek gayesiyle Sakaryanın şarkına geçen ordumuzla Yunan ordusu Eskişehir Afyon cephesinde 1922 yazına kadar bir sene müddetle karşı karşıya hareketsiz kaldılar.

Bir Maymunun dişlerine kurban giden Yuuan Kralı Aleksandırı yerine kral olan Kostantin 300 bin kişilik ordusuyla Türkiyenin fatihi olmak emeliyle ordusunu harekete geçirmek istedi. Eski Bizans imparatorluğunu ihya edecekti. Son sahifesi, imparatoru Kostantin tarafından yazılarak kapanan şarkî Roma imparatorluğunun yeni bir sahife ile açılması şerefi kendisini halefi saydığı Kostantine nasip olacağı hayalinde idi.

Fakat bütün tazeliğini toplamış olan, bütün enerjisine sahip olmuş bulunan Türk ordusu artık kat'i neticeyi almak vaziyetine gelmişti. Büyük Millet meclisi, büyük kumandan Mustafa Kemalî ordusunun başına Baş kumandanlığına intihap etti. Artık bize kat'i neticeyi, 30 Ağustos 922 zaferini veren Sakarya meydan muharebesi başlamış bulunuyordu. 23 Ağustosta her türlü hazırlıkları ikmal edilerek ilk hamlesi 26 Ağustosta başlayan ve 30 Ağustos darbesi indirilerek 13 Evlül 922 ye kadar yirmi iki gün devam eden bu cehennemî harp Türk milletinin halasını tehşir etti.

Memleketin müncisi büyük kumandan MUSTAFA KEMAL, bulunduğu Kocatepeden ordularımızı 26 Ağustosta tarazuza geçirdi. Geniş mikyasda bir hareket için başlayan ölüm saçıcı bir top ateşi yürüyen, ilerliyen ordularımızın önlerine açılan sahaları temizliyordu. Türk topçusunun bugün, 26 Ağustos günü gösterdiği harikulâde kudret, muvaffakiyet, kahramanlık şaheserliğinin de pek çok üstündedir. Düşmanın bugün göstermek istediği son gayretin haleti ihtizarda bulunan bir insanın son dakikalarına benzediği görülüyordu. Metin piyademizin, hayalleri bile korkutan topçu ateşimizin altında devam eden kuvvetli savleti karşısında düşman âdetta erimeğe başlamıştı. Büyük kütleler hep birer an içinde yok oluyordu.

27 Ağustos sabahı güneş gözlere rüyet sahasını açarken Türk ordusu da düşman safında Tınaztepe ile Kalecik sivrisi arasında açtığı (12) kilometrelik bir gedikten İzmir yolunu açmıştı. Artık günler değil saatler, dakikalar birer düşman mevziini zapta kâfi geliyor; her bir saniye bir düşman safının or-

tadan kalkmasına kifayet ediyordu. Tıvaz tepenin garbindeki müstahem mevkilerin zaptından sonra düşman fırkaları mevkilerini terkederek kaçmaktan başka çarelerinin kalmadığını anlamışlardı. Düşman ordusunun bir yılda bazırladığı mevziler bir günde ellerinden alındı. Saika gibi başlarına inen bu hal kumandanlarına da, askerine de kâbuslu bir rüya gibi geliyordu.

Şimale doğru kaçmağa başlayan düşman ordularımız tarafından süratle takip edilmeğe haşlandı. Şarktan ve cenubdan şiddetli darbeler yiyorlardı. Nihayet İzmire kaçamamaları için kahraman süvarilerimiz şimal ve garplerini de ateş çenberi içine aldılar. Şimdi koca bir müstevliler ordusu, ana vatanın ismetli hariminde dört taraftan ihata edilmiş 28 - 29 Ağustosta mezbahalarına sokulmuşlardı. mukadder olan akibetleri, 30 Ağustos 922 de Aslâhanlar ve Çal köy mıntakasında kati olarak verildi. Toprağa amansız kömüldüler, denize amansız döküldüler. Bu muzafferiyet güneşinin tesbitine değer levhaları, manzaraları görülecek harikalardı. Ana vatanın kurtarılmasını temin eden bir zafer kadar insanın göksünü, kalbini mefharetle dolduran bir manzara olahilir mi?... Artık, düşman vatanın harimi ismetinde boğulmuştu.

Bunun üzerine, İngiltere mandasına girmek zilletine düşen padişahın idama mahkûm eylediği büyük münci kumandana [Gazi Müşir] rütbesile bütün Türk milletinin sempatisi, minnetdarlığı takdim olundu.

Ordular; Gazi Müşir Mustafa Kemal'in [Ordular, ilk hedefiniz Ak denizdir, ileril..] Kumandasile 30 Ağustos 922 zaferini takip eden güülerde

demiryolu istikametinde Uşak'a doğru kaçmak isteyen, şuraya buraya şaşkın serkerdan dağılan düşman ordularının döküntülerini imha eylemişti. Nihayet 9 Eylül de İzmire giren ordularımız, 13 Eylül de bütün marmara ve Ege sahillerimize sahib olmuştu.

18 Eylülde Fransızlar, İtalyanlar Çanakkaleden çekilerek İngilizleri yalnız başlarına bırakmışlardı Teşrini evvelde akdedilen Mudanya mukavelesnamesile güzel Trakyamızda yunanlılardan tahliye edilerek itilâf kuvvetleri tarafından ana vatana iade ediliyordu. Düşman milletlerin orduları, istilâya koşan yunau ordusunun tamamen ortadan silinmesi ile bir varmış bir yokmuş masallarına mevzu oldular.

Nihayet bütün masumiyetimize ve hukuku hükümranimize rağmen düşmanla birleşmiş bulunan Osmaah hükümdarlarının saltanatıda i Teşrini sani 922 de tarihin geçmiş günler sayfelerine geçirildi. [Tam dokuz ay süren çetin bir siyasî didişme ile 24 Temmuz 923 de Lozan muahdesi aktedildi..] Düşman, kara kuvvet, hurafat, kapitalasyonlar, İmtiyazlar, Hafifelikler Teşrini evvel 923 sonlarına kadar birer birer ortadan kaldırılmış ve nihayet 29 teşrin evvel 923 sabahı yepyeni bir devletin güzel ufuklarına Cumhuriyetin güneşi doğmuştu.

İşte bize bugünkü saygılı kudretimizi hazırlayan 30 Ağustos 922 zaferi askerlik noktaî nazarından ne derece kıymetli ise dünya milletleri arasına en medenî bir millet halinde bulunmamızı temin eden büyük inkilâbımızın mebdeî olmak itibariyle de o nisbette haizi ehemmiyettir.

30 Ağustos 922 zaferi Türk tarihine yeni bir sayife açmakla kalma-

Geçmiş günlerde Ispartada Düğün

ETEM ERDEM

Medenî nikâh kanununun kabulüne kadar her yerde olduğu gibi Ispartada da şerî nikâh usulü cari idi. Çok eski zamanlarda kurulan görenek mucibince hareket olunurdu. Nikâh çoklukla gelinin çıkacağı Perşembe günü oğlanın sakın bulunduğu mahallenin imamı tarafından kıyılırdı. Nikâh esnasında gelin ve damad bulunmazdı. Baba ve ananın münasip görecekları

miş dünya milletlerinin müstakbel hayatları üzerinde de müessir olmuştur. Bilhassa Asyanın istilâya düşen milletlerinin aldıkları dersler vesilesile hayranlıklarını, minnettarlıklarını ve dolayısıyla bütün bir cihanın üzerimize tıfleyen sempatisini doğurmuştur. Bu sempati istiklâlimizi takip eden büyük içtîmaî inkılâbımızla teauf etmiştir.

Hadisenin bu tarzda bir tecelli arz etmesi bize Türk istiklâl ve inkılâbının büyük ehemmiyetini, cihanşumul bir mahiyete malik bulunduğunu gösterir. İstiklâmizin yanında onunla beraber yürümüş bulunan inkılâbımızın hususiyetlerinin kıymetlerini bir an için hatırlardan çıkarmamak lâzımdır. Çünkü bu çifte zaferin dünya telâkkileri karşısında arz eylediği ehemmiyeti, kurtuluş şeraitinin, inkılâp mefhum ve prensiplerinin, dünya tarihinin kaydelediği emsaline gösterdiği üstünlüğündedir. Bize bu üstünlüğü temin eden, biribirini tamamlayıcı iki kudrettir: Birisi, bütün enerjisinin kırıldığı, bütün kudretinin kalmadığı, bütün maddî ve manevî varlığının mahvolduğu zannedilen Türk ulusunun hakikatte sahib olduğu

akraba veya hariçten seçilen ikişer kişi bunlara vekil olurlardı. Müvekkiller vekâletini kabul ettikleri kız ve oğlanın buldukları yere giderek vekâletlerini alırlardı. Nikâhı ya bir camide veya münasip görülen her hangi bir evde kıyarlardı. Müvekkillerle imam bir araya gelerek mihrimuaccel ve müeccel üzerine pazarlık yapılarak mutabakat husulüne çalışılırdı. Çok zaman

büyük ve alt edilmez varlık; diğeri de bu varlığı memlekette bütün seslerin kısıldadığı, bütün heyecanlı ümitlerin susduğu, bütün kurtuluş çarelerinin kalmadığı, bütün ceyyit zekâların eriyib söndüğü zannedilen bir zamanda eline alarak ona hakikî kıymetlerini, doğuracağı zaferlerini yarattıran büyük kumandan, [Asil şef KÂMAL ATATÜRK'tür.

Biz, bu adı; Türk milletinin remzi olan bu temiz ismi, bir zabidin isimi celâli anan ve buuu ahiret korkusu ile yapan ve menkulâta belbağhyan hurfeli imanî gibi dilimize tesbîh etmedik. Biz, bu adı harikalar yaratan, bir millet yaşatan, yepyeni, devlet kuran büyük bir adamın dehasının, bu harikaları yaratmak için devlet ve millet hesabına hasreylediği emsalsiz hizmetlerine şahit olarak, iman ederek, içimizden gelen birer coşkunlukla anıyoruz.

Bu anış, her fikir ve zihinde kocaman bir tarihle beraberdir. Bir ad, tek bir isim, bize bütün bir istiklâl ve bütün bir inkılâp tarihinin zübdesi olmuştur: KÂMAL ATATÜRK...

mihrimuaccel ve müccel üzerinde mu-
tabakat husul olamadığı takdirde baş-
lanmış düğünün geri kaldığı ve hatta
her iki tarafın birbirinden ayrıldığı bi-
le vaki olurmuş bunun için [Gelin at-
ta iş bakta] atalar sözü bu zamanlar-
da söylenmiş bir sözmüş.

Mibrimuaccel ve müccel üzerinde
tarafeynce muvafakat husulünden son-
ra imam efendi maksadı izah ederek
müvekkillere hitabla müvekkili bulun-
duğun . . . . . kızı . . . . . falanı . . . . .
oğlu . . . . . veriyormusun diye sorar
ve onların muvafakati üzerine nikâh-
ları akdolunurmuş. Nikâh kıyılırken
elleri diz üzerine koymakta âdetmiş.
İmam efendi nikâh suresini okur ve
dua edermiş. Şabitler huzur ile kıyılan
bu nikâh mihrimuaccel ve müccel se-
nedinin bir sureti ile birlikte şerî mah-
kemede tescil edililirmiş.

Nikâh bir ücrete tabi imiş bu ücre-
ti oğlan tarafından imama verilirmiş
alınan bu para mahallenin ihtiyar hey-
eti arasında taksim olunurmuş.

Nikâh düğünün en çetin safhasını
teşkil ettiği için nikâhın kıyıldığı her
iki tarafa müvekkiller vasıtasile tebliğ
alınduktan sonra kızı erkek evine
götürmek üzere hazırlığa başlanırmış.

Gelin alayı: bekâr gelinler çoklukla
perşembe ve dul gelinler ise daha zi-
yade pazar günü çıkarılırdı. Gelinin
çıkacağı günü oğlan evinin kız alıcı
kafilesi kız evine giderek oğlan tara-
fından gönderilen gelinlik eibiselerini
geydirir ve takım eşyasını tıklarlardı.
Bu kafileyi kız evi tarafından yemek-
lemekte âdetti. Oğlan tarafının gelin
alıcı erkekleri öğle namazını müteakip
bir arada toplanarak müctemian kız
evine giderlerdi. Bu esnada bulunduğu
zamanın nakliye vasıtalarında hazırla-

mırdı. Düğünlerde münacat okunduğu
için âmin çağrışan mahalle okulu ço-
cuklarında bulunurdu. Düğün sahiplerinin
verdiklerine göre erkek çalgıcılarda
tutulurdu. kafile harekete hazır bir ha-
le geldikten sonra gelini almak üzere
oğlanın baba veya onur yerine kaim
olan en yakın velisi gelinin bulunduğu
odaya giderek ve kızın en yakın velisin-
den teslim alır ve duvağını başına örter-
di. Bir tarafından seviç âlameti olmak ve
o bir taraftan pek galabakk bulunan
seyirci kadın kafilesi içinden yol bulup
çıkabilmek içinde evvelce hazırlanmış
olan parayı serperdi. Bu paraları uğurlu
telakki ederek saklıyanlarda bulunur-
du hariçte ki erkeklerin mahremiye-
tini temin için yollara gerilen kilimler
arasından geçen gelin sokak kapısında
bekliyen nakliye vasıtasına bindirilir-
miş. Eski zamanlarda araba ve fayton
bulunmadığı için gelin at ile götürü-
lürmüş. Ata binecek olan geline hari-
cin mahremiyetinden korumak için
yukarıdan aşağı bir cibnlik keydirilir-
miş. Bunun üzerinede dört tarafından
dört çocuk vasıtasile tutulan dört saplı
bir şemsiye ile siper edilirmiş. Ata bine-
meyecek olanlarında çelebi ağa veya
sağdıç onun at üzerinde durmasına
yardım edermiş. Ata binmesini bilen
kadınlarda atlar üzerinde gelinin etra-
fında gittikleride olurmuş. Ata binme-
sini bilmeyenlerde yaya olarak bu ka-
fileyi takip ederlermiş.

En önde çalgıcıları sıra ile erkek
cemaat ve onları da münacaatçılarla
âmin çağrışan çocuklardan sonra gelin
kafilesi ve bunlarında gelinin çehizini
teşkil eden eşyasını ellerinde ve başla-
rında taşıyan çocuklar takip edermiş.
Arasıra havaî fişenlerin atılmasıda vaki
immiş. Kafile bu minval üzere oğlan evi-

nin yolunu tutarmış Kafilenin oğlan evine kibleye düşen yolları takip ederek varması da âdetmiş o zamana kadar koltuk âdeti olmadığı için toplanan karşıcı kadınlar gelini içeriye aldıktan sonra cemaat dağılmış. Gelin doğruca kendisi için tahsis edilen cihaz serili gelin odasına götürülür. Gelin odasına girerken koyun gibi uysal olması için kapı önüne serilmiş bir koyun postu üzerinden geçiren ve geçim olması içinde kapı üzerine az bir yağ ve bal sürenlerde bulunurmuş. Odasına alınan gelinin duvağı açılmamış duvak gerdek esnasında bir görümlük mukabilinde damad tarafından açılmış.

GERDEK YEMEĞİ : Zifaf akşamı bısım ve akraba ile oğlanın yaran ve akranına bir yemek çıkarılması âdettir. Yemekten sonra yatsı namazı kılınır. Bu namaz müsait olduğu takdirde evde ve müsait olmadığı takdirde ise eve en yakın cami veya mescidde kınır namazı müteakip hoca tarafından dua edilir orada hazır bulunan ve dua ile güveylik elbiselerini geymiş olan damad evvelâ hocanın elini, baba ve büyüklerinin ellerini öpdükten sonra yaran ve akranının yumruk darbeleri arasından kendisini kurtararak soluğu gelinin odasında almış. Bu yumruklar damadı ikaz maksadile yapılmış. Zifaf odasına giren damad hayatta kendisine eş olacak olan nikâhsının evvelâ duvağını açar ve ona ilk görümlük olmak üzere bir şey armağan etmesi âdetmiş. Yekdiğeriyle tanışmış ve anlaşmış olmak içinde zifaf yemeği bazırılır ve bu yemeğide oğlanla eşi beraber yerlermiş.

O gece kız evinden yaşlı bir kadının erkek evinde yatması âdetide var-

mış. Ertesi günü sabahı damad yalnız veya yanında bir kimse bulunduğu halde hazırladığı çerezle kayın peder ve validesini ziyaret için evlerine gidirmiş. İlk geliş ve görüşü olan bu ziyarette damada yemek konulur ve bir hediye verilmemiş. Eskiden yeni damadların güveylik elbisesi olduğu gibi peten ve çitariden yapılmış hususi bir yeleği de bulunurmuş ki bu yeleği geyen o genciu yeni güveyi olduğu h erkeşçe ta-ayyün edermiş.

— Gerisi var —

Aşk ve Çiçek Manileri

I

Aşkı bir gül'ümüş ,
Bülbüle gülmüş ...
Yeşil dallarda ,
Boynu bükülmüş ...

II

Aşkı menekşe ,
Düşmüş ateşe ...
Sararmış , solmuş ;
Küsmüş güneşe ...

III

Aşkı yasemin ,
Sevgiden emin ...
Kendisi minik '
Kokusu serin ...

IV

Aşkı karanfil ,
Sevmeğe eğil ,
Aleve benzer ,
Yakıcı değil ...
[Gerisi var]

BEKİR TÜRK

Neşriyatı idare eden : HİLMİ DİLMEN
Mesul Müdür : A. RIZA UYSAL
Basıldığı yer : İLK'ADIN BASIMEVİ - Isparta

ÜN

I. inci Kânun
1937II. inci Kânun
1938

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Tasarruf haftası dolayısıyla hazırlanan konferanstan

Tasarruf ve bu ihtiyacı doğuran âmiller

NÂZİM ÖRENSUN

Tasarruf; lûgatte ve bu işin ifasında ki en ön ve basit manasile gelecek günlerin refahını temin ve garanti edebilmiş olmak için bu gün elde edilebilmiş ve edilebilmesi imkân altına alınmış, şahsın ve mensup olduğu aile efradının huzur ve geçimini temine matuf kıymetlerin kaytsız şartsız istihlâkine meydan vermeden bir kısmının bu maksada hizmet etmesi ümniyesile saklanması, esirgenerek muhafaza edilmesi demektir. Fakat asıl iktisadî sahadaki mana ve kıymeti, çok daha şamil ve çok daha mudildir. Tasarruf; her türlü kıymetlere ve zamana kabili tatbiktir. İktisadî hayat ve faaliyetlerde vaktin nakit olduğu esas kabul edilmiş bir hakikat ve herşeyce öğrenilmiş bir malûme olunca zamanı da her türlü kıymetler kelimesinin çok şamil olan mefhumuna ithal edebiliriz. Bu takdirde tasarruf; alelittak kıymetler üzerinde sarfın tamamen aksi manasında vaki olan bir amel ve bilahara tezahur eden sigortalı bir neticedir.

Kıymet; ferdin ve cemiyetin menfaetlenmesine, faydalanmasına hizmet eden; sahip ve malik olmak saadetinde meşru bir ihtiras veren ve yer yüzünde ferdler ve cemiyetler arasında nizama iktisadiyi tesis eden, bilhassa mübadele esasını kuran maddelere haiz oldukları hususiyetleri dolayısıyla gene beşer tarafından izafe edilmiş itibarlar, karar ve tevcihlerdir. Bugünün iktisadî şartlarına göre beşerin hayatına hakim bir nâzımlık vazifesini gören bu itibarî karar ve tevcihler öyle gelişmiş güzel değildir. Keyfiyet, hakikate taallük eden sebeplerle takyit edilmiştir. Bu itibarla muayyen bir şeye tahsisi için karar, tevcih ve izafe edilen kıymet; o maddenin ve o şeyin istihsalinde; ihzarında ve ona sahip ve malik olabilmekte ki say ve amel ile emeğin ve bununla beraber imkânların icabettiği kolaylık ve güçlüğü derecesiyle mebsut bir tenasüp arzeder.

Keyfiyet hakikî cephesiyle bu vaziyette gözlerimizin önünde tecelli edince

elde edilen kıymetlerin ferde tahmil ettiği müşkilât; onu, sahip olabildiği kıymetlerin iştihlâkinde şuuruzca kayıtsız, şartsız bir ibzale gitmekten menüeder. Görülüyor ki mantıkan en önde gelen hareket, kıymetlere malik olabilmekte ki müşkilât dolayısıyla [Sarf] dan evvel [Tasarruf] dır. Buua dünyanıza içtimâi nizamının sarsılmasına meydan vermeden yürüten iktisat kanun ve kaidelerinin kayıtlarını da ilâve edecek olursak tasarrufun sarfa takaddüm eden bîr halet ve zaruret olduğunu ilmin, hakikatın ve mantığın lisaniyle isbat etmiş oluruz. Bu takdirde tasarruf denilince bu zarurî amelin tatbik sahası olan bütün kıymetlere matuf olması lâzımdır. Yalnız bir kıymet üzerinde tasarruf ne ilmî, ne mantıkî ve ne de ideal bir kıymeti haizdir. Bu, daha ziyade bir merak ve ihtiras manasından ileri geçemez. Hakikî tasarruf, bütün mauasile ferdi hayatına hakim olan bütün kıymetlere mütenasiben tatbik olunan bir tasarruftur. Bu itibarla tasarrufun şamil olacağı mevzuları tesbit etmek lâzımgelir ki gözlerimizin önüne dikilen mefhumlar şunlar olur: İşde amelde, kuvvette, enerjide, tabii varlıklarda, zamanda, gayri menkullerde, menkul mallerde.

Tasarrufun ilmî manadaki ehemmiyet ve kıymeti mahsusasını bütün şuriiyle idrak eden bir ferd, sarftan evvel düşünmekle mükellef olduğu tasarruf işini hiç bir tefrike uğramadan yukarıda saydığımız bütün kıymetlere bütün zekâsını istimal ederek tatbik eder. Bu kıymetler düşünülmeden, ehemmiyetleri tahlil edilmeden cahil bir insan satiyetiyle yalnız kazanılan beş on para üzerinde yapılacak tasarruf; zekâ işletilmeden okunan bir ilimden alınacak neticeye benzer, o ka-

dar boş ve o kadar hiçtir.

Tasavvur edilsin ki paraya izafe edilen kıymet, esasen ferdlerin ve cemiyetin huzurunu temine hadim olan yukarıdaki kıymetlerin kendileridir. O, bu kıymetlere sahip olabilmeyenin mezuresi, mikyası, ölçüsü, vasıtasıdır. Binaenaleyh asıl olan bu mikyasa, bu vasıtaya sahip olmak değil vasıtanın malikiyet için tavassut edeceği maddeleridir. Tasarruflar aslan ve bu asıl olan kıymetler üzerinde yapılır. Neticeten de bunlara malikiyetin ölçüsü, vasıtası olan son zübde, kıymet elde edilmiş olur. Gaye, asıl olan kıymetlere matuf olmak lâzımdır. Para bir vasıta dır. Vasıtayı tevhit eden, asıl kıymetlerdir. Bu itibarla tasarrufta gayeyi vasıtaya feda etmemek lâzımdır. Parayı mantıkan ve ilmen kıymetini tahlil edelim: Nedendir? Ferde ihtiyacını, zevkini ve bütün düşüncelerini tatbik iktidarını temine vasita olmasında değil mi?.. O halde hakikî tasarruf; huzuru, ihtiyacı, zevki temin ve tatmine hâdim olan kıymetler üzerinde yapılmak suretiyle asıl gayeye suhuletle vasil olabilmek için vasıtayı mebzulen tezyide çalışmaktır. Çünkü tasarruf; eğer en basit manasında bugün kazanılandan bir parçasını yarına saklamaktan ibaret olsaydı bugünkü medeniyetin, bu günkü sanayiın, bugünkü varlığın tesisi imkânsız olurdu. Bunun içindir ki tasarruf; kazanılan ikiden birini saklamak değil, bir tekden iki, on, yüz, bin ilâh.. doğurtmak esasını kurmak ve bulmaktır. Memleketi iktisadî varlıklara isnat edebileceğiz olan tasarruf, ikinci şıktaki hakikî manasiyle tesbit eylediğimiz tasarruftur. İşte bizim aradığımız da böyle üniversal bir ilmî kıymette ki şeklidir. Yoksa birinci şıktaki tasarruf; ancak çocuklar ve çocuk hayat, irfan, bilgi,

görgü ve kıymetinden ileriye geçememiş ferdlerle meşgaleleri kısır ve müsait olmayanlar için basit bir fayda temin eder mahiyettedir. Bugünün iktisadî şartları, kıymet ve mübadele esasları; tabiatın ve sayı amelîn insanlara döktüğü, arzettiği ve verdiği bütün kıymetleri para denilen bir miyas esasıyla ölçer ve kıymetlen-dirir. Bu itibarla bütün asıl kıymetler üzerinde ki tasarruf fikir, amel ve neticeleri para esası üzerinde temerküz ederek son safha ve şeklini alır. Binaenaleyh netice itibariyle tasarruf mesaisi, gayeye vasil olmakdaki vasıtanın ve gayenin kıymetlerini rakkamlandiran ölçünün tez-yidine matuf bulunur. Tasarrufun, işte bu noktâ nazardandır ki ilmî şekildeki sistematik kıymet ve tarihi para esasının kurulduğu andan itibaren başlar. Ve bu andan sonradır ki malik bulunan kıymetlerin paraya tahvillerini müteakip elde edilen nakdî servetlerin harikulâde şahıslar, müesseseler ve devletler tarafından istismarı ve sahiplerine büyük menfaatler temin edebilmesi mümkün olmuş ve bu durum alanla satan gibi iki uzuv arasında bir üçüncü büyük mutavassıtın doğması neticesini vermiştir.

On dördüncü asırda iktisat mefhumlarından ve günüü icaplarından istifade ederek kıymetlerin tasarrufu ve istismarı içinde hususî kabiliyetler gösteren ve sarraf namını alan bazı büyük, küçük maliyecilerin para işletilmesi, senedat ve kredi üzerinde yaptıkları faydalı işler bugünün büyük sanayiini kuran müesseseleri ve Bankaları vücuda getirmiştir. Biraz yukarıda daha basit manasıyla zikr ve kaydettiğimiz kazançtan tasarruf yani kazanımdan bir miktarını saklama

keyfiyetinin en iptidai çağlardanberi lâzımülittiba bir tabii ihtiyaç olarak biliniyor idise de mazbut bir sistem halinde ancak on yedinci asırdan itibaren [Tasarruf, tevün ve emniyet] sandıkları gibi müesseselerle daha şamil ve faydalı bir hale girmeğe başlamıştır. Bu suretle altı asırlık bir tasarruf faaliyetinin ortadan kaldırmağa muvaffak olduğu hukukî emniyetsizlik, yerini geniş bir itimat ve emniyete terk ederek yirminci asrın en mütakâmil kavaidi iktisadiyesi içinde çalışan birinci ve ikinci şıktaki sandık, müessese ve bankalarını meydana getirmiştir. Bugün tasarrufun verdiği imkânlarla her sınıf ve tabakada ki ferdler şeref, emniyet ve kredi sayesinde şahsan malik oldukları kıymetlerin pek çok üstünde kazançlar temin edebilmek imkânlarına sahip olmuşlardır. Bugünkü iktisat ilminin kaydeylediği tasnife göre.

[1] Basit manadaki tasarruf şekline Réserve = İhtiyat,

[2] Asıl iktisadî âm ve şamil manadaki tasarruf tarzına da Créatrice = Velût tasarruf denilir.

Birinci şekil, ihtiyatın ihzar edilerek muhafaza edilmesi keyfiyetidir. Bu nevi tasarruflardan meydana gelen para sahiplerinin içtimaî seviyelerine, zihniyetlerine göre ya ihtiyat kaydıyla saklanarak ahabî tarafından nezdlerinde muhafaza olunur veyahut da her hangi bir sandık hesabına plâse edilerek nemaya arz olunur ki bu plâsman mahiyeti ve menfaat temininde ki hal ve vaziyeti itibariyle daima muvakkattir. İkinci ve asıl manayı hakikisinde ki tasarruflar, irat itibariyle velût olan tasarruflardır. Bunlarda ki

plâsman büyük işlerin başarılmasına hasredilmiş bir daimiyet gösterir. Ya ashâbı tarafından bizzat istismar edilir veyahut büyük kapitallerin teşekkülüne ve vücut bulmasına hizmet eder ki bu takdirde bu tasarruflar nasyonal ve enternasyonal piyasaya arz edilerek senetlere, esham ve tahvillere yatırılır. İşte iki şekli tasarruf arasındaki karakteristik farklar bunlardır. Bugünkü medenî cihanı yaratan, akılları durduracak mahiyette işler gören müessesatı sanayiye, ticariye ve iktisadiyeyi meydana getiren sermayeler hep bu ikinci nevi tasarruflardır. Bu tasarrufların miktarı ve neticeleri aynı zamanda yapıldığı memlekette ki medenî ve içtimaî seviye ile hukukî emniyetin derecelerini gösterir. Hangi millet millî sermaye piyasasında en çok aksiyon ve obligasyona malik ise o millet, istikbalini en yüksek bir hakikat ile hayatının muhasım ve muhteris hareketlere karşı kuvvetle sigorta etmiş demektir. Bu itibarla küpe para komanın ve buna yakın tarzda yapılacak tasarrufların kıymetsizliklerinden maada mahiyeti itibarile cezası sahibi tarafından sezilmiyerek ancak ahfadı tarafından duyulabilen bir hiyaneti vataniye cürmü olacağı apaşikârdır. İşte ecdadın yaptığı, saltanat hükûmetlerinin işlediği bu sessiz cürümlerin ızdırabını memlekette bugünkü nesil, her şeyi yaratmak, kurmak ve yaşatmak yükümünde olan nesil çekiyor.

Medenî cihan 18 inci asırdanberi kıymet vererek sarıldığı, emniyetlerini bağladığı müesseseleri meydana getirirken sultanlar idareleri memleketi kendi hesaplarına istismar etmekle meşguldüler. Hatta gayri kâfi gelen bu soygunculuk-

larını büyük haricî istikrazlarla tamamlıyorlardı. Memleketimiz için medenî cihan muvacehesinde beynelmîlel piyasaya tavassut edecek tek bir millî müessesemiz yoktu. İmparatorluğun adını taşıyan ecnebî bir müessese millî heyecanı utandıracak bir şekilde kuruldu fakat büyük Türk milletinin azmi ve büyük Şef ATA-TÜRK'ün emsalsiz rehberlikleri altındaki hareketleri 15 seue içinde devlet ve milletini yüzünü ağartacak şekilde büyük işler yapan malî müesseselerle büyük sanayiî kurmuş ve bunca müesseseleri meydana getirmiştir. Bundan maada yaptığı kanunlarla hususî idarelere, belediyelere, hususî teşekküllere, aynı meslekler erbabına tasarruf sandıkları kurmak hakkı kanunisini vermiştir. Hatta tasarrufların emniyet altında bulundurmasını garantileştirerek kefaleti altına alan Cumhuriyet hükûmeti tasarruf sahiplerini korumuş olmak için her şahsa ait mevduatın bin liraya kadar olanına hiç bir veçhile haciz vazedemeyeceğini kaydelemiştir. İşte viddî emniyettir ki Cumhuriyet devriünden evvel bütün Türkiyede yalnız bir buçuk milyondan ibaret olan tasarruflar bugün yüz milyon gibi çok büyük bir yekûna ayak basmış bulunmaktadır. Bu hakikî ve adedî misal ile memlekette kurulan millî bankalar, yer yer tesis edilen sınaî müesseseler Türkiye Cumhuriyetinin 15 yıl içinde iktisadî inkişaf ve tasarruf sahasındaki kemale yakın ilerleyişini en reel bir şekilde isbat eder.

Ey genç fikirli modern Türk milleti; bir az daha gayret!...

Isparta da Hıristiyan Türklere Dair

FEHMI AKSU

Pisidyannın tarihçe bilinen ilk sahipleri — Bütün anadolunun olduğu gibi — Türk soyuudan olan Etilerdir [1] bu bölge, büyük Eti imparatorluğunun inihalinden sonra [M. Ö : 1200] kültürleri ayrı, bir çok hâkim kuvvetlerin istilâlarına uğradığı halde, seknesi soylarının milli karakterlerini muhafaza etmiş, hiç bir kuvvet tarafından hakkiyle hazım ve temsil edilememiştir. [2] Muhitin topografik durumuda, bunların cesaret ve cengâverlik hasletini beslemiştir.

Pisidyalıların; Kurus'u hayran bırakan bu hasletleri [3] bir gün, memlekete sokmamak istedikleri büyük İskender orduları karşısına dikilmiş [4] ve yine; vassallığı kabul etmeyen seciye ve ruhî meta-netleri; yıllarca, Romalıların memleketlerini sömürmek ihtirasına karşı koymuştur. [5]

Her istilâcı kuvvet; buradan ancak vergi almış [6] millî seciyede esaslı bir sarsıntı vücade getirememiştir. Milâdî birinci asrın ilk yarısından sonra, buralarda dolaşan hıristiyan azizi Senpol fikir

ve ruhlardan geçirdiği ve sonraları mu-taassıbane bir savlet iktisap eden dinî cereyan da, muhitü milliliğini perdeliye-memiş, unutturamamıştır.

Bu noktayı belirtmek için; ne Selçuk oğullarını [Soydaş] bilerek harbetmiyen Bizaus ordusundaki Peçenek misalini [7] ne de, Eğridir gölündeki [Nis, Yeşilada] da yaşayan gayri müslim yerlilerin - Türk olmasalardı - Bizans idaresine isyan şekli-i alan ikrahlarını ve Türklere meyil ve teveccühlerini izhar edib, İmparator Yoahnın kendilerini ezmelerine meydan vermemiş olacaklarını ileri sürecek de-ğilim. [8]

Bu topraklarda Türk soyunun köklü ve etnik varlıklarını, Türk harsinin kudret ve şumulünü ancak cildler izah edebilir. Biz bu makaleye; çevremizde, bir taraftan hıristiyanlığın savleti, diğer taraftan Osmanlı İmparatorluğunun gaffeti arasında ve yine her şeye rağmen millî hüviyetlerini kornyarak yaşamış olan bir hıristiyan Türk kesafetine ait ve muayyen bir zaviyeden, bir takım hakikatler fısıldıyan mahallî belgeleri sığdırmağa çalışacağız.

Malûm olduğu üzere; yer adları ve has isimler, kullanıldıkları yerlerde yaşamış olanların ve onları kullananların millî kültür ve hüviyetlerini tayin etmek-te mühim rol alırlar. Meselâ : Homat [9]

[1] Tarih « T. T. A. K. » Cilt : 1, sahife : 127 « çevremizde bulunup Isparta Halkevi Müzesinin 10, 56, 57 numaralarındaki seramik parçalar eti sanat eserlerindendirler.

[2] Büyük İngiliz Ansiklobedisi cilt: 17 sahife: 963 ve anadolunun tarihî coğrafyası «V. Ramsey» sahife 387

[3] Kurus Pisidyalıları cengâverliklerinden dolayı ordusunda [M. Ö, 546] kullanmıştır. Büyük İngiliz Ansiklobedisi cilt: 18 sahife: 963

[4] Küçük Asya « Şaral Teksiye » mütercimi: Ali Suat cilt: 3 sahife 264

[5] Küçük Asya «Şaral Teksiye» cilt: 3 sahife: 199, 220, 219, 250 ve anadolunun tarihî coğrafyası ve Ramsey 391

[6] Reâl Ansiklobedi cilt: 26 sahife: 981

[7] Peçenekler : Hüseyin Namık

[8] Anadolunun tarihî coğrafyası : sahife: 390

[9] Bu bir Türk kabile adıdır. Şarkikaraağacın Belceğiz köyünde yer adı olarak yaşar. Eskiden bu muntaka civarında izaryada yaşamış olan Hamanat yerli kavim adile mukayeseye değer.

Yuvaçça [10] Kasca [11] Kuman, Peçenek gibi eski ve Kayı, Bayat, Afşar, Danişment, Yağbasan [12] gibi nisbeten müahbar tanılan Türk kabile ve boy adlarının halâ muhitimizde [yer adı] olarak yaşamaları, bölgenin Türklükle olan kadim nisbetini aydınlatmağa nasıl yarayarlarsa; Aka, Aslan, Ören, Emre, Balı, Demir, Doğan, Tırgut, Temel, Satı, Durmuş... gibi Türk adları da, bunları taşıyanların harslerini ve milliyetlerini izah etmekte o kadar kuvvetli yardımları dokunur.

Aşağıda; toponimi, Onomastika ve alelilâk Anadolu kültürüyle uğraşanların tetkik nazarlarına arz ettiğim vesikalar, bu bakımdan bir çok malzemeyi ihtiva etmektedirler. Bunlar, yalnız hıristiyanların oturdukları mahallere verdikleri ve bizzat kendilerinin taşıdıkları Türk adlarını bildirmekle kalmayıp bir takım iddiaların da [13] yersizliğini ve kuruluşunu açıklarlar.

VESİKALAR :

- 1 — A — Bu mezar
 B — Rahmetli Hacı
 C — Simeonun oğlu
 D — Rahmetli hoca
 E — Klementosundur [14]

[10] Isparta İli adları : sahife : 27

[11] " " " " 23

[12] " " " " 23

[13] Burada ki hıristiyanlar, ötedenberi dilleriyle, adetleriyle, kıyafetleriyle Türk idiler. Şaref tekişiyeyi, Isparta da, yeğâne bildikleri Türk dilile selâmlamaları, Türk adetile misâfir etmelei müellifin hıristiyanlığına dokunmuş olacak ki nihayet Rum mekteplerinin seddedildiğini ve rum çobuklarının dinî terbiyelerine mani olduğunu söylemesine sebep olmuştur. Bu ise hakikate uymıyan üdi bir mütalâadır. Bakınız «küçük asya» cilt: 3 sahife: 262»

[14] Bu kitaba Isparta Fırkacı nişanlı bir 19 rısmasında Rumca harflerle Türkçe yazılmış 56/74 ebadında mermer bir mezar taşıdır. Tarihi 1838 dir. Bu yazının altında ayrıca iki satırlık rumca ibareli bir yazıda vardır, ne olursa olsun, bu kitaba bölgenizde ki hıristiyanlardan mühim bir kısmının evvelkinden sonra bile Türk kültürüne bağlı kaldıklarını izah eder

2 — [Oldurki çavuş mahallesinden mukaddema (...) [15] olup halen şerefi islamla müşerref olan Ahmet meclisi şeride babası Bayram veledi yağmur mahzarında iddia edip mahallei mezburede vaki bir tarafı İstati mülküne ve iki tarafı Kerim beşe mülküne ve tarafı ahari tariki amme muttasıl Kerim beşe tarafında, olan bahçe ve nisfı aharin Lüüm karındaşım andona vermiş idi sual olunsun deyucek gibessual...] ilâh... tarihi evahir Cemaziül evvel 1072 [16]

3 — (Abdurrahman efendinin çavuş mahallesinde sakin olan Meryem binti Sinan namı zimmiyede bin akçası olup oldahi mukirre olup...) Şevval 1013 [17]

4 — (Çakmak nam zimmi zimmetinde Abdurrahman efendinin akçası olup vermekte inat etmeğin...) Şevval 1013 [18]

5 — (Oldur ki Zülâl binti başa kocada Ahmet Çelebi İbni Nurettin efendinin dört yüz akçası var idüğünü mezbure zülâl ikrar ettikte tahsili için havale olunduğu kayıt olundu.) 1014 [19]

[15] Ispartanın 20 numaralı şerisiül defterinden olduğu gibi kopye ve not ettiğim ve katiyetle okuyamadığından burada yerini boş bıraktığım bu bir kelime arap harflerile (T) (R) (L) dan mürekkeptir. Son harf (L) nin karında ve nihayetinde arap harfindeki (K) işaretini yokturr. Fakat (L) nin karnı o kadar düz ve geniş ki mezkûr işaretin konmadığı fikrini veriyor. Nitelkim bu sicillerde bir çok kelimelerin nokta ve işaretleride ihmal edilir. Bu kelimenin burada islâmın zıddı olarak meselâ: Müğrik olması da variddir. Ancak kelimeyi terkiib eden harflerin üst ve alt tarafında ve aynı kalemden talik yazıyla çıkan diğer sahifelerinde eşlevini tetkik ettim. Uyan yoktu. Taradığım sicillerde, bu mevzide, Türk veya müşrik kelimesinin kullanılmasına rastlamadım. Eğer bu kelime «Türk» ise; burac'a, ya müddeinin babasının ve dedesinin adlarından ilham alınarak, ya hıristiyan bir Türk zümresinin mevcudiyeti bilivererek ve yahut «müslimân havvasından gayri» manasına olarak kullanılmış olması muhtemeldir. Eğer bu kelime «Müşrik» ise; bundan da, müddeinin milliyetini örtbas eden bir mane çıkarılamaz.

[16] On dokuzuncu sırada ki vesikaya da bakınız, Aynı adamdır.

6 — (Oldur ki zimmiyandan Girge nam bintin Ammisi oğlu Durmuş bin Hacıdan gayri kimesnesi olmayıp mezbureyi Durmuş evinde besleyip cemi levazımın görmek için işbu haruf kettübolundu) Evail Şaban 1015 [20]

7 — (Oldur ki Isparta zimmiyelerinden Çakmak nam zirani mahfili kazada oğlu Hoca Balı müvacehesinde Bittav ikrar edip arslanlı çeşme mahallesinde [21] vaki cevaneli erbaası tariki amla mahdüt...) bir kıta mülkünü Balıya sattığını tescil ettirmiştir. Tarihi: Gurrei Şaban 1018 [22]

8 — (Zimmi Balı bina kaplan Arap köylü Mehmet oğlu Ömer mahzarında mezbure üçyüz atmış akça deynim vardır diyo itirafı kaydı şüt) 1018 [23]

9 — (Oldur ki medinei Isparta da mahallei zimmiyandan Sepetci nam zimmi mahallesinde. . .) Rebiyyülevvel 1019 [24]

10 — (. . . Vekili mezbur Şaban meclisi şeride evran veledi Dnrmuş nam zimmi mahzarında . . .) müekkilinin börennu sattığı bağın zimmi üzerinde kalmak suretile ödediğini itiraf ettirmiştir. 1019 [25]

11 — (Nefsi Isparta mahallatından zimmiyan mahallesinde mürt ve helâk olan Karacanın sağır oğlu Gireği nam yetimin cemi umurunu karar edip ve

emval ve erzakını hıfzetmeğe vasi lâzım olmağın Aka veledi Doğan [26] zimmi canibi şeriden vasi nasbolunup badelka-bul maveka kaydolundu) 1020 [27]

12 — (Oldur ki medinei Isparta da yeni çeşme nam zimmiyandan . . .) Rebiyyül ahir 1028 [28]

13 — (Oldur ki Emre mahallesinden Kaplan veledi Harzem ve Hacı Hristos veled Asar ve Yahşi veled Aslan ve Murat veledi Ağraş ve Girekos papas veledi Ayvaz ve Temel veledi Durmuş ve sairleri meclisi şere hazurnn olup mahallei mezbureden Sava veledi Yani mahzarında takriri kelâm edip mahallei mezburede vaki Meryem Ana kilisesi demekle maruf kiliseye od düşüp hata ile bazı esbab yanmış mezbureden zanneyleriz sual olunsun dedikte gibbesual mezbur Sava kasden ateş bırakıp yakmadım haberim yoktur deyu münkir olup . . .) Muharrem 1030 [29]

14 — (Oldur ki . . . Hasan Çelebi meclisi şeride zimmiyan mahallatından saray mahallesinden Hoca Temel veledi Kara mahzarında ikrarı sahihi şeri kılıp..) bağın sattığını tescil ettirmiştir. 1030 [30]

15 — Oldur ki medinei Isparta mahallatından Kemer kapı nam mahallei zimmiyandan . . .) Zilhicce 1038 [31]

16 — (Oldur ki Evran nam zimmi meclisi şeride karındaşı Mustafa bey mahzarında on sekiz kuruş deynim vardır dediği kaydşüd) 1058 [32]

[17] Isparta şerî sicilleri defter: 54 sahife: 32

[18] " " " " " 32

[19] " " " " " 45

[20] " " " " 51 " 125

[21] Hâlen bu isimde mahalle yoktur. Fakat ismin delâletile bu mahallenin, üzerinde iki aslan kapartması bulunan hisar efendide ki yardım çeşmesinin bulunduğu mahalle olması muhtemeldir. Bakınız: Isparta İli yer adları: sahife 131:

[22] Isparta şerî sicilleri: defter: 46 sahife 116

[23] " " " 51 " 146

[24] " " " 46 " 60

(Hâlen bu mahalle adı da yoktur.)

[25] Isparta şerî sicilleri: defter: 46 sahife 63

[26] Aka ve Doğan; reddedilemez iki Türk adıdır. defter : 54 sahifs : 25 de rastladığım [Kayın Ege] kelimesinide bilmünesebe not etmeliyim. Bu kayın ana demektir.

[27] Isparta şerî sicilleri: defter: 46 sahife: 143

[28] " " " 46 " 448

[29] Isparta şerî sicilleri: defter: 59 sahife 123/124

[30] " " " 59 " 160

[31] " " " 46 " 330/331

[32] " " " 46 " 151

17 — (Oldur ki kasabai Ağrusa tabi islâm nam kariye [33] sakinlerinden olup medinei Isparta mahallatından mahallei zimmiyanda mürd olan Eftimos nam kişisin bahçesi içinde maktul bulunan Ayvaz veledi Mehmedin liüm karındaşı Yorgi veledi Rüstemi nam zimmi ve maktulü mezburun liebeveyn kız karındaşı Bullabeşe nam hatun tarafından atiyülbeyan ikrara vekil olup . . .) 1058 [34]

18 — (Oldur ki Mustafa nev müs-lim meclisi şeride Ruşen binti Hacı Hıristos nam zimmiye mahzarında ikrar ve takrir kelâm edip ammim Mahmut beşe Emre mahallesiude İğci kara çeşmesinin suyu yoluna bin akça vakfedip . . .) 15 Recep 1059 [35]

19 — Oldur ki çavuş mahallesi sakinininden Ahmet beşebiu Abdullah meclisi şeride babası Bayram bin Yağmur nam zimmi muvacehesinde ve mahallei mezbureden İstati bin Budak muvacehesinde kariyei mezburede vaki bir tarafı Bayram zimmi ve bir tarafı babası mil-kine bir tarafı Mustafa bahçe ve bir tarafı Abdurrahim beşe ile kendi milki bir bap tahtanî evi babam mezbur Bayram merkur. İstatiye malûmül hudut atılmış bir kuruşa beyeylemiş benim dâva ve talebim yoktur badelyevm milke (. . .) eyldi diyo ikrarı kayd şüt) Evasiti Cemazilahr 1062 [36]

20 — Temel mahallesi sakinlerinden iken bundan akdem mürt olan Ayvas nam zimminin kızı olup halen şerefi islamlamla müşerref olan işbu rafiâtülkitap Ayşe nam hatun mahfili kazada yine liebeveyn kız karındaşı olan Nazlı nam zimmi mahzarında üzerine dâva ve takrir

kelâm edip . . .) bir terekesini halettirmiştir. Rebiülevvel 1086 [37]

21 — (Mehmet biu Ali Mehmet bin Abdullah üzerine dâva edip tarihi kitabet-tan üç sene mukaddem islâme geldi Mer-yem nam kızı bana haber gönderip ben sana varırım dedi sual olunsun dedik te Meryem binti Mehmetten sual oluuduk-ta halen yirmi yaşudayım müslimaue de-ğilim dediği kaydşüt)

(Tarihi kitaptan üç sene akdem mezbur Mehmet islâme geldiği bizim ilmimiz lâhaktır mezbure Meryem Sabiyye idi şahidiz şehadet dahi ederiz) Ebe-veynin hayırlısına tabi olmağla islâm ile hüküm hürrerefi 16 Muharrem 1102 [38]

22 — (. . . Seyid Ahmet nam kim-sene yine medinei merkume mahallatın-dan Temel mahallesi mutevattınlarından Fidan nam zimmi muvacehesinde dâva eder ki bundan akdem Isparta da vaki Acem hanını bir senelik istilzam eyledi-ğimde merkur Fidanda bir senelik oda icaresi altı kuruşum kaldı diye dâva. . .) 1163 [39]

23 — (Oldur ki pekmez oğlu hanın-da sakin kürkcü Kurt nam zimmi meclis şere gelip izhar tazallüm edip bu gün boza hanede şurübü boza ederken . . .) döğdüklerini beyan ve dâva etmiştir. 23 Recep 1072 [40]

[33] Sicillerde 1030 tarihlerine kadar bu köyün adı [kariyei zimmi] olarak geçer. Bakınız Isparta İli yer atları sahife: 10

[34] Isparta şerî sicilleri defter: 20

[35] " " " 20

[36] " " " 20

[37] " " " 47 sahife 259

[38] " " " 20

[39] " " " 59 " 10

[40] " " " 20

ISPARTA COĞRAFYASI

TABİİ, BEŞERİ, İKTİSADİ

XI

TECTONIQUE

Mintekanın Üçüncü zaman harekâtının Tarihçesi

Üçüncü zamanın neögene devrindeki Tektonik hareketler dolayısıyla mintekamızda ve onu saran Cenubî Akdeniz sahiller mintakalarında vaki olan tegayyürü eşkâl hadiseleri

Nâzım Örensun

Gerek mintakamız ve gerekse onun garbını ihata eden ve mintakamızla inhidam, inhitat ve tereffü hareketlerinde bir iştirake ve bir münasebete sahip olmaları ve bünyeleri satırlarında müşterek akibetlerin izlerini teşimakta bulunmaları itibarile - garbî anadoluda yer yüzü satırlarında görülen mühim inşikak hatlarına rağmen iltivaların ve bunların istikametlerinin ehemmiyeti mahsusaları vardır. Walther Penck bu geniş tektonik harekât mintakasındaki iltivaların göstermekte bulunduğu ehemmiyeti ele alarak keyfiyete ve iddiası üzerine nazarı dikkati celbetmiş ve bu tektonik harekât eşnasında vaki olan inşikaklardan ziyade iltivaların haizi ehemmiyet olduğunu kaydederek inşikakları ihtiva eden mintakaların manzarasını tâli bir takım arızalar halinde kabul etmiştir. Mamafih keyfiyet ve hakikat, avarızın çokluğunun bu manzaraya ve kaideye uygun bulunmuş olmasına ve satında görünen röliyeflerin mültevi bulunmasına rağmen inhidam ve tereffü ile vaki olan dislokasyonlar bilâhara iltivalardan sonra vaki olmuş bulunduğu ve şarktaki iltivah olup bir defarmasyona uğramamış bulunan Toroslarla bunları Ege havzasından Alpdinariklerle Alplere bağlamağa vasıta olan

mintakamız ve Garbî anadolu mültevi silsileleri istikametlerini deforme olan istikametlerini kayıp ile bugünkü ser-seri hale girmeleri gerek mintakamızda ve gerekse garbî anaboluda vaki olan dislokasyonların pek büyük olan ehemmiyetlerini meydana koyar. Bu ehemmiyeti izah ve takviye edecek daha mevzii misaller zikredebiliriz Meselâ; mintakamızda Sultan dağlarının garbind 1000 metre irtifanda bulunan dalgalı yaylanın grabenlerinde ve Sultan dağlarının eteklerinde Miocène tabakalarında mekşuf ve gayri mekşuf Linyit yatakları vardır. Muhitin ihtiyacından maada kömür ihraç edilmemekte bulunması mubitin stratigrafiik vaziyetinin uzun tetkiklerden geçirilmesi ihtiyacını henüz duyuramamış bir vaziyette olmasına rağmen kendi görüş ve mütalealarımıza göre diyebiliriz ki bu yataklar aşağı yukarı Şimal Cenup istikametinde bulunmaktadır. Biraz Garpte, Burdurun Cenubunda Miocène linyitlerinin teşekkül vaziyetleri aynı haldedir. Vaziyet daha garpte Dinar ve Nazilli istikametinde miocène arazi ile metamorfik sahreleridir. Mendres münhat vadisi çevresindeki Linyit yatakları da Denizlinin Cenubuna doğru uzayan aynı yaş arazisinin aynı istikametindedir. Biraz Şimalde Bergama

ile Soma arasında ve Somanın Cenubunda Yalvaç mntakasında gibi olduğu 1000 metreye yakın irtifalar gösteren yaylalar üzerinde miocène tabakaları arasında ehemmiyetli bir vaziyette bulunan Linyit yatakları vardır. Bu mahallin stratigrafisini tayinden ziyade kömür ihtiyacı vesilesile bu muhitte yapılan tetkikler Linyit tabakalarının umumiyetle şimal cenup istikametinde bir meyle malik olduğunu meydana koymuştur. Yukarıdanheri kaydettiğimiz bu yataklar Şimal Cenup istikametinde muayyen inşikak muhitlerindeki grabenler içinde bulunmakta ve bu istikametlerin imtidadınca şark ve garplerini nazarı dikkati calip ehemmiyetli inşikak hatları çevirmektedir. Kömür bankasının şimal kısmı Yalvaç mntakasındaki miocène'in şarkını ayıran geniş Sultan dağları inşikak hattı gibi bir inşikak hattı şark garp istikametinde katetmiştir. Linyit yatağının yaylaya nazaran Soma civarındaki 600 metrelik irtifa farkı Sultan dağları inşikak hattı ile Yalvaç mntakası linyitlerinin vaziyeti bütün bu mntakalarda iltivaya mukavemet eder bir hale girmiş olan arazinin şimal cenup istikametlerinde şakulî birer müstevî üzerinde inkisara uğramak suretiyle vaki olmuş dislokasyonlardır. İzmirin cenubu şarkisini kaplayan Neogène arazisi de sinnine nisbetle eski olan araziden, metamorfik suhurdan şimal cenup, şark garp istikametlerinden inşikaklarla ayrılmış bir vaziyettedir. Yalvaç - Uluborlu şimal-cenubu garbi istikametinde uzanan tebeşir arazisinin vaziyeti de miocène ve eocene arazisi içinde bu vaziyettedir. Sultan dağlarının Konya ve Isparta sathı maillerini teşkil eden

yayla içindeki şimal cenup inşikakları bu vaziyettedir. Dinardan Ege denizine kadar uzanan Büyük Menderes vadisinde Aydın civarında muhtelif inşikaklar gösteren tektonik bir inhitat mntakasıdır. Büyük Menderesin şimal sahili bütün vadî imtidadınca Dinardan itibaren sahile kadar olan geniş dar saha üzerinde boylu boyunca dördüncü zaman alliviyonları ile metamorfik arazi arasında devam eden miocène arazisi Aydın şimalinde tıpkı vadî gibi şark garp istikametinde bir inşikakî tektonik vaziyete maliktir. Vadinin bir antiklinal vaziyetinde bulunması mntakamızda olduğu gibi inşikakın şimal cenup istikametinde vukuuna imkân vermemiştir.

Mntakamızın şimalinde Eskişehir - Uludağ istikametinde gösterilebilen ve Menderes vadisi gibi dar bir şerit üzerinde şark - garp istikametinde oldukça vasi bir halde uzanmış ve inhitat dolayısıyla vaki olmuş bir inşikak hattı bulunur. Daha şimaldeki Bozüyük mntakası şiddetli iltivalarla kaplıdır. Mntakamızın muhit olan şark, garp ve şimal cihetlerde İç anadolu ile Marmara mntakasında bu nevi inşikak hatları daha mecuttur ki bunlar, mevzumuzu inkişaf ettirecek mahiyette misallerle dolu olduğu halde mntakamız harici kalmakta buldukları için bahs va kayıtlarından sarfınazar ediyorum. Mntakamızdan maada muhitimizi saran araziden verdiğimiz misaller mntakamızdaki tektonik hareketlerden inhidam ve inşikakların da iltivalardan daha ehemmiyetli olmadığını irae etmiş olmak içindir. Çünkü üçüncü zaman tektonik hareketlerinde mntakamız hususi bir vaziyette kalmamış kendisini muhit olan arazinin akibetlerinde beraber ve müsterek bulunmuştur. Bunun

Ispartada Okuma İşleri

HİLMİ DİLMEN

Şüphe yoktur ki yarınki nesil Ispartamızın geçmiş günlerde ki okuma vaziyetini öğrenmek istiyecek. Yarınki neslin memleket hakkındaki araştırmalarına mehz olacak olan mecmuamızda bu malûmatı da bulabilmesini ve aynı zamanda geçmiş günlerle kendi zamanının vaziyetini tebarüz ettirmek üzere tetkiklerde bulunabilmeleri imkânlarını hazırlamayı fayda verici bir vazife olarak telâkki ettim.

923 Senesinde uzun harplerde yıprandıktan sonra 13 senelik bir ayrılığı müteakip sevgili Ispartamıza kavuşmuşum. O zaman memleket istiklâl zaferini kazanmıştı. Zafer sevinci herkesin yüzünü güldürmüş ve kara günleri arkada bırakarak yeni bir bahtıyarlığa kavuşturmuştu. Ancak umumî harbin başlangıcında büyük bir hareketi arz neticeinde hemen bütün Isparta yıkılmış, enkaz altında binlerce insan kalmıştı. Tabiatın bu amansız musibetinden sonra Ispartamızın mütevali harplerde bir kaç bin evlâdını

icindir ki tetkikin bütün bu noktaları hesaba katılarak ve kale alınarak yapılması ve bu suretle tesbit ve fevsi ki lâzımdır. Üçüncü zaman tektonik hareketleri dolayısıyla gerek muntakamızda ve gerekse onu ihata etmiş bulunan mücavir arazide, iltiva hadiseleri üçüncü zaman neogène'lerinden daha evvele ait olan tabakaların sertliği dolayısıyla pek fazla mukavemete maruz kalmıştır. Bu tektonik hadisatın umumiyetle neogène sath ve an-

kaybeylemesi cevvaliyetinden bir parçasının kaybolarak sönük bir manzara alması neticesini vermişti. Etrafımı şöyle bir yokladım dı. Koca şehirde ne bir kitapçı ve ne de bir gazete bayii vardı. Memleketimin dünya hayatıyla olan alâkasiyle okuma vaziyetini öğrenmek için eski bir mektep arkadaşım olan posta memruruna müracaat ederek sordum. Bu arkadaşım postayı açarken beni de yanında bulundurmuydu. O günkü postadan İzmirden 8 Anadolu, Ankaradan 3 Hakimiyeti milliye ile İstanbuldan beş muhtelif gazete, ayrıca bir kaç tane de okunmuş İstanbul gazeteleri paketi çıkmıştı.

Umumî kitapsarayı aradım. Halil Hamîp paşa kütüphanesinin kapalı ve anahhtarlarının da Müftüde olduğunu söyledilerdi.

Sene 938. aradan 15 yıl geçti. Bu 15 yıllık cumuriyet devri bugün Ispartamızda iki kitapçı yarattı. Bunlar aynı zamanda bütün yurdda çıkan gazetelerin bayiidir-

tiklinalarında grabenler, mihverî inhi-tatlar, dar ve tulânî inşikaklar ve mev-zî inhidamlar hesap ve lehine jökisaf ettiği görülüyor. Bu itibarla muntakamızın en büyük silsilelerinden olan Sul-tan dağlarının 1500 metre irtifalardan üçüncü zaman arazisinin altına girerek onlara zemin teşkil eden birinci zaman arazisinin gösterdiği uzun inşikak hat-tının kıymeti ve ne gibi esbap tesiriyle meydana geldiği vuzuhla meydana çıkar.

ler. Gerek bunlardan, gerekse postahanedenden yaptığım araştırmalarda aşağıda isim ve miktarları yazılı gazete, mecmua ve kitapların muntazaman satılmakta olduğunu öğrendim.

NEŞRİYATIN ADLARI

<i>Gazetenin İsmi</i>		<i>Adet</i>
Cumuriyet	Gündelik	80
Tan	"	42
Ulus	"	24
Kurun	"	37
Son Posta	"	28
Akşam	"	21
Haber	"	13
Yarım ay	Aylık haftalık Mecmualar	15
Sinema		5
Yedi gün		50
Karikatür		25
Fikir hareketleri		7
Karagöz		15
Köroğlu		57
Kerem		10
Ateş böceği		30
Çocuk sesi		30
Yavru Türk		55
Afacan		20
Çocuk Duygusu		40
Fransızca Ankara		4
Boğaziçi		30
Yeni adam		3
Resimli Ay		10
Akbaba		5
Moda		20
Model		15
Eviş		50
Yücel		5
Varlık		7
Sosyal bilgiler		4
Mimar		2
Ülkü		20
Fransızca İllustrasyon		2
Muhtelif Halkevleri mecmuaları		

Bir ay zarfında bütün bu gazete ve mecmualarla mektep kitapları hariç olmak üzere roman ve ilmi eserlerden 40-60 liralık kitap satılmaktadır. Bunlardan maada Ispartamızda aylık Ün ve Enerji adında iki mecmua ile Isparta ve Doğan adında iki haftalık gazete intişar etmektedir.

Ün: Isparta Halkevinin mecmuasıdır. Ayda bir defa ve 800 nüsha olarak intişar eder. Isparta İlk'adın Basınevinde tabedilmekte bulunan bu mecmuanın yüzü vilâyette mütebakisi de bütün memlekete dağıtılmak suretiyle sarfedilir.

Enerji: Bir kültür, terbiye ve tedris mecmuasıdır. Ayda bir defa 32 sahife ve 500 adet olarak neşredilen bu mecmua Isparta Doğan Basınevinde tabedilir. 250 si vilâyette, 250 si hariçte sarfolunur.

Isparta: Vilâyetin resmî haftalık gazetesidir. 400 nüsha olarak Isparta İlk'adın Basınevinde neşredilir.

Doğan: Haftada bir defa Cumartesi günleri neşredilir halk gazetesidir. 300 nüsha olarak Doğan Basınevinde tabolunur.

Isparta merkezinde umumun istifadesine açık beş kitapsaray var.

1 — 3840 ciltli Halil Hamid paşa kitapsarayı.

2 — 2821 ciltli Ortaokul kitapsarayı.

3 — 1357 ciltli Halkevi kitapsarayı.

4 — 1100 ciltli Öğretmenler kitapsarayı.

5 — Orduevi kitapsarayı.

Son altı ay zarfında Halil Hamid paşa kütüphanesinde 1200, Ortaokul

Isparta Ortaokulunun Tarihçesi

IV

HİLMİ DİLMEN

Okul binası kâfi gelmediğinden zemin katında 1927 senesinde iki bin liraya yakın bir para sarfedilerek depo halinde bulunan odalardan ikisi dersaneye ifrağ olunmuş ve salonların tabularına Beton dökülmüş, tavuları çakılmış ve sıvaları yapılmıştır. Ertesi senede tavan arası imar edilerek üçüncü katta bir dersane yapılmıştır. Okulun bahçesi kâfi gelmediğinden [930] senesi okula muttasıl ve Şimal tarafta bulunan [5813] metre nura bba bahçe [2325] lira bedel ile istimlak edilmiş ve buraya dört dersaneli bir Pavyonun inşasına 931 de başlanmış ve 932 senesinde ikmal edilmiştir. Bu Pavyonun inşası devlete [14831] liraya mal olmuştur.

Okulun ilmi cephesinde ihmal edilmiyerek öğretmenleri takviye edildiği gibi vesait ve levazımı dersiyesi de mümkün mertbe temin edilmiştir.

A — Bakanlık Almanyadan satın aldığı [Phive] fabrikası mamulâtından 14 sandık Fizik, Kimya âlât ve mevaddını göndermiş ve her sene verdiği tahsisatla

kütüphanesinde 665, Halkevi kitapsarayında 150, Öğretmenler kitaksarayında 275 kitap ve mecmua okunmuştur.

18000 Nüfuslu bir şehirde şu yukarıda tesbit ettiğimiz okuma vaziyeti hiç olan düne nisbetle büyük bir terakkî gösteriyorsa da gönüllerin dilediği kadar da değildir. Buraya gelmekte bulunan adetlerini tesbit ettiğimiz gazete, mecmua ve kitapları sahiplerinden ariyet olarak

noksanları satın alınarak iyi bir lâbrortuar tesis edilmiştir.

B — Okulun Kütüphanesi; Eski mebuslardan Böcü oğlu Süleyman Sami Beş yüz cilde yakın kütüphanesini okulumuza hediye etmiş. Gerek bakanlığın gönderdiği mühim eserlerle, gerek okul idaresinin satın aldığı kitaplarla okulda güzel tefriş ve tanzim edilmiş bir kütüphane tesis edilmiştir.

Civar kaza ve köylerden okula devam eden öğrencileri bir yerde ibate ve kontrol etmek için 929 da bir parasız Pansiyon tesis edilmiş ve her sene [70 80] öğrenci burada nazaret altında bulundurulmuştur. Burada öğrenci kendi aralarından seçmiş olduğu bir heyetle idare edilir. Ayda her öğrenci [20-70] kuruş malî durumlarına göre bir para verirler. Bu para hademe, tenvirat ve mahrukata sarfedilir. İdare burada bulunan öğrencilerden [35] öğrenciün işesini Ispartadaki Ellinci alayın tabur müfaklarından aldığı üç karavana ile temin eder. Okulun sosyal yardım kolu da bu

alıp okuyanların adetlerinin de yukarıdaki miktarlarını bir kaç misli olduğuna kaniim. Satışların adeden az olmasının halkın alâkasızlığından ziyade bir parça da gazete, mecmua ve kitapların pahalı olmalarından ileri geldiğini ve buna halkın malî vaziyetinin de müsait olmamış bulunması keyfiyetinin sebep olarak inzimam etmekte olduğunu tahmin ediyorum.

fakir öğrencilerin Kitap, kırtasiye ve el-biselerini temin eder. Mahallatta ışığı olmayan ve sıcak havası buluumayan öğrenciler de geceleri nöbetçi öğretmenin bulunduğu pausiyon mutalâahanesine gelerek istifade ederler.

Cumuriyet devrinde okulun mevcudu

Senesi	Sınıf ve Şube	Okulun Mevcudu	Mezun Adedi
924	3	28	11
925	3	59	7
926	3	60	4
927	4	199	18

Senesi	Sınıf ve Şube	Okulun mevcudu	Meznu adedi
928	5	278	38
929	6	305	44
930	6	311	57
931	9	334	73
932	9	335	59
933	9	297	50
934	9	360	65
935	9	323	70
936	9	336	78
937	11	511	85
938	13	638	—

Okulun 1923 den Sonraki Talim Hey'efi

İ S M İ	M E N Ş E İ	Müba şereti	İnfi kâki	Ayrıma Sebebi
Direktör Darendeli Hayrettin	Darülmualimini aliye	1338	1927	Nakil halen İstanbulda
Riyaziye öğretmeni İstanbullu Hakkı	İstanbul Darülmualimini kısmi iptidai	1339	1926	Nakil halen Burdur O. O. un
Riyaziye öğretmeni Selçuk.	İstanbul Darülmualimin	1926	1927	Nakil Çanakkalede
" " Abbas	âliye Fen şubesi	1340	1926	Nakil
Resim elişleri öğretmeni Tabak Hoca oğlu Nuri.	Isparta ilk müallim mektebi	1337	1339	Halen müteakit
Resim elişleri öğretmeni Ispartalı Değirmenci oğlu Necati	Konya Sauat okulu mezunu	1339	341	Lağv halen İstanbulda Makine Tamircisi
Riyaziye öğretmeni İstanbullu Rüştü.	Bahriye okulu	1927	1932	Nakil Samsunda
Reyaziye öğretmeni Uluborlulu Cemil.	İstanbul Darülmualimin rüşti.	1927	1936	Nakil Akşarayda
Riyaziye öğretmeni Ispartalı Ömer Güllü.	Konya Lisesi	1930		
Ulumu tabiiye öğretmeni Ispartalı H. Hilmi Dilmel.	İstanbul Darülfünun fen Fakültesi Kimya zümresi,	1923		1927 de okul direktörlüğü üzerine verilmiştir.
Tabiiye öğretmeni Ispartalı Ali Kınık.	Macaristan ziraat Akademisi.	1930	1934	İstifa
Tabiiye öğretmeni Antalyalı Zekâi Yörüker.	Halkalı ziraat yüksek okulu.	1934		
Tabiiye öğretmeni Ispartalı Ali Kınık.	Macaristan ziraat Akademisi.	1936		
Türkçe öğretmeni Antakyalı Hikmet Turhan	Ehliyetnameii.	1923	1926	Nakil Adapazarında

Okulun 1923'den Sonraki Talim Heyeti

İ S M İ	M E N Ş E İ	Müba şereti	İnfi kâki	Ayrıma Sebebi
Türkçe öğretmeni Tevfik	Edirne öğretmen okulu	1928	1933	Nakil Bilecikte
Türkçe öğretmeni Arif Hikmet.	Ankara O. Muallim O.	1928	1931	Nakil
Türkçe öğretmeni Lütfi.	Darülmuallimin âliye kısmı rüşti.	1931	1932	"
Türkçe öğretmeni Hakkı Özkan İstanbullu.	İstanbul Darülmuallimiui	1932		"
Türkçe öğretmeni Süleyman Öge	İstanbul Darülmuallimini âliye.	1933		"
Din dersleri öğretmeni Osman	Konya muallim okulu.	1338	1927	Dersinin lâgvi
Tarih, coğrafya öğretmeni Na- mik Kemal.		337	339	
Tarih, coğrafya öğretmeni Ha- san Sırrı	Üsküp Lisesi.	1339	1932	Nakil Adapazarında
Tarih, coğrafya öğretmeni Ta- lât Tahsin Antalyalı.	Mercau idadisi.	1931	1932	Nakil Karşıyaka O. O. Dir.
Tarih, coğrafya öğretmeni Tar- suslu Şükrü Sayalı.	İstanbul darülfünun Ede- biyat fakültesi.	1932		
Tarih, coğrafya öğretmeni İz- zettin Turhangil.	İstanbul darülfünun Ede- biyat fakültesi.	1936		
Tarih, coğrafya öğretmeni Se- zei Akkutluk Mütekait.	Bahriye okulu.	1933	1936	Uhdesinden alın- maktâ
Coğrafya öğretmeni Nâzım Örensün	İstanbul Üniversitesi coğrafya zümresi	1936		
Fransızca öğretmeni İspartalı Ali Rıza Uysal.	Darülmuallimini rüşti.	1923		
İngilizce öğretmeni Fehime Fevzi.	İstanbul Kız öğretmen okulu, Kolej.	1931	1933	Nakil Amasyada
İngilizce öğretmeni Bolulu Ah- met Rifat Öztürker.	İstanbul öğretmen oku- lu, Kolej	1933	1936	Nakil İstanbulda
Doktor ve Fizyoloji öğretmeni Aydınlı Bekir Nüzhet.	İstanbul Tıp Fakültesi	1340	1931	Vazifesinin lâgvi Vefat
Biçki ve Evidaresi öğretmeni Seniye Tekeli.	İstanbul Selçukhatun kız sanayi okulu.	1928		İstanbul Beşiktaş Orta Okulu
B. Terbiyesi öğretmeni İspar- talı Razi.	İsparta idadisi ihzarı sınıf.	1341	1341	İstifa
B. Terbiyesi öğretmeni İstan- bullu Bahri.	İstanbul öğretmen okulu B. Terbiye kursu.	1930	1931	Nakil
B. Terbiyesi öğretmeni İstan- bullu Adnan Demirtaş.	Bursa öğretmen okulu.	1932		1936 da Yardirek- törlüğe getirilmiştir

Okulun 1923 den Sonraki Talim Heyeti

İ S M İ	M E N Ş E İ	Müba gereti	İnfi kâki	Ayrılma Sebebi
Resim öğretmeni Hadi Us.	Isparta idadisi.	1339		
Musiki öğretmeni Tevfik.	Musiki öğretmeni okulu.	1930		
Kâtip, Hesap memuru Ispartalı Hasan Enver.	Isparta Darülmuallimini.	1338		
Kâtip, Hesap memuru Ispartalı Tahir.	Isparta idadisi.	1927	1929	İstifa
Kâtip, Hesap memuru Kavalalı Ahmet Eyüp.	Serez idadisi.	1929		
Süel ders öğ. Trabzonlu Asım.	Harbiye Okulu.	1929	1930	Talimghâna sevk
" " " Erzurumlu Refik.	" "	1930	1930	Uhdesinden alın- makla
" " " Grebeneli Murat Gani	" "	1930	1932	Kor emir zabıtlığı Vefat
Süel ders öğ. İstanbullu Tosun Ardakoç.	" "	1932	1936	Vefat
Süel ders öğ. Manastırlı Vehbi İlter.	" "	1936		
Süel ders öğ. İstanbullu Hüsnü Öktemus.	" "	1937		
Riyaziye öğretmeni Antalyalı Hasan Girgin.	Denizli Lisesi.	1936		
Riyaziye öğretmeni Burdurlu Enver.	Bursa "	1936	1936	Orman mühendis okuluna gitti

Tesis tarihi oldukça eski olan okulumuz bu gün mühim mevkilerde bulunan bir çok zevatın yetişmesinde kademelik vazifesini bihakkin yapmış ve yurdun müdafaası için yapılan savaşlarda fedakârane şehit olan gençlerin kazandığı şereflerde bir hisseye bihakkin sahip olmuştur.

ONUN YOLUNDA

*Dönmediğin izlere nice yaşlar döküldü,
Kapını kible tutan yüzbinlerce gönül var.*

*Bir ağ oldu, acılar izlerinde örüldü,
Yoluna düştü gözüm, yaşlarımda zehir var.*

*Gün doğarken izine emellerim gömüldü,
Her şey öldü yalnız, hislerimde sesi var.*

*Beklediğim yolunda göz nurlarım büküldü,
«Ağla gönül, yan gönül» aşkın başka nesi var?!*

*Giden gelmez dediler; diz bağlarım söküldü;
İnanırım, fakat hâla tapıtığım bir umut var!..*

NA - KİP

On altıncı Asırda Ispartanın idarî vaziyetine Toplu bir Bakış

Nâzım Örensun

16.ıncı asrın ilk yarısından ortalarına, [1520-1566] tarihine kadar devam eden kanunî devrinde bütün Türkiyeyi teşkil eden eyaletlerle beraber o zamanki idarî taksimata göre Anadolu vilâyetinin bir parçası olan Isparta da oldukça iyi bir refah devrine kavuşmuştu. Malî ahvalin çok düzgün giimekte bulunduğu bu devirde Ispartada da sanayi, ticaret, ziraat ilerlemeğe yüz tutmuş, devlet varidatında bir tezayüt, umumî vaziyette geniş bir salâh ve kalkınma, memlekette de dolaşısıyla bariz bir umran görülmeğe başlamıştı. O zaman üç kıta üzerinde en mühteşem vüsatını almış bulunan İmparatorluğun her tarafında teminine muvafakiyet elvermiş bulunan bu malî inkişaf devletin hazinesini mütevalî seferlere, ardi arası kesilmiyen harplere ve nihayetsiz istilâlara rağmen boş bırakmıyacak ve hatta emsalsiz genişliğine göre vatanın her köşesinde yeni yeni müesseseler, âbideler dikecek kadar besliyebiliyordu. Eserlerinden birini bu devirlerin başlangıçlarında Isparta da Hamid ve Teke sancakları mutasarrıfı Veziri âzam Firdevs paşa namına diğerini de bından 30 sene kadar sonra üçüncü Murat zamanının sonlarında Atabey'de diken

büyük Mimar Sinan; Kanunî namına en büyük eserini, dehasının maddî tecellisini İstanbulun Haliç, Beyoğlu, Üsküdar semtlerine nâzır olan geniş bir tepesine kurup yükseltiyordu. Bu zamanın varlığı Kanunîye ve onun İstanbul ve taşradaki haşmet ve servet kazanmış vezirlerine daha bir çok dinî ve içtimâî abidelerle bunlara tahsis edilen evkafı yaptırmaya imkân vermişti. Bunca masraflara rağmen memlekette malî müşkilât hissedilmiyordu. Saraydan maada imparatorluk namına Vilâyetlerle sancaklarda fermanferma olan vezirler bile büyük masraflar ihtiyar edebiliyorlardı. Buna rağmen memlekette çok mahsüs olan bir refahın hazırlıyabildiği muvazeneli hal ve vaziyet bütün vilâyet ve sancaklarda ve devlet bütçesinde son devirlerine kadar devam etmiş ve ancak 1565 de bozulmaya yüz tutmuştur. Sigetvar seferinde 184 milyonluk devlet varidatına mukabil 190 milyonluk masraf tahakkuk eylemişti. Bu vaziyet karşısında saray, Sadırazam ve vüzera bir çok altın, gümüş âvanî ve müzeyyenat ile eşyalarını bu açığı kapatmak için devlet hazinesi namına Darphaneye vermişlerdi.

İstanbul'a ve devlet hazinesine bu

serveti temin eden taşra eyaletlerinin livaları arasında o zaman Isparta da çok kuvvetli bir iktisadî durumda ve dolayısıyla hatırı sayılır iyi bir mevkide idi. Bu zamanlarda 16 şikaza ve yedi nahiyeden ibaret olan çevresinde her sahada atmaya başladığı ileri adımlarla devlete arzı hizmet diyordu. 16 ncı asrın bu ilk nısfında husule gelen refah şehir ve ilimizde bugün iz ve eserlerinin devamını görmekte bulunduğumuz sanatların kökleri ahlîmiya başlanmış ve sancağa hatırı sayılır bir ticaret teminine muvaffakiyet, hasıl olmuştur. Mahallî sanayiden tabaklık, haffalık, saraçlık, dokumacılık, kebecilik, terzilik ve kavukçuluk, dökmeçilik ilerletilmiş ve bilhassa muayyen bir takım usullerle kaide ve disiplinlere tâbi tutulmuştur. Bu senelerde devletin hariçten mal ithal etmemek siyasetini takip eylemekte bulunması bütün memlekette dahilî sanatların inkişafını ve millileşmesini icap ettiriyordu. İhtiyaçlar revacı ve bu revaç da mahallî sanayi faaliyetlerini hem zarurî hem de müsmir kılıyordu. Son zamanlara kadar Ispartadaki küçük sanatlarda devam ettiği müsbet olan disiplini [1] bu zamanlarda ihdas edilen sanayi kethüdaları, yiğitbaşları ve Şeyhlerle ehli hibresi idare ediyordu. Bu muhtelif sanatlar müntesipleri arasında muvazeneli bir randıman faaliyeti yaşatmak için inzibatin ve nizamın temini kethüdalarla Yiğitbaşılara tevdi edilmişti. Her türlü sanayi

erbabının kethüdaları, yiğitbaşları, şeyhleri ve ehli hibresi ayrı idi. Meslekdaşlar arasında tehaddüs eden meseleler hakkında bu dört zattan mürekkep olan gurupa müracaat edilirdi. Daha mühim işler hakkında karar vermek Kadılığın cümlei selâhiyetlerinden di. Malî ve ticarî meselelerin devletin umur ve idaresi ile malî siyasetine taalluk edenleri hakkında ancak Divanı hümayun karar isdar edebilirdi. Ve bu kararlar bir fermanla kadılığa tebliğ olunurdu.

Elbise ve serpuşlara fazla ehemmiyet verildiği için sancakta terzi ve kavukçuların işleri divanda tesbit edilerek kadılıklar vasıtasıyla daimî bir mürakabe altında bulundurulurdu. Bu kayıtların istihdaf eylediği maksat, kavuklarla libasların gayrı müslimlerinkine benzememeleri keyfiyetine matuftu. Ekmek, et, sebze ve zahire gibi halkın iâşesine müteallik levazım hakkında karar vermek ve narh tayin eylemek kadılık makamından sadır olacak hükmü şerilere tabidi. Bunların tatbiki keyfiyeti de çarşı ağaları ile Sübaşlara ait vaziferden idi.

Devletin en parlak devirlerini yaşadığı bir sırada umuru maliye de mazbut ve tahtı intizama alınmış sistemler altında bulunuyordu. Devletin varidatını tayin, tesbit ve şaşmaz bir disiplin ve kaide altına koyma keyfiyetine ve arazi meselelerine fevkalâde ehemmiyet veriliyordu. Bu işlere esas kurup direktif verecek; malûmat, zekâ ve tecrübe sahibi zevat önceden İstanbulda Divanı hüma-

[1] Bu teşkilât hakkında Ömer Güllü'nün 18 inci asır sonlarında ve 19 uncu sırada devam edegelmiş olan küçük sanatkâr erbabının disiplinleri hakkındaki yazıları Ün-ün 34-35 inci sayılarındadır.

yunda, dergâhı Ali aklâmında defterdar, mukayyit, müteferrika, kethüda, çavuşbaşı ve Divankâtiplikleri gibi vazifelerde istihdam edilerek yetiştiriliyor ve umuru maliyeyi devlet nefine tedvir işini kavramış sadık bendegândan sayılan muktedir çavuşbaşılar âmir ve kâtipler bilâhare livalara tayin ve izam olunuyorlardı. Bu zevat livalara giderek vazifelerine başlarlar ve [Padişahı cihan ve Sultanı sahibkiran ve penahı ehli iman ve hakani refiülünvan hazreti sultan... Han

ibni sultan... han Eyyedallahü taala ömrehu ve saltanatehu ilâ ahirüddeveran hazretlerinin fermanı âlişan ve ömrü hümayunu adalet nişanları] na izafetle bütîin islâm ve raayamın emvali ile devletin muayyen eşhasa tahsis eylediği zeamet ve timarları kayıt ve tahrir ederek [Şer'i şerifi mübin ve kanuni mü-nifi kadim ve örfi müstakim] üzere öşür ve rüsum vazeyliyerek Sipahilerin timar ve zeamet sahiplerinin vaziyetlerini dirlikleri, arpalıkları, vakıf araziyi malikâ-neleri tesbit ile [2] ve " bu bapta ihti-

[2] 16.ıncı asırda Osmalı imparatorluğunun büyümesine ve zaferden zafere koşmasına başlıbaşına bir sebep ve saik olan (Toprağın idaresi) keyfiyeti üç kısımda mütalaa olunabilir. 1) erazii haraciye, 2) erazii öşriye, 3) erazii miriye

1) ARAZİİ HARACİYE: Sancaklardaki gayri müslim anasını ellerindeki arazi idi ki bunlara tarhedilen vergiler iki kısımdı. Biri kat'i idi. (Haracı muvazzaf) diğeri de müslümanların öşürüne mukabil idi. (Haracı mukaseme).

2) ARAZİİ ÖŞRİYE: Müslümanların öşür ile mükellef buldukları arazidir. Bunun için de iki nevi vardı. Biri (Çift akçası), diğeri de (Öşür) dür.

Arazii haraciye ve erazii öşriyeye malik olanlar toprak üzerinde her türlü tasarruf haklarına sahiptiler.

3) ARAZİİ MİRİYE: Beytülmale temlik edilmiş araziden icare tariki ile tebeaya verilen arazidir ki; bu icareler tevdi edilen askerî vazifeleri yapmaları mukabilinde sipahilere terkolunurdu. Bunları ellerinde bulunduranlar mutlaka ziraate mecbur idiler. Aksi hal devletin iktisadî ve askerî zararlarını mucip olacağından kendilerinden ahır başkalarına verilirdi.

Sancakta tevzi edilen bu icareli arazi (Aktâ) namı altında (Has, zeamet, timar, olmak üzere üç şekilde mütalea olunur.

(Has, sultanlara ve büyük devlet adamlarına) (Zeamet, ikinci derecedeki memurlara) (Timar, eyalet ve sancaklardaki sipahilere) verilmişti. Bu ahtâm hukuku öşriyesinden istifade edenlere, (Arzı mirî) sahibi denilirdi ki, aldıkları öşre de (Dirlik) namı verilirdi.

Has - 100,000 akçadan bir milyon akçaya kadar olan dirliklerdi. Buna sahip olanlar 50,000 akçasından fazlasını beher 5,000 akçası için muharebeye bir nefer cebel götürmeğe mecburdular.

Zeamet - 20,000 akçadan 100,000 akçaya kadar olan dirliklere denilirdi. Bunlar 20,000 akçadan fazlası için beher 4,000 akçası mukabilinde harp için hazırlanmış talim görmüş ve emre âmade bir nefer hazır bulundurmaya mecburdu.

Timar - 1000 akçadan 20,000 akçaya kadar olan hasılatı. Timar sahiplerinin Rumeli-dekileri gelirlerinin 3,000 akçadan fazlası için harbe dört Anadolu'da bulunanları da altı cebel, götürmeğe mecburdular,

Timarlar da altı kısımdı. (Kılıç timar, eşkinci timar, müstahfas timar, benevbet timar, serbest timar, mülk timar)

Vakıf arazi - müessesatı hayriyenin yaşamasını temin için idare edenlerine verilirdi. Malikâneler ve Çiftlikler - Devlete büyük hizmetleri dokunanlara bilâ kaydü şart temlik olunan arazi idi.

nam üzere itmam ve tanzim „ ettikleri defterlerin suretlerini İstanbul defterdarlığına göndererek “ Teslimi hazinei âmi-rei padişahî ve tevdiî divanı adalet fe-şanı şehinşahî „ eylerlerdi.

Meslekdaşımız Hikmet Turhan Dağlıoğlunun Topkapı sarayı müzesindeki araştırmalarında defterhaneî hakanî maz-butatı arasında buldukları Hamideli li-vası hakkında 16 ıncı asır sonlarında üçüncü Sultan Murat devrinde tanzim edilmiş bir defterin muhtevası ile baş-langıcındaki “ Atebei Seniyeye „ takdimi hakkındaki arızası [3] bize o zamanın tarihini tesbite medar olacak kıymetli vesikalardandır.

16 ıncı asrın solarında Hamideli li-vası Şimal - cenup istikametinde Yalavaç-Kestel, Şark-ı garp istikametinde Beyşehir Tefenni'ye kadar uzanıyordu. Bu zaman 16 kazaya bölünmüş olan bu geniş san-cakta devlet tarafından timar ve zeamet olarak ashabı yesara, devlet memurlarına ve sipahilere tefviz olunmuş arpalıklar, dirliklerle 300 e yakın çiftlik vardı. Bu arzı mirî sahiplerinin “ Nam namii haz-reti şehriyarî „ ye nisbetle lüzumunda cenge gönderilmek üzere 10,000 e yakın efradı vardı. Bu efrad zeamet ve timar sahipleri tarafından her türlü teçhizat-ları hazır bir halde beslenirler ve emre

amade bulundurulardı. Bu rakamın ve iki numaralı haşiyenin ifade ettiği kıy-metlere göre Isparta livasında 16 ıncı asır sularında [1670] arzı mirî sahibi sipahî bulunması lâzımgeliyor. Bunların ellerinde bulunan arazinin temin eyle-diği varidat da takriben 25 milyon akçaya baliğ oluyordu. Bu paranın beş milyonu kılıç hakkı olarak arzı mirî sa-hiplerinin şahıslarına mahsustu. Takriben 20 milyonu 10,000 e yakını cebelilerin, yaya ve atlı efradın silâhlarına, teçhizat ve atlarına, talim ve terbiyeleriyle bakımlarına aitti.

16 ıncı asırda tanzim edilen ve halen defteri hakanî hazinesiude ve Topkapı müzesinde bulunan defterler, bize bütün saucakta timar ve zeamet ashabının ta-sarruflarındaki arazi ile çiftliklerin, dir-liklerin, malikânelerin ve sipahilerdeki her türlü tefvizatın ve bunların buna mukabil devlete olan borçlarını nasıl tahrir ve tesbit edildiğini, halkın emlak ve istihsalâtının vergi ve öşürlerini ne tarz ve miktarda cibayet edilegelmekte bulunmuş olduğunu bugün bizlere iblâğ eyliyeilmektedir.

[3] Bu vesika Ün'ün 1935 yılında intişar eden birinci cildinin sekizinci sayısında Hikmet Turhan Dağlıoğlunun makalesinde haşiyeye ola-rak dercedilmiştir.

ATALAR SÖZÜ

Toplayan : NURİ KATIRCOĞLU

Ar gözden, kâr yüzden bellidir.

Ar yılı değil kâr yılı.

Ar, namuş kaygısı yok.

Ari, namusu yitirmiş.

(İslandım kurudum sel beni neyler.

Yitirdim arı namusu el beni neyler.)

Ari kadar eri olanın dağ kadar yeri olur.

Arsızın yüzüne tükürmüşler, yağmur yağıyor sanmış.

Arabâyla ava gidilmez.

Art ayağıla kulağını kaşır.

Ardından tatarımı koğalıyor?

Arafatda soyulmuş hacıya döndü.

(hacca Şehri).

Arkası olanın, sırtı yere gelmez.

Ark ta da var, çark ta da var, önündeki

förk ta da var.

Armudun önünden, kirazın sonundan korkulur.

Arpa unun yoksa buğday dilindemi yok?

Aralarında karlı dağ var.

Arik atlamaz, köprü geçmez, varır seymana (1) karışır.

(A. S. Ş.)

Asilzadeden kemlik gelmez.

Asilzadeyi almak zor geçinmek kolaydır

(Zübeyde katircoğlu)

Asayı dikdi, bayrağı açtı

Aş pişti, bayram geçdi.

Aşk ağlatır, keder söyletir.

Aşık nişanı, sevgili kuşanı sever.

Aşığı dokka durdu. (2).

Aşığını kurşunladı.

Aşkın at, yürük olur.

Aşkla aşık atılmaz.

(A. T.)

At, ağasına göre kişner.

At, binicisini tanır.

At yerine eşek bağlanmaz.

At yiğitin yoldaşdır.

Ata dostu oğullara mirastır.

Ata bindi, kamçıyı ele aldı.

Ata eğer gerek, eğere er gerek.

Ata et, ite ot döker.

Atın bahtsız arabacıya düşer.

At da, avratda uğur vardır.

At ile avrat : yiğitin bahtına.

Atdan indirdiler, eşeğe bindirdiler.

Atdığını vurur, tutduğunu koparır.

Atlıyı atından indirir.

Atalar çıkayım der tahta, döner dolaşır, gelir bahta.

Atsın topunu, alsın orucunu.

Ateş düşdüğü yeri yakar.

(A. V.)

Av avlayanın, kemer bağlayanın.

Av köpeği gibi seğirdir.

(1) : - Seyman: gelin almaya giden güveğinin arkadaşları tarafından teşkil olunan (Atlı Gelin alayı).

(2) : - Aşık oyununda : aşığın ayakta durması demektirki (İşi yolunda gibi) demektir.

Av avlandı, deli evlendi.

Avcu avunda, yolcu yolunda gerek.

Avcu: kırk gün taban eti yer bir gün av eti.

Avcu kedi mırlamaz.

Avcın köpeği gibi yeler onmaz.

Avdan onmuş yoktur.

Avrat var ev yapar, avrat var ev yıkar.

Avradın öğüdü avrada geçer.

(A. Y)

Ay ağıl içinde,

Ay gör oruç tut, ay gör bayram et.

Ay var günü besler, gün var ayı besler.

Ayda kazandığını günde yer.

Ayak almadık iş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.

Ayağı kırık gider, gönlü kırık gidemez.

Ayşeyi aldı, zevke daldı.

(A. Z)

Azı bilmeyen çoğu hiç bilmez

Aez yiyen tez uyur, çok yiyen güç uyur.

Azı yetirir, çoğu bitirir.

ISPARTANIN ELLİ ALTMİŞ YIL ÜNCEKİ TÜRKÜLERİNDEN

Dudu Türküsü

1

Su içdim yudum yudum

Gel benim nazlı Dudum.

İki dünya bir olsa,

Sensin benim umudum.

2

Su akar kütüğünden

Bulanır köpüğünden

İpek olsam dolassam

Dudumun topuğundan

3

Su akar lüle lüle

Yar gelir güle güle

Elinde sırmalı mendil

Terini sile sile.

4

Mendilim benek benek

Ortası çarkı felek.

Dünedek beraberdik

Bugün ayırdı felek.

Ayrılık Türküsü

1

Davraz dağının karı olaydım

Şu giden yiğitin yarı olaydım

(Yar çiçek ben arı olaydım)

Kışledikçe perçemine konaydım.

2

Beycamisinin önü Tuz pazarı

Bizede değdi ilin nazarı.

Yedi yıldır ayrı düşdüm gezerim.

Çökdü benzime ayra gazeli

3

Hanaylığın önü kiraz dalı

Altına serili ipekden halı

Günde onbeşyo gördüğüm yarı

Kaylımki aydan aya bir yol gören

4

Düldül ayağından basup gittim taşlara

Adaklar adadım yatırlara ulu başlara

Hasretinle yanıyor bağrım

Soruyorum seni uçan kuşlara,

Zübeyede Türküsü

Isparta içinde bir tutam nerkis

Boş yerin kalmamış güzelim (ben) siz.

Tombul yarım hem oynaksın hem densiz

Sabahlar olmuyor Zübeydem sensiz.

Of aman dostlar pencereden el ediyor

Gözleri gözümde, kaşı beni deli idiyor.

Geçmiş günlerde Ispartada Düğün

ETEM ERTEM

GELİN ERTESİ : Zıfayı müteakip gelen günlere gelin ertesi denilir. Gelin ertesi üç gün devam eder. Bu günlerde gelin ziyaret edilir ve kutlulanır. Bu ziyaret davetsizdir. Düğüne iştirâk eden ve etmeyen bütün kadınlar tarafından yapılabilir. Gelin gelinlik elbiselerini geymiş olduğu halde bu ziyaretler cehiz odasında müsaidse diğer bir odada kabul edilir. Ziyaret için gelen her kadın kafilesi kendileri için hazırlanan yerlere oturur. Evvelâ orada hazır bulunan evin büyük hanımı tebrik edilir. [Allah başa kadar sürdürsün kurt ise kuzu etsin. Dirlik, düzenlik ve hayırlı evlâdlar versin] gibi temennilerde bulunulur. Gelinlik elbiselerini geymiş bir halde cehiz odasında oturmakta bulunan gelin büyüklerin ellerinden öper. Konuklara şerbet ve şeker ikram edilir. Ziyaretçiler cihazı seyretmekte serbesttir. Gelecek diğer konuklara yer vermiş olmak için bu ziyaretler uzun sürmez.

Çeyiz ve gelinin hususiyeti konuklar arasında hariçte bir dedi kodu mevzuu da teşkil eder: [Cihazı pek çok; kız pek hünerli imiş; ne güzel elişî işlemiş; gelinlik de kendisine pek yaraşmış] gibi medihler olduğu gibi [cihazı az; el marifeti yok; gelinlik düşünemiş gibi] sözlerde geçer!...

ÇEYİZ : Bir gelinin yeni knracağı yuva için baba evinde hazırlayıp getirdiği geyim, kuşam ve düzene ait ev eşyasıdır. Her aile iktisadî ve içtimaî durumuna göre gelin edeceği kızı için bu eşyayı hazırlamakla mükelleftir.

Giyim kızını bütün teferrüat ile her

türlü iç ve dış çamaşırlarıdır. Bunlar zamanının nadide kumaşlarından yapılır. Bunlar arsında ayrıca oğlan evinin münasip olanlara verilecek vermelerde bulunur. Bunlar ayrıca çeyiz odasının bir yrinde teşhir edilir.

DÜZEN : Bir gelin ayrıca bir oda döşemekle de mükelleftir.

Zamanına göre bir odayı döşemek için ne gibi eşya ve mobilyeye ihtiyaç varsa bunları hepisini hazırlar. Bunlardan bir çokları kızın el marifetleriyle yapılmış eşyalardır.

Bunlardan başka bütün teferrüat ile yatak veya karyola takımı hazırlamakla da mükelleftir.

Sini, tabak, sahan gibi bakıra ait ev düzeni de bulunur.

Bütün bu eşya çeyiz odasına serilmek suretile umuma teşhir edilir

Çeyizin çokluğu ve güzelliği hoşnudiyeti mucip olduğu kadar azlık ve besatâtı da oğlan evinin hoşnudsuzluğunu mucip olabilir.

Hatta bu yüzden dirlik ve düzenlik bozulduğuda vakidir.

Bu sebebledir ki : Çeyiz kız evinin uzun boylu düşünceği meselelerden birini teşkil eder. Bunu göz önüne alan her kız ana ve babası kız çocuğu doğduktau itibaren gelin oluncaya kadar çeyizi düşünmek zorunda kalır. Bunun için fırsat düşdükce ele geçen eşyayı çeyiz için sandığa atar. Hele bir kaç kız gelin eden anaların sandığını boşalttım sözü pek yerindedir. Kızı olan her ailenin başına gelecek olan çeyiz meselesi

yeğdiğere yardım hissini meydana getirmişdir. Gelin olan kızlara hısımlık ve akrabalık ile eş ve dostun içtimâî ve iktisadî varlıklarına göre birer armağan vermeleri âdet olmuştur. Bu armağanlar çeyiz serilmeden kız evine gönderilir.

Çeyizin ağırlığı içtimâî bazı fenalıklara da sebebiyet vermiş olduğu görülmektedir..

Vakit ve zamanında çeyiz tedarik edememesi udeu gelinlik çağına girmiş kızlarına talib zuhur ettiği halde sırf hazırlıksızlık yüzünden kızlarına çıkan bu talibi retteden ailelerde bulunmuş.

El ve âleme karşı onurunu kırmamak için borç ve dertle çeyiz tedarik edip iktisadî vaziyetlerini sarsıntıya uğratan ve yıllarca bu sarsıntıyı gidermeğe çalışan aileler de varmış.

Çeyizi çok göstermek için eğreti cehiz serüp bilâhare iade edilmesinden mütevellit ortada hoşnutsuzluğu mucip olan hallere de tesadüf edilirmiş. Bu hoşnutsuzluğa vesile olmamak için içhallerini daha evvelden oğlan evine söyleyerek çeyiz sermemeği şart koşturmak suretiyle makul düşünen aileler de varmış.

YEDİ DAVETLERİ: Yeni hısımlık ve akrabaların birbirleriyle tanışmış olması için birbirlerine karşı davetler verilir. İlk davet cihaz altında verilmiş olmak için oğlan evi tarafından yapılır.

Geleceklerin sayısına göre hazırlık yapılabilmesi için de kaç sofralık erkek ve kadın misafirle gelineceği kız evinden münasip bir lisanla sorulur ve bu sorgu karşısında davete kimlerin kötürüleceği hesaplanarak 10 veya 12 kişi bir sofraya itibariyle oğlan evine haber verilir.

Bu davetten bir veya bir kaç gün sonra kız evinin vereceği bir davetle mukabele etmesi adettir.

Âdet hükmünde olan bu yedi davetlerini müteakip veya münasip zamanlarda yakın hısımlık ve akrabadan arzu edenlerin birer davet vermek suretiyle yakınlıklarını göstermeleri de birer âdet hükmündedir.

YEDİ HAMAMI: Kız evi tarafından verilir. Oğlan evinin münasip olanları çağırılır. Bunda uzun boylu eğlentiler yapılmaz, Gelinin telleri çıkar, düğünün umumî ve hususî bütün törenleri de bu suretle tamamlanmış bulunur.

Aşk ve Çiçek MANİLERİ

V

*Aşkım günâşık,
Kalblere ışık...*

*Akşamı solgun,
Sabah pek şık...*

VI

*Aşkım bir lâle,
Benzer hilâle...*

*Bulutlar kaplar;
Döner melale...*

VII

*Aşkım Zambakmış,
İçti berrakmış...*

*Şen Sular gibi,
Durmadan akmış...*

VIII

*Aşkım bir leylâk,
Sarılmış merak...*

*Gökse takılmış,
Salkımlanarak...*

— Gerisi var —

BEKİR TÜRK

*Neşriyatı idare eden: HİLMİ DİLMEN
Mes'ul Müdür: A. RIZA UYSAL
Basıldığı yer: İLK'ADIN BASIMEVİ - Isparta*

ÜN

ISPARTA

HALKEVİ MECMUASI

Altın Yıldönümü münasebetile verilen konferans :

H A L K E V L E R İ

Ve

ORADA ÇALIŞANLARIN KANUNU

NÂZİM ÖRENSUN

Halkevlerinde çalışanların bilmeleri ve muhakkak surette tâbi olmaları iktiza eden bir takım düsturlar, kaideler ve kanunlar var. İşte ben, bugün halkevlerinin tesisi yıldönümü münasebetiyle bu umdeleri, evlerimizin neler yaratmağa muktedir olduğunu, bağlandığı şartları, bizzat bu mukaddes ocagın mahiyetini, onun ulusal ve psikolojik kudret ve nüfuz derecesini anlatacağım.

Halkevleri kurulurken onların millet hesabına bir kültür sabası olması kaydı esas fikir olarak derpiş edilmişti. Milli bir şeniyetin, milletin saadetine müteallik realitelerin peşine düşerek onu bütün samimiyetile takip eden Cumhuriyetin, Halkevleri için hazırladığı, tesbit eylediği ülkü işte budur.

Cumuriyet; bir vatanda ve o vatanın hudutları haricinde, bir millette ve

o milletin milliyetinin çerçevesi dışında o yurt ve o ulus için ne fırtınalar kopabileceğini, ne girdaplı ceryanların hâkim olabileceğini ve ne sihirli hareketlerin vaki olagelmekte olduğunu pek yakından bildiği için idaresini de, iradesini de, cemiyetini de, ferdini de hâdiselerin gelişi güzel tezahürlerine, tesirlerine terkedemezdi. Çünkü muhakkak olan bir kaide, milletlerin hayatından alınmış reel bir kanun varsa o da; insanı hâdiselere değil, hâdiseleri insana bağlamak; vakiaları, emri vakileri insana râmetmektir. Bunun birincisi denizin derbeder bir tekneye olan kahhar vaziyetini, ikincisini de asrın yüksek tekniğinin bir şaheseri, plânlanmış bir kudreti olan muazzam bir diritnavtın denizin en çılgın fırtına ve dalgalarına olan hakimiyetine pek benzer. Hâdiselerin, vukuu zamanında tahassül edecek emri vakileriyle karşılaş-

mamak için önceden avlanmaları ve milletin ruhî temayüllerine bağlanmaları lâzımdır. Ferdî tek başına inzibat-sız bir başı boşluk içinde kalırsa bu gayenin tahassülüne imkân ve ihtimal yoktur. Bu kanunîyet ve ruhiyeti büyük kütlelerin heyeti umumiyesinde yaşatabilmek için öz hislerin şiriyeti içinde, füsunkâr tesirleri altında yüksek vazifeler alacak müesseselere ihtiyaç vardır. Bu müesseseler, plânlaştırılan gayeleri gözâferek ferdin hürriyetini, büyük bir camia içinde ve yine o camianın zevkine uygun bir halde kendi zekâsının irade ve enerjisi halinde tecelli ettirir. Ferdî, fevkaşuur ve tahteşuur hâdiselerin sellerine kapılmaktan vikaye eder. İşte Cumhuriyet; bu ihtiyaçları karşılama risaletini uhdesinde bulduğundan için bu işleri görecek ve içinde millî plânların tatbik ve tahakkukuna çalışılacak bir müessese yaratmak istedi ve yarattı. Halk-evleri.

Halkevleri, işte bu bakımdan büyük Türk camiası içinde bir mezûrün dereceleri nisbetini aşıran ferdin zekâsının korkunç tenevvüünü muvazenenlendiren bir müessese haline getirilmiştir. Halkevlerinin bu yolu, başlıbaşına bir kudsiyet ve mübarekiyet ifade eder. Bu yolun yolcusu hurafevî bir tavaf değil; hayat kazandıran, ülke kuran bir hac yapmış, millî ve maşerî bir imanın hakiki ve şâmil risaletine gönül bağlamış, hacereülesved gibi uhrevî bir meçhuliyetin sükrûn ve hayata nefret veren mervî ve esatirî haline değil, fakat kar gibi leketsiz ve zahir bir milli ebyaziyetin malûm ve muayyen kurtarıcı formüllerine kütûn şuurunu maletmiş demektir.

Yeryüzü milletlerinin bile serazad bırakılmayarak cemileştirildiği bir anda ve hususî bir cemiyet binasının binbir mütehalif menfaatlerinin uçtuğu tavani altında, onları telif gayesiyle içtima ettirildiği bir devirde ferdlerin, bir millet içindeki mevkiini o cemiyete faydalı olacak şekilde hazırlamak zarureti şuurun kıymetli varlığına sahip hangi bir insan teslim etmez? . Bu ihtiyaç kadar mühim bir katiyet ifade eden bir şeyin daha tasavvuru mümkün müdür? Hele yaşamak, devlet kurmak, kurduğu devletin büyük ve mefharetlerle dolu tarihini yaşatmak isteyen milletler için bu, itibar zarurî ve en başta gelen ilk temel kaidesidir. Bu kaideyi temelleştirmek işine herşeyin önünde bir ehemmiyet veren Cumhuriyet, Halk-evlerini, bu maksadına vüsul gayesiyle tesis etmiştir.

İşte şuurî bir irade ile mesaisi tarzını hazırlamış olan bu müessese serbest halde, münferit yaşayan zekâları ve bu zekâların peyklerini psikolojik müdahaleleriyle bir maksat, bir his, bir emel, bir gaye, bir dilek, bir sevgi ve aşk etrafında müşterek heyecanlar yaratarak birleştirecek, bomboş birer hiçlikten dopdolu bir takım varlıklar meydana getirecektir.

Milyonluk yıllar yaşamış tabiat, nâzım kanunlar, değişmeyen esas ve kaideler altında günü gününden farksız olan arzî ve cevvi hâdisat, bir meta hazırlayan fabrika; cemiyete ne asil, ne itibar vacip bir yol gösterir. Tabiat; bir ağaçta aynı cins meyveyi, fabrika; tezgâhlarında aynı nevi metal yetiştiriyor da cemiyet halinde yaşayan bir millet neden efradını aynı hisler, emeller, fikirler etrafında düşünen ay-

ni rublu insanları yaratacak bir müesseseye sahip olamıyor. İşte Cumhuriyet; bu özlenen müesseseyi Halkevleri namı altında yaratmış bulunuyor.

Hayatın insan zekâlarını esaret zincirlerine bağlanmış bulunacağı tabii olan zavallı yürüyüşünü cemiyetin mâşerî vicdanına uygun bir hale getirecek yüreklerden dış hayata bir iç hamlesi halinde emsalsiz bir bağ ve vahdet taşıracak olan müessese, işte şudakikada içinde bulunduğumuz şu müşterek çalışma yurtlarımız, kimsenin yadırganmadığı samimi havasını teneffüs ettiğimiz Halkevlerimizdir.

Şaşmaz, aldanmaz, tegayyüre uğramaz nûmuneler veren filozof zabiâtın, bugünün modern sanayinin, beynelmîlî münasebat ve muâşeretlerin kıssadan hisse vereu hareketleri, ruhları tasfiye edip onlara rehberlik edecek resullerle onların mabetlerine şiddetle muhtaç bulunduğumuzu isbat etmez mi? İşte bu risaleti hükmî şahsiyetinde toplamış bulunan Cumhuriyet; kendisine mâbet olarak Halkevlerini kurmuştur.

Tabiat, yeryüzünü ve yeryüzünün zevihayat ve cemadatını gayet mazbut ve esasları hiç değişmeyen kanunlarıyla idare ederken mütelevvin ruhiyetler gösteren bir camianın ferdlerini ruhi bir takım asalet ve insanî sevgiler kaidelerinde ve düsturları içinde bulundurmamak lüzumunu zaruret halinde duymamak kabil olurmu? İşte bu ciddî mefkûreler ve kalplere emsalsiz zevkler duyuran hakikî emeller vesilelerini ortaya attığı zaruretlerle doğan Halkevlerimiz; Türk milletini teşkil eden her ferдин ruhuna ve bu ruhlara taşıdıkları kardeşlik duygularına bir muayyeniyet ve bir disiplin verecektir.

İnsan; münferid kaldıkça, hayatta yalnız kendi enesi, kendi protoplazması ve kendi egoistliği içinde buldukça ne cemiyeti veya onun icap ettirdiği hayatı temsil, ne de bir zaruret olan lüzumlarına temessül eder. İnfirad ve bu infirattaki gaflet devam ettikçe birinin harikah zekâsı diğerinin de akılları durduran kudreti tamamen hiç iner. İşte memlekette böyle bir felâketin tahakkukuna imkân vermiyecek, millî ülkülerin organizasyonunu yapacak olan yegâne müessese, Halkevleridir. Devletin nizamları, sinsiliği silen ihtişamlı otoritesi ve milletin müstakhel varlığını âmir icapları; bu mabedi, bu gönüller kâbesini bunun için canlandırmış ve yurdun her köşesini balk için, balkın ruhi ve maddî kıymetlerinin tekâmülü için dikmiştir.

Koca bir milletin bünyesi içinde onu teşkil eden ferdlerin sayısı onların pek çok mütehalif kıymetler gösteren zekâları kadar değişiklik arzeden sayısız karakterleri, hududsuz projeleri vardır. İşte bu korkunç, bu tehlikeli tenevvü izale edememek cemiyetsizlik veya cemiyetten mahrumiyet ve mehuriyet bahasına olur. Binaenaleyh ibmale değmeyen ve her biri ayrı bir psikolojik vasıf gösteren kıymetleri birleştirip muayyen düsturların kuvvetlerine ve müsbet esaslara sıkı sıkıya bağlamak Halkevlerinin vazifeleri cümlesindedir.

Hayat ve fikir serbestileri içinde, deniz üzerinde kalan bir saman çöpü gibi çalkalanan ferдин hürriyet aşkını, serazadlığını, derbederliğini, çok kıymet verdiği egoizmini, his ve fikirlerini cihanşümül realitelerin füsunkâr kudretleri, Millî hareketlerin yüksek

heyecanları içinde bir inzibat altına alacak, hatta ona bunu bir zevk halinde duyuracak müesseseler Halkevleridir.

Halkevleri, zekâlarının sâbit fikirler yaratan tecellileri altında binbir ruhî başkalklar ve değişiklikler gösteren ferdiyetlerinin yekdiğerini dafi ve teb'it edici kuvvetler irae eden elim âkibetlerinden kurtararak anarşi hâkim olan projelerindeki korkunç infiradları vahdet gösteren cem'i bir plân ve millî bir proje haline koyacak müesseselerdir. Memleketin sınırları içinde hamuru bu memleketin toprağından yoğurularak bu memleketin nimetini yiyen, bu memleketin bavasını teneffüs eden her ferdi ilk vatan borcu olarak göreceği iş, Halkevi çatısı içinde çalışanların yürüdükleri yola katılmasıdır. İkinci vazife bu ocaktan yollanacak olanlara onun umdelerine göre rehberlik etmekten ibarettir.

Halkevleri; tabiatın vahdet, birlik, benzeyiş, farksızlık kanunlarını kendisine ülkü edinmiş bir müessesedir. O, bunun içindir ki, çatısı altındaki efradını sınıf farkları imtiyazlarının kiskançlık yaratan tesirlerinden kurtarmıştır. Ferdi; derbederlikten, hodgâmlıktan, şahsî ihtiraslardan uzaklaştırarak cem'ileştirmiştir.

Cemiyetleri tesis eden uzuvlar; ferdi olduğu için hütün bu kütleler hiç şüphesiz ki ferdlerin iradetinin ve bunun çok muhkem olan salâhetinin tesirleri altında bulunur. Her cemiyette bu hal; muhakkak ki, mütamadî ve müstemir bir akış gösterir. Bu, tevkif ve içtinabı hiç bir veçhile kabil olmayan

tabii bir hâlettir. Ancak balkevleri, işte bu akışı kendi Millî hususiyetlerinin, ulusal ülkülerinin kadrosu içinde yürütmek yükümünde bulunur. O; bu mecraya, bu temiz debiye yabancı bir ayağın, bulanık bir suyun ve bir çirkef kolunun karışmasına müsaade etmeyecek bir mevki ve vaziyettedir. Ve aynı zamanda tahassül edecek lüzumları önceden duyup çarelerine tevessül edecek kudret ve salâhiyettedir. Her türkün bu inancı yüreğinin en hususî ve en fazla bir iman yaratıcı köşesinde beslemesi ve büyütmesi lâzımdır. Ve nibayet her vatandaşın taptığı realitelerin, şeniyetlerin yalnız Türkün rubunda, yalnız Türkün kalbinde, yalnız Türkün zekâsında ve yalnız Türk ruhunun hususiyetlerinde doğan ülkülerden ibaret bulunduğuna sarsılmaz, değişmez bir imanla bağlı bulunması lâzımdır.

İşte bu emel ve ülkü iledir ki, Halkevleri, çatısı altında toplıyacağı Türk vatanının her ferdini, kardeş olan mütecanis Türk Ulusunu aynı dil, aynı iman aynı dilek, aynı ülkü, aynı samimiyet ve aynı aşk birliği içinde yaşatacaktır.

Halkevlerinin tesisinin yıl dönümünü kutlulamağa ve onun mesaisine, faaliyetlerine iştirak etmek üzere şurada bu samimî kardeş ocağında bana muhatap olan yurddaşlarıma, kardeşlerime yürüyecekleri mukaddes ülkü yolunda hayırlı ve muvaffakiyetli yolculuklar diler ve bize bu mutlu müesseseleri kurmamız rehberliğini yapan ve bu yolda emsalsiz direktifler veren Yüce Önder Atatürk'e Evimiz mensuplarımızın derin minnet ve şükranlarını arz ederim.

Sicillere göre Ispartada "Kaçkunluk,, devri

FEHMI AKSU

16 ıncı asrın sonları...

Osmanlı İmparatorluğunun parlaksayılan devri kapanmak için, haricî ve dahilî bir takım hadiseleri bekliyor. Devlet -Ara sıra belirenler müstesna - artık kuvvetli idarecilerden mahrum kalmağa başlamıştır. Geniş İmparatorluk arazisinde, dil ve kültürleri ayrı bir "Teb'aa,, yaşıyor. Vatan sınırları muhafaza edilmek lâzım. Ordu, ta orta Avrupada!..

"Kara yazıcı,, denen Abdülhalim adlı bir sekban bölükbaşı, Anadolu da, etrafına topladığı bir yığın ile baş kaldırıyor. Anadolu ya müfettiş olan Hüseyin paşada beraber... [1]

Auadolu, bundan sonra biri biri ardınca; bu gibi "Celâli,, lerin baş kaldırmalarına sahne olmuş, baskın ve tehditlerine maruz kalmıştır. Çünkü orduyu elinde tutacak "Baş,, artık ya deli ve çılgın, ya cahil ve hastadır.

1007-1020 h. tarihlerindeki Isparta şer'i sicilleri; muhitimiz halkını da bu vak'alardan dolayı yerlerini, yuvalarını bozarak bir çok ızdıraplı günler geçirdiklerini ve yine bu yüzden bir çok köy ve mamurelerin münderis olduklarını anlatmaktadır. Bu devir, Isparta sicillerinde "Kaçkunluk,, kelimesile ifade edilmiştir. Bu hadiselerin iktisadî ve içtimaî hayatta açtığı derin yaralar uzun müddet kapatılamamıştır.

Tarihler; o zamanlara, Osmanlı imparatorluğunun [parlak devri] derler. Bu sicilleri okuduktan sonra; bugün, hür bir vatanda, öz dilimizle, sarsılmaz inanımızla, temiz ülkülerimiz ve kuvvetli idarecilerimizle, her türlü huzur, emniyet ve tam bir birlik içinde yaşadığımız

Cumuriyet devrini mukayese edecek olan okuyucularımızın bugünkünü, minnet ve şükranla, [Türkiye devletinin altın güvenlik devri] diyeceklerine şüphe etmiyoruz.

*
**

1 — [Oldur ki bundan akdem Velinin eliude bir boz erkek merkep bulunup oldahi karyei Minasundan Mustafa bin Ahmetten aldım deyip ve Mustafa karyei diyedinden Şaban bin Mustafa nam kimesneden aldım ve elli kara yazıcı zorbası geldik de aldım Şaban dahi Kınıklı Abdi sofudan aldım ve altı yıl mikdarı benim elimde durdu dediği gıbbettalep kaydolundu.] 1013 [2]

2 — [Karyei Savdan Ali bin Karpuz karyei mezburedeu Yusuf bin Veli nam kimesneyi meclisi şere ihzar edip kaçkunluk da evimden Veli nam kimesne bir miktar esbabım alıp Yusufu emanet vazetmiş sonra teslim eyledik de bir gömlek ve bir arakıye kalmış diyu talep eyledik de...] Tamamen iade ve teslim ettiğine yemin etmiştir. 1014 [3]

3 — [Oldur ki karyei Lağus imamı Durmuş nam kimesne Celâli zamanında buçuk kile miktarı siyah üzüm ile bir kırmızı uakışlı yasdığı bir yere hıfzetmiştim. kariyemizden Müstecab bin İri nam kimesnenin elinde buldum dedik de keyfiyeti halî ahaliî kariyeden Sefer bin minuet ve Hüseyin ve Aydın ve Malkoç nam kimesneler meclisi şeride mezbur Müstecab eyü hallü kimesne değildir diyu ihbarları kayd şüt] 1014 [4]

[1] Bakınız: Naima tarihi : Cilt 1 Sahife 223 ve müteakip sahifeler.

[2] Isparta şer'i sicilleri Defter: 59 sahife: 32

[3] " " " 54 " 44

[4] " " " 54 " 50

4 — [Hoca zade mahallesiude Satı nam kimesnenin ahurunda ters arasında büyük esbap müteferrika ve bir mikdar kumaş bulunup mezbureden sual olundu da Ekiz Ahmet evinde olan Celâli ler verdiler diye ettiği ikrar kayd şüt]

[Sicili balâda zikrolunan kimsenin evinde bir denk kuru üzüm ve bir denk buğday ve bir halı bulunduğ u kayd şüt] tarihi 1014 [5]

5 — [Bavlıdan Hasan bin Şaban nam kimesne Ispartadan elhaç Mehmet Cıbacı mahzarında ikrar ve dava edip siyah kancık katır zayi olmuş idi geçen sene Ahı oğ lu Ispartaya geldik de zayi olmuş idi dediğ ü ve sağ canibinde boş böğ ründe nişanesi vardır yanığ a meyyal dediğ i kayd şüt] Sefer - 1015 [6]

6 — [Oldur ki Burdur Kazasına tabi kışla nam karyeden Hacı İvaz bin Bahşayış nam kimesne taifei mellûden Mehmet bin Yusuf nam kimseuin muvacehesinde takriri dâva edip dedi ki Ahı ağ lu zamanında bir siyah kılakları dü şük merkebimi aldır dım dı halen mezbur Mehmedin yedinde buldum talep ederin dedik de gibbessual mezbur Mehmet merkep benim değ ildir büyük karındaş ım Çavdar Mustafanıdır. emaneten kullanı yorum diye cevap vericik udül ü müsli minden Yusuf bin Akacık ve Alâaddin Çucen] nam kimesne lieclişşahade meclisi şere hazurun olup edayı şahadet ettiler ki zikrolunan merkep mezbur hacı İvazındır Ahı oğ lu zamanında sürgün ile almışlardır şahidiz ve şehadet ederiz dediklerinde mezbur hüküm birle kayd şüt] Evasıtı cemaziülahir - 1015 [7]

7 — [...[*] Ispartaya müstevli olan Bayra ... [*] dan katlettiğ i esamidir ki kayd olundu] [Kara koyunlu piri baş e , saçlı bölükbaşı , Bekir bey namdar , Ahı zade namdar , Karındaş ı Hüseyin bölükbaşı , Çalık Mehmet [*] bölükbaşı namdar , Ablaklı bölükbaşı , Kınalı zade

Mustafa bey namdar [***] . . . ilâ] [8] tarihsizdir.

8 — [Oldur ki Kule üyüğünden Mu harrem bin Balı nam kimesne Dazkı rında ak koyunlu nam karyeden Şaban bin Civanşah nam kimesnenin yedinde mevcut olan siyah dişi merkep benimdir. Taviil muharebesinde zayi ettim dediğ i kayd şüt] 1015 [9]

9 — [Mahallei hisar efendiden Mustafa bin Nasuh Gönen kazasına tabi Kızıl köyden Hasan bin Kara nam kimesneyi meclisi şere ihzar edip ve mahzarında takriri kelâm edip Celâli Ahmet kethüda Ispartayı garetettik de bir siyah ve muhalif Katır mülkümdeu zayi olmuş idi halen mezbur Hasaun yedinde buldum sual olunsun dedik de mezbur Hasan zikrolunan katırı Gönenden Üveys [***] nam kimésneden bin beşyüze iştira ettim dediğ i kayd şüt] Zikroluuan katır Minasundan İbrahim bin Mustafaya emânet vazolundu] 1015 [10]

10 — [Oldur ki halen eşkiya define serdarı azam olan Nasuh paşa edemallâhü

[5] Isparta şer'i sicilleri Defter: 54 sahife: 81

[6] " " " 54 " 134

[7] " " " 51 " 20

[*] Sahifenin sağ baş tarafı çürümüş ve yırtılmış olduğundan burada kelimeler okunamamıştır.

[**] Buadam Dereğ ümü köyünden olup 1015 de Hamit mirlivası olan Mehmet Bulgar beyin kethudası idi. Aynı sene Rabiülahirinde Şehir subaş ılığ ına Yazla mahallesinden Mahmut ağ ayı naşbettirdi. İkiside zorbalığı ele alarak çiftcinin harmanlarını kendi evlerine nakil, halkın malını gasb ve haramilik etmek yolunu tuttular. Çalık Mehmet bu suretle öldürülüyor. Diğ eri ise 1019 de Hamit mirlivası olan Mehmet beyin kaymakamı Hüseyin ağ anın subaş ısı Mansur ağ a tarafından yakalanıyor ve Mahkemede " hakkında katlemi olan adamdır" diye vaki şehadet üzerine katlediliyor. (Defter: 54 sahife 145 152 ve Defter: 46 sahife: 64)

[***] Ü n mecmuasının 1, 2, 3, 4, 5, inci sayılarında Neşet Kösenin neşrettığı kınalı ailesindedir

[8] Isparta şer'i sicilleri Defter: 51 sahife: 23

[9] " " " 51 " 117

[10] " " " 51 " 47

[***] Bakınız: Isparta İli yer adları: sahife: 170

taalâ iclâlehu ordu bazar ihraç edesiz[11]
 11 — [Mefâhirülkuzad velhükkâm
 madenülfazil velkelâm perakendei Ana-
 dolu defterine tabi olan yerlerin toprak
 kadıları zidefazlühüm tevkii refii hümayun
 vasıl olucuk malûm ola ki bin on üç
 senesinde Vilâyeti mezburun keferesinin
 haraçları cemine memur olan ebnayi
 sipahiyandan Ahmet ve Kasım derseade-
 time arzuhal sunup bir kaç senedir Vi-
 lâyeti mezbureye celâlî müstevli olmağla
 reayânın ekseri perakende ve perişan
 olmuştur bin on üç tarihi için cemi lâ-
 zım olan cizyeleri ferman olunduğu
 üzere mevcudlarından alınıp mevcut na
 mevcutları hak ve adl üzere görülüp
 sıhhat üzere defter olunmak lâzım ve
 mühimdir. diyu ilâm eyledikleri ecilden
 buyurdum ki hükmü şerifimle vardık da
 hususu mezbure mukayyet olup dahi
 zikrolunan reayânın kariye bekarye mev-
 çutlerin yoklayıp defter eyleyip [iki ke-
 lime okunamadı] ve içlerinde üç yıldan-
 beri sakin olan haymaneleri kezalik yazıp
 mevcut reayadan hiç birisin defterden
 hariç komiyasız ve her bir karyenin
 mevcut na mevcutları yoklanıp sıhhat
 üzere defter eyleyip yazdığı defteri im-
 zalayıp ve mühürleyip mezbur kullarım
 ile siddei saadetime irsal eyleyesiz amma
 bir babda iktiham eyleyip zinhar mevcu-
 du na mevcut diye namuna yazdırmıyasız
 ve her karyede kaç nefer zimmi bulu-
 nursa isimleri ile her karyenin eline
 toprağında vaki olan kadılar mühür urub
 ihmal eylemeyesiz ve hini tahrirde berveç-
 hile ihtimam eyleyesiz ...ilâ] Safer 1015 [12]

12 — [Kıdvatülkuzad velhükkâm
 madenülfazıl velkelâm Mevlâna Isparta
 kadısı Zide fazluhu tevkii refii hümayun
 vasıl olucak malûm ola ki kazai mez-
 bur ahalisi arzuhal edip bundan ak-
 dem kazı mezbure Celâlî eşkiyası müs-
 tevli olmakla emval ve erzakin garet ve
 evlerin ihraç eylediklerinden maada
 biemrillâhi taalâ kahtugalâ vaki olmakla

fukarının maişetleri hususunda muzay-
 kaları olmakla tasarruflarında olan ev-
 lerin ve yerlerin ve bağ ve bahçe ve
 değirmenlerinden on bin akça değer yer-
 lerin kimi bir kile buğdaya ve dülbende
 ve beş bin kça bahalu mülkleri yarım
 kile darıya verip ol zamanda nafaka
 edinip artık mal ve menallerinden nes-
 neleri kalınamakla her biri terki diyar
 edip geçinirken binayetillahi taalâ haleu
 emnü ve eman olmakla on yıldanberi ge-
 lenler herkes yerlüyerine varıp sakin
 olmaları ferman olınmağla bunlar
 dahi yerleriue gitmek murad edib lâkin
 evleri ve yerleri ve bağ ve bahçeleri ve
 değirmenleri mukaddema cüzi baha ile
 ahire satmışlar olmağla varıp ziraat ve
 haraset edecek yerleri ve sakin olacak
 evleri olmadıkların bildirüp mukaddema
 bunlar her ne miktar tereke ve sayir er-
 zak ve akça vermişler ise geri verip ev-
 leri ve yerleri ve bağı ve bahçe ve değir-
 menleri kendülere zabtettirilme babında
 emrişerifim rica eyledikleri ecilden bun-
 lardan veçhi meşruh üzere evleri ve sair
 mülkleri alanlar geri bunlara verdikleri
 bahalarla tam bunlara gına gelmeyince
 alınmamasın emredip buyurdum ki hükmü
 şerifim vasıl bulduka bu babda sadır
 olan emrim üzere amel edip dahi bun-
 lardan mukaddema cüzi baha ile yerlerin
 ve evlerin ve bağ ve bahçe ve değirmenle-
 rin alanlara muhkem tenbih ve tekit
 eyliyesin ki herkes evlerin ve yerlerin ve
 sair mülklerin bunlara verip tam bunlara
 gına gelmeyince verdikleri tereke ve
 sair nesne talep eylemiyeler ve bilcümle
 reayayı muhkem himayet ve siyanet edip
 bir ferde zulüm ve teaddi ettirmıyesiz
 inat edenleri yazıp arzeliyesiz şöyle bi-
 lesiz alâmeti şerife itimat kılāsiz tahriren
 fi evahiri şehri saferilmuzaffer lisene tisa
 aşere ve elf] Safer - 1019 [13]

[11]	isparta şer'i sicilleri Defter:	51	sahiße	61
[12]	"	"	54	" 148
[13]	"	"	46	" 132

Eğridirde Hızırbey Camisi

TAHİR ERDEM

Eğridirde mevcut olan tarihi eserlerden biri de halk arasında [Ulucami] namile anılmakta bulunan Hızırbey camisidir. 1814 tarihinde vukubulan büyük yangında yanan cami, beş yıl sonra Eğridir Muhassılı Yılanlı oğlu Ali ağanın gayreti ve delâleti ve halkın müşterek yardımlarıyla Yazla korusundan istifade edilmek suretiyle yeniden yapılmış, 1885 tarihinde yapılan müteakip tamirde de caminin toprak çatısı kiremit çatı haline ifrağ edilmek suretiyle bugünkü şeklini almıştır.

Cami bugünkü durumu ile 35 × 30 metre genişliğindedir. Tam müstatil değildir. Bilhassa doğu cephedeki cennah duvarının istikameti doğru olmayıp 1,5 metreden fazla bir inkisar göstermektedir. Bu cephedeki duvar haricen tetkik edildiği zaman, temel duvarlarının imtidat ettiği görülür. Bu durum caminin bu cepheden bilahere darlaştırılmış bulunduğunu göstermekte aynı cephedeki duvarın bünyesi binanın geçirdiği tamir safahatını ifade edebilmektedir. Çatı aksamı 23 ahşap sütuna istinat etmektedir. Güney ve Doğuda ikişer, Kuzey ve Batıda dörder pençiresi bulunan cami, kâfi derecede ışıklı değildir. Batı ve Kuzeyde iki kapısı vardır. Büyük cephe kapısı Kuzeydedir. Bu kapı Dünderbey medresesinin kapısıyla mütenazırdır. Caminin Güney cephesi Göl, Doğü cephesi evler, Batı ve Kuzey cepheleride yollara müstenittir. Cami ile Dünderbey medresesi arasında ki açıklık 16 metredir.

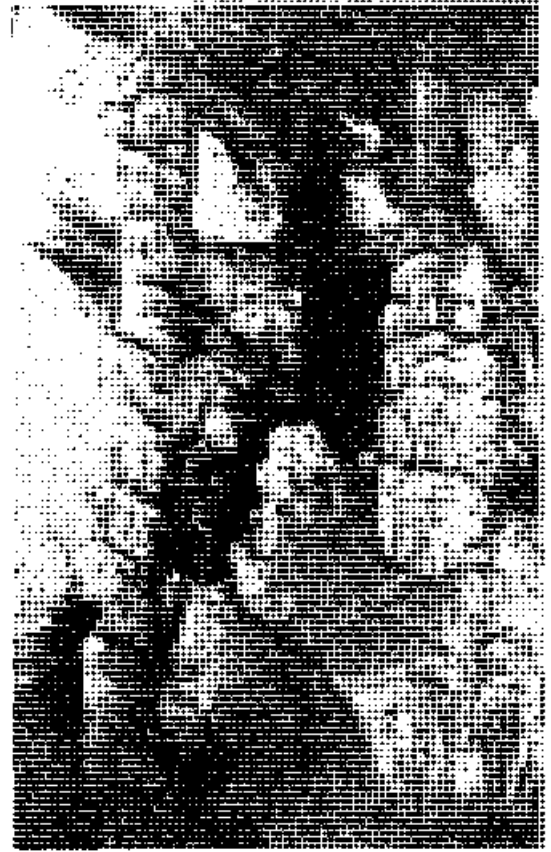
Buradan işlek bir cadde geçer. Cami ile Dünderbey medresesinin doğu cepheleindeki duvarlar, bu caddeyi katederek geçidi temin eden bir kemer kapı ile yekdiğerlerine bağlanmışlardır. Yüksek bir duvar altında açılan bu kemer kapı, cadde üzerinde bir nevi dış kale manzarasını göstermektedir. Burada en ziyade dikkati çeken hususiyet; 2 metre kutrunda ve 32 metre yüksekliğinde kârgir cami minaresinin cadde üzerinde açılan bu kemerin tam resine istinat ettirilmiş olmasıdır. Bir numaralı fotoğrafta görüleceği veçhile; bir taraftan Dünderbey metresesinin diğer taraftan Hızırbey camisinin cephe duvarlarına müstenit bulunan caddenin cephesinde gerilen bir duvarda açılan kemer kapının üstünde yükselmiş bulunan minare heybetli bir manzara arzeder. Vukubulan şiddetli yer sarsıntılarına karşı minare mevcudiyetini ve sağlamlığını bugüne kadar muhafaza edebilmiştir.

Minarenin kaidesini teşkil eden kemer kapının 2,35 genişlik ve 2,50 yüksekliğinde bir vüsati vardır. Halihazırda mevcut olan kemerin esas kemere ihtiyatı bir istinat olmak üzere sonradan eklendiği bariz bir şekilde görülmektedir. Fotoğrafa da dikkatlice bakılırsa, bu eklentiye görebilmek mümkündür. Esas kemerin yüksekliği 2,60 genişliği 3,20 ve kemerin açıldığı duvarın kalınlığı da 2,20 metredir.

Beratlarda "Hızırbey," camisi namile kayıtlı ve zamanımıza kadar birçok

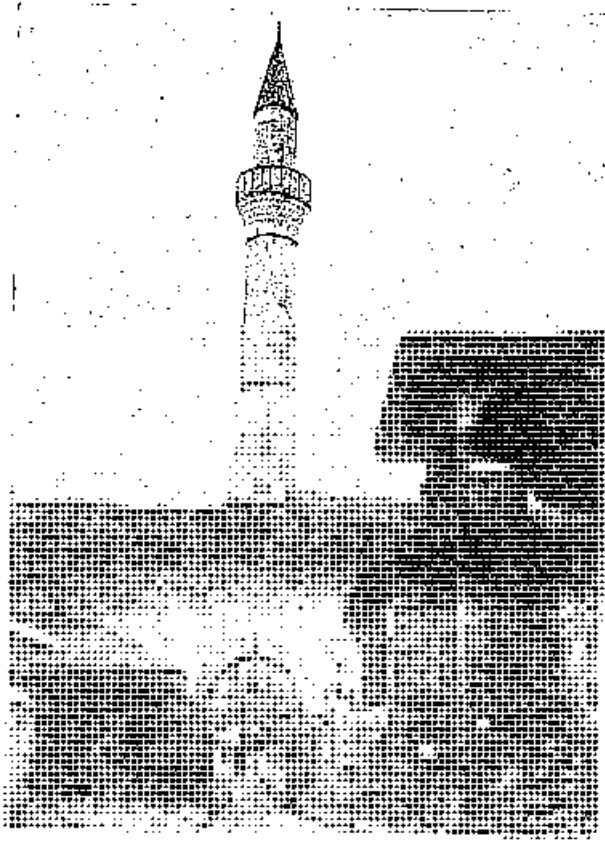
*Şarkî Karaağaçta Karatepe mağarasının
birleşmiş İstelâğmit ve İstelâktitleri*

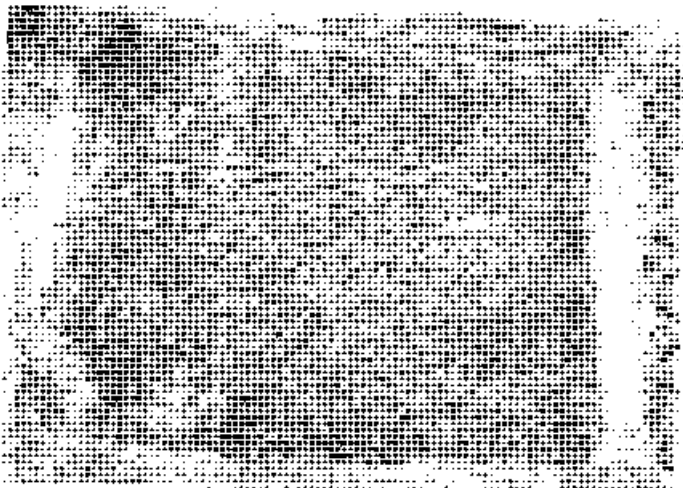
*Şarkî Karaağaçta Karatepe mağarasının
Orta kısmının dahilen görünüşü*

Şarkî Karaağaçta Karatepe mağarasının dahilen münteha kısmı

1. Egridirde Hızırbey camisi minaresinin cepheden görünüşü. (2 numaralı kâğıda görülen kitabe kemer kapının üstünde (X) le işaret edilen yerdedir.)

2. Egridirde Hızırbey camisi minaresinin kaidesini teşkil eden kemer kapı üzerinde bulunan bir Kitabe

yangınlar geçirmiş olan bu caminin, nezaman ve kimin tarafından yapıldığını ifade edebilen bir kayıt ve kitabe mevcut değildir. Caminin bugünkü durumu ve gerekse minarenin istinat ettiği duvar ve kemerin bünyesi, caminin birçok istihaleler geçirdiğini göstermektedir. Cami ile medrese binasını cadde üzerinde açılan bir kemerle yekdiğerlerine vasleden ve kale gibi yükselen duvar sathına gelişigüzel yerleştirilmiş, Selçuk sanat eserleri üslubunda müzeyyen taşlar vardır. Bu taşlarla 635 hicret yılında ikinci kıyasüddin tarafından han olarak yaptırılmış ve bilâhère 701 tarihinde Feleküddin Dündar tarafından medrese olarak tadilen ikmal ettirilmiş bulunan ve halen mevcudiyetini muhafaza eden Dündarbey medresesinin (1) cephe kapısındaki hendesi tezyinatla tam bir benzerlik arzietmekte, duvar sathında gelişigüzel serpilmiş bulunan işlenmiş taşların heyeti umumiyesi, Dündarbey medresesinin cephe kapısı gibi bir bütünün parçalarını göstermektedir.

Bu itibarla, işaret olunan taşların vaktiyle Hızırbey camisinin cephe kapısını teşkil etmekte bulunduğuna, caminin ikinci Kıyaseddin tarafından yapılan han kapısı ile muasır ve belki de daha eski bir hayata malik bulunduğuna istidlâl edebiliriz.

Eğridirde cereyan eden tarihî ve-kayi de bu istidlâhlerimizi teyit edecek mahiyettedir. Hamidoğlu ikinci İlyasla Karaman oğlu Alâeddin arasında geçen kanlı harpleri ve Eğridirde yapılan tahribatı tavsif eden şikârinin Karaman tarihinde kaydettiği şu cümleleri rastlamaktayız.

“İşte Hamidoğlu diyarının karabına

sebeup Teke paşa ile Şinan Naip derler kimseler sebeup olmuştur. Zira Hamid diyarı pek ziba şehirler idi. Faruku âzam namında yanan camiîşerifin dünyada naziri yoktu,, (2)

Farukuâzam camisinin yazımızın mevzuunu teşkil eden Hızırbey camisi olduğunda şüphe edilemez. 732-733 hicret yıllarında Eğridiri ziyaret eden İbni Batutede bu camiden bahsetmekte, misafir olduğu medresenin bu cami karşısında hulunduğuna işaret etmektedir.

Selçukiler devrinde yapılmış ve Hamidoğlu ikinci İlyas zamanında Karamanlar tarafından yakılmış olan bu caminin ikinci bânisi de elde mevcut berat kayıtlarına göre Hızırbeydir. Caminin ikinci İlyas zamanında yanmış bulunduğuna göre, burada caminin ikinci bânisi olarak gösterilen Hızırbeyin, sanıldığı gibi Dündarbeyin oğlu olmasına imkân yoktur. Burada adı geçen Hızırbey'in İlyas beyden sonra yaşamış olmasını kabul etmek lâzımdır. Yaptığımız tarihî tetkiklere göre, Eğridirde Hızır adlı tanıdığımız iki zat vardır. Birisi 815 Hicret tarihli Ağacamisi kitabesinde adı geçen [Hacı Hızır ağa bin Bingöl-bey] (3) diğeri de Yazlıda imaret ve zaviye tesis ederek zaviye için 833 tarihli vakfiyesiyle geniş hudutlu arazi vakfederek mütevelliliğini Mehmed P ri Huyîyi ve evlâd-

[1] Dündarbey Medresesi hakkında ki yazılarımız Ün'ün 7 nci sayısındadır.

[2] Ün dergisi sayı 18, sahife 254, Hamit Turhan Dağhoğlu

[3] « Mustafa bin Mehmed » adlı bir müellif tarafından namına (Tebareke) tefsiri yazılan ve kitabın mukaddemesinde; « Cün mahdum zade Melikülümera velekâbir iftiharülemasil vefefahir, sahibisseyfi vettabrîr vezir İbnül-vezir » elkabiyle tavsif edilen Hızır bin Bingölbey hakkındaki yazımız Ün'ün 37 inci sayısındadır.

larına tefviz eden [Hacı Hızır bin Abdullah] tır. (4) İşte, camiyi yaptıran Hızırın bunlardan birisi olması icap eder. Halihazırda mevcut olan minarenin de bu zamanda yapılmış olduğu ve bilâhare zaman zaman tamir gördüğü istidlâl olunmakta, yapılan tamirlerden birinde minarenin kaidesini teşkil eden birinci kemerin mukavemetini temin için ikinci kemer eklenirken, iki kemer arasına Türkçe sözlü üç satırlık bir kitabe yerleştirilmiş bulunmaktadır. 33 × 42 ebadında sülüs yazı ile girift bir şekilde istif edilmiş bulunan bu kitabenin (5) ihtiva ettiği yazılar şudur.

1 — Essultanülislâm velmüslimin Sultan Mehmed Halledallahü memlekete.

2 — Eğridir yoksuğlara baylarına ahseni hayr bağışladı.

3 — Her kim bu hükümden tecavüz ede lâneti hüda ve resul ola anılarına.

Buraya gelişigüzel yerleştirilmiş bulunan, cami ve minare ile hiç bir alakası olmayan bu kitabenin nereden sökülmüş bulunduğu anlaşılamamaktadır. Kitabenin karşılıklı olarak üç satırlık ayrıca bir parça ile bütünlenebileceği istidlâl olunmaktadır. Tarihi mevcut olmayan bu kitabenin Osmanlılardan Çelebi Mehmede veyahut Fatih Mehmed'e raci bulunması muhtemel bulunduğu gibi, 805 hicret yılında Eğridir Timurlenk tarafından zapt edildiği zaman Karaman oğlu ikinci Mehmed'e verilmiş ve 818 hicret yılına kadar 13 yıl Karamanlılar idaresinde kalmış ve hatıta Mehmed beyin Eğridirde sikke bastırmış bulunduğuna göre Karaman oğ-

Neler Yaptırdın?!

*Silerken göz yaşımı ,
Yıktın gönül taşıma ;
Derde yanan başımı ,
Koltuğuma ben aldım...*

*Gönül hep seni andı ;
Aşkında zevk bulan'dı ,
Sözün bana kurandı
Kitabımı ben yaktım...*

*Taparken hain sana ,
Kıydın bu tatlı cana ;
Şimdi yakıla yana ,
O hızımı ben kastım...*

*Sevgi yokmuş , ya varmış !
Gönül söner yanarmış !
Ateş kalbi yakarmış?!..
Kanıma su ben kattım...*

*Herşey masal bir yalan ,
Aşka yok sadık kalan ;
Her gün ateşe yanan
Bağrıma taş ben bastım...*

*« Ben ki denizken derdim ,
Katra olsun dilerdim »
En sonunda kendimi ,
Hüsranına ben verdim...*

26 / 2 / 1936

NA - KIP

lu ikinci Mehmede ait olması da ibtimalden uzak değildir.

- [4] Elimizde 833 tarihli vakfiyesi bulunan «Elbağ Hızır bin Abdullah» Isparta Halil Hamid kütüphanesinde yazma nüshası bulunan Eğridirli Mehmed Çelebi divanına ekli menakipte Hamidoğlu olarak gösterilmektedir. Hamidoğulları tarihi etrafında devam edecek yazılarımızda sırası geldiği zaman yapılan inceleme neticeleri kayt ve ilâve edilecektir.
- [5] Bâz İsmail Hakkı Uzun çarşabıoğlu'nun kitabeler adlı eserinin (230) uncu sahifesinde, yazısı girift olduğu için okunmadığı işaret edilen kitabe budur. Ancak kitabe dört satır olmayıp bu sayıda basılan kılışesinde görüleceği veçhile üç satırdır. Kitabenin tam üstünde « İna nahaü nezzelna » âyetinin parçasını ihtiva eden bir kitabe kırığı vardır ki bunun birinci kitabe ile alakası yoktur. Bu parça da Buraya gelişigüzel konulmuştur.

ISPARTA COĞRAFYASI

TABİİ, BEŞERİ, İKTİSADİ

XII

TECTONIQUE

Mıntakanın Üçüncü zaman hareketinin Tarihçesi

Üçüncü zamanın néogène devrindeki Tektonik hareketler dolayısıyla mintakamızda ve onu saran Cenubî Akdeniz sahiller mintakalarında vaki olan tegayyürü eşkâl hadiseleri

Nâzım Örensun

Bütün Türkiyede miocène devri nihayetlerinde vaki olmuş olan tektonik hareketler yapılan tetkikler neticesinde görülmüştür ki umumiyet itibariyle hemen hemen daima ve her tarafta Şark-Garp istikametinde bir iltiva hareketine mütemayil bir vaziyet gösterecek şekilde vaki olmuş bulunmaktadır. Mamafih mintakamızda muhitimizi saran Toros silsilelerini Vilâyetin şarkında Şimal-Cenup, şimalinde de şimalî şarkî-Cenubu garbî istikametlerinde uzayan temadisinden maada diğer hatlar ve umumî satih üzerindeki silsile, küme ve münferit dağları serbest bir ihtiva hareketi neticesinin vereceği manzarayı göstermektedir. Bu hal, bize miocène tektonik hareketlerinin muhitimizde bütün memleketteki şekline nazaran mevzu olması iktiza eden umumî kaideye uygun bir halde olmayarak serbest vâki olduğunu irae eder.

Mıntakamızın şarkını baştan başa ihata eden Toros silsilesi ki, Vilâyetimiz dahilinde Sultan dağları namile tevsim edilmektedir. Bu mintaka içindeki o zamanın iltiva hareketleri, önceden mültevi olup bilahare muahharan vaki olmuş olan nümülitik devri sonlarına doğru sertleşip vesamet kes-

betmiş bulunan ve Neogeneden daha evvele ait olan tabakaların mukaveleti gibi tabii manialara tesadüf etmiş ve bunun icap ettirdiği fiziki bir neticeyi tabiiye olarak hem inşikaklar, hem de büyük mikyasta kaide iltivaları vücude gelmiştir. Bunun en büyük misali Toros silsilelerinin mintakamıza dahil bulunan kolları üzerinde ve binaenaleyh ilimiz dahilinde bulunuyor demektir. Alp iltivalarının memleketimizde cenup kanadını teşkil eden kolunun mintakamız dahilinde vaki olan serbest vaziyetini bilhassa bu silsilelerin memleketimiz hudutları içinde ve İranda İran silsileleri içinde de görmek mümkündür. Bu itibarla mintakamızın tektonik âkibetler itibariyle bir müşabihini orada da buluyoruz demektir. Anadolunun cenubunu Akdeniz sahillerine muvazi olarak saran ve mintakamıza dahil olunca şimal istikametini iktisap eden Toruslar üzerinde dip ve kaide iltivalarını görmekle beraber Sultan dağları mintakasında aynı zamanda mühim inşikak hatları da görüyoruz. Bu manzara bize miocène iltivalarının bu mintakada bir mukavelete duçar olduğunu ve binaenaleyh gayri kabili iltiva bir rasanet ve salâbet kesbetmiş olan aksamın iltivaya

gayri müsait bir halde bulunmaları yüzünden iltivalarla beraber zarurî bir takım inşikakların da aynı zamanda vaki olduğunu isbat etmektedir.

Ege denizini Yunanistan istikametine kateden çukurluk da aynı âkibet ve aynı zaman hadisesidir. Ancak bunların haricinde şarkî Ege mıntakasında şöyle böyle bir aciniyet ve iltivaya müsait bir hal arzedeu aksamı haricinde kalan menatik ve bühassa mücavir mıntaka olan Menteşe kütlesi üzerlerinde iltiva keyfiyeti hemen hemen âdeta gayri kabil ve gayri mümkün bir hale gelmiştir. Bu kütlelerin heyeti umumiyesi üzerinde muhakkak bir âkibet olan bu hal, mıntakamızın eski araziden müteşekkil olan Toruslar devamı ile Eğridir gölünü Şark-Garp istikametinde kateden Gelincikana silsilesi de aynı vaziyettedir. Binaenaleyh sahit oluyor ki, Neogène devrinden daha evvellere ait bulunau ve binaenaleyh ondan daha eski olan alttaki kaide, tabaka ve teşekkülleri şakuli bir takım inşikak müstevileriyle ekseriyetle Şark-Garp ve Sultan dağları silsileleri üzerinde de Şimal-Cenup istikametinde geniş arz parçalarını adeta bir takım kompartmanlara ayırır gibi bir halde inkisas ve inşikaka maruz kılmıştır.

Memlekette miocène'den sonra vaki olmuş olan dislokasyonların iltiva halinde tesbit edilerek karakterleştirildikleri mıntakalarda bu hareketlerin ve bu hareketler vesilesiyle meydana bulmuş olan şekiller tegayyürleri key-

fiyetlerinin daha önceden vukua gelmiş olan miocène iltivalarının devamı ve onların imtidat edegelmiş olan tamamlayıcı mabadı gibi bir vaziyet gösterirler. Çünkü muahhar olan bu hareketlerden husule gelmiş olan dislokasyonların istikametleri de hemen hemen hep aynı hatlar üzerindedir. Miocène'den sonra vaki olmuş olan bu hareketlerin misalini cenubî Anadolu silsileleri üzerinde görmek mümkündür. Beyşehir ve Eğridir gölleri arasında bulunan serbest silsilelerle Ege silsilelerinin iltivaları da şimal ve şimali şarkî istikametlerine müteveccik bir halde görünürler.

Nümülitik devrinden sonra vukua gelmiş olan tektonik hareketler canibî tazyikler halinde daima garp istikametine müteveccih bir halde inkişaf ve bu tarzda tesirlerini gösteren birer balde vaki olmuş hulummaktadır. Miocène'den sonra vukua geldiği tesbit olunan tegayyürü eşkâl hadiseleri de bilâkis ekseriyetle şark istikametinde inkişaf etmiş bir manzara halindedir. Bu zamandaki Şimal-Cenup istikametine müteveccih olan dislokasyonların, inkisar ve inşikakların ehemmiyetlerinin ancak ikinci derecede bir ehemmiyet gösterdiklerini profesör M. Chaput kaydelemektedir. Binaenaleyh bu istikamette hakim olmuş bulunan canibî tazyikler daha ziyade iltiva halinde inkişaf etmiştir ki bu zamanda mıntakamızın garbî Menteşe kütlesi ile şarkî Ege mıntakası üzerinde mahallî ve mevzii iltivaların vukua gelmesine im-

kân vermiyecek bir salâbet ve sertlik iktisap etmiş bulunuyordu.

Miocène devri sonlarında vukuhulan memleketimiz dislokasyonlarının birçok indifa bareketleriyle müterafik olduğunu profesör Chaut tesbit etmiştir. Bu kayıtlara nazaran hakikaten indifaî harekât, miocène rüsubatının toplanarak geniş tabakalar teşkil etmekte bulunduğu uzun müddet zarfında harikulâde bir şiddet ve faaliyetle devam etmiştir. Bu mesele üzerinde ne muntakamızda ne de memleketin sair kısımları üzerinde jeolojik tetkikler yapılmamış bulunduğu için keyfiyete ait stratigrafik malûmat ve hakikatler bütün vuzuhlariyle katî bir surette sabit bir halde değildir. Bu itibarla geniş miyasta bir faaliyetle uzun zaman devam edegelmiş olan ve mütenavip bir halde yekdiğerlerini takip edegelmiş bulunan indifa bareketlerinin zamanlarını ve bu vesile ile yaşlarını ve Akdağ ile Gölcük muntakasındaki volkanik feveranların miktar ve ânatını katî şekilde tesbit ve ifade etmek mümkün değildir.

Ancak şunu katî surette tesbit ve kaydedebiliriz ki bu muntakada bilhas- sa Gölcük muhitinde indifaî bloklara ve lav akıntılarına en son rüsubatın üzerinde ve kaide de tesadüf edilir. Ezcümle Gölcük muhiti ile bu muhitten cenuba müteveccih olan kısa vadilerin versanları kaidelerinde itikâller ile meydana çıkmış indifaî âsar müşahade olunur ki bu hadise bize indifaların, vadilerin itikâle uğrayıp kazılmış olma-

larından daha evvel vaki olmuş bulunduğunu isbat eder. Binaenaleyh bu indifa hareketlerinin miocène devri sonlarında vukua gelmiş olan dislokasyonlardan biraz sonra ve her balde onları müteakip vaki olduğu muhakkaktır. Ayrıca bu netice bize bu, çok muabhar olan indifa hareketlerinin miocène devri dislokasyonlarının hazırladığı ve icap ettirdiği bir âkibet olduğunu ve bir müsebbip vaziyetinde bir role sabip olduğu manasını ifade eder. Yalnız buradaki indifaî âsar iç Anadoluyu saran suların çekilmesinden sonra mı yoksa evvel mi vaki olduğunu isbata kâfi bir delil ve vesika teşkil edebilir mi? Bu sual varidî hatırlanabilir. Gölcüğün cenubundaki Akdağ muntakası Gölcükten mürtefi bir derece göstermekle beraber indifaî sahrelerden müteşekkildir. Bu hal bize bu muhitin muabhar bir krater olduğu iddia edilmiş olan Gölcük volkanından meydana gelebileceğini âşikâr surette isbat eder. Binaenaleyh bu muhitin volkanik sahrelerinin iddia edildiği gibi Gölcük çukurunun üzerine mevzu bulunan volkanın vücude getirmesine imkân yaktur. Gölcük Hinterlândı ise lâv akıntıları bakayasının ancak yeni açılmış vadilerin kaidelerinde göstermektedir. Bu hal bize indifanın suların çekilmesinden evvel ve binaenaleyh kraterinde suların altında teşekkül etmiş olduğunu ve dislokasyonların bilâhere vaki olarak sular kaidesinin satha çıkmış olduğunu gösterir. Satıhda görülen tabakat halinde ki rüsubat bunun ayrı delilleri mahiyetinde kabul olunabilir.

Şarki Karaağaçda kara tepe mağarası

Karaağacın Arak köyü sınıırı içinde ve köyün doğu güneyinde 3,5 kilometre uzakta kara tepe denilen dar ve sivri bir tepé vardır. Bu tepenin güneyinde ve tam ortasında ağzı çalılarla kapanmış bir mağara mevcuttur. Dağı üst tarafından inen sular bu mağaranın ağzı önüne gelerek bir mecra teşkil eder. Bu tepe ve civarı tamamen kalkerli arazidir. Üçüncü zamana ait olduğu anlaşılan bu kalker tabakasının sular tarafından halledilerek burada bir boşluk meydana getirdiğine şüphe yoktur. Mağaraya 120 metre kadar mesafede gayet güzel bir çeşme vardır. Çeşme civarı o havalinin en güzel yeridir. Yoldan geçenler ve mağara civarında inenler bu çeşmeye uğrayarak tatlı suyundan içerler.

Gerek bu köy ve gerekse civar köyler halkından şimdiye kadar bu mağaraya giren yoktur. Köylülerin atalarından devam edüp gelme bir takım efsaneleri vardır. Meselâ [Bu mağaranın içinde bir hazine olduğu halde mağaranın dar kapısının arkasında ve kimsenin göremeyeceği bir yerde iki kılıç işlemektedir. Buraya gireceklerin cin ve periler tarafından işliyen bu kılıçlarla biçilecekleri fikri kimsenin girmesiue imkân vermemiştir.]

Bu köyde öğretmen bulunduğum zaman dinlediğim bu efsanelerden mağaranın enterasan bir yer olacağını düşünerek fener ve çıra gibi şeyler tedarik ederek yanıma aldığım iki köylü ile mağaraya kadar gitmiş ve gezmiştim. Mağaranın çok karanlık ve geniş olması dolayısıyla iç manzaranın fotoğrafla tesbitine imkân bulamamışdım. Takdim et-

tiğim fotoğraflar bilahare bin mamluk bir löküs lambasile ancak alınabilmiştir.

Mağaranın ağzı seksen santim yükseklik ve altmış santim genişliğindedir. Aynı zamanda methalden itibaren mağaranın içine doğru yirmi derecelik bir meyil vardır. Bir usta elindeu çıkmış kadar muvazam bir mustatilden ibaret olau bu giriş yeri, genişlediği farkedilmiyen vaziyetle ve bir kavis teşkil ederek 4 metre kadar devam eder. Artık bundan sonra yükselmeğe başlar. Bu defa girişimde bu kısımda köylüler tarafından kazılarak bir şeyler arandığını meydana çıkmış olan tuğlalardan anladım. Bu tuğlaların Romalılar zamanına ait olduğunu Yalavaçdaki eserlerine benzeterek anlıyorum. Bu kısmın mezar olarak kullanılmış olması da muhtemeldir. Şu hale göre Mağaranın eskiden işlenmiş olmasında şüphe yoktur.

Artık bu kısımdan sonra büsbütün genişleyen mağara ileriye ve aşağıya doğru uzar. Sağ ve solda geniş ve dar bir çok dehlizler ve dehlizlerde, istalaktit ve istalâğmitlerin tamamladığı bir çok sütunlar var ki mağaraya bambaşka bir manzara vermektedir. Girdiğimiz zaman yanımdaki arkadaşların etrafa hayran hayran bakmakla beraber ellerinde ışık olanlar daha yeni şeyler göreceğiz diye sevinçle ve kimseyi beklemeden ileriye doğru koşuyorlardı. Mağaranın duvarları ve tavanı adeta sırçalanmış gibidir. Işık tesiriyle parıldayan bu büllürları görenler [buralar ayna ile kaplanmış] diyorlardı.

Mağara biribirine yaklaşan tabii ke-

mer ve boğazlarla ağız kısmından başka üç kısma ayrılır.

- 1 — Ağıza yakın kısım.
- 2 — Orta kısım.
- 3 — Son kısım.

Ağıza yakın olan birinci kısım 3-4 metre yükseklikde ve 7 metre kadar genişliktedir. Orta kısma kadar olan mesafe 10 metre kadardır. Buranın sağ kısmında bir çok tabii sütunlar ve tavanında bir çok İstalâktitler mevcuttur. Sağ ve solda dar mecralar vardır. Tavan sol kısma doğru fırın kupbesi halinde muntazam olarak eür. Burada da büyük taşlar vardır. Eskidenberi işliyen kısımda burasıdır.

Orta kısım daha geniş ve daha girintili çıkıntılıdır. Bu kısmın genişliği 12 yüksekliği 7-8 uzunluğu 12 metre kadardır. Duvarındaki kalker daha yumuşak ve parlaktır. 1 ve 2 Numaralı fotoğrafla tesbit edilen sütunlar bu kısma ait olup sağdadır. Burada ortadaki kırık olmak üzere en önemli üç sütun vardır. İstelâktit ve İstelâğmitlerin meydana getirdiği bu sütunların boyları 8 metreyi geçer. Solda 2,5 metre kutrunda bir sütun var ki, İstelâğmit ve İstelâktitlerden meydana gelmesinden ziyade aslında büyük kalker kayası olan bu sütunun sular tarafından yalaumsından meydana gelmiş olduğu kanaatını vermektedir. Bu kısmın tavanında da pek çok İstalâktit vardır.

Bundan sonra Üçüncü veya son kısım gelir. En çok Enteresan yer burasıdır. 3 Numaralı fotoğraf buraya aittir. Orta kısımdan bu kısma kayalara tutunularak iyi bir itina ile inilebilir. Ortadan bu kısmın derinliği 4-5 metre kadardır. Şu hale göre mağaranın bütün uzunluğu 40 metreyi geçer. Esas çöküntüler bu son

kısımda anlaşılabilir. Burada yuvarlanmış ve çökmüş kaya parçaları, gene tabii sütunlar bilhassa tavanda sayılmıyacak kadar İstalâktitler vardır. Ağızdan itibaren tavaudan sızan sular bu son kısımda toplandığından toprağı çamur ve göçücüdür. Buranın bidayetde bir göl halini almış olması bilahere oradan bulunduğu bir mecradan sızarak son kısımda sulara mecra teşkil etmiş olan kuyuyu bu suretle meydana getirmiş olması muhtemeldir. Kuyu sonda ve büyük bir kayanın ortasındadır. Kutru 50-60 sentimetre kadarsa da derinliği anlaşılammışdır. Kuyunun alt kısmının da bir mağara olduğunu sanıyorum. Çünkü kuyu boşluğa sarkıtılan bir boru halinde kalmıştır. Kırmadıkca aşağıya inmek güçtür. Mağarada belli başlı su yoksa da tavandan sık sık damlıyan sular aşağıda bir sızıntı halini aldığı çamurdau ve kuyu ağzından bellidir.

Dışarda ve mağaranın 1,5 Kilometre kadar köye doğru uzağında, mağaranın olduğu yerden 50 metre kadar derinde bir tepe vardır. Buranın en sivri noktasından müteaddit sular çıkınaktadır.

Burası Karaağaç, Yalvaç ve Beyşehir gibi üç İlçe halkı tarafından İçme deye tanınmış bir yerdir. Her yıl yüzlerce kişi burayı ziyaret eder. Su müşhil olarak kullanıldığı gibi en çok cilt hastalıkları için, bilhassa kaşıntılar için knllanılır. Buradan çıkan sular etrafını çimentolamakla beraber pek ileriye akmadan muhteviyatını tersip eder. Su olarak pek az bir şey akar. Hiç bir yerle birleşmeyen bu tepenin kara tepeye ve mağaranın bulunduğu kısma doğru alçak bir boyunla bağlı bulunuyor ki, bu içme suyunun bu mağaralardan sızau sular olduğu zannını takviye ediyor.

GEÇMİŞ GÜNLERDE

İspartada Ramazan ve Bayram âdetleri

ETEM ERTEM

RAMAZAN; Müslümanların tutumları üzerine farz olan oruç ayıdır. Bu ay içinde yapılan ibadât ve taât münasebetiyle bir çok âdetlerin yapılmasına da yer verilmiştir. Alelâde zamanlara nisbetle daha hususî bir mahiyet gösteren şarımıza ait bu âdet ve ananeleri de folklor yönünden saptamağa çalışacağım:

Ramazan ayının başlangıç ve sonu ayı görmekle başlar ve sona ererdi. Hilâli gören müslimin bu görüşünü hâkim huzurunda isbat etmesi gerekti. Eskiden ayı görüp şahadet edenlere bahşiş verilmesi âdeti varmış gerek sevaba nail olabilmek hevesiyle zamanlarında ayı güzetliyenler çok bulunmuş. Ayın görüldüğü isbat edildikten sonra münadiler ve toplarla oruca hazırlanmış olan halka duyuruldu.

ORUÇ; bir gün olan yirmi dört saatin müayyen zamanında şeran orucu bozacak şeylerin işlenilmemesi suretiyle yapılan bir nevi ibadet olduğuna göre müayyen olan bu zaman imsakle başlayıp akşam ezanı sona erer. İmsakin başlangıcı saatle tayin edilip Müftülük tarafından yapılan imsak cedvelile halka ilân edilir. Orucun bozma zamanı olan akşam ezanı vakti de iki havaî fişekle bir top atılmak suretiyle belli edilir.

SAHUR; Tutulacak oruç açılına mukavemet edebilmek için imsak başlamazdan evvel yinilen yemek zamanına denir. Bu zamanın başlangıç ve sonu da top atılmak suretiyle belli edilir. Sahur girince iki havaî fişekle bir top ve

sonrada yalnız bir top atılır. Herhangi bir sebeble sahur zamanını geçirmiş olanların aç açına oruç tuttuğu da olduğu akşamdan yemeğini yiyip oruca niyetlenenlerde çok bulunur. Sahur müddeti içinde halkı nykudan uyandırmak için davul çalınırdı. Her mahallenin bir davulcusu vardı. Bu davulcular sahurda mahallesini dolaşarak kapılarda maniler, türküler ve öyküler söyleyerek bahşiş toplarlardı.

Ramazanın şerefine minarelere kandil asmak ve teravih namazının edası için cami ve mescitleri bol ışıkla aydınlatmak ta âdetti. Son yirmi yirmibeş sene evveline gelinceye kadar minare, cami ve mescit aydınlatma araçlarımız zeytin ve haşhaş yağı kandilleriyle mum ve lambalar idi. Bu kandillerin yüzlercesini bir arada bulunduran hususî olarak çadır şeklinde yapılmış kândillikler bulunduğu gibi büyük şamdanlara yerleştirilmiş berat denilen mumlar da vardı. Bunları yakmak ve söndürmek o cami müezzin-ve kayyumu için büyük müşkilâtı mucip olduğu kadar yüzlerce yağ kandilinin çıkardığı is ve koku da camiiu saf havasını bozardı.

Teravih namazı cami ve mescitlerde kılındığı gibi memleketin eşraf ve hanedanı ağa ve beylerin evlerinde açılan odalarda da kılınırdı. Bunlar hususî güzel sesli birer imam ve müezzin tutarlardı. Bunlara bayramda elbise yapmak ve bahşiş vermek ta âdetti teravih namazını hatim ile kıldırarlarda bulunurdu.

Camilerde bilhassa sabah namazına

kadar seher vaktini ve ikinci namazını müteakip güzel sesli hafızlar tarafından mukabele okunurdu.

Ramazan geceleri alelâde zamanlara nisbetle daha canlı geçerdi. İnanişâ göre ramazan ayında her türlü fenalıkları yapan cin ve periler bağı olduğu için korku hissi de kaldırılmıştı. Yekdiğeri ziyaret ve konuklukta çok olurdu.

Helvacılar bu aya mahsus olmak üzere Şakşak helvası yaparlardı. Bunlar geceleri şehrin işlek yerlerine kurulan tezgâhlarda satılırdı. [Bu helva; Çöven denilen nebatla kesdirilmiş ağdadan yapılır.] Leblebi unundan yapılmış şadeleri bulunduğu gibi ağdaya susam leblebi ve kenevir basılmış olanları da vardır. Badem ezmeleri ve baklavalar da bol bol bulunnur. Ramazan gecelerinde konuklara bu helvadan ikram edilir.

Onbir ay kazan bir ay ye ve unun arısını yağın durusunu pekmez ve balın koyusunu ramazana sakla sözü hâkim bir rol oynardı. Daha ramazan girmeden ramazan için yemeğe müteaallık eşya hazırlıkları yapılırdı. Akşam yemeklerinde bol iftarlıklar bol ve mütenevvi yemekler bulunduğu gibi sahurda da gündüzün açlığına mukavemet edecek katmer, börek, makarna, tatar ve erişteli pilâv gibi hamur işleri yapılırdı.

Akşamları taze taze yemek için ekmekciler tarafından hususî ramazan pideleri de çıkarılırdı.

Ramazanda iftar açma davetleri de bol bol yapılırdı. Hısım ve akrabrın birbirini davet etmesi kadar eşrafın da eş ve dostunu konu ve komşusunu iftara çağırması adetti. Bu davetler; davet eden zatın servet, mevki ve şerefine göre hergün birkaç sofraya olarak günlerce devam ederdi. Ramazanda bu kullara yemek yedirmek te sevab telekki edildiği

için bunlar da çağırılırdı.

İftar davetlerinde muhtelif ve mütenevvi bol iftarlık bulunurdu.

Bu iftarlıkları Çorba, Kavurma, Börek, Sebze yemeği, Tatlı ve Pilâv ile Hoşaf takib ederdi. Her davette hemen hemen bu cins yemekler bulunurdu.

Allah kokulu günde kokusuz bırakmanın kavliyle Bayrama birkaç gün kalarak Nokul yapmak ta adetti. (Nokul; Buğday unu içine Karanfil, Darçın, Tatlıkabuk ve Gülkurusu gibi baharat ile Ceviz katılarak ve üzerine Susam basılarak yapılmış bir nevi yağlı çörektir. Nokul hısım ve akrabaya dağıtıldığı gibi bu kullara da verilir.

Bayram günü yenilmek üzere bir tatlı yapmak ta adettir. Bu tatlılar daha ziyade Baklava, Sarıburma, Kadayif, ve Sütlâçdan ibarettir.

Bayrama herkes temiz bir elbise ile çıkar bnnun için birçok aileler gerek kendi ve gerek çocukları için yaptıracağı elbiseleri Bayrama denk getirir. Bu sebeble Tüccar, Kunduracı ve Terzilerin en ziyade alış veriş ettiği Ay Ramazan içidir. Bu esnaf aldıkları siparişi bayrama yetiştirebilmek kaygusuyla Ramazan gecelerinde de çalışmak zorunda kalırlar.

Ramazanda ölüleri kabirlerinde ziyaret etmek te ananevi bir adettir. Hemen her aile Kadirden itibaren ve bilhassa arife günü kabirlerini ziyaret ederler. Bu ziyaretlerde hatim düası yapıldığı gibi hatim indiremiyenler de bir Yasin veya Fatiha okunmak suretile geçmişlerin ruhunu şad etmeğe çalışırlar.

ZEKÂT ve FİTRE; bayram namazı zamanına kadar verilir. Fitre başın gözün sadakası telekki edildiği için bunu her şahıs vermekle mükelleftir. Nakî fitre vermiyecek kadar yoksul olanlar devir muamelesi yaparlar.

BAYRAM ZİYARETLERİ; Bayram

namazını müteakip herkes evine döner. Aile yekdiğeriyle bayramlaşır. Büyükler; küçükler için hayırlı dualar temenni eder. Topluca oturularak yemek yenir. Bayramlıklarına giyen çocuklar büyük bir sevinç içiude hısım ve akrabasını ziyaret için koşar. Bu ziyaretlerde büyüklerin küçüklere para, mendil veya giyime müteallik bir hediye vermesi âdettir. Hısım ve akraba birbirlerini evlerinde ziyaret ederek bayramlaşırlar. Memleketin büyükleri de açtıkları odalarında ziyaret edilir. Halk büyüklere karşı olan sevgi ve saygıyı yapacağı bu ziyaretlerle gösterir. Gönül ve kalp kırgınlıkları bu bayram ziyaretleriyle unutulur. Bayram müsafahası şöyle yapılır. Küçükler doğrudan doğruya el öperler. Büyükler ise sağ ellerinin avuçları iç içe ve sol elleri dış eller üzerine konmak suretile kavuşturılır teyazu ve saygı ile yekdiğerinin bayramları kutlulanarak hal ve hatır sorulur. Ziyaretlerde şeker tutmak kahve ve siğara vermek âdettir.

Birinci ve ikinci bayram günlerinde ev kadınları ziyarete çıkmazlar. Üçüncü bayram günü kadınlar ana, baba, hısım ve akrabalarını ziyaret ederler. Bu ziyaretler hısım ve akraba arasında yemekli davetlerle de yapılır.

İlk bayram sabahından itibaren mahalle davulcuları bir ay çekdikleri zahmetin mükâfatını toplamak üzere kapı kapı dolaşarak maniler söylerler topçu eşraf ve zengin evleri önlerinde şereflerine havaî fişekler atmak suretiyle bahşiş toplarlar bunlara para verildiği gibi kumaş hediye etmek ve nokul vermek te âdettir.

Bayram daha ziyade çocukları sevindirir. Yeni elbiselerini giymiş ve kız çocuklarından bir çokları kınalar yakılmış birhalde de bol bayram bahşişi cebine

koymuş olan bu çocuklar soluklarını bayram çarşısında ahırlar.

Bayram çarşısı yukarıdan aşağıya kadar çocukların ruhunu çeken yemeğe, içmeğe ve eğlenmelere ait oyuncaklarla doludur.

Yaylı araba ve faytonlar muayyen mesafe içinde bütün bu çocukları taşırlı atlı karıncalar, ecel salıncaklarıyla 3 gün süren Şeker bayramı çocukların sevinç ve neş'esini artırır.

— Gerisi var —

Aşk ve Çiçek MANİLERİ

IX

*Aşkıım şebboymuş,
Gönlüme uymuş...
Sevdayı henüz,
Şimdıcik duymuş...*

X

*Aşkıım papatya,
Açar kırlarda...
Yeşil göklerde,
Bir beyaz oya...*

XI

*Aşkıım nülüfer,
Sularda güler...
Sevem deseler,
Sarılar , söner...*

XII

*Aşkıım hercai,
Tab'ı sevdayı...
Hakikat bilmez,
Sever hayali...*

— Gerisi var —

BEKİR TÜRK

Neşriyatı idare eden : HİLMİ DİLMEN

Mes'ul Müdür : A. RIZA UYSAL

Bastıldığı yer : İLK'ADIN BASIMEVİ - Isparta

ÜN

İSPARTA

HALKEVİ MECMUASI

S İ N A N

Türkün büyük sanatkâr evlâdının ölümünün
« 350 » inci YILI

NÂZİM ÖRENSUN

Dikdiği âbidelerin haşmet ve azametini ebediyetlere uzatan hüyük sanatkâr, artist Mimar Koca Sinan, bu ay içinde memleketin her köşesinde Halkevlerinde verilen konferanslar ve yapılan ihtifallerle, matbuat sahifelerine dercedilen yazılarla anıldı. Bu anılar, bütün bir milletin umumî vicdanından, maşerî his ve müsterek duygusundan gelen tezahürlerdir. Bu gösterişler, bu sevgi ve heyecan dolu nümayişler, bu anılar hangi cephelerden tetkik edilirse edilsinler hiç bir veçhelerinde bir tek riya zerresine tesadüf etmek mümkün olmaz. Oolar, ayna gibi berrak ve mücellâ, billûr gibi şeffaf, namus kadar temiz ve lekesizdir. Onlarda, ne yarın için hazırlanması düşünülen ipek hil'at ve incili kaftan kokusunu, ne bir hırs ve cahın riyasını, ne mütelevvin bir siyasetin menfaat dağıtan velûdiyetini, ne de sığınmak tufeyliliğiyle sıfırlaşan vicdan fa-

cia ve ihtiraslarını göremez. Hey koca Sioan; seni ne kadar hasbî andıklı.. Koca bir millet imanındaki coşkunluğu ile senin hakkında hayranlıklar içinde duyduğu sevgi ve takdirlerini tek bir kalp heyecan ve saffeti ile senin manevî huzuruna sevindi sundu, ağladı sundu, yandı sundu...

Sinan... Sinan, bizim olduğu kadar beynelmilel sanat aleminin üstadıdır. O, cihan mimar ve sanatkârlarına pek çok cihetlerden ilham kaynağı olmuştur. Eserlerini, Türkiye Cumhuriyetinin 750,000 kilometre mürabaarı içinde değil; Avrupa, Asya ve Afrika gibi üç büyük kıtanın 10 milyonluk mültekasında görürüz. Viyana ovalarından, Hind yaylalarına uzanan o zihinlerin saramiyacağı, kavrayışların hududlamayacağı buutlar içinde kendisinin ve tilmizlerinin eserleri onun, dehasını, malolan tarihe tevsik eden âbidelerdir. Macar sahralarında Ortaavrupanın

gür ırmakları kadar coşkun akan Türk süvarilerine geçitler hazırıyan, Yugoslavyanın dalga dalga dağlarının ivicacalarına konak konduran, Bosna Hersek kıtasına yollar ve onların uzak mesafelerini vakfelendiren kervansaraylar yapan Sinanın çok muhteşem bir eserini de bundan 25 yıl evvel Dalmaçyaya uğrayan yolumun üzerinde görmüştüm. Bu, bir köprü değil Vişigrad vadisinin yalnız iki sathı mailine oturtulmuş bir viyadük dü. Bu, 1912 senesinin demir ve çimento tekniği değil, fakat 16 ıncı asırda taşlara çelik ve beton kudreti veren Türk dehasını temsil eden artist Sinanın yüksek bir sanat manzumesi idi. Öyle ki Balkanları orta avrupaya bağlıyan bu geçit milyonlarca seyyahlara, yakıp yıkan müstevli ordulara; Alman, Macar, Sırp, Bulgar, Hırvat, Türk muhariplelerine hnsusiyle büyük Türk ordularının 350 senelik seferber hareketlerine tam 400 senedenberi sırtını dimdik tutarak yoletmişti.

Gözlerimizi Garpten Şarka döndürürken kendimizi birdenbire mekân tayyettiren bir harika süratiyle ta... Delhi'de görürüz. Çırağı, Mimar Yusuf'un Hindistandaki eserleri, Sinanın o geniş diyarlarda yaşayan büyük dehasının destanlarıdır. En muazzam âbideleri, ölmez eserleri ana yurdun muhtelif köşelerini tezyin eder. Birkaç yüzü bulan ve herbiri muhakkak birer sanat mecmuası olan enmuziçlerini birer birer birkaç sayfa içine sığdırmaya hiç imkân var mı?. İşte en yakınıımızda bulunan âbidesiki, uzun asırlar bir taşını bile oyamamıştır. Sinan'ın, o zamanki Isparta mutasarrıfının kudretinin kifayet edebildiği varlığı nisbetinde en mütevazi ve en küçük diye ya-

pıp ortaya koyduğu bu eseri 15 inci asrın tam ortasındanberi tevhit ehline secdegâh olmuştur. İşte Atabey'deki Camiki, yalnız " Camii ehli imau,, değil bilhassa " Camii âsarı sanat,, dır. Küçüklüğünün içine sığdırdığı büyüklüğü ile en ince zekâlarda bile hayranlıklar uyandıran bu sanat nefisesini insan seyrettikçe, kendisini Türk kudretinin 400 yıl önce dünyaya misal olan ve bugün gönüllerimize gurur veren şen bir mamuresi içinde hissediyoruz. Güzel kubbesinin dört duvarı ve iç sütunları üzerinde yükselen bir zarafet ve narinliği var ki, seyrine doymak mümkün değil...

Bu mefahir, bütün ildaşlarımızın gözlerinin önünde dikilen, geçmiş yılları gelen günlere nakleden, eslâftan ahlâfa pek ince zevkler hediye eden çok kıymetli anıtlarımızdır. Şimdi eski dünyanın merkezleştiği hudutsuz çevre ile Isparta mıntakamızın müttehidülmerkez en geniş dairesinin en güzel en kıymetli bir parçası olan güzel yurdumuzu Sinan'ın sanatı kadar yüksek olan gökyüzünün bir noktasında seyredsek gözlerimizin nuru, İstanbul ile Edirnenin o gönüller kâbesi iki diyarın Sinanın sanatkâr dehasının işlediği pırlantalarla bezenip süslenmiş ufuklarına takılır kalır. Gönülleri mesteden bu güzellikler, insanı bütün ruhiyle sermest eder.

İşte, boğazın kıvrıla kıvrıla akıp giden taşkın güzelliklerini renklendiren sularının bol mavilikleriyle, korularının zengin yeşilliklerinin kucalaştığı düğüm noktalarını birer sanat mucizesi halinde süsliyen mihrimah kılıç Ali paşa, cihangir camileri . İşte, büyük Türk ordusunun şarki Roma imparatorluğu tarihinin son sayfasını kapattığı ve millî tarihinin

şereflî destanlarını ciltlerine kaydeyle-
diği İstanbulun yedi tepesine Sinanın
16'nci asrın tam ortasında bir sekizin-
ci dağ küttlesi gibi kondurup oturtu-
verdiği haşmetli mâbet, Süleymaniye...
48 metre irtifandaki bir bina manzu-
mesinin 27,5 metre kutrundaki muaz-
zam kubbesinin etrafını saran 75 met-
relik minareleriyle dört asırdanberi Tür-
kün şehametini Akdenizle Karadenizin
mültekasında gelene de geçene de oku-
tuyor. Tâ... o yıllardanberi korndor vas-
fını kaybetmiyen Halicin hayat fıskıran
faal muhitinin tüttürdüğü dumanların
her zerresi bu âbidenin azameti karşı-
sında boyun eğmeden göklerin boşluk-
larına yollanamaz.

Onu, boğazın mavi suları içinden
seyredenler bu kubbeler manzumesinin
yaslanışında rengini güneşten, sisten,
buluttan almış karayağız bir yiğit hali
bulurlar. Karşısında haşmet duyulan,
ürpermeler hissedilen, sevgi sezilen bir
kahramandır sanki o..

Kanuniye 1542 de orta Avrupaya
yaptığı onuncu seferinin şenliklerini
zehir ederek unutturan bir felâket,
Manisa Valisi Şehzade Mehmed'in ölü-
mü, Sinan'a güzide şehzadesinin namı-
na bir cami yapması emrini verdirmişti.
Koca Sinan Süleymaniye'ye bir mebde
olan ilk büyük eserini, Fatihî, selâmlı-
yan yolun üzerinde sekiz köşeli dört
payeye istinat eden çok zarif ve büyük
bir kubbe halinde yükseltmişti.

Nibayet Sarı Selim'in, babasının
haşmetinden tevarüs eylediği itiyatla
çok sevdiği Edirne'de yaptırmak iste-
diği cami Koca Sinanın 81 yaşında
bulduğu bir anda sanat dehasının
evcine yükseltti. Çok muazzam sekiz
sütunun bağlandığı sekiz kemer üze-
rine ve 45 metre irtifaa oturttuğu

31,5 metre kutrundaki kubbesini ta-
mamladığı zaman o vakitler zihinler-
deki " Ayasofya kubbesinden büyük
kubbe yapılamaz „ efsanesini Koca Si-
nan " İşte Selimiye'nin kubbesini Aya-
sofyadan dört zira derin ve altı zira
büyük eyledim. „ diyerek silivermişti.
İşte, Selimiye, Sinanın 45 metre yük-
seklüğindeki ihtişamlı kubbesinin tam
Kırk metre daha üstüne uzattığı dört
minare ile, alemile beraber 85 metrelik
mevzun ve ihtişamlı dört ayrı güzelliği
ile kemalini tamamlamıştı. Balkanlarda
değil en büyük Avrupa şehirlerinde
bir tek minaresi bile en muhteşem bir
âbide kıymetinde görülecek olan bu
muazzam eserin lâyemut güzelliğini
seyrederken 365 uzun yılın güzelliği-
nin bir zerresine dokunamadığı bu ne-
fiseyi yaratan büyük üstadı minnetler-
le, şükranlarla, bayranlıklarla, takdir-
lerle anarız. Hey koca Üstad; Mikel
Angelonun bile tek başına kurmaya
muvaffak olamadığı büyük eserlerini,
sen yalnız başına bir asırlık ömrüne sığ-
dırırken tevazudan başka hiç bir şey
duymadın. Büyük milletin, seni eserle-
rin kadar kudsî bir imanla takdis
ediyor.

Sinan'ı büyük eserlerinin için de
okuduktan sonra onun yüz yıla daya-
nan ömrü içine sığdırdığı bütün eser-
lerini adeden tesbit edelim. Bu, bize
onun akıllara sığdıramıyacak kadar
yüksek olan kabiliyet, iktidar, faaliyet,
enerji, başarı ve dehasını daha yakın-
dan öğretmiş olacaktır. Sinan, haya-
tın da başlayıp da bitiremediği bir ese-
rinin geri kalmış olması ızdırabını duy-
mamışır. Ömrünü dolduran yıllardan
pek çok daha fazla olan ve miniciklerin-
den şaheserlerine varıncaya kadar boy

boy 350 ye dayanan eserlerini şöyle tasarıf ve kaydedebiliriz.

- 81 — Cami
- 55 — Medrese
- 50 — Mescit
- 33 — Saray
- 32 — Hamam
- 26 — Darülkura ve türbe
- 17 — Kârvansaray
- 14 — İmaret
- 8 — Köprü
- 6 — Mahzen
- 5 — Su kemer ve bendi
- 3 — Darüşşifa

Bunca mühim eserleri meydana getirebilmesi için tanrı da ona bir asırlık bir ömrü esirgememişti. Bu asırdı de vücudun hamuru iç Anadolu'nun göbeğinde yağrulmuştur. Türk mimarisinin bu emsalsiz sanatkârı Kayserinin Gesi bağlarının Ağrınaz bülbülleri arasında 1490 senesinde doğmuştur. 1512 yılında Yavuz tarafından ilk defa olarak Anadoludan devşirilen acemi oğlanlar arasında 22 yaşlarında bulunduğu esnada İstanbula getirilerek Atmeydanında İbrahim paşa sarayı acemi oğlanlar mektebine verildi. Sinanın İstanbula geldiği 16 ıncı asır, dâba başlangıcında Türkün başmet ve zaferler asrı olacağı müjdesini vermişti. Sinan dâba acemi oğlanlığında iken 1515 yıllarına doğru Mısır ve İran seferlerine iştirak ederek Arap ve İran medeniyetlerinden pek çok görgü biseleri almıştı. O zaman dünyanın en kuvvetli bir hükümetinin en haşmetli sultanı bulunan Kanunî'ye başmimarlık yapan Sinan, onun cülusu zamanında bir Yeniçeri neferi olmaktan ileride değildi. O, bu sıfatla dahi cevvaliyetini ve kıymetini kumandanlarına tanıttir.

miş, 1519 da Belgrad mıntakalarında, 1520 de Bağdadda bazusuna güvenererek kılıç salladı. Sinan, nihayet 1540 senesinde Sadırazam Lütfi paşanın delâletleriyle başmimar Acem İsanın yerine sermimaranı Hassa olmuştu. İşte Sinan, bu resmî vazifesine başladıktan sonra dehakâr, bütün zevklerini istimal ederek az bir zaman içinde mimarî kudretinin evcine çıkmış, 60 yaşlarında iken artık insanlık kudretinin fevkinde bir varlık olmuştu. Süleymaniye'yi bitirdiği zaman büyük üstad 67 yaşını bitirmişti. Selimiye anıdını kurduğu anlarda tam 85 yaşlarında idi.

Büyük üstadı çekemiyenler Süleymaniye inşaatının malî sebepler dolayısıyla vaki olan inşaat teahhurunu onun aleyhinde kullanarak kanuniye tezvirlere bulundular. Kıymetli üstad, bütün bu kudreti sanatkâranesinin mükâfatı olarak başını kaybetmek tehlikesi karşısında kalmak gibi garip bir hayat cilvesi tezahürü ve bir bedbahlık içinde bulunuyordu. Fakat onun yüksek fazileti, emsalsiz üstadlık kudreti, bütün tezvirlere yenmeğe kâfi gelmekle beraber sultanlara da boyun eğdirmemişti. Kanunî, ona "Camii tezelden bitirmediğin takdirde... „ diye âkibetinin idam olduğunu bisettirirken o, soğukkanlılığını muhafaza etmiş ve koca Süleymaniye'yi ikmalî mümkün olmayan son bir kısa zaman içinde bitirerek sultanlığın fevkinde görülebilen fevkalâde bir iktidar göstermiştir.

Büyük üstad, beş sultan zamanını idrak etmiş ve Türkün en şehametli devirlerinde kanuniye, Sarı Selim'e Üçüncü Murada sermimarlık yapmıştı. 98 yaşını bitirdiği zaman 16 ıncı asır da bitiyor, yıllar 17 inci asıra devrolun-

Yılanlı Oğullarına Dair Vesikalar [1]

FEHMİ AKSU

Osmanlı İmparatorluğunun, iç ve dış siyasayı, tam bir Devlet otoritesile kavrayamadığı 18 inci asırda, muhiti-mizde beliren şahıs ve sülâleler arasında - her birerinin yaptıkları hayırlı işler yanında, tarihin büküm vereceği bir takım seyyileri de bulunabilecek olan Çelik paşaları, Yılanlı oğullarını, Nasuh zadeleri, Bereket zadeleri, Kürt Hasan zadeleri, Vanlı oğullarını [*] ve daha birçoklarını saymak mümkündür. O devirde merkezin gevşekliği; yurda harici teblikeleri nasıl davet etmiş ise Eyalet ve Sancaklardaki yaşayışı da o nisbette korku ç şartlarla, tahammül edilmez bir hale sokmuş; ülkeyi Vali ve Mutasarrıfların, yer yer

mak üzere bulunuyordu. Büyük sanat-kâr Sinan paytabttaki sultanından en ücra köydeki vatandaşına varıncaya kadar bütün Türk milletinin muhabbetini, saygısını kazanmış olduğu halde dünyasına gözünü yumarken ihtiyarlığına rağmen zekâ ve mimarî kudretinden bir zerresini kaybetmemiş bulunuyordu. O, yüz yıllık ömrü içinde daima ve her manada dimdik yaşadı. Ölümünden bugüne kadar tam 350 yıl geçti. Sinanın eserleri adı ve adı da eserleri gibi hem vatanın, hem tarihin, hem de milletin sinesinde halâ yaşıyor. Deveranın sonuna kadar da yaşıyacaktır.

Ebedileşen artist mimarın ruhu karışısında eğilir ve Isparta Halkevi mensuplarının dualarıyla hayırkâr yadlarına tercüman olurum.

türeyen şahıs ve ailelerin malikânesi haline getirmişti. Bunların çiftlikleri, kasabalardaki konakları köylünün kanı ve ahnteri ile halkın ızdırabı üstünde kurulmuştu. Isparta kadısına gelen Ramazan - 1156 tarihli bir ferman dan naklettiğim şu satırlar, o devrin fecaatını aksettiren vesikalardan birisidir:

"... Malûm ola ki Gönen kasabası sakinlerinden Seyyit Mehmet nam ki-mesne rikâbi kâmiyabı mülükâneme arzihal sunup bervechi malikâne Hamit Sancağı Mutasarrıfı Çelik Mehmet paşa hilâfı şer'i şerif 1150 senesinde yedi defa mezburu tecrim eylediğinden gayri nisfilleyilde hanesini basıp ammi oğlu Elhaç İbrahim nam kimesneyi Bölükbaşı deli Mehmet nam kimesneye katlettirip malını yağma ve garet ve zevcesi kız karındaşı akdolmuşken ben hizmetkâri-me alivirsem gerektir diyu seksen mik-darı levendat ile Mansurîlilere kezalik bunun ve kız karındaşının ve karındaşı Osmanın ve bunlara dair kimesnelerin hanelerini basıp emvallerini nehbü garet ve merkur sey-yit Mehmedi hend ve bunu ve karındaşını yalnayak ve başkabak Ispartaya götürüp zencire urup kırkbir gün mahbusen envai güne cevru eziyyete ibtilâ ve benden izinsiz kız karındaşını ahere akdeyledin diyu bin kuruşunu ahiz etmekle bundan akdem Sadrı esbak Ahmet paşa vak-

[1] Yılanlı oğullarına dair Ünün 19, 20, 32/33 cü sayılarında Neşet Köseoğlu makalelerine de baktınız.

[*] Bu sülâleler hakkında ki vesikaları da fırsat bulduka neşedeceğiz.

tinde arzuhal ile keyfiyeti ahvalini ifade eyledikte malına ve ırzına zarar gelmemek üzere Mirimiran mumaileyhin kapı kethüdası tekeffül ve bir mikdar harcırah itasile irca olunmuşken vilâyetine vardıkta sen benden teşekki eyledin diyu Bölükbaşı mezbur deli Mehmedi katil kasdile gönderip nisfilleyilde tekrar henesini bastırıp aleti cariha ile mecrub ve cerihan altı ay kadar sabihi firaş olup badehu sen bana çift imecesine gelmedin diyu üçyüz kuruş tecrim eyledikten başka ... ilâhiri...[2]

Memleket yalnız idarecilerin değil; başıhoş, inzıbatsız bir halde, yaylamak, kıslamak için göç yapan bir takım aşiret ve yörüklerin de talan sahası olmuştu. Vilâyetin o zaman ki sosyal manzarasını eyice canlandırmak üzere Rebîyülâhîr 1158 tarihli bir fermanın şu satırları naklediyorum :

[... Malûm ola ki konar ve göçer yörükân taifesinden Tırtar ve Horzum ve Kızılsıklı ve Çirit ve Sarı Keçili cemaatından ve ifraz çakalından rüesayı eşkıyadan malümülesami şakiler cemaatleriyle Aydın sevahilinden yaylâklara mürur ve uburların da Yalvaç kazası ehalilerinin bir kaç senedenberi mahsullerin ekil ve istihlâk ve emval ve eşyaların nehp ve garet ve karyelerin ibrak binnar ve yirmi nefer adamların bigayrihakkın katlettiklerinden maada göçebe taifesinden Kırnış ve Macar ve Saçıkıralu ve Karahacılı ve Manavgat ve eski yörük ve Kara çakal ve güzel beyli cemaatleri eşkıyası dahi Karaağaç ve Afşar ve Hoyran ve Eğridir kazaları ehalilerinin mahsulâtlarının ekil ve istihlâk ve hayvanların gasb ve ebneyi sebili katil ve malların garet ve beher sene kazalarında

beşbin kuruş zarar ve ziyan eyledikleri dersadetime arz ve ilâm olunmakla ... ilâ] [3]

Fakat; bütün bu halk iştikâlarına karşı sadır olan fermanlar, alındığı zanedilen tedbirler o kadar kuru, o kadar gevşek idi ki halkın ve köylünün sıkıntısını gidermeğe kâfi gelmeyordu. Çünkü bir kerre emri alan ve tatbik edecek olan mutasarrıf veya mütesellim de, nihayet o yolun yolcusu idi.

Yukarıya naklettiğim iki vesika; Eğridirin yılanlı köyünden Musa ve oğullarının, ilk defa muhit tarihinde göründükleri devrin keşmekeşliğini, içtimaî ve ruhî haletini tebarüz ettirmeye yarayacaktır. aşağıda yalnız yılanlı oğullarına dair sıraladığımız vesikaların ise; bu sülâlenin yine çevre tarihinde nasıl bir yer ve rol alıp ne gibi durumlara istihale ettiklerini ve binnetice bu sülâle hakkında hazırlanması Isparta tarihi yönünden de faydalı olacak bir monografi için, belki yegâne, mevsuk bir mehaz vazifesi göreceğini umarız.

1 — [... Halen berveçhi malikâne iştiraken mutasarrıf olanlar Aydın Valisi Elhaç Mehmet Paşa ve Karaman Valisi Mehmet paşa [4] ve genç Mehmet paşa efendilerimiz berveçhi iştirak Hamit sancağı mütesellimliği işbu 1158 senesi zabtetmek üzere uhdemiz de olan Hamit sancağı hassasından nefsi Eğridir de Bölükbaşı olan ve Karaman valisi Mehmet paşa efendimiz ekincisi Musa beşe oğlu Musa ağa zabt ve rabtetmek üzere yedine temssük veril-

[2] Isparta şerî mahkeme sicilleri defer : 6, sahife 41

[3] Isparta şerî mahkeme sicilleri defer: 6, sahife 38

[4] Çelik Mehmet Paşadır.

miştir.] [5]

Mustafa [6]

Mütesellimi Hamit

2 — (Halén Hamid ve Teke mutasarrıfı izzetlü rifatlı Ahmet paşa Hz. ve şeriatşiar Isparta kadısı efendi [zide fazlühu] inha olunur ki halén serbevvabini dergâhı âli izzetlü elhaç Musa ağanın Isparta kasabasında sakin ekmeççi esnafından ve zimmi taifesinden bermucibi temessük ve defeteri mastur hakkı olup edasına taallül ve muhalif üzere oldukları inha ve muktazayı şeri üzere tahsili babında istidayı inayet etmekle sen ki pâşayı mumaileysin marifetin ve marifeti şer'ile ve tayin olunan mübaşir marifetile ağayı mumaileyhin bermucibi şer'i tahsil ve kabzına memur olana teslim ile icrayı şeri ve ihkak olunmak babında işbu buyrultu tahrir ve ısdar ile irsal olunmuştur... ilâ) Cemaziyelâhîr-1181 [7]

3 — Şerayişiar Hamid sancağında vaki kuzat ve nüvvap efendiler [zide fezailühu] ve kıdvetülemasili velakran livai mezkûrda mütesellim elhaç Abdullah ağa ve âyan ve zabitan ve iş erleri ve bilcümle ahalileri [zide kadrühüm] inha olunur ki bundan akdem livai mezkûr kazaları ahalilerinden bazı müfsitler yılanı elhaç Musa ağanın yanına varup ağayı merkumu tahrik ve iğfale ihtilâli nizamı memlekete badi olanlar malûmumuz olup bundan sonra kazalarının ahalilerinden ağayı merkumun yanına bir kimesne varmamasına her

birlerinüz kazalarımız ahalilerine gereği gibi tenbih ve tekid eyleyüp eğer kazai mezkûrun ahalilerinden tenbihinize mütenebbih olmayup ağayı merkumun yanına varır gelur olursa cümleiniz marifeti ve ittifakı (ile) ahiz ve mütesellimimiz mumaileyhe teslim eyleyüp kazalarınız ahalilerinden bir kimesnenin ağayı merkumun yanına varup gelmesine rıza ve ruhsat göstermeyüp eğer iğmazıyın birle ruhsat gösterilmek lâzımgelürse öyle olanı itab ve eşeddi ukubet sizlere olacağını yakın bilüp herbirlerinüz kemali basiret ve ağayı merkumun yanına bir ferd varmamak üzere ihtimam eylemeleriniz için işbu buyrultu tahrir ve ısdar [8] ile irsal olunmuştur... ilâ) 28 Safer 1183 [9]

4 — "Kıdvetülemacidi velâyan dergâhı âli kapucubaşlarından Konya mütesellimi Musa [ziyde mecdehu] badesselâm inha olunur ki bu defa Hamid sancağı tarafından Deraliye ye varid olan iki kıt'a ilâm hulâsai mefhumunda Livai mezburun umuruna sen sırren ve alenen müdabale eylememek üzere bundan akdem nezre katolunmuşken bu esnada nezrinin hilâfı harekete mübâderet birle Livai mezbur derununda olan timarları iltizam ve tarafında bulunan kimesneleri fukarayı reiiyyet üzerine

[5] Isparta şeri sicilleri defter: 6 sahife: 11

[6] Aydın Valisi Mehmet Paşa ile İbrahim paşa zade Mehmet Paşa Hamit sancağındaki berveği malikâne iştirak hisselerinin mütesellimliğini 1158 Martından itibaren işbu Mustafa'ya vermişlerdi. Karaman Valisi Çelik Mehmet paşa aynı tarihlerde Hamit mütesellimliğini de bu Mustafa'ya tevdi etmişdir.

[7] Isparta şeri sicilleri defter: 52 sahife: 10

[8] Bu buyrultu 1180 de miri miran rütbesini alan ve yine bu tarihlerde Yılanlı oğulları ile akrabalıkları teessüs etmiş bulunan Çelik Mehmet paşa oğlu Ahmet tarafından ve Adana mutasarrıfı iken yazılmıştır. Buna sebep; Eğridir ve havalisini Yürüklere karşı 1179 da müdafaa eden ve bu müdafaanın merkezdeki yanlış akisleri dolayısıyla tediben Konya Hadım kazasına nefyedilen Yılanlı Musayı korumak içindir. Hamit sancağının malikâne şeklinde mutasarrıflığı; Çelik paşa sülâlesinde, babadan oğula intikal eden aile mirası gibi hayli zaman devam etmiştir. Kendileri başka yer ve mevkide olsalar da, mütesellimlerle idare ederlerdi.

[9] Isparta şeri sicilleri defter: 52 sahife: 11

taslit eylediğinden maada Livai mezbur kazalarında sakın malûmülesami kimesneleri tahrik birle katli nüfus ve gasbi emvâl misillü şenaet ihdasına ibtilâ eyleyip fukarayı reiiyyetin emvali miriye ve tekâlifi saireyi edaden aciz kalmalarına bais olduğun tahrir olunmuş bu makule etvari rediyye ye bir türlü rızayı mülükâne olmayıp filhal o misilli barekâta ictisarin sahib ise hakkında vebameti akibeti mucib olacağı beyandan müstağni olmağın imdi fimabat hilâfi rızayıhümayun hareketi birle Livai mezbur reayasını rencide ve tekdirden keffiyed ve tabriki eşkiya ile ihdası fitne ve fesattau ferağat ve mütenebbib olmayıp inadında ısrar ve hakkında mucibi şikâyet olur harekâta ibtidar eder isen muktazayı tedihin icrasında müsamaha olunmayacağını muhakkak bilip encamikâri mülâhaza birle ana göre basiret üzere amel ve harekete mübaderet ve tenbihimizin hilâfi edna mertebe vaz ve hareketten begayet tehaşi ve mücanebet eylemen için işbu mektup tahrir ve irsal olunmuştur. [10] vusulunda... ilâhiri „ 5 Cemaziyelevvel 1183 [11]

5 — “İftiharül emacidi vel’ekârim Camiülmeharimi velmekârim elmuhtassı bimezidil inayetil melikiddaim dergâbı muallâm kapucu başlarından olup seferi hümayunı nusret makrunum için iki bin nefer suvari levendat tahririne memur kılınan Yılanlı Musa [dame mecdehu] tevkii refii hümayun vasıl olıcak malûm ola ki sen ki kapucu başı mumaileyhsin evvelbaharı huçeste asarda avni inayeti perverdigâr ile adüvvü bedger-

[10] Bu mektup Yılanlı Hacı Musa ağaya Sadri-azam kaymakamı Mehmet paşa tarafından gönderilmiştir.

[11] İleparta şerî sicilleri defter: 52 sahife: 129

dardan [12] ahzi intikam ve sar için mürettep olan muvazzaf asakiri mansureden maada esfarı sabıkada olduğu veçhile Anadolu ve Rumeli caniblerinde sakın gayret ve celâdetle şöhretişiar ve uamidar ayani zeviliktidar marifetile ulufe ve bahşış ile miri levendat tahririne iradei aliyem taalluk edip sana dahi avatfı aliyyei padişahanemden iki binbaşılık ihsan ve iki bin nefer suvarinin berveçhi mukarrer ıktiza eden ulufe ve bahşış ve tayinat ve mühimmat bahaları hundan mukaddemce hazinei hümayunundan ihraç ve memuriyetini havi hattı hümayuni şevketmakrunumla

[12] Evaili cemaziylâhir — 1182 tarihli ve Yeniçerilerin sefere memur edildiğini bildiren bir fermanla «... Moskov keferesi Leh memleketini temellük ve lehliyi kendine tebaiyet ettirmek üzere hududu islamiye ye suikasd fikri fasidinde olduğu aşikâr ve derunı lehden askerini ihraç eylemesi tenbih ve tekit olundukda ademi kabul ile ısrar eylediğinden başka hududu islâmiyede vaki balta ve sair mahallere top ve tüfenk ve edevati sairei harbiye ile gönderdiği askeri ehliislâm üzerlerine hücum ve muharebe ve mukatele ile ehliislâmdan bir kaç nefer kimesnelerin katil ve idamlarına ıctisar eylediğine binaen... » « Akdi meclisi müşavere olundukta Moskov keferesinin bu misillü bareketi sarahaten nakzı ahdi iş’ar etmekle üzerine varılmak... » «... Meşru olduğunu ulema ilâm ve bilittifak cevap verip... ilâ » denilmektedir. Bu suretle açılan sefer; altı sene sürmüş, Kırımın ziyasını ve Külli tazminat verilmesini mucib olan fena bir meğlubiyetle neticelenmişti. Askerî talim ve terbiyesine itina edilmiş bir düşman ordusu karşısında inzibatsız ve talimsiz kalmış askerî, tecrübesiz ve ümmî kumandanın yurda verebileceği harp hatırası bundan başka ne olabilir?.. Bu seferin ilânı üzerine çevremizden askerden maada mekkâri zahire ve sairde gitmiştir. Zahire Antalyaya ve oradan da İstanbul Gümrük emini Hacı Hüseyin tarafından kiralanan Venedikli Antuvan adlı bir kapudanın gemisi ile İstanbula nakledilmiştir. İşte bu harb esnasıdadır ki Yılanlı Musa, bu fermanla yazılı şartlar dahilinde, menfasından af ve itlâk edilerek ikinci Katerina orduları karşısına « İki Binbaş » olarak gidiyordu..

muavenet şerefrasi sudur olan emri alışanımla maan tarafına irsal olunmuştur. Elhaletühazihi babı hilâfetmedarı mülükâneme varit olan mektubunda sen ötedenberi Hamit sancağında sakin ve mütevattın olman takribile Konya havalisi sükkâni ile muarefen olmamaktan neşî tahririne memur olduğun Konya havalisinden tahrir olunmak lâzım gelse biz zarur mechulül ehval eşhas tahrir olup edayi hizmet etmeksizin firar edeceği melhuz olduğundan gayri evlât ve ayal ve akrabanın dahi Konyada kalmaları iztirahlarına bais olacaklarına binaen matlubi hümayunum olan askiri Teke ve Hamit sancaklarının ayan ve hanedan ve ocak zadelerinden ve muarefei sabıkan olan dilâverlerinden tahrir ve intihap eylemen için evlat ve ayal ve akraba ve müteallikatınla maan vatani aslına azimet ve ayal ve evladının melûf oldukları hanende ikamet ve sen matlubi hümayunum olan askiri Teke ve Hamit sancaklarından cemî ve tahrir ve ordnyî hümayunuma azimet eylemen için emri alışanımla sudurunu tahrir ve istida eylediğin ecilden istidana müsaedei aliyyei şehinşahanem erzani kılınmakla işbu emri celilülkaderim ıstar ve ile irsal olunmuştur. İmdi vusulunda... » [13]

Musanın Eğridirde kendi hanesine ayalini yerleştirdikten sonra Teke ve Hamit sancaklarından yerli ve yurtlu dilâver ve cengâver yiğitlerden „ 2000 süvari ile acele orduya ilhakı ve „baisi irtifai kadir ve şani „ olacak hıdematta

Şaşırdım!..

*Kavurucu bir alevdir O kız benim kanımda,
Harareti sarıverdi sanki devranım gibi;
Bin bir buhran tutuşturdu her çizgisi alımda,
Görmedim bir böyle dağ, çektiğim husranım gibi!*

*Her an, sen bir hayal olan tebessümü canımda,
Bir çözülmüş ukde oldu tıpkı encamım gibi;
Bir kardeş mi, sevgili mi, nedir acep yâdımda?..
Şaşırdım kaldım, şuurum bitti dermanım gibi!*

*Akan bir su, bazan bir alevdir karşımda,
Birdem çağlar, birdem yakar kâfir şeytanım gibi,
Bora gibi harap eden şiddetiyle başımda.
Hiç akli mi bıraktı. zalim bende imanım gibi!..*

NA - KİP

bulunması ve "hilâfından beğayet ihtiraz ve ictinap,, eylemesi emredilmiştir. tarihi: 10 / Şevval / 1183 [14]

— Sonu var —

[13] İsparta şerî sicilleri defter; 52 sahife: 158

[14] Rusların Hotin kalesine ansızın hücumleriyle „... Üç gün üç gece var kuvvetini bazo-ya verip muharebe ederek muzaffer...» olduğundan ve « Teke mutasarrıfı ve Mergaç beylerbeyisi Mehmet paşanın mühim yararlığından... » bahseden Muharrem - 1183 tarihli bir padişah buyruğunda, artık kendisinin "Gazi,, olduğunu da ilân ve hutbelerde ismine bu unvanında eklenmesini emrediyordu. Fakat; ne "Gazi,, lik unvanı; ne de yukarıdaki gibi fermanlarla yapılan ihсанlar ve tavsif edilen "Levendat,, bu seferin (1183 H. - 1774 M.) tarihinde "Kaynarca,, muahedesile aleyhimize neticelememesini men edememişlerdi.

ISPARTA COĞRAFYASI

TABİİ, BEŞERİ, İKTİSADİ

TECTONIQUE

Mintakanın Üçüncü zaman harekâtının Tarihçesi

Üçüncü zamanın néogène devrindeki Tektonik hareketler dolayısıyla mintakamızda ve onu saran Cenubî Akdeniz sahiller mintakalarında vaki olan tegayyürü eşkâl hadiseleri

XIII

MINTAKADA PENEPLANTASİON

Nâzım Örensun

Isparta göller mintakası modlesinin sureti umumiyede göstermekte bulunduğu evsaf, zemin sathının şekilleri; birinci, ikinci, üçüncü zaman saharelerinden müteşekkil olan ve bazı yerlerde irtifai azamî 3000 metreye çıkan dağlarla bazı mahallerde 950 metreye inen düzgünce satırları ihtiva eyliyen bazan tatlı ve bazan haşın dalgalı bir manzara gösteren haldedir. Bu vaziyeti, bütün Türkiyeyi bir kül halinde mütalea ettiğimiz takdirde hemen hemen aynen görürüz. Binaenaleyh bütün memleket, heyeti umumiyesi itibariyle dalgalı büyük bir yayla vaziyetinde bulunuyor demektir.

Deniz seviyesinden 900 - 3000 metre irtifalarında yer yer mütehalif dalgalı bir manzara arzeden ve muhtelif düzlükler teşkil eden çukurluklarında birçok gölleri ihtiva eden göller mintakası bu dalgalı olma evsafını müstakir bir zamanda müstemirren ve mümtet bir surette almış değildir. Şayet mübitimiz sathında böyle bir netice ile karşılaşmış bulunsa idik hütün mintakamızdaki yeryüzü sathını mayyen bir zamanın arazisi ile kapalı ve aynı örtü ile mestur bir halde görecektik. Halbuki gözlerimizin önüne serilmekte bulunan manzara böyle değildir. Mu-

ayyen bir zaman arazisini ihtiva eden muhtelif düzlüklerin arasında yükselmiş bulunan ve vasatî yayla sathının üstünde bulunan irtifaların geniş kütleleri bazı yerlerde birinci ve belki de bundan evvelki, bazı yerlerde de ikinci zaman arazisini muhtevi bulunuyor. Gerek bu hal ve gerekse bilhassa bu mürtefi mahallerin göstermekte oldukları meyillerin aynı arazi ve suhur sistemiyle Akdenize ve iç Anadoluya haiz olduğu meyili tabii surette devam ettiremiyerek düzlükleri ve çukurlukları teşkil eden menatikı sathan keserek ve onlara tahtezzemin kaide teşkil ederek geçmesi ve Akdenizle iç Anadoluya müteveccih meyillerin mugayretini ve binaenaleyh fevkanî ve tahtanî iki sathın meyillerinin başkalıkları bize mintakamız sathının üçüncü zaman içindeki zemin hareketlerinin muhtelif tektonik sarsıntıların, indifa ve iltivaların başlaması arifesine kadar iç denizler ve onu takip eden uzun bir kara itikâli tesiriyle düzelmiş ve bir [Peneplen] haline gelmiştir.

Mintaka bu peneplen evsafının üçüncü zaman içinde vaki iltiva, indifa, tereffü ve inhabitat gibi muhtelif tektonik harekâtın tesiri ile kaybet-

miştir. Hadisenin bu tarzda vaki olduğu bakikatını penepren sathını yarararak meydana çıkmış olan başka tabiatdaki kütleler halinde bugün önümüzde duran ve mintakanın şarkını ihata eden Sultandağlarını, gine mintakamızın düzlüklerini bemen hem şark - garp istikametinde katederek kuvvetler teşkil eden Gelincik ana dağlarını, Ispartanın cenubundaki Akdağı şahit tepeler halinde gösterebiliriz. Demek oluyor ki mintakamız, üçüncü zaman harekâtının zemin sathını karmakarışık, allakbullak bir hale getiren sarsıntılarında evvel kısmen penepren baline gelmiş ve bu penepren modlesi, itikâl faaliyeti sona ermiş manzara bu barekâtı müteakip bozularak muavveç bir bale gelmiş ve kendisine yeni bir kara itikâli devresi açarak gençleşmiştir. Bugünkü itikâl sathının anası üçüncü zaman tektonik hareketlerinin meydana getirdiği son sathıdır. Mintakadaki irtifaları teşkil eden dağlar, hilibassa Sultanbağlarından itibaren Eğridir ve Beyşehir gölleri ara ve istikametinde Antalya körfezine müntehi olan dağlar arasındaki vadiler, göller bölgesinin bu mintakasında bazı vadilerin pek derinlere kadar kazılmış bulunduğuna halde bu vadilerin üçüncü zaman arazisini tabii tesirinde bulundurmuş olan zemin hareketlerinin icap ettirdiği tegayyürü eskâlden, yani en yeni ve muahhar dislokasyon barekâtından sonra meydana gelmiş olduğunu ve üçüncü zaman içinde geçleşen sathın gine bu

zaman içinde pek çok ilerlemiş olan bir kara itikâlinin yeniden başlayarak mintakanın irtifalarını eski penepren sathı üzerine yayarak yeni bir penepren sathı vücade getirmeğe sayettiğini gösterir. Mintakamızın şarkını tamamen sararak şimale Yalvac'a kadar uzanan Torus silsilelerinin şimal-cenup ve şimali şarki-Cenubu garbî yamaçlarını saran hafif meyilli sathların Vindobonien tabakalarını katederek kesmekte bulunduğunu ayrıca bir vesika olarak gösterebiliriz ki, bunu Profesör Müsyü Chaput'nün kıymetli görüşlerine istinat ettiririz. Bu sathlar iç Anadolu ve Akdenize müteveccih olan bu günkü bir iki derecelik umumî bafif bir meyil gösteren itikâl sathına teka-bül eder.

Toros silsilelerinin cenup sathı mailinin altını teşkil eden tabakat üzerinde bu tabakata gayri mütevakıf bir surette yerleşmiş bulunan konglümera yatakları bafif meyilli müsteviyi örter. Göl rüsubatının Torusları saran Vindoboniyenden daba muabhar bulunduğu müsbet ise de katî surette birşey tesbit etmek mümkün olaamamıştır. Ancak tektonik harekâtın icap ettirdiği neticeler bakımından sâbit olmuştur ki, üçüncü zaman miocéne iltivaları barekâtından sonra gençleşen mintaka sathında yeni bir penepren vücade gelmeğe başlamıştır. Bu yüzden Sultan dağlarını sarmakta bulunan yukarıda mevzubahs ettiğimiz bafif meyilli sathlarla Torusların heyeti umumiyesini ihata eden umumî meylini bir kaç derece ile tesbit eylediğimiz penepren sathlarını bir noktadan muayyen bakımdan mukayese etmek mümkündür.

— Gerisi var —

HAMİDOĞULLARI TARİHİ

(Feleküddin Dündar'ın Halefleri)

TAHİR ERDEM

Hamidoğulları hükümetinin en kudretli bir şahsiyeti bulunan (Feleküddin Dündar) ın 25 yıllık hayatı tarihîyesi hakkında muhtelif kaynaklardan özetlediğimiz bilgileri ifade eden yazılar "Ün", ün 17 ci sayısındadır. Hamidoğulları hakimiyetine mutlu yarınlar vadeden (Feleküddin Dündar) ın başarılı varlıkları; İlhanlıların Anadolu valisi (Demirtaş) ın kasırga halindeki hücumlarıyla yokolmuş, amansız takiplerle onun Antalya kalesinde yakalanarak öldürülüşü bu hükümetin tarihî hayatında büyük bir sarsıntı yapmıştır. Bu felâket karşısında Dündar'ın oğulları saklanmışlar, ve bütün Hamideli toprakları (Demirtaş) ın bökmü altına girmiş olduğu için Hamidoğulları hükümetinde bir fasıla devri hazırlanmıştır. [1]

(Demirtaş) ın şımarıklığı, babası (Emir çoban) ın İlhanlılar idaresindeki teferrüdüyle beraber o nisbette sahip olduğu nüfuz, Hükümdar (Ebusait Han) ın dikkat gözünü çekmiş, bir oğlu vezir ve diğer oğlu Anadolu valisi bulunan (Çoban) ın izalesi hususundaki düşünce ve kararlarının tabakkuk ettirilmesiyle (Demirtaş) Anadolu'da tutunamayıp (728 H. 1327 M.) yılı iptidalarında Mısır hükümdarı (Meliki Nasır) a iltica etmişti. Bidayette hüsnü kabul gördü. Fakat, mevcut muahede hükümlerine göre (Ebusait Han) tarafından musırren idamı talep ediliyordu. Mısır ümerasından olup da, vaktiyle ilhanlılara iltica etmiş bulunan (Karasungur) un katline karşılık olarak (Demirtaş) ın başı kesilerek Ebusai'de gönderildi. [2]

(Demirtaş) ın Mısıra ilticası üzerine diğer taraftan Karamanoğlu (Yahşi Bey) de onu imha için (Meliki Nasır) nezdinde tertibat almış, bu meyanda Dündar beyin oğlu (İshak bey) i de babasının kanını dava etmek için Mısıra gitmesini teşvik etmişti (İshak bey) bu maksatla Mısıra gidip (Demirtaş) la müvacehe edilerek yekdigerlerine ağır sözler söyliyerek adeta boğaz boğaza gelmişlerdi. [3]

"Kitabüssülûk", ün ihtiva ettiği malûmattan anlaşıldığına göre, (İsbak bey) Demirtaşın (Meliki Nasır) a ilticasından sonra meydana çıkarak Mısıra gitmeden önce Antalyayı eline geçirmiş, (Demirtaş) ın 738 H. yılının Şevval ayında katli üzerine aynı yılın Zilkadesinde Mısırdan dönerek hemen tekmil mülküne sabip olmuştu. (4) Eşref oğulları hanedanının (Demirtaş) tarafından söndürülmüş olmasından boş kalan (Beyşehir) , Seydişehir) , (Akşehir) gibi

[1] "Ün", ün 27 inci sayısındaki yazımızda [Dündar Bey] in nerede medfun bulunduğu bilinmediğini, (Seyahâtülkübra) nın Eskişehir mezarlığında Dündar Beye ait olmak üzere gösterdiği kabrin, 827 tarihinde ölmüş ahilerden bir zata mahsus bulunduğunu tasrih etmiştik. Muabahren yapılan tetkikler sırasında Eğridirde Kalekapısının medhaliinde girerken sağ tarafta (Devren Dede) namıyla anılmakta bulunan bir türbeyi rasladık. Halk arasında hâlen yaşayan rivayete göre bu zat, memleketin fatihi imiş.. (Devren) ismiyle (Dündar) ismi arasındaki müşâbehet, bir de Eğridirin, (Dündar Bey) tarafından imar ve ihya edilmiş olmasındaki münasebet, bu türbenin (Dündar Bey) e ait bulunacağına çok kuvvetli bir ihtimal vermektedir.

[2] (Tevarihihülefa) Cüz. 11. sahife. 930, 931 Cevdet Paşa.

[3] Tarih Encümeni mecmuası sayı 15 ve Kitabeler. Sahife 244. İ. Hakkı Uzungerşiloğlu.

yerleri mülküne ekliyerek kendini toplamağa çalıştı. (İshak bey) babası gibi Eğridiri merkez ittihaz ederek sultan ünvanını almıştı.

732 - 733 hicret yıllarında Antalya, Burdur, Isparta ve Eğridiri ziyaret etmiş, (İshak bey) e bizzat mülaki olmuş bulunan (İbnibatute) nin seyahatnamesinde kaydettiği malûmat; muhtelif bakımlardan bizi tenvir edebilecek mahiyettedir. Bu maksatla, arapça sözlü nüshasının birinci cüzünün 215 - 217 nci sahifelerinden yapılan tercümeyi gözden geçirelim:

Antalya Hükümdarı

Antalya Hükümdarı Ynnüs beyin oğlu Hızır beyi evine vardığımızda hasta bulduk. Bize güzel iltifatta bulundu. Kendisine veda ettik, bize ihsan gönderdi Oradan Burdura hareket ettik. Burası bostanları, nehirleri çok küçük bir kasbadır. Yüksek bir dağın tepesinde kalesi vardır. Hatibin evine indik. Ahiler tolanıp bizi misafir etmek istedilerse de; Hatip muvafakat etmedi. Bir bostanda bizim için verilen ziyafette onlar da beraber gittiler. Ne tuhaf! Bizim için izharı şadımani ediyorlardı. Halbuki onlar bizim dilimizi bilmiyorlar, biz de onlarınkini arada bir tercüman da yok. Burdurda bir gün kaldıktan sonra (Seberta Isparta)ya hareket ettik. (5) Burası mamur, çarşıları güzel, bostanları ve nehirleri çok bir şehirdir. Yüksek dağda kalesi var. Bir akşam üzeri bu memlekete vardık, kadısına misafir olduk. Oradan (Eğridur-Eğridir) e hareket ettik. Burası büyük bir şehir, çok mamur, çarşıları güzel ağaçlık, suluk bir memleket. Birde suyu tatlı gölü var. Buradan râkip olan bir adam Akşehir, Beyşehir ve bunlardan başka şehir ve köylere iki günde varır. Eğridirde büyük caminin karşısındaki

medreseye indik. Müderris Muslihiddin âlim, fazıl, hacı, mücavir, Mısır ve Şamda tahsil görmüş, Irakta oturmuş, lisanı fasih, beyanı güzel bir zattır. Bize fevkalâde ikram etti.

Eğridir Hükümdarı

Eğridir Hükümdarı Dünder beyin oğlu (Ebuishak bey) o memleketler hükümdarlarının büyüklerindedir. Baba-

[4] Kitabelerde Üstad Bay İ. Haklı Uzunçarsılıoğlu; (Mübarizüddin İshak Bey) in 738 tarihinde Mısırдан avdetinde tekmil mülküne sahip olduğunu kaydederlerken, "Yalnız Germiyan oğullarının" (Şarkî Karaağaç) taraflarına kadar yayıldıklarını (İbnibatute) ye atfen ilâve buyuruyorlar. Seyahatnamede adı geçen (Karaağaç) ın "Şarkî Karaağaç" olmayıp "Garbî Karaağaç" olması lâzımdır. Seyahatın seyri de bunu ifade etmektedir. Mürettep hatası olsa gerektir.

[5] (İbnibatute) Isparta adını (Sinin ve binin fethi, rannın sükünü tanın fethi ile) (Seberta) olarak okumaktadır. Bunda arap şivesinin tesirleri olacaktır. Burada sırası düştükçe (Isparta) adı hakkında mevcut malûmat etrafında tetkiklere müstenit düşüncelerimizi ilâve etmeği faydalı buluyoruz. (Kamusülâlâm) da Ispartanın eski bir şehir olduğu ve ismi kadiminin (Baris) olup (İs) edatı zarfıyla terkîp edilerek (İsbarita) olduğu, bundan galat olarak (Isparta) denildiği kayıt ve işaret edilmekte, "Ün" ün 6 nci sayısında milâttan evvel ait Isparta tarihini alâkadar eden tarihî bilgileri sıralayan Bay Hikmet Turhan Dağoğlu da Berlin Üniversitesi profesörlerinden Dr. Ungerin mü-taleasına atfen, memleketin asıl adını (Barida) olduğunu, Yunanca olmayıp belki Etilce, belki de Lidya dilince yazılmış olan bu kelimenin sonradan Yunan muhacirleri tarafından (İs-barida) olarak kullanılıp zamanla (Sparta), (Isparta) şekline girmiş bulunduğunu kaydetmektedir.

Gerek (Baris) ve gerekse (Barida) adlarını iştikakî tahsillerle (Isparta) şeklinde mü-talea etmek dolaşım olduğu kadar, (Baris) ve (Barida) nin sikke basılan eski bir medeniyetin yatağı bir şehir olarak tanıtıldığına göre, bugünkü Isparta yapılan tavsiflere uymamaktadır. Ispartada, (Hisertepe) de küçük ölçüde mevcut olan kale temellerinden başka eski eserler adına gösterilebilecek bellibaşlı bir varlık yoktur. Halbuki; Ispartaya 28 kilometre mesafede ve Kılıç köyünün bir ikometre kuzeyinde (Fari) isminde büyük bir saha Kaphyan muazzam bir harabe vardır. Kâmilten toprak altında kalmış, ancak yer yer görülen kesme taşlarla sa-

su zamanında Mısırdaki oturmuş ve hacca gitmiştir. Hergün ikindi namazını büyük camide kılarak namazdan sonra kible duvarına dayanmak adettir. Hafızlar müezzin mahfelinde Fetih Mülek Amme sürelerini gayet müessir ve güzel sesle okurlar. Ondaki sonra evine gider. Sayesinde bir Ramazan kaldık. Her gece iftarda yere serilmiş bir minder üzerine oturarak büyük bir yastığa dayanır. Fakih Muslihiddini kendi yanına, beni de Fakihin yanına, benden sonrada devlet adamlarını sırasıyla oturur, sonra yemek getirilir. Evvelâ küçük bir saban içinde tirit konur. Hazireti Peygamber tiridi diğer yemekler üzerine takdim ettiği için, bizde tiritle başlarız diyerek yenir. Sonra sair yemekler gelir. Bütün Ramazan gecelerinde yapılan budur. O günlerde bükümdarın çocuğu ölmüştü. Mısır ve Şam balkı gibi çok ağlamadılar. Cenaze defnolunduktan sonra üç gün sabah namazlarını müteakip kendisi ve talebe kabre gittiler. İkinci gün herkesle beraber bende gitmiştim. Beni yaya olarak görünce itizar etti, bir at gönderdi. Medreseye döndükten sonra atı iade ettim. Almadı, ben atı ariyet olarak

değil atıyye olarak verdim dedi. Fazla olarak elbise ve para da verdi. Eğridir (Kulhisar - Gölhisar) a hareket ettik. Burası, etrafı su ile çevrilmiş, bir tepe üzerinde küçük bir kasaba. Suyun içinde kamışlar bitmiş. Kasabaya kamışlar arasında ancak bir atlı geçecek kadar köprü gibi bir yoldan gidilir. Burada ahilerden birinin zaviyesine misafir oldum. [6]

Gölhisarı Hüküdarı

Gölhisar Hükümdarı (Mehmet Çelebi), Eğridir Hükümdarı (Ebu İshak hey) in kardeşidir. Kasabaya vardığımızda orada yokmuş. Birkaç gün kaldıktan sonra geldi. Bize ikram ederek binek hayvan ve yol azığı verdi. (Karaağaç) yolunu tuttuk [7] Burası yeşil bir sahradır.

Bu kayıtlar bize, (İsbak bey) Eğridirde mevkii iktidarda bulunurken; kardeşi (Mehmet Çelebi) nin Gölhisarında, amcası Yunus beyin oğlu (Hızır bey) in de Antalyada icrayı hükmettiklerini öğretmektedir. (İshak Bey) in, Antalya da dahil olduğu halde kendi zamanında Hamidoğulları hükümetinin aksanı üzerinde hekemoniye haiz bulunduğunda şüphe yoktur. (İbnibatute) nin (İshak bey) hakkındaki tavsiflerinde bunu ifade edebilmektedir. Ancak (İshak bey) in ölümünden sonra, Hamidoğulları hükümetinin ikiye ayrılmış bulunduğunu kabul etmek lâzımdır. Bunlardan bir kısmının idaresi merkezi Eğridir olmak üzere Dünder Bey oğullarına, diğer bir kısmının idaresi de merkezi Antalya olmak üzere Dünder Bey'in kardeşi Yunus Bey'in oğullarına inhisar ve inkisam etmiş bulunmaktadır.

— Gerisi var —

[6] (Gölhisarı) Burdur'un takriben 7-8 saat ve belki daha ziyade batı güneyinde, eski (Horzum) harabeleri civarındadır. Şimdi eskisi gibi mamur değildir.

[7] Burada adı geçen (Karaağaç), garbi karaağaçtır.

hasının hudutları hakkında bir fikir verebilen bu harabe üzerinde çift ekilirken bir çok tarihi değer ifade eden eserler çıkmaktadır. Burada bulunan müzeyiklerden ve mermer heykellerden bir kısmı Isparta Halk-evi müzesindedir. Kılıç köyü mezarlığında bu harabeden alınmış bir çok sütunlar ve bunlardan bir kısmında kitabeler vardır. Bu kitabeler okunabilirse; bugün için gizli bulunan birçok hakikatların aydınlatılmasına hizmet edilmiş olur.

Bugünkü mevcut eserleriyle büyük ve eski bir medeniyetin izlerini bütün canlılığıyla ifade eden bu harabenin adı (Fari) olduğuna önündeki ovanın (Fariovası), arkasındaki yaylanın (Fariyaylası) olarak halen tevsim edilmekte bulunduğuna göre; (Baris) ve (Barida) etrafında yürütülen mütaaleaların gerek vasıfları ve gerekse kelime müşabeheti bakımından Ispartayı değil. [Fari] harabesini alâkadaredeceğini sanıyoruz. Ölmüş bir şehir olan (Fari) harebesini üzerinde işlemeğe değer tarihi bir varlık olarak tanıtmak isteriz.

Ispartaya Giriş

MÜZEYYEN AĞLARCI

Bir Mayıs gününde Afyondan Ispartaya doğru giden yolcular birdenbire şaşırırlar. Her şey o kadar âni olarak değişmiş bulunur ki!.. birkaç saat evvel erken gelmiş bir yazın sıcaklığı yerine yüzde bir serin nemle dolaşan bu ince ruzgâr Ispartayı Ak denize bağlar gibidir.

Bu yeşil yurda, hep değişen ve birbirine geçen hududsuz yeşillğe varılmadan evvel geçilen yerler hemen hemen bir ay sonra büsbütün sararmağa mahkûm olan bir bahar yaşar. Halbuki Isparta ezelden ehede uzanan bir bahara sahiptir. İnsanı bu yeşil yurda götüren uzun yolların etrafında rastlanan topraklar üzerinde yer, yer büyümekten kalmış otlarla tek tük tozlanmış ağaçlardan başka birşey görünmez... Fakat Isparta yem yeşil bir deniz gibidir.

Ispartaya ayak basdığı anda bütün şehri birden görmek, en kuytu köşelerine kadar tanımak ve doymak isteğine kapılan yolcu nasıl sabırsızlanır.

Şarkında ve bir güzel bahar gününün bol aydınlığında başındaki bin bir akisli karile Davras, ne asil bir yükseliş gösterir... Cenuba doğru Hisar ve Kara tepelerde de aynı asalet görünür. İşte bu zarif ve abide kıymetli dağların eteğinde şehir emin ve mesut uza-

nır.. Şehirde, üzerlerinde ışıkların yumuşak bir ahenkle kıvıldığı mebzul ve hayat dolu ağaçlar.. Güneş altında uzanan düz ve ak yollar..

Ispartada bahçesiz ev var mıdır bilmem?!.. Bu renk ve koku denizi halinde şehri kaplayan güllerin arasında bu mütevazi evlerin içinde oturanların da kendilerine benzettiklerini söyleyecek gibi canlı bir halleri vardır.

Bütün bu dekorun arasında ince temiz hatlarla yükselen minareler, ruhu ilahî bir duygu ile sarar.. Sinanın sanatkâr eli burayada erişmiştir. Firdevs camii sadeliği ve zarafeti ile bir başkalık gösterir..

Bu umumî görüşten sonra Isparta'nın iç mahallelerine girilince bir orta zaman şehriyle karşılaşılır. Sokaklar daralır. Lâkin bu daralan kaldırım yolların yanlarından muhakkak berrak ve sevinli derecikler geçer... Köşe başlarında sık sık çeşmeler görülür. Su sesleri, güzelliklerini içlerinde saklayan mütevazi evlerden duyulan bu muntazam fasılah şırıltılar, kulaklarda yeknesak fakat cazip bir musiki tesiri yapar..

Türkün asırlarca ve her şekilde kendini gösteren sanatkâr ruhu burada bu küçük ve mütevazi yuvalarda harikulade bir renk ve şekil imtizacile

dünyanın hayran kaldığı halıları satır satır dokuyor.

Şehrin Cenubuna doğru inilince alabildiğine uzanan gül kokulu kiraz bahçelerine gelince, burada bu yollar- da kucaklarında ve başlarında sepet sepet olgun kirazlar ve renk renk gül- lerle birer şiir halinde dolaşan çocuk- lara ve gençlere rastlanır...

Millî mücadelede düşman ayağının basmadığı bu şehrimizi feyizli bir ta- hiat her tarafından sarar. Yurd onu bu adla çağırır; Yeşil Isparta, güzel Isparta, Türkiyenin nisbeten merkezi denilecek bir mevkiini ve güller min- takasının ortasını süsleyen bu tarihi şehri, uzak diyarlara yolladığı bin bir çiçekli halılarıyla herkes giyaben tanırdı. Onu gelip ziyaret edenler hemen yok gibiydi. Uzun yıllar yolsuzluktan sıkıntı çeken bu şehri, Cumhuriyet hükû- metimiz bir şosa ile Akdenize ulaştı- rırken diğer taraftan onu demir ağ- larla Karadenize bağladı. Asırlarca gül bahçeli baharında yalnız kuşların cıvıldaşdığı bu şehir, artık Türk genç- lerinden ziyaretçi kabileler bekliyor... Çünkü Isparta Davrası ile Eğridir Gölü ile İsviçreden de güzeldir.

Artık Ispartamız mesuttur. Kara- denizle Akdenizi birleştiren düğümler- den biri de kendisidir. Yorulmak bil- meden çalışan bu şehirde her türlü Ziraat yapıldığı gibi mühim sanayi ha- reketlerini gösteren İplik, Gülyağı ve Halı fabrikaları durmadan işlerler...

Isparta, tevazuu altında kıymetler taşıyan şehirlerimizden birisi; Türkiye gerdanlığının zümrütüdür. Onu tanıya- lım. Bir kerre görenler heyecanlarını göğüslerine sığdıramazlar...

Aşk ve Çiçek MANİLERİ

XIII

*Aşkı sarmaştık,
Pek çok sırnaştık...
Herkesi seven,
Bir çılgın aşık...*

XIV

*Aşkı tırmış,
Kalpleri kırmış...
Kuşlar gibi hep,
Havalanmış...*

XV

*Aşkı manolya,
Sardırды hulya...
Gündüzün gölge,
Gecemde ru'ya...*

XVI

*Aşkı sümbüldü,
Bükük gönüldü...
Mavi gökleirn,
Rengile güldü...*

BEKİR TÜRK

Neşriyatı idare eden : HİLMİ DİLMEN
Mes'ul Müdür : A. RIZA UYSAL
Basıldığı yer : İLK ADIN BASIMEVİ - Isparta

(Ün) ün Dördüncü Cildinin Fihristi

Sayı	Sahife		
37	515	Millî Terbiye	Nâzım Örensun
37	517	Hızır bin gölbeği	H. F. Turgal
37	518	" " "	Tahir Erdem
37	521	Isparta Coğrafyası	Nâzım Örensun
37	525	Geçmişte Ispartada aşiretler	H. T. Dağhoğlu
37	527	Ispartalı Hekim ve Cerrahlar	Fehmi Aksu
37	529	Ispartada Tabaklık	Hilmi Dilmen
37	531	" İktisadiyatı	Ömer Güllü
38	533	Halkın Cumhuriyet prensipleriyle yaptığı gönül birliği	Nâzım Örensun
38	534	Aksak Timurun Eğridiri zaptı	H. F. Turgal
38	535	Hacı Kemal'e dair	Fehmi Aksu
38	538	Isparta Coğrafyası	Nâzım Örensun
38	541	Hamideli Mutasarrıf ve Mütesellimleri	H. T. Dağhoğlu
38	544	Isparta İktisadiyatı	Ömer Güllü
38	545	Eski çağlarda Ispartada sanat	N. Katırcıoğlu
38	547	Geçmiş günlerde okul töreni	Etem Ertem
39	549	Halk için kitap	Nâzım Örensun
39	552	Ispartanın Ekonomik hayatı ile ilgili tarihsel vesikalar	Fehmi Aksu
39	556	Isparta Coğrafyası	Nâzım Örensun
39	558	Hamideli Mutasarrıf ve Mütesellimleri.	H. T. Dağhoğlu
39	561	Eski çağlarda Ispartada sanat ve sanatkârlar	N. Katırcıoğlu
39	562	Şiir	Bekir Türk
39	563	Geçmiş günlerde Ispartada Düğün	Etem Ertem
40	565	Devlet, Köyler ve köylülerimiz	Nâzım Örensun
40	566	Ispartanın Ekonomik hayatı ile ilgili tarihsel vesikalar	Fehmi Aksu
40	570	Isparta Coğrafyası	Nâzım Örensun
40	572	Hamideli Mutasarrıf ve Mütesellimleri	H. T. Dağhoğlu
40	575	Kıvılcımlar	Naci Kum
40	578	Geçmiş günlerde Ispartada Düğün	Etem Ertem
41	581	Köylerimiz ve Öğitmenler kanunu	Nâzım Örensun
41	582	Katırcı Oğulları	H. T. Dağhoğlu
41	585	Isparta Coğrafyası	Nâzım Örensun
41	587	Çorakpınar ve Tota içme suları	Tahir Erdem
41	589	Gün Batarkeu [Şiir]	Bekir Türk
41	590	Isparta orta okulunun tarihçesi	Hilmi Dilmen
41	593	Atalar sözleri	N. Katırcıoğlu
41	594	Geçmiş günlerde Ispartada Düğün	Etem Ertem
42	597	30 Ağustos Zaferi	Nezım Örensun
42	598	Hamideline ait bazı vesikalar	H. T. Dağhoğlu

Sayı	Sahife		
42	601	Kara Haydar ve Katırcı oğullarına dair vesikalar	Fehmi Aksu
42	604	Isparta Coğrafyası	Nâzım Örensun
42	606	” Orta okulunun tarihçesi	Hilmi Dilmen
42	610	Davras, Anamas, Eğerim, Gelincikana	Naci Kum
42	612	Atalar Sözü	N. Katırcıoğlu
42	613	Geçmiş günlerde Ispartada Dügün	Etem Ertem
43-44	615	Türkiye Cumhuriyeti ve Türkiyede Cumhuriyet	Nâzım Örensun
43-44	622	Isparta Coğrafyası	” ”
43-44	624	Hamideline ait bazı vesikalar	H. T. Dağhoğlu
43-44	627	Katırcı oğluna dair ”	Fehmi Aksu
43-44	629	Atalar Sözü	N. Katırcıoğlu
43-44	630	Isparta Orta Okulunun tarihçesi	Hilmi Dilmen
43-44	632	Büyük Zafer	Nâzım Örensun
43-44	633	Geçmiş Günlerde Ispartada düğün	Etem Ertem
43-44	638	Şiir	Bekir Türk
45-46	640	Tasarruf ve bu ihtiyacı doğuran amiller	Nâzım Örensun
45-46	643	Isparta hıristiyan Türklere dair	Fehmi Aksu
45-46	647	” Coğrafyası	Nâzım Örensun
45-46	649	” da Okuma işleri	Hilmi Dilmeu
45-46	651	” Orta Okulunun tarihçesi	” ”
45-46	654	Onun Yolunda [Şiir]	Na - Kip
45-46	655	16. ncı Asırda Ispartanın idarî vaziyetine toplu bir bakış	Nâzım Örensun
45-46	659	Atalar Sözü	N. Katırcıoğlu
45-46	661	Geçmiş günlerde Ispartada düğün	Etem Ertem
45-46	662	Şiir	Bekir Türk
47	663	Halkevleri ve orada çalışanların kanuuu	Nâzım Örensun
47	667	Ispartada Kaçkunluk devri	Fehmi Aksu
47	670	Eğridirde Hızırbey camisi	Tahir Erdem
47	672	Isparta Coğrafyası	Nâzım Örensun
47	673	Neler yaptırđın [Şiir]	Na - Kip
47	676	Şarkî Karaağaçta Karatepe mağarası	Aziz Erdemir
47	678	Geçmiş günlerde Ispartada Ramazan ve Bayram adetleri	Etem Ertem
47	680	Aşk ve çiçek manileri [Şiir]	Bekir Türk
48	681	Sinanın Ölümünün 350 inci Yılı	Nâzım Örensun
48	685	Yılanlı Oğullarına dair vesikalar	Fehmi Aksu
48	689	Şaşırdım [Şiir]	Na - Kip
48	690	Isparta Coğrafyası	Nâzım Örensun
48	692	Hamidoğulları tarihi	Tahir Erdem
48	695	Ispartaya giriş	Müzeyyen Ağlarcı
48	696	Aşk ve çiçek manileri [Şiir]	Bekir Türk

(Ün) ün Üçüncü cildinin Fihristi

Sayı	Sahife		
25	İlave	İsmet İnönü Söylevi (Isparta İstasyonu açılıma töreninde)	
25	347	Isparta Demiryolu töreninde söylevler	
25	349	Ün gecesi	
25	350	Ispartada	Asım Us
25	352	Örnek bir Halkevi	Nasuhi Baydar
25	353	Ün için (Şiir)	Bekir Türk
25	354	Kutlubey camisi	N. Köseoğlu
25	356	Katırcı oğlu kimdir?	H. Turhan - N. Katırcıoğlu
25	358	Kara Haydar oğlu Mehmet	Tahir Erdem
25	360	Keçiborlulu bir hattat	N. Köseoğlu
26-27	361	Acele tahriri arazi (Finans)	Kemal Ünal
26-27	364	Isparta kitabeleri	N. Köseoğlu
26-27	370	Katırcıoğlu kimdir?	H. Turhan - N. Katırcıoğlu
26-27	373	Kara Haydaroğlu Mehmet	Tahir Erdem
26-27	376	Baht açmak	Etem Ertem
26-27	379	Derlemeler	N. Katırcıoğlu
26-27	380	Gülbaba izerleri	Naci Kum
26-27	380	Gölde mısralar	Bekir Türk
28	385	Isparta kitabeleri	N. Köseoğlu
28	388	Kara Haydaroğlu Mehmet	Tahir Erdem
28	392	Ispartada aşiretler	Hikmet Turhan
28	394	Yazma kitaplar	Fehmi Aksu
28	396	Doğum inanları	Etem Ertem
28	398	Ahmet Nuri (İslâmköylü)	Naci Kum
28	399	Âşık Lutfi	Sait Demirdal
29	401	Isparta kitabeleri	N. Köseoğlu
29	405	Asar kalesi	Tahir Erdem
29	408	Yazma kitaplar	Fehmi Aksu
29	411	Doğum inanları	Etem Ertem
29	415	Esrarî	Naci Kum
29	416	Sevgilim (Şiir)	Bekir Türk
29	416	Bahar ve yollar	Naim Aydosal
30	417	Ispartalı Şair Nuri	N. Köseoğlu
30	419	Esrarî	Naci Kum
30	422	Ispartada doğum inanları	Etem Ertem
30	426	Uluborluda Güreş	Sait Demirdal
30	430	Geçmişte Ispartada aşiretler	H. Turhan Dağhoğlu
30	432	Sadriazam Halil Hamit paşa	H. F. Turgal

<u>Sayı</u>	<u>Sahife</u>		
31	433	Mektepler açılırken	Kemal Ünal
"	434	Ispartalı Şair Nuri	N. Köseoğlu
"	436	Geçmişte Ispartada aşiretler	H. T. Dağhoğlu
"	438	Ispartada Mimar Sinan eserleri	Fehmi Aksu
"	441	" Doğum inanları	Etem Ertem
"	445	" Halıcılık	Fehmi Aksu
"	448	Şiir	N. Katircioğlu
"	448	"	Bekir Türk
32-33	449	Demokrasi prensipler karşısında vazifelerimiz	Nâzım Örensun
" "	451	Yılanlı oğluna ait yeni vesikalar	N. Köseoğlu
" "	455	Isparta Coğrafyası	Nâzım Örensun
" "	459	Geçmişte Ispartada aşiretler	H. T. Dağhoğlu
" "	461	Isparta ilk okulları koruma kurulları	Süleyman Telli
" "	464	Ispartada mahalli oyunlar	Adnan Demirtaş
" "	465	Yalavaçlı Kara Kadı	Seyfi Yalvaçer
" "	471	Çevremizde söylenen türküler	Etem Ertem
" "	472	Şiir	Bekir Türk
34	473	Halk Terbiyesi	Nâzım Örensun
"	474	Eğridir kitabeleri ve mezar taşları	N. Köseoğlu
"	478	Isparta Coğrafyası	Nâzım Örensun
"	482	Hamideli Mutasarrıf ve mütesellimleri	H. T. Dağhoğlu
"	484	Isparta İktisadiyatı	Ömer Güllü
"	486	Ispartada Mahallî oyunlar	Adnan Demirtaş
"	488	Yalvaçlı Kara kadı	Seyfi Yalvaçer
"	488	Şiir	Bekir Türk
35-36	489	Millî ahlâk ve Isparta	Nâzım Örensun
" "	490	Karaman Oğulları tarihini aydınlatan yeni belgeler	Tahir Erdem
" "	494	Isparta Coğrafyası	Nâzım Örensun
" "	498	Yalvaçta senbolün vazı	Naci Kum
" "	500	Hamideli mutasarrıf ve mütesellimleri	H. T. Dağhoğlu
" "	505	Keçiborlu kükürt madenleri	Sait Demirdal
" "	507	Isparta iktisadiyatı	Ömer Güllü
" "	508	Ispartada mahallî oyunlar	Adnan Demirtaş
" "	510	Sünnet düğünü	Etem Ertem
" "	513	Şiir	Bekir Türk
" "	514	Çevremizde söylenen türküler	Etem Ertem